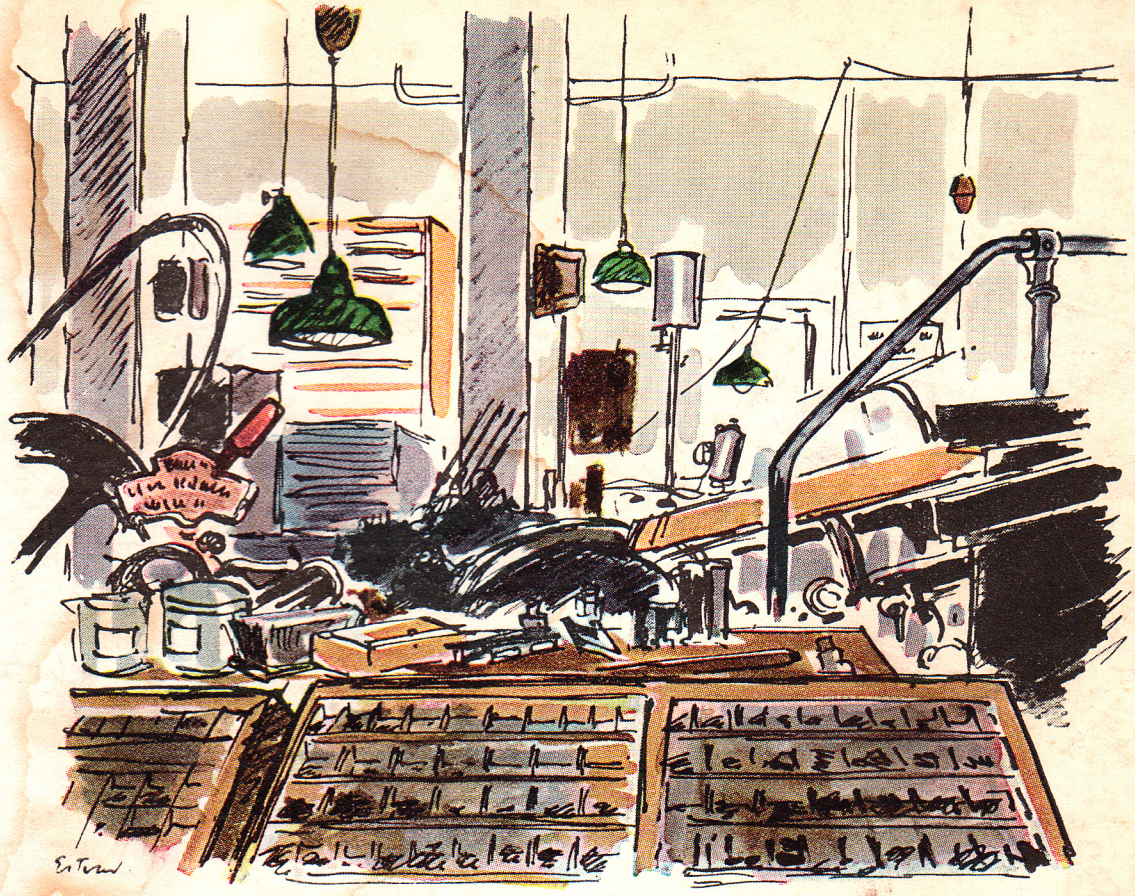

DANSK PROVINS BOGTRYKKER FORENING

1895
1945

DANSK PROVINSBOGTRYKKER FORENING

1895 • 1945

DANSK PROVINSBOGTRYKKER FORENING

1895
1945

MED EN INDLEDNING OM SKRIFTENS OPSTAAEN
PAPIRETS FREMKOMST SAMT BOGTRYKFAGETS TILBLIVELSE
OG UDVIKLING

AF
E. WESTPHALL

Da jeg for 25 Aar siden havde Fornøjelsen sammen med afdøde Henrik Christensen, Ringsted, at udarbejde det lille Jubilæumsskrift, Foreningen udgav i 1920, fik jeg et godt Indblik i D. P. B.s Historie, og ganske ubevidst blev jeg fra da af Samler af historisk Materiale paa alle Fagets Omraader. Da jeg et Aars Tid senere blev anmodet om at være Redaktør af Bogtrykkerbladet, fik jeg naturligvis Brug for en Del af Stoffet, men nyt kom alligevel til. Der tilbød Fagbladet en Mængde Fremmedstof, som jeg tilegnede mig. En Del kom mig ogsaa i Hænde, da jeg overtog Marius Geertsens Trykkeri i Aarhus for 14 Aar siden, thi ogsaa han havde i sin Egenskab af Skribent været Samler helt fra Starten i 1888. Da Bogtrykfaget for fem Aar siden oplevede Gutenbergjubilæet 1940, fik jeg mit specielle faghistoriske Stof betydeligt suppleret. En Del passerede Bogtrykkerbladets Spalter, Resten opmagasinerede jeg paa Boghylden og i Hukommelsen.

Ved et af Landsformand K. Rosendahls tilfældige Besøg paa mit Trykkeri for nogle Aar tilbage, roste han min Samlerflid og udtalte, at han vilde komme tilbage til dette ved Lejlighed. Saaledes gik det til, at D. P. B.s Styrelse for to Aar siden anmodede mig om at skrive Foreningens 50 Aars Historie. Jeg svarede taknemligt Ja og troede at have god Tid, men efter at have planlagt Festskriftets Udarbejdelse og var dykket ned - i Stoffet, greb dette mig totalt, og jeg fik vanskeligt ved at begrænse mig, fordi jeg vilde have alt med om det for mig dejligste Fag i Verden, eftersom

det er levende Aand og Kultur, Idealisme og Materialisme, Videnskab, Kunst og Haandværk i alle Livets Ytringsformer. I denne Forbindelse maatte jeg ikke glemme Dansk Provins Bogtrykkerforenings Fødsel og Gøremaal i Halvtredsaaret 1895-945.

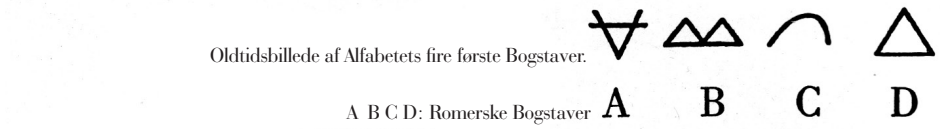
Saa indlader jeg da det af mig samlede Stof til Læsernes Dom i det Haab, at de vil være overbærende, hvis jeg er bleven for højstemt, for lyrisk. Jeg har nemlig skrevet om det Fag, som jeg for mere end 50 Aar siden skænkede min ungdommelige Tilbedelse. Hvis denne Ungdomskærlighed stadig kan spores i dette mit faglige livsværk, tror jeg ikke, jeg har skrevet forgæves.

E. WESTPHALL

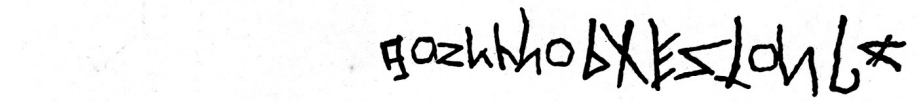
Skriftens Opstaaen

Den menneskelige Trang til at nedfæste sine Indtryk og levende gøre dem i en eller anden Form, være sig aldrig saa naiv eller ubehjælpsom, saasom at nedridse, indebrænde eller mejsle sin Tids Dyrearter og billedlige Gengivelser af Begivenheder i et uforgængeligt og talende Sprog i Sten, er fra Urtiden de menneskelige Udtryk for en begyndende Aandsdannelse - en Kultur. Da skrives første Kapitel i Menneskets Historie. Nutidens intense Forskning er ved Fundet af Neanderthalmanden i en sydeuropæisk, barnlig deko reret Klippehule trængt ned til de formentlig ældste europæiske Kul turkilder. Vi Nordboere finder vore ældste Kulturspor i de saakaldte Helleristninger i Sten, d. v. s. Soltegn, Dyrebilleder og Skihsaftegnin ger, som ifølge deres naive Gengivelse maa stamme fra Stenalderen. Dette er dog altsammen Figurer fra Livsytringerne, intetsteds i Europa kan disse tidli-

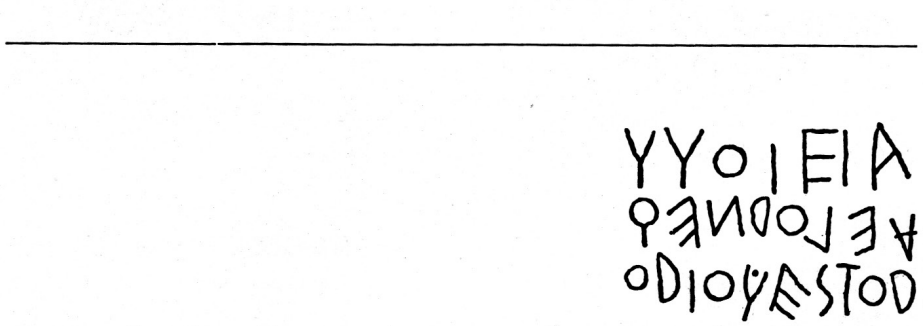

Oldtidsbillede af Alfabetets fire første Bogstaver. A B C D: Romerske Bogstaver A B C D

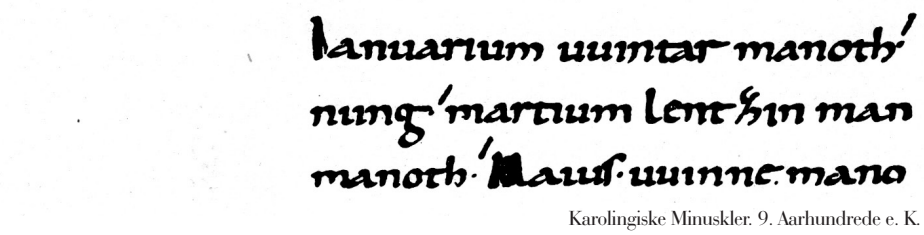
I Oldtiden stilledes A omvendt, og ved Hjælp af en Tværstreg dannedes da et Oksehoved med Horn og Øren (Føniciernes Billedtegn for Alpha eller Begyndelsen). B blev lagt ned som det oprindelige Tegn paa Husly (Beth), deraf Ordet »Alfabet«, som vi har fra Fønicierne. C blev Billedbetegnelsen for Camel, hvis typiske Pukkel ses. Der Omridset af et Telt og kaldtes Delt eller Daleth. Ud over disse Forklaringer kan antydes. at ogsaa Naturens Lyde var med til at skabe Bogstaver. Havets Bølgeslag gav Lyden m, og dette betegnedes ved tre Bølgekamme, som efterhaanden blev trukket skarpere op til m og M.

De ældste græske Bogstaver skrevet fra højre til venstre. 800 Aar før vor Tidsregning.

Den ældste kendte romerske Indskrift i Sten. Fra Begyndelsen af Aar 600 før Kristus. Første Linie læses fra venstre til højre, næste Linie omvendt fra højre til venstre, og saaledes bestandig skiftende.

Karolingiske Minuskler. 9. Aarhundrede e. K.

Soltørrede eller brændte Lertavler med Kileskrift fra det gamle Assyrien og Babylon.
I Brug fra det 3. Aartnsinde før Kristus.

ge Tegn tydes som Billed-Bogstavskrift.

Alle begyndende sproglige Kulturspor fører til Østen. Her findes Mongolerne (Kineserne) med deres urgamle Knudeskrift og Ordtegn, Indernes Sanskrit og Hebræernes særprægede Skrift. I Eufratlandet - den nære Orient - dannedes Tegnene ved, at den saakaldte Kileskrift pressedes ned i vaade Lertavler, som derefter hærdedes i Solen eller ved Ild. Ifølge det gamle Testamente blev Moseloven skrevet paa Tavler paa Sinais Bjerg, hvor Skrifttegnene brændtes ind i Leret. - I Østen har man i den nyere Tid fundet Lertavler, der i dechifreret Tilstand fortæller, at Tavlerne indeholdt officielle Regerings-Meddelelser eller diplomatiske Sendelser.

De ægyptiske Billedtegn (Hieroglyfer) maledes paa Tempelvægge eller nedfæstedes paa Papyrusruller som brevligt Meddelelsesmiddel eller til Beretninger om Forretningsforetagender og -Forbindelser. Hie-

Relief med ægyptiske Hieroglyfer.

roglyferne dannede Forbillede for det farende Handelsfolk Føniciernes (eller som de ogsaa kaldtes »Sidonierne«s) Skrift, og denne blev atter Grundlaget for de første græske Bogstaver.

Saaledes er i store Træk Hovedgrenene i Sprogstammernes Vækst, om end der er mange Sidegrene, for blot at nævne Assyrisk, Babylonisk, Persisk og Arabisk samt de nordiske Folkestammers Runer. I Forholdet til de gamle østerlandske Sprogtegn og Ægypternes Billedtegn, hvor der er Tale om Aartusinder tilbage, synes Runerne at være af langt yngre Oprindelse. Som Tidsbetegnelse for de yngste Runer ved vi saaledes, at Jellingstenene over Gorm og Thyra rejstes i det 10. Aarhundrede efter Kristus.

Iøvrigt er Tidsperioden for Runeskriftens Oprindelse - som nævnt - usikker. Sandsynligheden taler for, at den er opstaaet ved en Udvikling, der har sin Rod i Sydeuropa og i de første Hundredaar e. Kr. er udviklet

Typisk skøn romersk Skrift mejslet paa Kristi Tid (Aar 9)
over en falden romersk Kriger.

Gravstenen er fremkommen ved Udgravninger i den lille Grænseby Xanten og stammer fra den Periode, hvor Romerriget bredte sig helt til Alsace-Lorraine. Originalen findes nu i tysk Landsmusæum i Bonn. Indskriften lyder i Nutidsoversættelse: Marcus Caelius, Søn af Titus fra den lemoniske Tribus ved Bologna, Høvedsmand for XVIII Legion, 53½ Aar gl. Han faldt i Slaget ved Varus. Hans Ben er med Tilladelse her bisat. Hans Broder Publius Caelius, Søn af Titus fra den lemoniske Tribus, lod denne Sten opsti1le.

Romersk Gravsten fra 1. Aarhundrede e. K.

fra et eller flere af de allerede eksisterende Kulturalfabeter, antagelig den romerske Kapitalskrift eller den græske Kursiv. Fra en egentlige Runeperiode er Runer kun indristet paa Sten; de findes dog ogsaa paa Døbefonter, Røgelsekar og Kirkeklokker. Teksten er da ofte affattet paa Latin.

Paa Pergament anvendes Runeskriften sjældnere. Fra den tidlige Middelalder skal imidlertid nævnes, at det sandsynligvis ældste danske Lovhaandskrift (Skånske Lov) er prentet med Runer i sort og rødt Blæk. Til Udsmykning er anvendt mønstrede Rune-Initialer. Det er de yngste, saakaldte »stungne« Runer, ogsaa benævnt som Valdemar Sejrs Runer.

Fra Grækerne fremkom allerede flere tusinde Aar før Kristus den mejslede Skrift i saavel Majuskler som Minuskler (store som smaa Bogstaver). Romerne ændrede Skriften (Latin) til Mediæval Versaler, senere til Grotesk, stadig med Versaler. Først i den tidlige Middelalder opstod de egentlige smaa Bogstaver i Vestlandenes Skriftformer, om end der gik Aarhundreder, før der skabtes et Alfalbet paa 28 Bogstaver, idet bl. a. C længe erstattede K, V dækkede ogsaa U, ligesom J er en fra I udledet Form.

Den karolingiske Minuskel (se Billedet) omformedes i det 12.- 13. Hundredaar i de stille Munkeceller. Senere skiftede de oprindelige Bogstavformer yderligere Karakter i større Afskrivnings-Værksteder for religiøs og klassisk verdslig Litteratur. Bogstavformernes svungne Linier gik mere og mere over til at blive kantede og krogede. Stilændringerne fra den romanske Rundbue til den gotiske Spidsbue satte langsomt sit Præg paa Skriften, og omkring Aar 1200, var den nye gotiske Skrift fuldt udformet, saaledes som vi i stiliserede trykte Former genfinder den 250 Aar senere i Gutenbergs 42 Liniers Bibel. Denne Skriftform kaldtes Munkegotisk og blev udbredt over hele Europa (dog vendte Frankrig snart tilbage til Antikvaen). Ogsaa udenfor Munkenes Kreds opstod Afskrivere, efterhaanden saa mange, at man kan tale om en omfattende Bestilling, der laa over det almene Hilandværks Betydning, fordi det var en tilnærmelsesvis lærd Bestilling. Udøverne kunde no-

get, der ikke var Hvermands Sag. Den, som i sin Kundskabstørst vilde besidde Bøger, maatte have Afskrivere til at prente Bøgerne. Saa omfattende var disse Afskriveres Betydning, at de f. Eks. til Studerende udlejede deres afskrevne Bøger. Afskriverne kom senere til at spille en Rolle, da de rejste sig som Fjender af den nye Kunst, der vilde overflødiggøre Afskrivningen.

Vi har med de ældste Kulturspor hidtil bevæget os i den gamle Verden. Vender vi os mod Vest, skete Amerikas Opdagelse i 1492, ca. 50 Aar efter Gutenbergs Opfindelse, men ogsaa i denne nye Verdensdel eksisterede en ældgammel Kultur hos Ingafolket i Peru. Dette Folk kendte dog ikke Brugen af egentlig Skrift, men benyttede til Optegnelser og Meddelelser Knudesproget »Quipu«, der bestod af et System af Snore i forskellige Farver. Knuderne paa disse Snore var Meddelelsesmidlet. For at »læse« Knuderne maatte man vide Farvens Betydning. Rødt betød saaledes Krig eller Soldater, hvidt Fred eller Sølv, gult var Guld, grønt betød Majs. Knudesnore bruges endnu den Dag i Dag af Indianerne i Andesbjergene. Inkaerne i Peru udviklede Knudesproget til en hel Videnskab.

Bogtrykkunstens Opfindelse

Johann Gutenberg i Mainz fremstod omkring 1440 med sin geniale Opfindelse af Bogtrykkunsten, og det er faldet ham mest naturligt at støbe sine første Typer i slank gotisk Skrift, saa nær Haandskriften som mulig.

Hvorledes Gutenberg kom til sin Opfindelse, henstaar til Dels i det uvisse. Der foreligger intet autentisk om denne geniale Mands Forarbejder. Han synes selv at have hemmeligholdt disse længst mulig. Mange Forskere har gennem Tiderne bevæget sig omkring Bogtrykkunstens Opstaaen og fremsat Synspunkter, der til syvende og sidst kun maa betegnes som Hypoteser. Hertil bidrog ikke saa lidt Legenden om Hollænderen Lourenz Janszoon Coster fra Haarlem, der ogsaa kaldte sig Bogtrykkunstens Opfinder, og for hvem der er rejst et Mindesmærke i Holland med denne Titel, hvilken dog maa siges Gang paa Gang at

være gendrevet paa det eftertrykkeligste.

Den største og mest betydelige Indsats paa Gutenbergforskningens nutidige Omraade er i mere end en Menneskealder gjort af Dr. Rup pel ved Gutenberg-Musæet i Mainz. Disse Forskninger kulminerede i 1939-40 som en literær Illumination omkring 500 Aaret for Gutenbergs Opfindelse, der igennem Hundredaarene stadig er fastholdt som 1440. Dette 500 Aars Jubilæum for den store Bogtrykkunstens Mester var planlagt med store Festligheder i saavel Udlandet som herhjemme i Danmark, men Krigsforholdene bevirkede, at Gutenbergfesterne skrinlagdes.

Dr. Ruppel har i sin Søgen efter Sandheden om Gutenberg lagt en saa dybtgaaende Interesse for Dagen, at man i bogstavelig Forstand kan tale om sønlig Kærlighed til Bogtrykkunstens Fader. Hvor skulde det blive anderledes? Dr. Ruppel er Direktør for Gutenberg Musæet og har gennem Decennier gaaet og kælet for Verdens første og største gamle Bogskatte (Incunabler), har gjort nye Opdagelser i disses Bind og har fundet hver Finesse frem i Gutenbergs storslaaede Genialitet. Dr. Ruppel er med ægte germansk Grundighed søgt tilbage til den gamle Mainzer-Stads retslige arkivaliske Kilder, hvoraf et tydeligt og sandhedstro Billede fremstaar af Bogtrykkunstens Opfinder, Johann Genzfleisch von Gutenberg.

For at forstaa Grundigheden i Undersøgelserne skal lige nævnes, at Dr. Ruppel fremsætter den til Bevislighed grænsende Tro, at Gutenberg umuligt som adelig Personlighed kan have baaret Fuldskæg, efter som det i Datiden var et synligt Tegn paa, at man var enten Pilgrim eller Jøde. Gutenberg var efter den af Dr. Ruppel offentliggjorte Stamtavle ren Arier. Man har ikke noget Datids Portræt af Gutenberg. Det første Maleri af ham fremkom næsten 100 Aar efter hans Død, saaledes at Maleren staar ene med sin Gengivelse af Personen Gutenberg. - Dr. Ruppels Bevisførelse rokker slemt ved vor traditionstro Opfattelse af Gutenbergs Udseende, eftersom vi hviler i Bertel Thorvaldsens kunstneriske Gengivelse af Gutenbergstatuen i Mainz og en næsten tilsvarende i Frankfurt am Main. - I Gutenbergaaret 1940 fremkom da ogsaa

flere Kunstnere med skægløse Portrætter af den store Mester. Disse Billeder rummer - om muligt - endnu større Renhed og Genialitet end de Billeder, vi hidtil har baaret i Hjerte og Sind af Patriarken Gutenberg.

Johann Gutenberg var altsaa af ædel Mainzerslægt, og den betydelige Stad stod med Hensyn til Guldsmedkunst og Prægning med graverede Stempler i meget høj Klasse i det femtende Hundredaar. Alle Spor peger da paa - hævder Dr. Ruppel - at Johann Gutenberg er oplært i Guldsmedekunsten - eventuelt ved selve Stadens Møntprægning, som kun var Folk af ædel Byrd betroet - og at han her fra gennem Stempelskæringen er naaet ind til sin Ide: ved Hjælp af en graveret Matrice at støbe først Bogstavkæden og senere det enkelte Bogstav i en Metalmasse, der var smidigere, blødere og lettere til gængeligt end Guldet og Sølvet, og han er derved fundet frem til Blyet som det Metal, der kunde levendegøre Typerne. Selve Ordet »Bogstav« fremkom ved, at Gravørens Plade blev sat paa et lille Skaft, en Stav, og saaledes blev til Bog-Stav!

Efterretningerne om Gutenbergs Liv og hans til en Begyndelse hemmelige Kunst er fattige. Intet af de tidlige Tryk bærer hans Navn. Hans Samtidige har intet berettet om hans beundringsværdige Opfindelse. End ikke hans Fødselsaar kendes nøje, men det maa ligge mellem 1394 og 1399, eftersom Johann og den yngre Broder Friele i 1420 skal dele Faderens Efterladenskaber, og i Følge Retsprotokollen har Johann da ingen Formynder nødig, hvorfor han maa være mindst 21 Aar. Hans Navnedag falder paa den 24. Juni, og denne Dag er gennem 500 Aar festligholdt som Gutenbergs Fødselsdag, eftersom det i Middelalderen og senere endnu var Skik at opkalde Barnet efter det kirkelige Navn, der var knyttet til Datoen, og den 24. Juni er Johanns Dag (eller Johannes).

Da Gutenberg var ca. 30 Aar gammel, flyttede han til Strassburg, hTor han opholdt sig en halv Snes Aar og mod Betaling gav Under ri5ning i forskellige Kunsthaandværk, saasom Slibning af Ædelstene Belægning af Spejle. For at skaffe Penge dannede han et Inter escentskab. Deltagerne i dette opsporede imidlertid, at Mester Gutenberg

Et skægløst Billede af Gutenberg, men smukt patriarkal skudformet.

holdt endnu en Kunst hemmelig for dem, og da de vilde delagtigøres deri, stillede Mesteren sine Betingelser, hvorved Tvistigheder og Rettergang opstod. Af Retsdokumenterne kan Aarstallene 1438 og 1439 samt andre Enkeltheder udledes.

Det har været en mærkelig Proces, der førtes mod Gutenberg i Strassburg, thi begge Parter vilde ikke ud med, hvad det var for en »hemmelig Kunst«, der var Stridens Hovedgenstand, og Retten dømte derfor kun i det mellem Parterne verserende Spørgsmaal om Penge. Gutenberg dømtes til at betale Klagerne 15 Gylden og derefter fri at være.

Under Processen havde der dog været Tale om baade »Presse« og »Forme«, »Tøj« og »Bly«. Af Vidneudsagnene fremgik tillige, at Gutenbergs hemmelige Kunst krævede mange Penge. Konrad Saspach havde bygget den første Trykpresse og hertil faaet Forskud af en tredie Interessent Dritzehn, der iøvrigt tidligere havde udtalt, at han havde stukket 4-500 Gylden i Foretagendet, men tillige havde udeladt sig med, at det gjorde ikke saa meget, thi inden et Aar har vi vor Anlægskapital tilbage, og da er vi alle »salige«!

Guldsmed Hans Dünne fremkom med et for os i Dag meget værdifuldt Vidneudsagn, idet han erklærede, at han i 1436 havde modtaget 100 Gylden af Gutenberg alene for, hvad der hørte til at trykke.

Af disse uomstødelige historiske Fakta fremgaar, at Gutenbergs Arbejdsaar i Strassburg udelukkende var helliget Forsøg. Intet Strassburgertryk er bevisligt udkommet før 1458, og da havde Bogtrykkunstens Mesterværker i Mainz, den 42 Liniers Bibel og det i tre Farver trykte og illuminerede »Mainzer Psalterium«, forlængst forladt Pressen i Mainz.

Fra Strassburg vendte Johann Gutenberg tomhændet hjem til Mainz. Af et ærligt Hjerte vil han i sin Fødeby oparbejde den hidtil hemmelige Kunst, og da han har anvendt alle sine egne Midler, søger han økonomisk Støtte hos Pengemanden Fust, der ogsaa til en Begyndelse synes at have været ærlig nok i sin Færd, men da han ser, hvor betydelig Bogtrykkunsten kan blive, gribes han af usaligt Pengebegær, arbejder forrædersk Gutenberg ud af Foretagendet, idet han underkøber flere skamløse Vidner og vinder en Retssag, der kaster en stærk Slagskygge over Fust's Navn, hvorimod den fattige, men ærlige og kundskabsrige Mester Gutenbergs Navn staar endnu stærkere lysende i Udødelighed.

Retsdokumentet i Mainz for 6. November 1455 bringer i sammentrængt Form Forhistorien til og Gangen i Processen mellem Johannes Fust og Johann Gutenberg:

I Begyndelsen af 1450 laante Gutenberg hos Fust 800 Gylden mod 6 Procent Rente. Det var mange Penge i hine Dage. For den halve Sum alene kunde man da til Sammenligning købe en anselig Bondegaard med 100 Fedestude. Med Pengene vilde Gutenberg gøre sine Instrumenter og sit Værktøj færdigt, en Del var allerede i Gang. Efter et Par Aars Forløb forstrakte Fust paany Gutenberg med 800 Gylden, denne Gang dog kun paa den udtrykkelige Betingelse, at han fra nu af var ligeberettiget Indehaver af Foretagendet. I tre Aar høres intet fra det fælles Foretagende, og

i disse Aar bliver den 42 Liniers Bibel trykt i to store Foliobind.

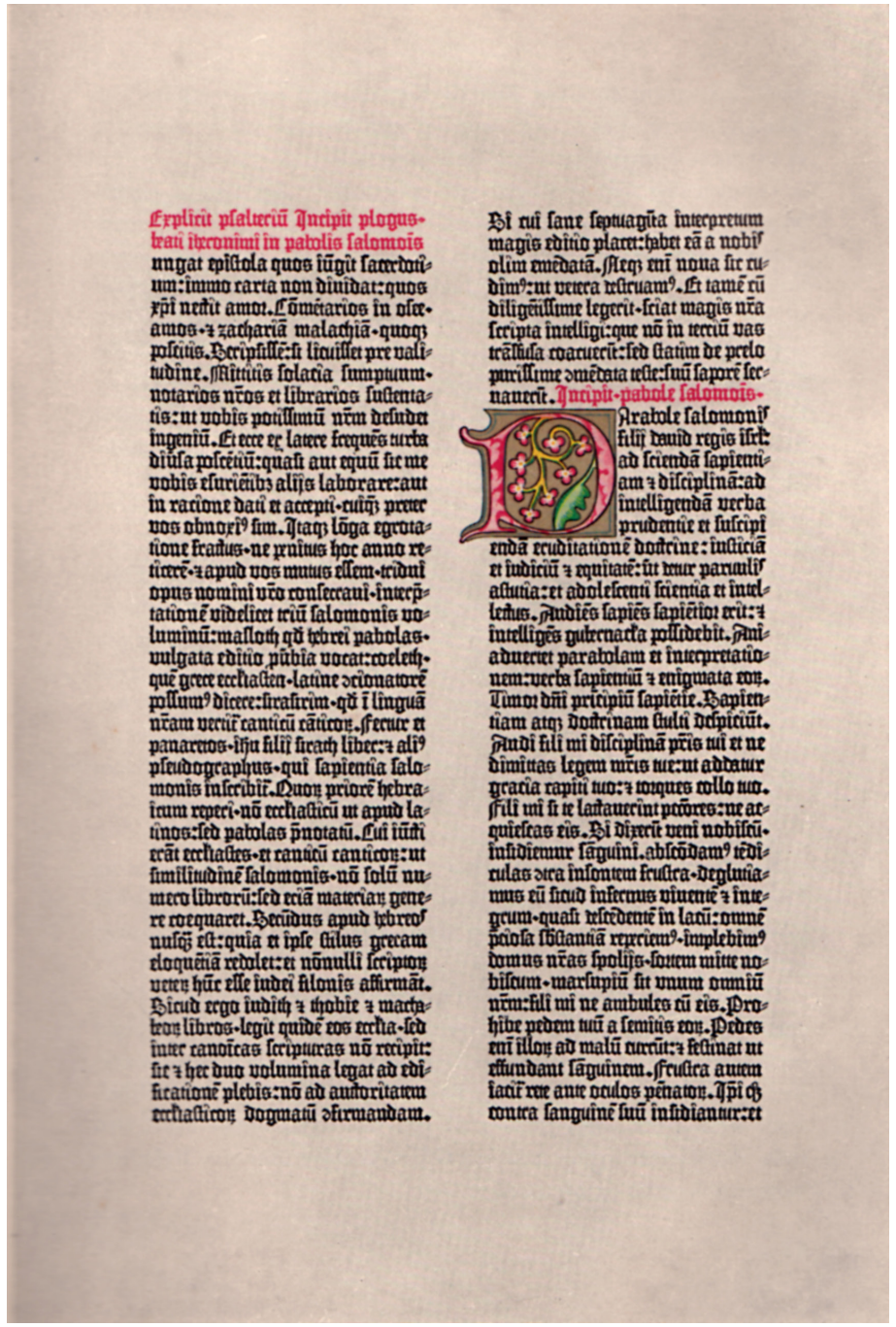
Nu opstaar der Stridigheder baade om det forud trykte 31 Liniers Afladsbrev og Bibeltrykket. Overenskomsten mellem Gutenberg og Fust har været uklar, idet Fust har krævet Halvdelen, hvad Gutenberg fandt uretfærdigt, eftersom han baade skulde afbetale paa de første 800 Gylden og alligevel afgive Halvdelen af hele Gevinsten. Derved vilde hans Opfindelse og Resultatet af Aarenes møjsommelige Arbejde være uden Gevinst. Da Parterne ikke kunde enes, anlagde Fust Sag og krævede 2020 Gylden med Rente og Rentes Rente.

Gutenberg bestred delvis Rigtigheden af Fusts Fremstilling, thi denne havde givet Afkald paa Rente af de første 800 Gylden. Pengene var simpelthen indskudt i det fælles Foretagende. Skulde de dele halvt, maatte Fust ogsaa betale Halvdelen til Svendenes Livsophold og Løn, Husleje, Betaling af Pergament, Papir og »Blæk«, d. v. s. Farve. Hvad de sidst laante 800 Gylden angik, vilde Gutenberg gøre Regnskab for disse.

Rettens Dom kom angaaende Fusts første Punkt til at lyde paa, at Gutenberg skulde gøre Regnskab for Indtægter og Udgifter ved det fælles Foretagende. Hvis Gutenherg havde haft en Merindtægt, vilde denne være at indregne i de først laante 800 Gylden. Viste det sig endvidere, at Fust havde forstrakt Gutenherg med mere end 800 Gylden, og at Gutenherg ikke havde anvendt disse Penge i Fællesforetagendet, skulde ogsaa disse Penge tilbagebetales Fust. Hvis Fust ved Ed eller Vidner beviste, at han havde stillet den nævnte Sikkerhed, skulde Gutenherg endvidere betale 250 Gylden som Renter i Følge den skriftlige Aftale.

Den fastsatte Dato, 6. November 1455, skulde Gutenberg møde med sin Opgørelse, ligesom Edsaflæggelsen skulde foregaa. Handlingen formede sig meget dramatisk i Franciskanerklostret i Mainz. Retten forlagdes til Klostrets store Refektorium.

Til Stede var hl. a. en Ven af Gutenberg, den ærværdige Prælat Heinrich Gunther, samt Notaren og hans Skriver. Endvidere stillede Vidnerne og Borger Jacob Fust, der førte Ordet for sin Broder, Kla geren Johannes Fust, som ogsaa var mødt. Da Gutenherg ikke var mødt, gik endnu en Gang Bud til Konventsalen for at efterse, om ikke Gutenberg

Forminstet Side af Gutenbergs 42 Lin. Bibel.

eller hans eventuelle Stedfortræder var kommen for at overvære Forhandlingen og Edsaflæggelsen.

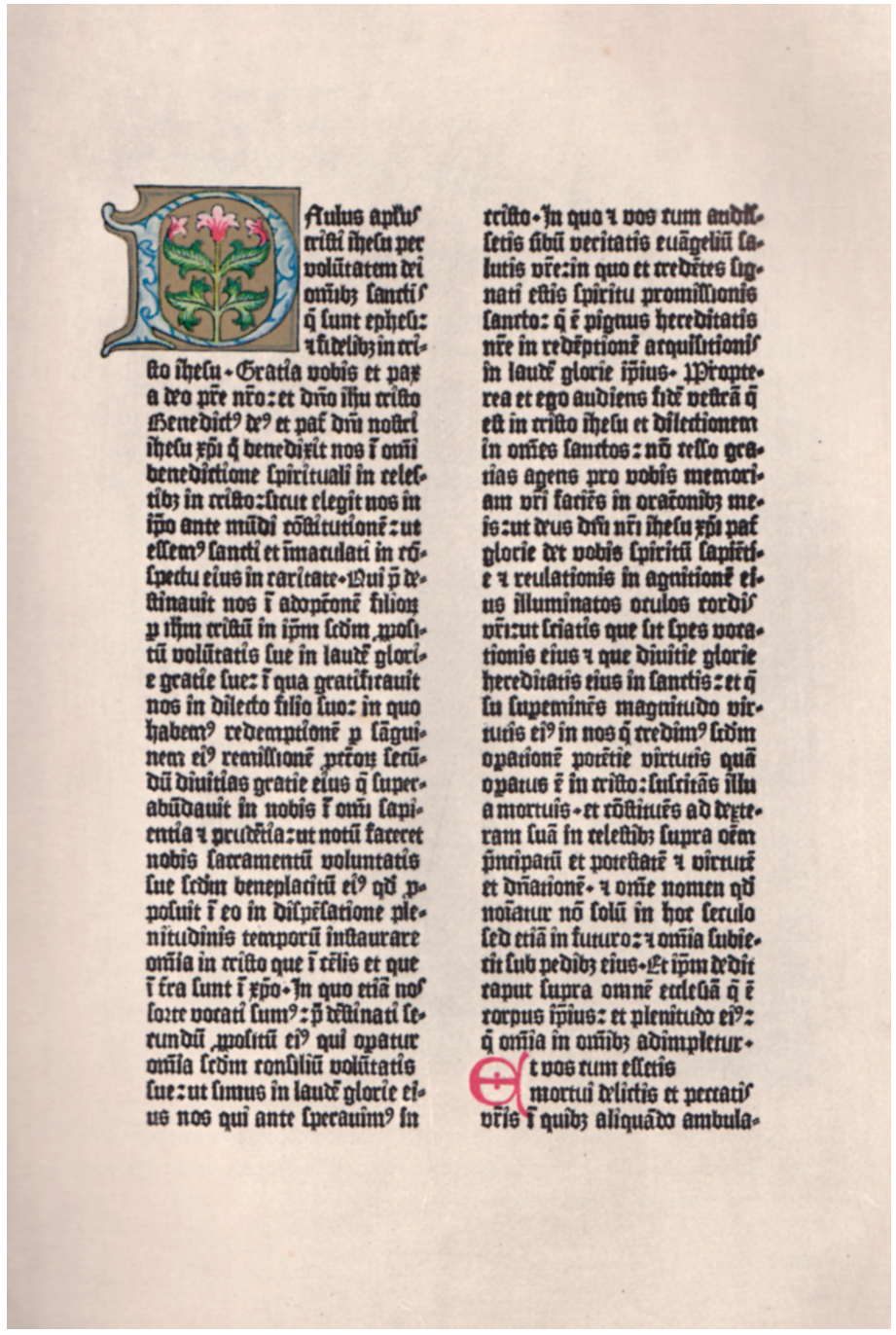
Foruden den nævnte Prælat var endvidere til Stede to af Gutenbergs Svende, Heinrich Keffer og Bechtolff von Hanau. Johannes Fust spurgte de to Svende, hvad de havde at gøre her, og om de havde Fuldmagt. Svaret lød, at de paa Junker Johann Gutenbergs Vegne var til Stede for at høre og se, hvad der skete i Sagen.

For Gutenbergs tre Befuldmægtigede (herunder Prælaten Gunther) oplæstes derefter Ord for Ord Fusts første Klageartikel og Gutenbergs skriftlige Indvendinger samt Raadets Dom. Derpaa svor Fust sin Ed og gav Notaren Ordlyden i Hænde. Den lyder i Nutidssprog saaledes:

> »Jeg, Johannes Fust, har personlig stillet 1550 Gylden som Sikkerhed til Gutenberg for at bruge Pengene i vort fælles Foretagende. Af denne Sum har jeg haft Renter at betale eller er denne til Dels endnu skyldig. For hvert 100 Gylden, som jeg paa denne Vis har udlaant, regner jeg 6 Gylden i Aarsrente. Hvad Gutenberg af disse modtagne Penge har erholdt, og hvad han ikke har anvendt paa vort fælles Foretagende, deraf kræver jeg Rente af Gutenberg, svarende til den retslige Afgørelse i min første Fordring. Gud og hans Hellige hjælpe mig!«

Som Vidner ved Edsaflæggelsen var flere navngivne Borgere og Prælater. Gutenbergs Afsendinge er ikke nævnt i denne Fortegnelse, fordi de ikke var indkaldt som Vidner, men kun var Repræsentanter for den ene Part.

Det var en rigoristisk Proces, Fust førte mod Gutenberg, thi Vidnerne var sammenkædet med Klageren, og Raadsretten anlagde meget snevre Synspunkter i sin endelige Dom, der overgav Gutenbergs Værksted og de fleste af hans Typer i Fust's Hænder. De 42 Liniers Bibeltyper beholdt Gutenberg til sin Død, men han trykte næppe mere. Den stolte Patriciersøn syntes med god Grund krænket over sine Byfællers Sammensværgelse og uretfærdige Dom.

Paulus apſtl⁹
criſti ihesu per
volūtatem dei
oñūz ſanctiſ
q̄ ſunt epheſi:
⁊ fidelibz in cri-
ſto ihesu. Gratia vobis et pax
a deo p̄re nr̄o: et dño ihesu criſto
Benedict⁹ d⁹ et pat dñi nr̄i
ihesu xp̄i q̄ benedixit nos i oñi
benedictione ſpirituali in celeſtibz in criſto: ſicut elegit nos in
ipo ante mūdi cōſtitutionē: ut
eſſem⁹ ſancti et imaculati in cō-
ſpectu eius in caritate. Qui p̄-
destinauit nos i adoptionē filioz
p ihm criſtū in ipm ſcdm̄ ,poli-
tū volūtatis ſue in laudē glori-
e gratie ſue: i qua gratificauit
nos in dilecto filio ſuo: in quo
habem⁹ redemptionē p ſāgui-
nem ei⁹ remiſſionē p̄ctoz ſecū-
dū diuitias gratie eius q̄ ſuper-
abūdauit in nobis i oñi ſapi-
entia ⁊ prudētia: ut notū faceret
nobis ſacramentū voluntatis
ſue ſcdm̄ beneplacitū ei⁹ qđ p-
poſuit i eo in diſpēſatione ple-
nitudinis temporū inſtaurare
oñia in criſto que i cēlis et que
i tra ſunt i ipo. In quo etiā noſ
ſorte vocati ſum⁹: p̄destinati ſe-
cundū ,politū ei⁹ qui opatur
oñia ſcdm̄ conſiliū volūtatis
ſue: ut ſimus in laudē glorie ei-
us nos qui ante ſperauim⁹ in
criſto. In quo ⁊ vos cum audi-
ſtis ſbū veritatis euāgeliū ſa-
lutis vr̄e: in quo et credētes ſig-
nati eſtis ſpiritu promiſſionis
ſancto: q̄ ē pignus hereditatis
nr̄e in redēptionē acquiſitionis
in laudē glorie ipius. Propte-
rea et ego audiens fidē veſtrā q̄
eſt in criſto ihesu et dilectionem
in oñes ſanctos: nō ceſſo gra-
tias agens pro vobis memoriam vr̄i faciēs in oracoibz me-
is: ut deus dñi nr̄i ihesu xp̄i pat
glorie dē vobis ſpiritū ſapiēcie ⁊ reuelationis in agnitionē ei-
us illuminatos oculos cordiſ
vr̄i: ut ſciatis que ſit ſpes voca-
tionis eius ⁊ que diuitie glorie
hereditatis eius in ſanctis: et q̄
ſit ſupemines magnitudo vir-
tutis ei⁹ in nos q̄ credim⁹ ſcdm̄
operationē potētie virtutis quā
operatus ē in criſto: ſuſcitās illu
a mortuis. et cōſtituēs ad dex̄te-
ram ſuā in celeſtibz ſupra oēm
pncipatū et potēſtatē ⁊ virtutē
et dñationē. ⁊ oñe nomen qđ
noīatur nō ſolū in hoc ſeculo
ſed etiā in futuro: ⁊ oīa ſubie-
cit ſub pedibz eius. Et ipm dedit
caput ſupra omnē eccleſiā q̄ ē
corpus ipius: et plenitudo ei⁹:
q̄ oīa in oñibz adimpletur.
Et vos cum eſſetis
mortui delictis et peccatiſ
vr̄is i quibz aliquādo ambula-

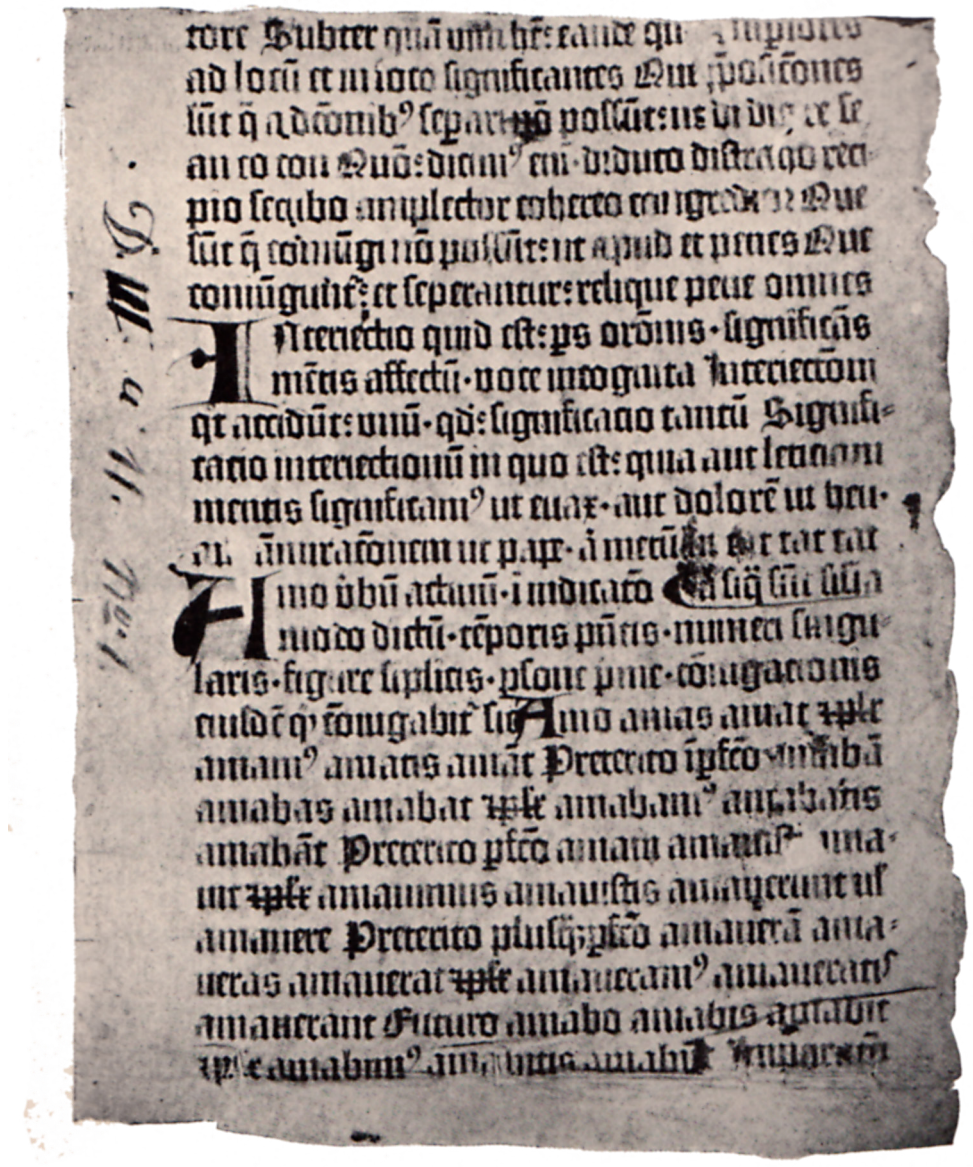
En Side af den 36 Lin. Bibel.

Udover vor Sympati med gamle Fader Gutenberg besidder Verden i Dag de kostelige Relikvier og Klenodier af hans Tryk. Under hans Øjne og fra hans Mesterhænder er disse pragtfulde Skøntryk for de mange Hundredaar siden fremstaaet og lyser for hans Bibels Vedkommende endnu i en Skønhed og Friskhed, som om Trykket først fornylig havde forladt Pressen. Intet modtageligt Øje kan uden Henrykkelse skue disse Pragtstykker.

Heldigvis har Gutenberg lavet mange andre Tryksager. Usikkerheden om den Andel, Opfinderen har i de tidlige Tryk fra Mainz, hidrører fra, at han ikke paa et eneste af sine Værker har nævnt sit Navn. Uden Angivelse af Trykker, Udgiver, By og Aar er de gaaet ud i Verden og har sat denne i Forbavselse. Datidens Mennesker glemte i deres Beundring helt Kunstens Opfinder og første Fremstiller af typografiske Bøger. Derfor har de ogsaa berettet saa lidt om hans Opfindelse.

Det var naturligt, at den unge Bogtrykkunst først forsøgte sig med smaa Bøger, der med forholdsvis ringe Midler og i Løbet af kort Tid kunde fremstilles. Der krævedes kun lidt Papir hertil, og paa Grund af Smaabøgernes billige Pris regnedes med hurtig Afsætning. Eksempelvis var en lille latinsk Grammatik af Aelius Donatus (i Incunablernes Række er denne Grammatik forkortet til »Donat«). Endnu stærkere gik det med den saakaldte »Tyrkerkalender«, som efter en latinsk Udsendelse udkom i det tyske Folkesprog.

Disse Smaabøger gik imidlertid tabt eller blev ved den stærke Brug defekte, thi faktisk er kun ganske enkelte hele Eksemplarer bevarede. For det meste er de overleveret Efterverdenen som større eller mindre Brudstykker. At der overhovedet er Stumper tilbage af disse tidlige Smaabøger, kan Nutiden egentlig takke de Barbarer for, som raadede i gamle Bogbinderværksteder, thi herfra opkøbtes de nu saa kostbare Incunabler som Makulatur, og Bogbinderne klæbede dem i nye Bøger for at styrke Heftetraadene. Eftertidens Gutenbergforskere har derfor i Aarevis med Held gennemsøgt Bibliotekernes gamle Bind for at finde saadanne Brudstykker. Med stor Omhu er disse 500 Aar gamle Beviser paa den første Trykkunst løst fra Indbindingen og er bleven Bibliotekernes kosteligste Skatte.

En næsten fuldstændig Side af en 26 Liniers »Donat« med Gutenbergs ældste Typer. Oricina)en i tyøk Statsbibliotek i Berlin.

Tidsbestemmelsen for de enkelte Skriftsnit i Incunablerne kan kun blive omtrentlig, men den kronologiske Orden maa være nogenlunde saaledes:

1. Den store gotiske Type fra Donat og Kalender samt den 36 Lin. Bibel.
2. Mellemstor gotisk Type fra den 42 Lin. Bibel.
3. De smaa, let runde gotiske Typer fra Afladsbrevene 1454-55.
4. Store gotiske fra den lille og store Psaltertype 1457 med Uncialer og Initialer.
5. De smaa runde Typer i Catholicon 1460.

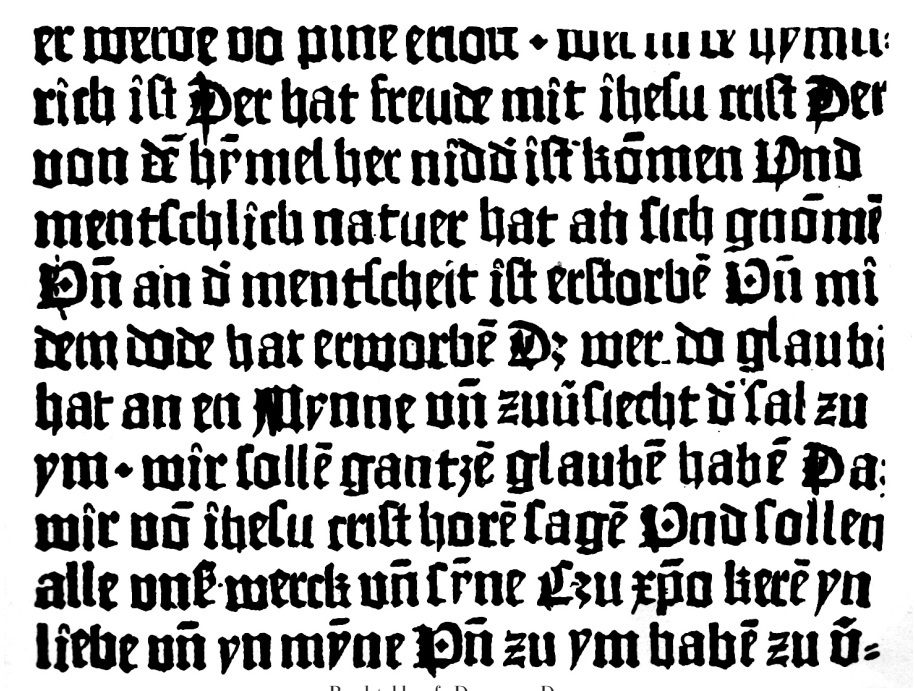
Sættekassen af i Dag rummer ca. 60 Typer og Tegn, men Gutenbergs Skriftstøbning bestod af et meget større Antal Typer og Tegn til hver Grad. Ethvert Værk havde saa at sige sin egen Skriftgrad. Til den 42 Lin. Bibel benyttede Gutenberg ikke mindre end 290 forskellige Skrifttegn. Heri laa netop Mesterens geniale Bestræbelser for ikke alene at naa Ligheden med Middelalderens smukke Haandskrifter med deres Forkortelser for at passe Linie, men han naaede endog at overgaa disse i Skønhed. Hans Bibel holder Linie og bliver til egale Sider med ensartet Kniben hele Værket igennem. Den kloge Gutenberg havde et saa genialt Skriftsystem, at ingen Fagmand nogen Sinde har naaet en saadan Skønhed i sine Tryk. I hosstaaende Afbildninger ses, hvorledes Mesteren varierede Skriften ved at forkorte eller dekorere Bogstaverne, saa Billedet blev sammenhængende.

Eksemplerne er kun et lille Udvalg af Gutenbergs Skriftformer. At der krævedes faglig Finfølelse lige til Fingerspidserne hos ham og hans Medhjælpere, er soleklart. Fra sin Guldsmedperiode har Mesteren været fortrolig med at gravere fine Stempler til Matricerne, men en vigtig Del af hans Opfindelse var Haandstøbeinstrumentet, der muliggjorde Massestøbning ved Hjælp af Matricen. Uden dette lille, beskedne Instrument havde Gutenberg ikke kunnet skabe den verdensomvæltende Bogtrykkunst. Saa vidunderligt var hans Støbeinstrument gjort, at det

i mere end fire Hundrede Aar uforandret tjente Bogtrykkunsten, indtil Støbemaskinen afløste Haandstøbningen.

Det ældste - med enkelt støbte Metalbogstaver - fremstillede Tryk i Verden er formentlig det i 1445 trykte Brudstykke af »Dommens Dag«, og dette Papirblad opbevares paa Gutenbergmusæet i Mainz. Det blev fundet i 1890 i Mainz hos en Bogbinder, som for stod, det var et Klenodie, han havde opdaget i et defekt ældre Bind. Teksten i dette Brudstykke er Udsnit af en omkring 1360 i Thüringen forfattet »Sibylle«. Typernes Konturer er usikre, fordi de paa dette tidlige Trin af Bogtrykkunsten var gjort af Blymatricer og ikke af Kobber. Linierne er skæve og vaklende.

Donaten, der bestod af en latinsk Skolegrammatik, var udarbejdet af Romeren Aelius Donatus i 4. Aarh. e. K. Da Latin dannede Hovedfaget i Pædagogiken, var Donaten den væsentligste Lærebog og blev gennem de ældste Tider omhyggeligt af skrevet fra Slægt til Slægt. Den unge Bogtrykkunst bemægtigede sig ret selvfølgeligt Mangfoldiggørelsen af

Brudstykke af »Dommens Dag«.
Da det er trykt ca, 1455, er det et af de ældste Tryk. - Original en i Gutenbergmusæet.

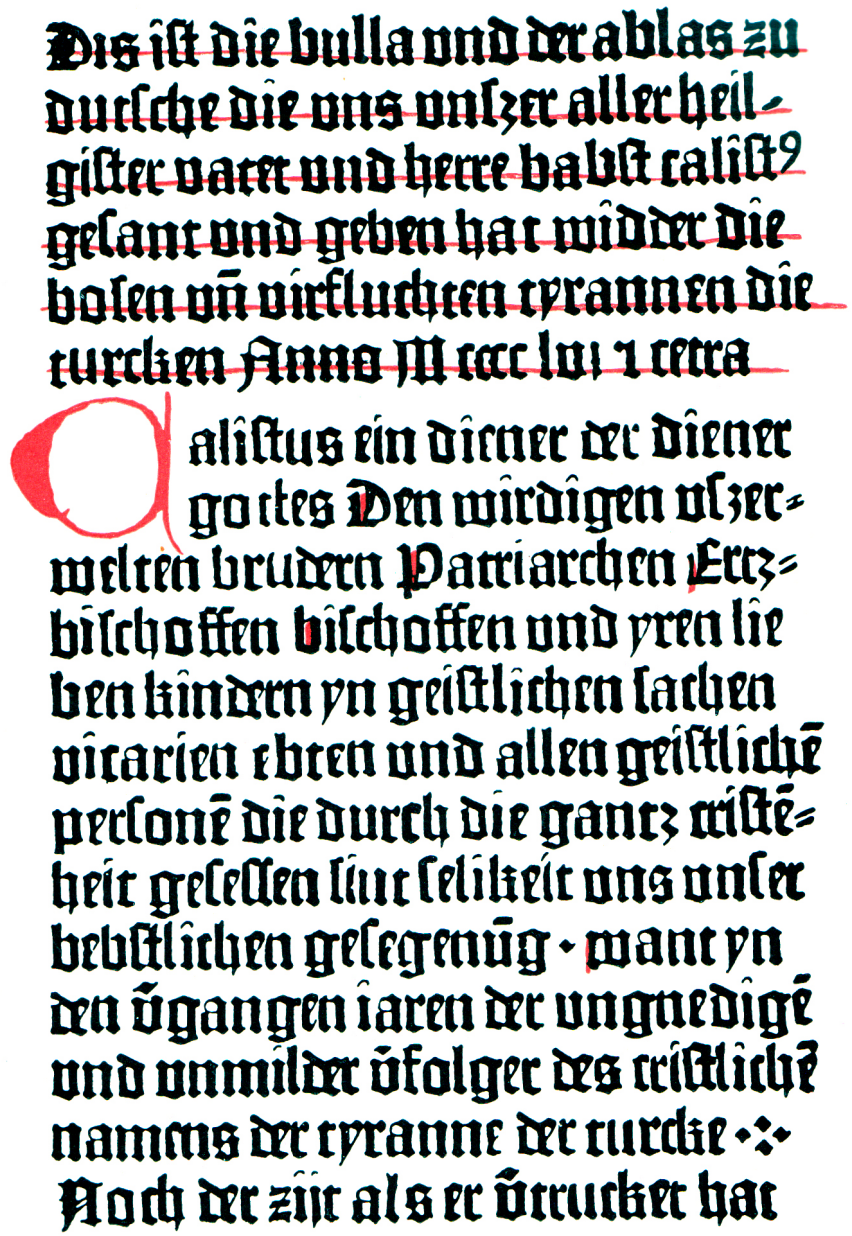
denne Lærebog, og man kan eftervise ikke mindre end 24 forskellige Oplag af Gutenbergs ældste Donat. Forskellen mellem Oplagene kendetegnes af, om der var 26, 27, 28 eller 30 Linier paa Siden. De var alle trykt paa Pergament, og der eksisterer mange sandfærdige Beretninger om, hvorledes Eftertiden har fundet Brudstykker af Donaterne. Saaledes blev Blad 5 og 10 i Aaret 1800 i Mainz By arkiv fundet som Omslag for et Bundt gamle Regninger. Arkene gik tre Aar senere til det franske Nationalbibliotek og kaldes derfor Pariser-Donaten.

Donat-Brudstykkerne findes iøvrigt hele Verden over. En af de smukkest trykte er Berliner-Donaten, tilhørende det tyske Statsbibliotek og omfattende Blad 1-2-9-10. Det er en 26 Liniers Donat, som maa antages at have fyldt 36 Sider. Vi bringer hosstaaende en delvis Side af denne Donat.

Kalenderne hører ogsaa til de tidlige Gutenbergtryk. I Middelalderen tilskrev man Stjernerne Indflydelse paa det menneskelige Liv, saa Kalenderne nød stor Yndest baade hos høje og lave. Endog Lægernes Anordninger rettede sig efter Datoerne. Der var særlig gunstige Dage for Aareladning og afførende Midler. - Da Kalenderne kun krævede et mindre Stykke Pergament og heller ikke meget Satsarbejde, var det en god Forretning for den nye Trykkunst, og det blev til ret store Oplag, da de tryktes paa Tysk, hvori Borgerskabet fandt behageligt Læsestof.

I 1901 fandtes i Wiesbaden Landsbibliotek fire Pergamentblade med Maanederne Januar-Februar-Marts-April 1448 - altsaa trykt i det mindste Aaret forud. Herved bliver 1447 et Holdepunkt for et af Gutenbergs tidlige Tryk. Kalenderen for 1448 viser fremskreden Støbning og Satsteknik, som røber den sande Mester.

De nævnte tidlige Tryk findes desværre kun i ufuldstændige Eksemplarer. Det var derfor et virkeligt Fund, da et helt Eksemplar af Tyrker-Kalenderen for 1455 blev opdaget og nu befinder sig i München Statsbibliotek. Tyrker-Kalenderen har faaet sit mærkelige Navn, fordi den efter Konstantinopels Indtagelse 1453 maner Kristenheden til at gaa mod Tyrken, da han truer hele Europa. Under denne Agitation træder det kalendermæssige mere i Baggrunden, men December 1448 slutter dog med det fromme Nytaarsønske: »Et godt saligt Nytaar«. - Af Dia-

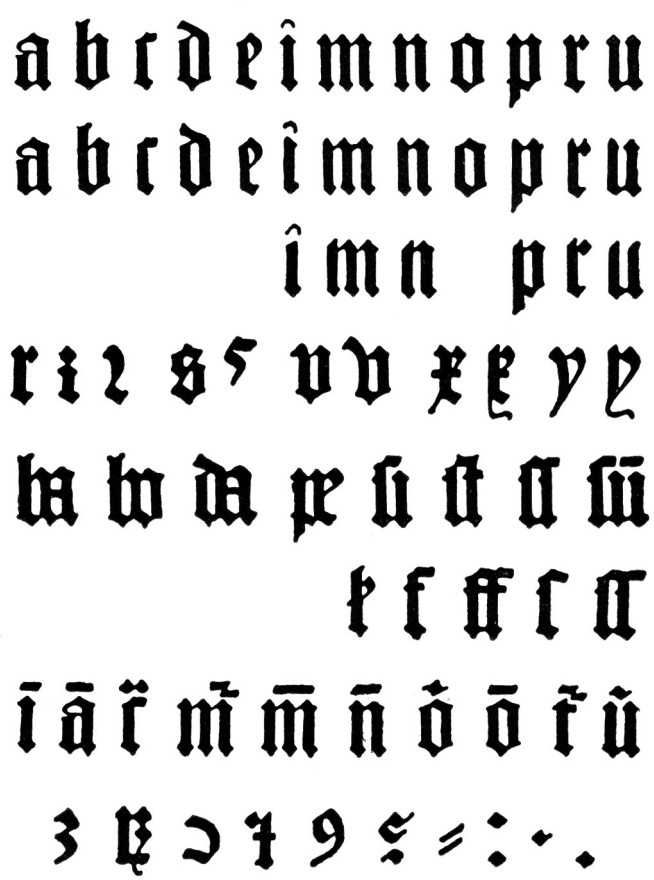

Dis ist die bulla vnd der ablas zu
dutsche die vns vnszer aller heil-
gisten vater vnd herre babst calist9
gelant vnd geben hat wider die
bosen vñ virfluchten tyrannen die
turcken Anno M cccc lvi ¶ cetera
Calistus ein diener der diener
gottes Den wirdigen vnzer-
welten brudern Patriarchen Ertz-
bischoffen bischoffen vnd yren lie
ben kindern yn geistlichen sachen
vicarien ebten vnd allen geistliche
personē die durch die gantz cristē-
heit gesessen sint selikeit vns vnser
bebstlichen gelegenūg · want yn
den vǒgangen iaren der vngnedigē
vnd vnmilder vǒfolger des cristliche
namens der tyranne der turcke ·⁘·
Noch der zijt als er vǒtrucket hat

Første Side af Pave Calixtux III's Tyrkerbulle.
Trykt ca, 1455-56. - Eneste Orginal-Eksemplar findes i Berlins Statsbibliotek.

lektformen i Teksten fremgaar, at Tyrker-Kalenderen er trykt i Mainz.

Agitationen mod Tyrkerne fortsattes af Pave Calixtus III, og en Tyrkerbulle oversættes til Tysk og udgaar 1455-56 fra Fust-Schöffers Værksted. Udførelsen er daarligere end Gutenbergs egne Ting.

Af Gutenhergs Tryk er det først og sidst den 42 Liniers Bibel, der er det betydeligste og skønneste. Bibelen var paa 1286 Sider og trykt ca. 1450-52. Det har været hævdet, at ogsaa Schöffer var Medarbejder paa denne første Bibel, men det er ganske udelukket, da han paa dette Tidspunkt endnu var Afskriver i Paris. Efter Fusts Brud med Gutenberg blev Schöffer fem Aar efter (1457-58) ganske sikkert Sjælen i Fremstillingen af den 36 Liniers Bibel paa 1768 Sider, men i denne Bibeltrykning har Guten-

berg neppe nogen Andel, og den er heller ikke nær saa smukt trykt som den 42 Liniers fem Aar tidligere. Den 36 Liniers Bibel fyldte to mægtige Foliobind. I flere Tilfælde kunde Bogbinderne ikke tumle den store Opgave og indbandt Biblen i tre Bind. Det har været svært at skaffe Papir til den store 36 Liniers Bibel, for der er anvendt ti forskellige Papirsorter, som er kendelige paa Vandmærkerne. Til Gutenbergs 42 Liniers Bibel er der anvendt fire Papirsorter med deres forskellige Vandmærker.

Gutenberg benyttede baade Papir og Pergament til den 42 Liniers Bibel. Da Pergamentarket var ca. 412 x 312 mm stort, kunde af en Kalvehud kun anvendes 2 Pergamentark, saaledes at der til hvert Pergament-Eksemplar inclusive Fejltryk medgik 170 Kalvehuder.

Mesteren vilde til at begynde med ogsaa indtrykke de røde Kapitel tal og Overskrifter, men det maa være blevet for omstændeligt, og Farverne udførtes af specielle Folk med Haanden. Til Illuminatorernes Vejledning lod Gutenberg trykke en »Tabula rubricarum«, hvoraf endnu eksisterer 2 Eksemplarer i Wien og München.

Den 42 Liniers Bibels Oplag synes at have ligget ved 125-150 Papir-Eksemplarer og 20-30 paa Pergament. Saavidt det kan skønnes, eksisterer endnu 12 Pergament- og 32 Papir-Eksemplarer. Tysk land har 13, Danmark 1, Paris 3, London 4, Rom 2 og New York 5 Eksemplarer. De øvrige 16 er spredt Verden over som Enkelt-Eksemplarer eller enkelte Bind. Danmarks Gutenbergbibel er saaledes kun andet Bind.

Gutenbergs 42 Liniers Bibel er som nævnt Bogtrykkunstens Mesterværk. Kun »Psalter« fra 1457, hvis Typer med Sikkerhed er fremstillet af Gutenberg, kan i Skønhed sidestilles med den 42 Liniers Bibel. Der er i Arbejdet nedlagt en saadan Skaberglæde, at Forklaringens hellige Glans udstraaler derfra. De enkelte Typers Sammenkægen til Ord og regelmæssige Linier, den udmærkede Farve, det storartede Tryk og det absolute Register - alt danner et fuldstændigt og skønt Hele.

Om Gutenbergs senere Aar er iøvrigt at berette, at Kurfyrst Adolf af assau i 1465 gjorde ham til Hofmand som Belønning for hans Kunst. Det var en Ærespost, som ved Siden af den personlige Anseelse var ledsaget af betydelige Indkomster. Her faldt sikkert nogle af Gutenbergs

lykkeligste Aar. Om han tillige i disse sene Aar beskæftigede sig med Bogtrykkunsten, er uopklaret, eftersom hans Tryk ikke bærer Aarstal. I de allersidste af Gutenbergs Aar blev han blind af Alderdomssvækkelse. Paa et af Schöffers Tryk fra det femtende Hundredaar har en skrivekyndig i Victor-Stiftelsen i Mainz skrevet under Trykkestedet:

Aar 1468 paa Sanct Blasius Dag 3. Februar døde
den ærværdige Mester Hinne Ginsfleisch, hvem Gud
skænke sin Naade.

Adam Gelthus, der var en Slægtning af Gutenberg, har forfattet et Eftermæle, som 1499 er gengivet i en lille Bog, trykt hos Peter Friedburg i Mainz (her oversat fra Latin):

Gud, den bedste og største, viede Johannes Gensfleisch til Opfinder
af Bogtrykkunsten,
hvorved han af hver Nation og hvert Sprog den højeste Fortjeneste
erhvervede.
Adam Gelthus satte dette Minde til udødelig Erindring om hans
Navn.
Hans Ben hviler i salig Fred i Kirken for den hellige Franciscus i
Mainz.

Ved en senere Ombygning af Kirken er Johann Gutenbergs Grav desværre sløjfet.

Gutenberg efterlod sig dog mange Typer og Trykkeredskaber, thi lige efter Opfinderens Død foreligger Kvittering for, at Dr. Conrad Humery den 26. Februar 1468 har overtaget Boets Trykkeriredskaber. Typerne fra den 42 Liniers Bibel maa have været her imellem, thi efter Sagen med Fust i 1455 ser man intet til disse Typer. Det sandsynlige er, at Dr. Humery ikke selv drev Gutenbergs Trykkeri videre, men har solgt dette til Fust & Schöffer. Efter Gutenbergs Død dukker Typerne nemlig atter op i Fust-Schöffers Tryk mellem 1468 og 1493.

Peter Schöffer i Mainz blev Storbogtrykker, idet han anlagde Bogtrykkerier ogsaa i Worms, Strassburg og Venedig. - Albrecht Pfister var Elev af Gutenberg. - Johan Mentel blev et Navn i Strassburg. - Günther Zainer i Augsburg var en af de første, der anvendte Træsnit til Illustration af sine Værker. - Johann Sensenschmid (1470-78) og Anton Koberger (1473-1513) var Nürnbergs første Bogtrykkere. - Hans Schönsperger fra Augsburg skal nævnes samt Ulrich Zell i Köln 1462. - Heinrich Quentell blev berømt for sin Kölner Billedbibel med 113 Illustrationer - en enestaaende Præstation i Bogtrykkunstens første Aarhundrede.

Pave Paul II foranledigede 1465, at de to tyske Bogtrykkere, Arnold Pannartz og Conrad Schweinheim oprettede Trykkeri i et Kloster ved Rom. - Brødrene Wendelin begyndte som Bogtrykkere i Venedig. - Nicolas Jenson var en saa dygtig Gravør ved Mønten i Paris, at Kong Karl VII i 1458 sendte ham til Mainz for hos Gutenberg at lære Kunsten. Fra 1462 virkede Jenson i Venedig, hvor han blev en stor Bogtrykker og døde 1480. - Christopher Waldorfer, Franz Renner og Erhard Ratdolt skal nævnes som Bogtrykkere i denne Tidsperiode. - Thomas kom fra Siebenbürgen og trykte i den italienske By Mantua.

Omkring Aaret 1500 gør Italieneren Aldus Pius Manutius sig berømt som Bogtrykker i Venedig. Ikke mindst hans Dygtighed maa det tilskrives, at det italienske Bogtryk hævedes til en saadan Højde, at det langt overstraalede det ellers førende Tyskland. I Bogtrykkunstens første Hundredaar havde intet Land saa mange Bogtrykkere som Italien, der den Gang ogsaa stod i Spidsen med Kunst og Videnskab.

Berthold Ruppel (1460-1527) var Gutenbergs Elev og nedsatte sig i

Basel. Endvidere i Basel Michael Wenszler, Bernhard Richel og Johann von Amerbach samt Johan Froben, som kaldtes »Bogtrykkernes Fyrste«.

Vi er nu naaet til det Tidspunkt, hvor Bogtrykkunsten stærkt griber ind i Religionsspørgsmaalet og faktisk er med til at skabe den store Spaltning i Katholicismen, som affødte Reformationen. Efter at Dr. Martin Luther den 31. Oktober 1517 paa Kirkedøren havde opslaaet sine berømte 95 Theser, udsendte han i de følgende Aar en Række trykte Skrifter, som med deres Begyndelsesgrunde var rettet mod den katholske Afladshandel, men efterhaanden stilede mod Kirkens Frigørelse. Han blev den 8. Januar 1521 lyst i Kirkens Band og til den 18. April samme Aar indkaldt til for Rigsdagen i Worms at afsværge sine kætterske Anskuelser. Herpaa gav Luther som be kendt bestemt Afslag med de berømte Slutningsord: »Her staar jeg, jeg kan ikke andet. Gud hjælpe mig. Amen!« - Fem Uger senere blev Luther erklæret fredløs. Venner bortførte ham dog hemmeligt til Slottet Wartburg, hvor han i et Aar levede skjult og arbejdede paa sin Bibeloversættelse i Reformationens Aand. - Luther udtalte i sine sene Aar, at uden Bogtrykkunstens Hjælp havde han ikke kunnet naa sit store Maal. - Af samme Grund blev Katholicismen en Fjende af Bogtrykkunsten, først i det skjulte, men senere ganske aabenlyst.

Den schweiziske Bogtrykker Christoph Froschauer i Zürich trykte for den berømte Luther-Tilhænger Zwingli. Bogtrykkeren udsendte i 1524 sin første Bibeludgave, efterfulgt af 26 senere Udgaver paa Latin, Tysk og Engelsk. Sidstnævnte i 1535.

Tre udvandrede Tyskere, Gering, Friburger og Crantz, oprettede paa Sorbonnen det første Trykkeri i Paris 1470. Gering blev den første priviligerede Bogtrykker i Frankrig, medens Crantz og Friburger atter vendte tilbage til Tyskland, ikke mindst fordi Bogtrykkunsten af de mange ledige katolske Afskrivere blev lagt for Had. I Raseri over at se deres Næringsvej overtaget af Bogtrykkerne, fik de dem dømt for Hekseri. Kong Louis XI fik dog Dommen forpurret, og Bogtrykkunsten fortsatte sin Sejrsgang.

Robert Etienne er det store franske Bogtrykkernavn med mindre end 600 Værker i Aarene 1526-59. Han blev kongelig Bogtrykker 1539. Forfulgt af Katholikerne maatte han flygte til Genf i 1552. Ogsaa Konrad Badius maatte flygte til Genf. Katholikerne naaede trods alt at faa Bogtrykker Belleville dømt til Døden i 1584. - Ved Blodbrylluppet i Paris (eller Bartholomæusnatten) 1572 undgik Bogtrykker Andreas Wechel ved et rent Tilfælde at lide Kætter døden.

Det var strenge Tider for franske Bogtrykkere. Etienne Dolet blev 1546 brændt som uforbederlig Kætter, og 14 Aar senere blev Martin l'Homme hængt, fordi han havde trykt et Skrift, hvis Indhold var rettet mod Kirkefyrsten, Kardinal Lorraine. - Under Dødsstraf og Konfiskation af Bogtrykkernes Ejendom forbød det franske Parlament 1558 Trykningen af religiøse Bøger, hvortil Øvrighedens Tilladelse ikke var indhentet. For at komme uden om Forbudet benyttede Bogtrykkerne fingerede Trykkesteder. Navnet Pierre Marteau fra Køln findes saaledes paa flere franske religiøse Publikationer i dette Tidsrum, men han har aldrig eksisteret. Endog den berømte hollandske Bogtrykker Elzevier i Leyden omgik Censuren ved at signere sine Udgivelser med Pierre Marteau. Frankfurt eller Leipzig benyttedes ligeledes til Pseudotrykkesteder.

I det følgende Aarhundrede bedredes franske Bogtrykkeres Forhold ikke synderligt, de fik kun Understøttelse til Udgivelse af Værker, der forherligede Magthaverne. I Hundredaaret 1660-1756 sad henved 900 Bogtrykkere, Forfattere og Udgivere i Bastillen i Paris for at sone deres Opposition mod Religionen og Fyrsterne. Endnu i 1704 reducerede den franske Regering Bogtrykkernes Antal i hver By. Sammenlagt havde Frankrig 200 Bogtrykkere, og de 50 maatte ophøre med Virksomheden. Under Kejser Napoleon 1810 maatte der kun være 60 Bogtrykkere i Paris, idet Napoleon betonede, at Bogtrykkerier var »et Arsenal, som ikke kan overlades enhver«. 1811 tillod han dog, at Antallet forhøjedes til 80.

Englands første Bogtrykker var William Caxton, født 1412. Han blev Købmand i Holland og Tyskland og fik da Interesse for den nye Bogtrykkunst. I et af sine Værker skriver han, at »omkring ved denne Tid (1455)

blev Bogtrykkunsten opfundet i Mainz«. Caxton lod 1473-74 trykke i Brügge den første engelske Bog, hvorefter han flyttede til London og grundlagde det første Bogtrykkeri i England. Hans ældste Tryk bærer Aarstallet 1477. Forfatteren Scheibler skriver 1910 i sine historiske Oplysninger om Bogtrykkunstens Udbredelse, at der fra Universitetstrykkeriet i Oxford skal foreligge et Trykarbejde, som med Romertal siger 1468, men han skriver som Antagelse videre, at Sætteren har udeladt et X (10), og at Aarstallet skal være 1478. Caxton døde 1491. Hans Efterfølger som Englands næste Bogtrykker var Hollænderen Wynand van Woerden.

Heller ikke i England blev Forholdene blide for Bogtrykkerne. 1536 blev William Tyndale baade hængt og brændt, fordi han havde oversat det nye Testamente til Engelsk og søgte at udbrede det trykte Ord. Trykket var endda udført i Holland, hvor Bogtrykker Tyndale imidlertid blev grebet og slæbt til England for at lide ovenomtalte Straf. 1584 blev London-Bogtrykkeren William Carter hængt og lemlæstet, fordi han havde trykt en Afhandling, som tog Parti for Katholicismen, men imod Dronning Elisabeth.

Den engelske Regering indskrænkede i 1639 Londons Bogtrykker antal til 20. Enhver, som hemmeligt udøvede Bogtrykkunsten, blev stillet i Gabestokken og pisket offentligt.

Magthaverne i de forskellige Lande fandt, at Bogtrykkunsten kryd sede deres Planer om at holde Oplysningen nede hos det almene Folk, saaledes gjorde Biskoppen af Mainz 1486 Bogtrykkunstens Udøvelse afhængig af strenge Privilegier. Ogsaa den verdslige Magt lagde Bog trykkunsten alle mulige Hindringer i Vejen gennem Censuren. Efter Luthers Indsats hed det sig, at Bogtrykkunsten var Aarsag til den opstaaede Religionskamp. Alle Bogtrykkere burde druknes uden Lov og Dom, deres Skrifter skulde alle tilhobe brændes.

Fra 1570 maatte i det romerske Rige kun oprettes Bogtrykkerier i de Byer, hvor Fyrster holdt Hof eller i større Rigsstæder og Universitetsbyer. Alle »Vinkeltrykkerier« blev forbudt. Denne Forordning udgik fra Byen Speyer (Rhindistriktet Pfalz) - forøvrigt den By, i hvilken de evangeliske Stænder 41 Aar tidligere havde sluttet sig sammen som

»Protestanter«. -1571 lukkede Hertug August af Sachsen alle Trykkerier udenfor Leipzig, Dresden og Wittenberg. - Haabet om, at Reformationens Indførelse vilde ændre Modstanden mod Bogtrykkunsten, skuffedes. Censuren, som holdt Bogtrykket nede blev kun flyttet fra den kirkelige til den verdslige Magt.

Belgien fik sit første Trykkeri 1473 i en lille By, der hed Alost. Bogtrykkeren var Thierry Maertens. Aaret efter begyndte Johann von Westphalen i Louvain (Lowen). Byen havde et stort og berømt Universitet, som besøgtes i Tusind vis af Studenter fra hele Europa. Johann von Westphalen havde formentlig lært Bogtrykkunsten i Mainz og blev en stor Bogtrykker, der i sine første 25 Aar udsendte flere Hundrede Værker, som hørte til den Tids betydeligste Tryk. Bogtrykker Jan Veldener begyndte 1476 ligeledes i Louvain. - Mathias van der Goes blev Antwerpens første Bogtrykker 1482.

Vi naar nu til det store Bogtrykkernavn i Antwerpen, Christopher Plantin. Han var Franskmand og begyndte sin Virksomhed i Paris, men flyttede 1555 til Antwerpen. Med »Biblia polyglotta« grundlagde han sin Berømmelse. Den blev i 4 Sprog paa 8 mægtige Bind og med en Rigdom af skønne Kobberstik. Iøvrigt trykte han ogsaa andre Værker paa fremmede Sprog, alle værdsatte paa Grund af den Præcision, Bogtrykkeren udviste. Han var en Ven af Reformationen og udgav en Bønnebog, der bevirkede, at Katholicismen dømte ham som Kætter, og han maatte flygte til Frankrig, mens hans kostbare Trykkeri blev adsplittet og solgt. Fra Paris udvirkede han, at Sagen blev genoptaget. Dommen kasseredes, og Plantin vendte atter tilbage til Antwerpen efter et Par Aars Fraværelse. Den dygtige Mand begyndte forfra og rejste til sine 22 Presser det skønne Renæssancehus, der nu - i det offentliges Besiddelse - er det verdensberømte Plantin Museum, hvortil mange Kolleger og andre Interesserede valfarter. - Da Spanierne i November 1576 overfaldt den blomstrende Stad, led ogsaa Plantin frygteligt under Byens Plyndring. For at leve maatte han sælge ud baade af sine Forlagsværker og sit dyrebare Privat bibliotek. Kongen, der havde lovet at støtte ham, svigtede. Mismodig forlod han Antwerpen og bosatte sig i den hollandske By Leyden. Han

udnævntes her til Universitetsbogtrykker. Efter nogle Aars Forløb drog han paany til Antwerpen, hvor han døde 1589, 75 Aar gammel. Han ligger begravet i Antwerpen Domkirke. Familien med det berømte Navn fortsatte Bogtrykkeriet i 300 Aar indtil 1876, da det blev Musæum.

Forsaavidt som Holland maatte have Grund til at formode, at Lourens Janszoon Coster i Haarlem var Bogtrykkunstens Opfinder (hvad der altsaa har været paastaaet), maatte dette Lands første Bogtryk have været samtidig med Mainz (1438-40), men det er ved senere grundige Forskninger aldeles afgørende bevist, at Johann Gutenberg er den virkelige Opfinder. L. J. Coster kan til Nød være en af Gutenbergs Elever, der har brudt sin Ed til ham og er rejst til Holland med sin Viden. I 1477 fik Holland bevislig sine første Trykkerier i Gouda og Delft. Her udkom den første hollandske Bibel ved Bogtrykkerne Jacob Jacobzoen og Vemantzoen. Ved omtrent samme Tidspunkt som Plantin i Antwerpen gjorde Bogtrykker Elzevier sig berømt i Amsterdam og Leyden. Da Elzevier døde i 1617 (omtrent paa lignende Alder som Plantin), efterlod han sig 7 Sønner, hvoraf flere fortsatte Trykkeriet og udsendte flere Tusinde fremragende Værker, der i Dag er højt skattede. Trykkeriet nedlagdes dog ca. 65 Aar efter Grundlæggerens Død.

En omrejsende, men unævnt Bogtrykker bragte i 1482 den nye Kunst til Wien. Ved dygtigt udførte typografiske Værker gjorde Bogtrykker Johann Singriener sig bekendt i Aarene 1510-45.

Venezianeren Lambert Palmart begyndte 1482 i den spanske By Valencia. Iøvrigt fik de spanske Byer Sarogossa, Sevilla og Tartosa Bogtrykkerier i henholdsvis 1475 og 1477. Her var det udvandrede Tyskere, der slog sig ned. - I Klostret Sanct Nicolaus ved Obodgrad i Montenegro tryktes 1493 - med kyrilliske Typer - det gammel-slaviske (glagolitiske) Alfabet.

Der hengik fra Gutenbergs Tid næsten et helt Aarhundrede, før Bogtrykkunsten vandt Indpas i Rusland. Det vides, at i 1527 tryktes i Venedig et russisk Værk, og der eksisterer en ikke helt autentisk Version om, at der allerede 1493 skulde være trykt i Tschemigow Guvernement i Lille Rusland. Russerne hævder, at den gamle hellige Czarby Moskwa

var Skuepladsen for Bartholomæus Ghotans første russiske Bogtryk. Ghotan kan efter Navnet at dømme være af svensk Oprindelse, for han havde været Bogtrykker baade i Stockholm og Lybæk (sidstnævnte Sted 1492) , da han af Storfyrsten kaldtes til Rusland som Bogtrykker. Her arbejdede han ikke længe, fordi han havde den russiske Gejstlighed paa Nakken for sin »Trolddom«. Da Anklagen mod Ghotan ikke nød Fremme, eftersom han stod under Storfyrstens Beskyttelse, blev han snigmyrdet 1493.

Storfyrst Wassiliewitsch oprettede 1553 et Trykkeri med Danskeren Hans Hansen som Bogtrykker, men ogsaa - han forfulgtes som Kætter og flygtede til Østrig, mens det russiske Trykkeri afbrændtes 1565. Det var ligeledes her de mange arbejdsløse Afskrivere, der satte sig i Spidsen for at gøre Bogtrykkerne forhadte. Gejstligheden føjede hertil Anklagen om Kætteri og Hekseri for at opretholde Massernes Uvidenhed og Overtro.

Iwan Feodorow blev saa berømt som Bogtrykker, at Eftertiden nævner ham som Ruslands Gutenberg. 1564 udkom hans første Værk »Apostlenes Liv«, Aaret efter begyndte han paa Bibelen i det slavonske Sprog, men maatte saa gaa i Landflygtighed for at redde sig fra Klerikalismens Anklager. Fyrst Ostrohski tog Feodorow under sin personlige Beskyttelse, idet han indrettede et Trykkeri paa sit Gods. Her trykte Feodorow 1580-81 Bibelen i ny Udgave. Forfølgelserne havde dog taget saa stærkt paa Bogtrykkeren, at han to Aar efter Bibeltrykningen døde i en ret ung Alder. Han ligger begravet i Lemberg.

Et nyt Trykkeri oprettedes i Moskwa, men da Polakkerne i 1611 stormede Staden og nedbrændte den, gik ogsaa Trykkeriet op i Luer. Der gik mere end 30 Aar, før Moskwa blev et fast russisk Bog-Cen trum, hvorfra en Række ansete Værker udgik.

Da de »vandrende Bogtrykkere« trak ud over Tysklands Grænser, blev Nabolandet og det nære Sverige hurtigt Skuepladsen for Bogtrykkets Udfoldelse. Navnlig Lybæk og Rostock, men ogsaa andre nordtyske Byer dannede i Bogtrykkets første Par Hundrede Aar Udgangspunktet for den nye Kunsts Udbredelse i hele Norden. Gennem saavel det 15. som 16. Hundredaar arbejdede Lybæks og Rostocks Trykkerier meget med danske og svenske Opgaver. Fra disse Byer trak en Strøm af vandrende tyske Bogtrykkere op over Norden, mange Gange med vekslende Skæbner og under store Besværligheder for at sprede Kulturen, og det maa erkendes, at disse »vandrende Bogtrykkere« kan vi ikke alene takke for vore Førstetryk, men ogsaa for den aandelige og politiske Udvikling, der skabtes ved Bogtrykkunstens Opsving.

Johan Snell blev den første udøvende Bogtrykker i Danmark (i Odense), og det gik saaledes til: 1475 havde Lybæks første Bogtrykker, Lucas Brandis fra Merseburg, nedsat sig, og 1480 begyndte endnu en Bogtrykker i Lybæk, nemlig Johan Snell. Snell menes at have været Student fra Rostock Universitet og er i hvert Fald 1480 navngiven Skatteyder i Lybæk. - 1482 bliver han af Biskop Carl Rønnow kaldet til Odense for at trykke en kirkelig Tjenestebog:

»Breviarum Othinense«, der blev Danmarks første trykte Bog. Scheibler nævner endnu et af Snells Arbejder i Odense: »Descripto obsidi onis urbis Rhodiae«. - Efter sit Arbejde i Odense drog Johan Snell tilbage til Lybæk, men gjorde lidt senere en Rejse til Stockholm, hvor ved han ogsaa blev Sveriges første Bogtrykker.

I 1486 blev den i Hamburg fødte og i Mainz uddannede Bogtrykker

Stephan Arndes kaldet til Danmark (Byen Slesvig) for at trykke »Missale Slesvicense«. Foruden »Missale Slesvicense« trykte Stephan Arndes tillige en latinsk Lærebog (Donat) samt »Dialogi Salomonis et Marcolli«. Endvidere er det senere eftervist, at han ogsaa i Slesvig trykte »Missale Ordinariu«. Saavel Titel som Initiale og Rubrikker i denne Bogtrykte Arndes med Rødt, saa vi her staar overfor det første danske Farvetryk. Dette Arbejde har hidtil med Urette været tillagt Lybæk. Til Undskyldning for tidligere Kronikørers Fejltagelse tjener, at de ikke tilstrækkeligt har fulgt de vandrende Bogtrykkeres Færden. Stephan Arndes var en saadan Vandringsmand og havde f. Eks. forud for Slesvig været i den italienske By Perugia 1481. - Efter sine Trykarbejder i Slesvig drog han til Lybæk, hvor han udførte andre Trykarbejder for Staden Slesvig, men det første danske Farvetryk udførte han altsaa i selve Slesvig!

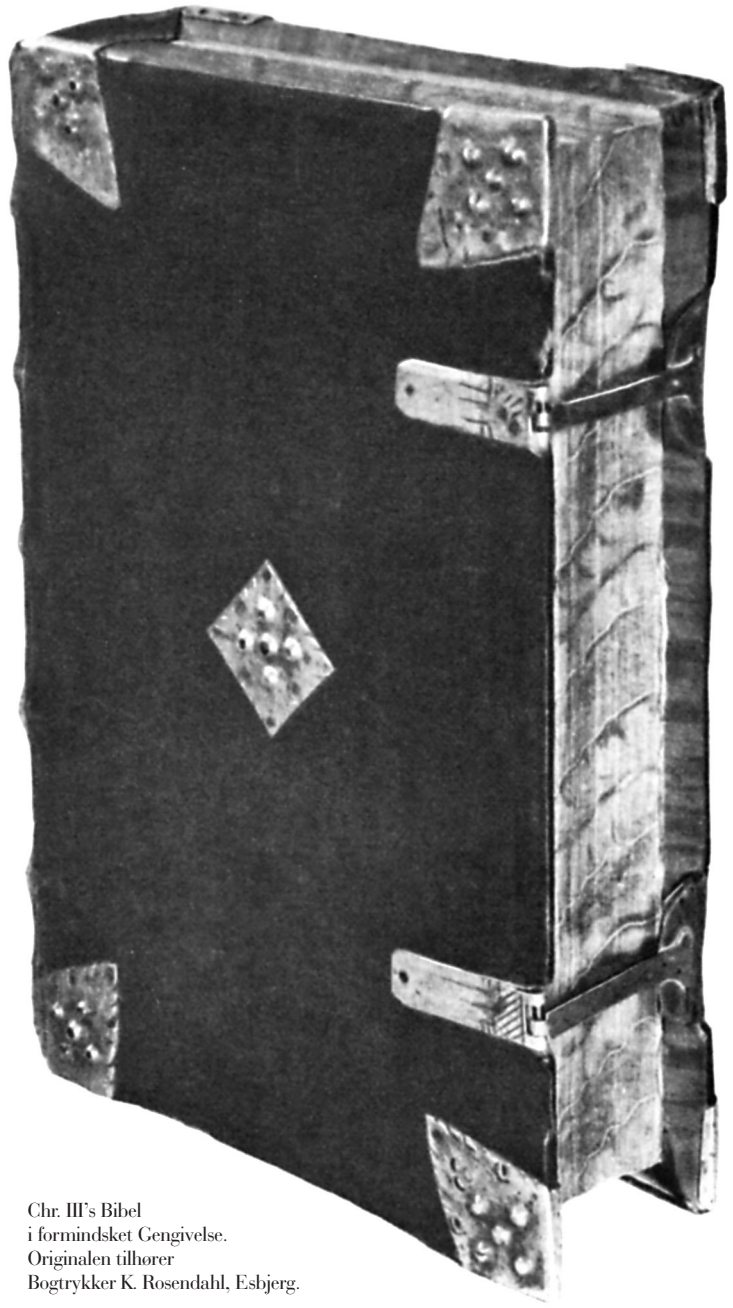
Hen mod Slutningen af det 15. Hundredaar levede Bogtrykkunsten i Danmark for tredie Gang op, da Hollænderen Gottfried van Ghemen nedsatte sig som Københavns første Bogtrykker 1489. Gennem 20 Aar udfoldede han en rig Virksomhed som Bogtrykker. Hans første Arbejde var en latinsk Lærebog, »Fundamentum grammatica«, der udkom 1493. To Aar senere udkom den første Bog idet danske Sprog:

»Den danske Rimkrønike«. Gottfried van Ghemen er formentlig død 1510, da hans Trykkested ikke ses efter dette Aarstal.

Matthaus Brandis nedsatte sig omkring Aaret 1500 i Ribe. Han tilhørte en anset Bogtrykkerfamilie i Lybæk, som gennem sine Arbejder allerede i flere Aar havde staaet i Forbindelse med Danmark. Matthaus Brandis var den første, der herhjemme anvendte Schwabacker. Senere flyttede Brandis til København.

Den første Dansker, der blev Bogtrykker, var i København Poul Raeff, som i Aarene 1513-19 udgav flere Værker. Han blev 1520 afløst af Melchior Blumme, der i sine Tryk for første Gang anvendte Træsnit. Efter Melchior skabte Sønnen Balthasar Blumme sig ogsaa et Navn som Bogtrykker.

Medens de til Danmark indvandrede udenlandske Bogtrykkere væsentligst var tilkaldt for at udføre bestemte Arbejder, hvorefter de atter drog

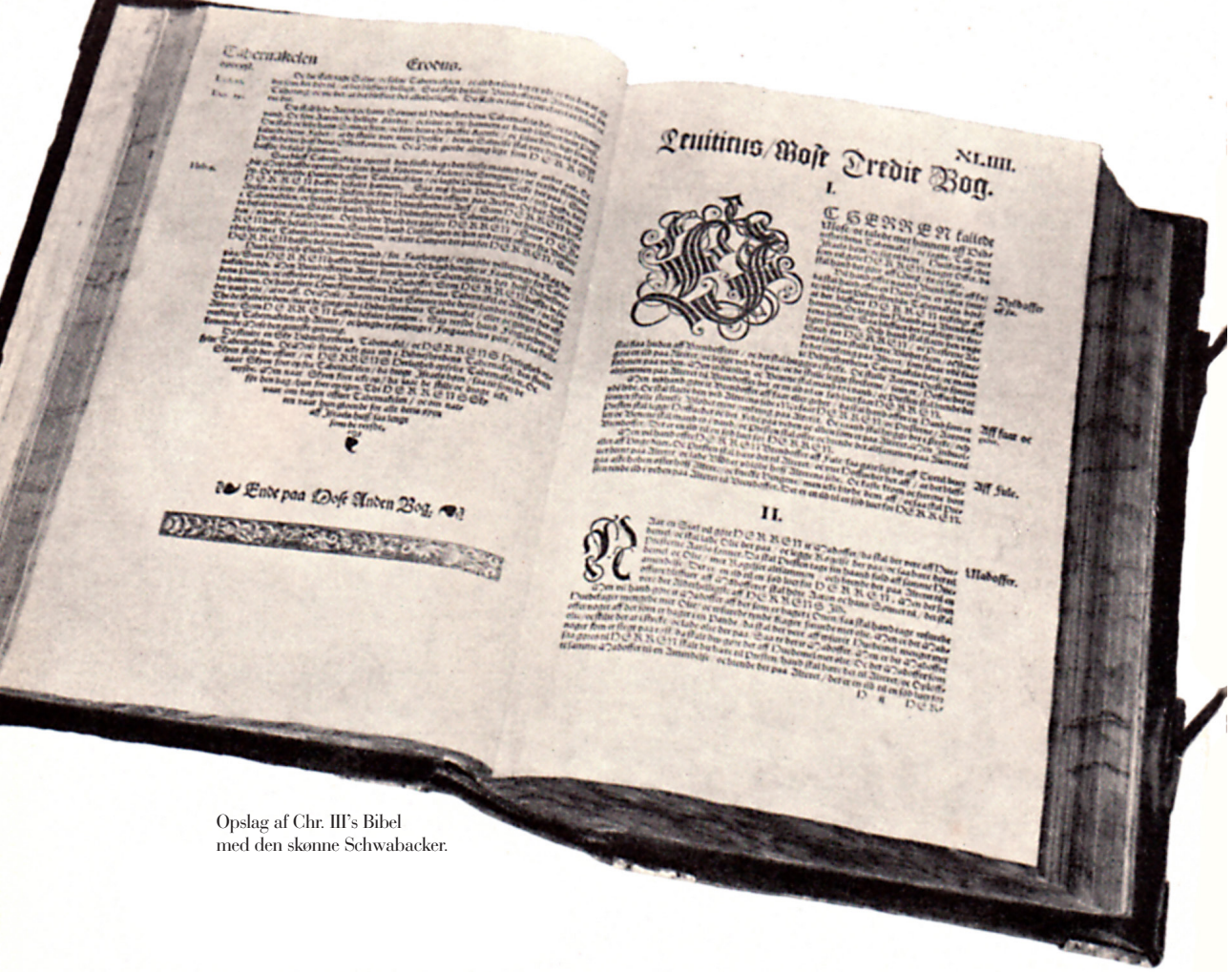
Chr. III's Bibel
i formindsket Gengivelse.
Originalen tilhører
Bogtrykker K. Rosendahl, Esbjerg.

til Hjemlandet, begyndte de efter Reformationen opstaaede Religionsstridigheder at lægge mere Beslag paa Bogtrykkunsten, saa Beskæftigelsesmulighederne bedredes. De vandrende Bogtrykkere blev fast bosiddende og tog lokale Folk i deres Tjeneste. En af de navnkundigste Bogtrykkere fra den første Del af Reformationstiden var saaledes den fra Stuttgart udvandrede Hans Wiengart, der først trykte i Viborg (1528-31) og senere i København indtil 1559. Fra hans Presse udgik et stort Antal Tryk, bl. a. Oversættelsen af Luthers Skrifter i det danske Sprog. Hans Wiengart var ogsaa den første, der udgav Bøger af verdsligt Indhold.

Omtrent samtidig med Wiengart (ca. 1535) trykte i Roskilde den fra Wittenberg kommende Bogtrykker Johannes Barth, der første Gang herhjemme anvendte Antikva, ligesom han fremstillede den første Bog i det islandske Sprog. - Ogsaa i Danmark har vi haft Baal og Brand i Reformationstidens Bogtryk. Saaledes blev f. Eks. den islandske Videnskabsmand Arne Sacnussemm dømt in absentia som Kætter, og hans Værker blev i 1573 overgivet til Københavns Bøddel, der opbrændte dem ved en offentlig Autodafé.

Odense, der altsaa var Sæde for det første danske Bogtryk, fik ikke nogen fast Bogtrykker, før den berømte danske Salmedigter Thomas Kingo i 1682 begyndte paa sin »Gradual«, en ny almindelig Kirke-Salmebog. Kingo købte Materiellet til sit Trykkeri i Lybæk og indsatte Jørgen Schrøder til Bestyrer. Efter Kingos Død 1703 blev Trykkeriet i tre Aar drevet af hans Enke.

Rækken af Bogtrykkere i Danmark suppleres af Udlændinge i Renæssancetiden og senere i Baroktiden fra den sidste Halvdel af det 16. Aarhundrede indtil Midten af det 18. Aarhundrede. Dette gælder saavel Bogtryk og Boghandel som Pressen i det hele taget. Reformationens Indførelse, den tiltagende Velstand hos Konge og Adel samt senere ogsaa hos Borgerskabet gav Øgede Muligheder for Bogtrykkets Fremme. Oprettelsen af Københavns Universitet 1478 bidrog mægtigt til den aandelige og kulturelle Udvikling, og hertil blev Bogtrykkunsten en betydelig Formidler. - Kong Christian III kaldte saaledes Rostocker-Bogtrykkeren Ludwig Dietz til København 1548 for at trykke den første

Opslag af Chr. III's Bibel
med den skønne Schwabacker.

fuldstændige danske Bibel. Initialerne til dette anselige Værk tegnede Hertugen af Mecklenburgs Hofmaler, Erhard Altdorfer. Kobberstikket i Bibelen af den danske Konge blev stukket af Albrecht Dürers Elev, Jacob Brinck. Disse dygtige Kunstnere har været Ludw. Dietz værdifulde Hjælpere til at gøre den første danske Bibel til et saare skønt Værk. Efter endt Arbejde drog Dietz atter til Hjemlandet.

Oplaget af Chr. III's Bibel blev paa 3000 Eksemplarer, hvoraf 96 gik til Norge, 33 til Gulland og 3 til Island. De solgtes for en Pris af 5 Daler pr. Stk., hvilket svarer til, hvad en Okse den Gang kostede. Chr. III's Bibel blev indbunden i Lybæk, hvad der ikke gjorde Omkostningerne mindre.

Kirkerne, der hver havde ydet 2 Daler i Forskud til Papir og Trykning, blev først forsynet med Bibler, og kun et ringe Antal kom i privat Eje. - Originaludgaven af Chr. III's Bibel hører til de danske Incunabler.

Den ældste danske A B C er fra 1649

Indtil for ganske faa Aar siden var den ældste kendte og i Danmark trykte danske A B C fra 1731 og i Det kongelige Biblioteks Besiddelse. Det vakte ikke saa lidt bibliofil Interesse i København, da en plattysk A B C, trykt 1591 hos Matz Weingardt i København, kom under Hammeren og til en Begyndelse for 3,500 Kr. havnede hos en Antikvar, der dog senere afhændede den til en Velgører, som skænkede den 350 Aar gamle Bog til Det kgl. Bibliotek. Den var i sin Tid fundet i et gammelt Bind af en Kontorchef Nørregaard.

I November 1943 kom det frem, at der i Adjunkt, Frk. Blinkenbergs Besiddelse i København fandtes en dansk A B C fra 1649 og trykt hos Melchior Winckler i København. Denne enestaaende sjældne Bog er senere indlemmet i Det kgl. Bibliotek, men forinden var det lykkedes at sikre en fotografisk Gengivelse til Dansk Provins Bogtrykkerforenings Jubilæumsskrift, og A B C'ens For- og Bagside bringes hosstaaende i Reproduktion. Ogsaa Fremdragelsen af disse 300 Aar gamle Blade er et helt Eventyr, og vi gengiver derfor, hvad »Berlingske Tidende« den 11. November 1943 fik Cand. mag., Adjunkt, Frk. Blinkenberg til at fortælle:

For nogle Aar siden kom en gammel Bibel i mit Eje. Det var et Eksemplar af den saakaldte Christian den Fjerdes Bibel, der er trykt i 1647 i fire Bind. Af disse er de to i samtidige Bind, et sort Læderbind med Messingbeslag, som bar Indskriften I. M. S. 1650. De to andre Bind er derimod i senere Indbinding. Det var i det ene af de to gamle Bind, jeg gjorde Fundet. Skindet var - særlig paa det ene af Bindene - ret medtaget, og det var tydeligt at se, at der mellem den Træplade (hvorom Skindet ved den Slags Indbindinger spændes) og selve Skin-

Den ældste danske A B C, se Tekst-Omtalen.

det som Polstring var anbragt nogle Tryksider. Det lykkedes mig med Varsomhed at fjerne Skindet fra Pladen, efter at Messingbeslagene først varsomt var taget af og Limen opløst, og det viste sig saa, at Resultatet fuldt ud var Anstrengelserne værd, thi mellem nogle Tryksider fra Midten af det 17. Aarhundrede - som senere viste sig at være ret ligegyldige - fandtes ogsaa fire Blade, der straks kunde erkendes som Dele af en gammel A B C.

- Hvilke Blade af A B C'en var det?

- Det kunde ikke være heldigere, idet der mellem de fire bevarede Blade - det samme Antal som i den plattyske, dyrt solgte A B C - baade var det første og sidste Blad. Forsiden bærer under tre Alfabeter med forskellige Typer Trykkestedet København samt Bogtrykkerens Navn: Melchior Winckler. Han kendes for øvrigt som Bogtrykker netop af den Bibel, hvori A B C'en fandtes. Det sidste Blad, der paa en vis Maade er det interessanteste, bærer først og fremmest Bogens Aarstal 1649 og desuden et Billede af Aarvaagenhedens Fugl: Hanen, der er A B C'ens Fugl fra de ældste Tider.

- Har De sammenlignet Deres A B C med de ældste kendte?

- Ja, jeg har naturligvis forlængst været paa Det kongelige Bibliotek. Og der er stor Lighed mellem min A B C og en latinsk A B C, som er trykt i København 1634, samt med den ældste hidtil kendte danske fra 1731. I svenske Biblioteker har jeg fundet lignende Typer, blandt andet en A B C, Strängnäs 1662. Sverige har altsaa indtil nu haft en ældre kendt A B C paa Modersmaalet end Danmark, men dette mit Fund giver Danmark den ældste kendte Modersmaals-A B C. Ligheden er ogsaa stor med den plattyske A B C; navnlig er de Haner, der pryder A B C'erne fra 1591, 1634, 1649 og 1731, næsten ens, dog ikke saa ens, at der kan være Tale om, at det er samme Stok, der har været anvendt. Interessant er det ogsaa at se, hvordan det plattyske Vers paa den ældste af A B C'erne - den fra 1591 - lyder:

Tydtlich dwanck Arbeit und lehr
Bringt de Kinder tho Grother ehr.

I den danske A B C fra 1649 hedder det med en ganske anden Tone:

Guds Fryct med Arbeyd oc Lær
Kommer Børnene til stor Ær.

Det Fund, Adjunkt Blinkenberg har gjort i sin gamle Bibel, bringer saaledes vor Kundskab om de gamle danske A B C'er en betydelig Forøgelse, idet hendes A B C er 82 Aar ældre end nogen hidtil kendt A B C paa Dansk.

*

Af københavnske Bogtrykkere gennem Tiderne skal iøvrigt omtales, at Melchior Martzan 1636 fik Privilegium paa at »fremstille og sælge ugentlige Aviser paa Dansk og Tysk«, men iøvrigt danner Aviserne et Afsnit for sig selv i denne Oversigt. Kun skal i denne Forbindelse nævnes, at det Berlingske Bogtrykkeri oprettedes 1732, og 3. Januar 1749 udkom første Nr. af Berlingske Tidende, den ældste danske Avis. Som allerede nævnt drog Johan Snell fra Odense via Lybæk til Sverige, idet Erkebiskoppen af Upsala kaldte ham til Arbejde. 1483 trykker Snell i Stockholm »Dialogus creaturarum«, en Bog med Dyrefortællinger af saa moraliserende Indhold, at den med stor Forkærlighed benyttedes af næsten alle Europas Prædikanter. 1486 kommer Bartholomäus Ghotan til Sverige for at trykke »Vita Catherine«, hvori den hellige Brigittas Undergerninger skildres. Ligeledes trykte han »Manuale Upsalense«. Czar Iwan III kaldte ham til Rusland 1493, men paa Tilbagerejsen blev Ghotan myrdet. - Under et af sine Ophold i Lybæk trykte Ghotan til Åbo Kloster en »Missale«, der blev Finlands første trykte Bog.

Gustav Vasa indrettede i Stockholm et kongeligt Bogtrykkeri, hvor den tilkaldte Georg Richthofff trykte paa Svensk »Nye Testamente« 1526 og 1541 den første svenske Bibel.

Da Norge stod i politisk Union med Danmark, var København et selvfølgeligt Udgangspunkt for saavel Regering som den akademiske Uddannelse og saaledes ogsaa for Trykleverancer til Provinsen Norge. Som Følge heraf varede det fra Bogtrykkunstens Opfindelse et Par

Hundrede Aar, før Norge fik sit eget Trykkeri. Som første fastboende Bogtrykker kom Danskeren Thyge Nielsen derop i 1643. Efter i Løbet af to Aar at have trykt syv forskellige Arbejder, bl. a. en Almanak for 1644, kom han i Proces med Romsdal-Præsten C. S. Bang, som overtog Trykkeriet, da Nielsen forlod dette. De følgende Bogtrykkere havde ligeledes saa mange Besværligheder, at de forlod Norge. Der bliver først fra 1758 Fasthed i Linierne, da Samuel Conrad Schwach kommer fra Stettin og skaber sig et Navn som Banebryder for Pressens Udvikling i Norge. 1760 udgav han det første Tidsskrift og 1763 den første Avis »Norske Intelligenssedler«. - 1812 oprettes i Kristiania (Oslo) et nyt Trykkeri ved daværende Faktor Chr. A. Grøndahl - et Trykkeri, som fik stor Betydning, navnlig efter Ophævelsen af den dansk-norske Union 1814. - I 1819 tryktes Norges første Bibel, dog under meget beskedne Former, i Opfostringshusets Trykkeri.

Paa Sagaøen Island indførtes Bogtrykkunsten ret tidligt. Biskop Jon Arason udgav 1530 hos Bogtrykker Mathiesson »Breviarium Nidarosiense«. 1584 udkom med Jens Jenssons Trykkested den første islandske Bibel med mange sjældne Træsnit. Ogsaa paa Island var det i Bogtrykkunstens første Aarhundreder »Vandre-Bogtrykkere«, der udførte Opgaverne.

Skriftstøbningen

Efterhaanden som Bogtrykkunsten udbredtes, ændredes ogsaa Skriftformerne, først til Schwabacker, hvoraf Fraktur udviklede sig og forsaavidt blev Germanernes særlige Skriftform i et saadant Omfang, at Fraktur blev førende, Gotisk og Schwabacker dens Afarter. Frankrig og Italien gik hurtigt tilbage til Antikvaen og forædlede dens Former. Den berømte italienske Bogtrykker Aldus Manutius skar i 1507 den første Kursiv til Antikvaen.

I Bogtrykkunstens første 350 Aar skete ingen nævneværdig Forbedring af Skriftstøbningen. Hver Bogtrykker tegnede og skar egne Matricer, som han møjsommelig haandstøbte. Bogtrykkeren handlede eller tilbyttede sig andre Matricer, hvad man konstaterer ved at sammenligne ældre Tryk med samme Skrift hos vidt forskellige og fjerne Bogtrykkere. Da særlige Skriftstøbere fremstod som Fag i Slutningen af det syttende Hundredaar,

ophørte Bogtrykkeren med at være sin egen Skriftstøber.

I 1828 opfandt Amerikaneren David Bruce en Støbemaskine, der var ti Gange hurtigere end Haandstøbningen. Bruces Apparat var dog ikke nogen Komplet-Maskine, denne fremkom Atkinson med, og J. M. Hepburn forbedrede den. Enkelte Kilder angiver Englænderen Johnsons Maskine som sin Tids bedste Komplet-Maskine, men Forfatteren H. Scheibler angiver i 1910 i sit Værk om Bogtrykkunstens Teknik, at den første Komplet-Maskine blev gjort praktisk brugelig af Danskeren Laur. Brandt fra Svendborg.

Gutenbergs og de første Trykkeriers Skriftudvalg i det hele taget rummede kun faa Grader, som var lette at holde rede paa. Anderledes blev det, da Skriftstøberieme fremstod, og Bogtrykkeren købte, hvad han fik Lyst til, ofte i forskellige Systemer og Maal. Det blev Franskmanden Ambroise Firmin Didot (der levede indtil 1876), som ved sit ensartede Didot-System, hvilende paa Punkt-Ordningen, standsede Forvirringen i Skriftstøbningen. Endnu helt op til vor Tid har dog mange Trykkerier i Danmark haft Skrifter paa saakaldt »egen Højde«, d. v. s. Skriften laa 3-4 Punkter over fransk Højde.

Det skal siges i denne Navneforbindelse, at det ogsaa var en fransk Bogtrykker, Leger Didot (1867-1929), der opfandt den første Maskine til Fremstilling af »endeløst Papir« - det, der dannede en af de mest fundamentale Forudsætninger for Rotationstrykkets senere sejrrige Fremgang først i Avistrykningen, senere ogsaa for Bogtrykkets Vedkommende.

- - -

Med den støbte Ornamentik og Dekoration var det sparsomt i Bogtrykkunstens første Aarhundrede, hvad stærkt fremgaar af den haandtegnede Illumination af de ældste Tryk. Det var forbeholdt Franskmanden Ch. Derriey (1807-1877) at vinde Verdensry som Ornamentiker. De tyske Skriftstøbere B. Krebs, H. Berthold og Genzsch & Heyse m. fl. har ligeledes indlagt sig stor Berømmelse ved i Skriftstøberiernes ældste Periode at hellige sig rene, systematiske Skrifter. Senere er opstaaet et stort Tal af dygtige Skriftstøbere Verden over; af stor Betydning for

Skriftstøbningen blev Galvanoplastikens Opfindelse 1837 ved den tyske Professor M. H. Jacobi.

I Danmark var Ernst Heinrich Berling faktisk fra 1747 den første egentlige Skriftstøber. Vel havde Lüneburgeren Diedrich Chr. Hesse 1738 faaet Privilegium paa Skriftstøbning i København, men han var mindre duelig, lavede Skrifter »ganske slet udi Tøyet og Snit«, forsømte sin Forretning og drev om hos Byens Øltappere. Bogtrykkerne i København klagede over ham med Berling som Talsmand. Privilegiet blev frataget Hesse og givet til Berling i 1747 samtidig med, at han fik Prædikat af »Kongelig Majestæts Hof-Bogtrykker«. To Aar efter - 3. Januar 1749 - udkom første Nr. af den nye Berlingske Avis, »Kjøbenhavnske Danske Post-Tidender«, det Blad, som senere skulde blive til »Berlingske Tidende«. Den foretagsomme Berling var nu baade Hof-Bogtrykker, Forlægger, Bladudgiver og Skriftstøber. Han overdrog imidlertid Støberiet til Skriftstøber Wahl, som dog senere viste sig ikke at have været denne Tillid værdig, og Skriftstøberiet ophørte en meget lang Aarrække, thi E. H. Berling døde allerede 1750, 46 Aar gl., hvorved Skriftstøber-Privilegiet gik tabt. Først 1837 fik den unge, energiske Descendent, Johan Carl Ernst Berling, Privilegium paa at drive Skriftstøbervirksomhed i København. Tegningerne og Modellerne til de den Gang højt beundrede Relieftryk udførtes af en tyskfødt Modellør og Gravør, Philip Batz, mens Fr. Fries fra 1838 blev knyttet til Det Berlingske Officin, først som Gravør og senere som Leder af Skriftstøberiet. Alene kunde det Berlingske Hus imidlertid ikke beskæftige et Skriftstøberi, og da de københavnske Bogtrykkere af Nid mod den mere energiske Berling, gjorde ham til Genstand for Boycot, overdrog han i April 1841 Skriftstøberiet til Fr. Fries.

Dette Skriftstøberis videre Skæbne fortælles i 1918 i et Interview, som det det daærende Bogtrykkerbladet havde med gamle Skriftstøber Simmelkiær, der var startet 18. November 1873:

> »Som ung Polytekniker arbejdede jeg paa Riedel & Lindegaards Maskinfabrik i København, fortæller William Simmelkiær. Der foresvævede mig den Gang stadig noget om, at naar jeg skulde til

at begynde for mig selv, vilde jeg tage fat paa en Specialitet - men hvad det skulde være, var jeg endnu ikke klar over. Jeg tænkte en Tid paa Fremstillingen af »hammerbart Støbejern«, men da jeg i 1872 paa en Udenlandsrejse kom til Leipzig og der dumpede ned i et stort Skriftstøberi, sagde jeg til mig selv, at nu havde jeg fundet min Specialitet: Jeg vilde være Skriftstøber i Danmark! Jeg blev i Leipzig i et Aar og lærte Faget til Bunds, købte saa 3 Haandstøbemaskiner, de bedste, man havde den Gang, vendte hjem til København og begyndte i nogle smaa Rum paa Vestergade. Jeg havde ikke taget fejl: der var noget at gøre herhjemme paa det Omraade, hvor hidtil det af Berling oprindelig grundlagte Fries's-ke Skriftstøberi havde været alene om at tage Konkurrencen med Udlandet op.

Saa gik det, som det ogsaa gerne skulde gaa: Virksomheden voksede. Fra Vestergade flyttede jeg til Vaisenhusets - nu Messens - gamle Gaard paa Købmagergade, derfra til Levisons Gaard i samme Gade Nr. 50, saa til Landemærket Nr. 9. Endelig i 1913 kom den sidste, store Udvidelse, da vi flyttede ud i mit nye, af Arkitekt Lange byggede Hus paa Sundholmsvej, Amager.

Under alle disse Flytninger og Udvidelser skete ydermere det, at jeg i 1904 købte Fries's gamle Skriftstøberi og i 1909 et Skriftstøberi i Lyngby, grundlagt med udenlandsk Støtte, hvorefter vort Hus stod og staar som det førende Skriftstøberi i Danmark!«

- Saavidt Simmelkiær senior. Efter hans Død i 1922 foretog Simmelkiær junior Udvidelsen til »Grafisk Compagni« i nær Tilknytning til Hamburghuset Genzsch & Heyse. Efter unge Simmelkiærs Død fortsætter Grafisk Compagni som Interessentskab, hvor Skriftstøbningen er det hovedsagelige.

Skriftstøbningens Historie i Danmark er nu ført up to date, naar vi nævner, at Skriftstøber Harry Løhr paa Amagertorv i København, efter at have drevet grafisk Fagforretning i mange Aar, startede Skriftstøberi i 1936 og senere har udvidet dette betydeligt.

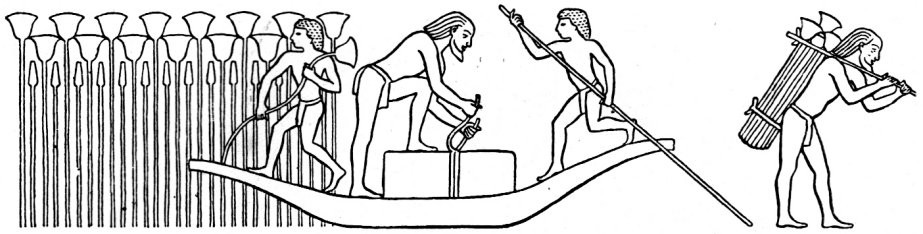

Papyrus . Pergament . Papir

I og for sig er Papirets Oprindelse i den graa Oldtid om muligt mest interessante Led i Bogtrykkunstens Historie, eftersom Papiret blev det Grundstof, der dannede Hovedbetingelsen for Bogtrykkunstens Opfindelse og almene Udbredelse.

Den urmenneskelige Trang til at ville meddele sig for Efterverdenen i Ler eller andre mere uforgængelige Tegn som Ben og Sten er foran omtalt som de sporadiske Tegn paa Kultur, men det blev lettere at forme Kulturtrinene, da de af Menneskehænder forarbejdede Stoffer blev tjenlige til talende Billedsprog og Tegn. Her blev Papiret fra sin Oprindelse gennem Papyrusplantens Fibre, Silkerester, Klude, Palmeblade eller Træfibre den mægtige Kulturfaktor.

Selve Ordet Papir udledes af det ægyptiske Papyrus, men iøvrigt maa de to ældste Kultursamfund, Verden kender -Ægypten og Kina - i no-

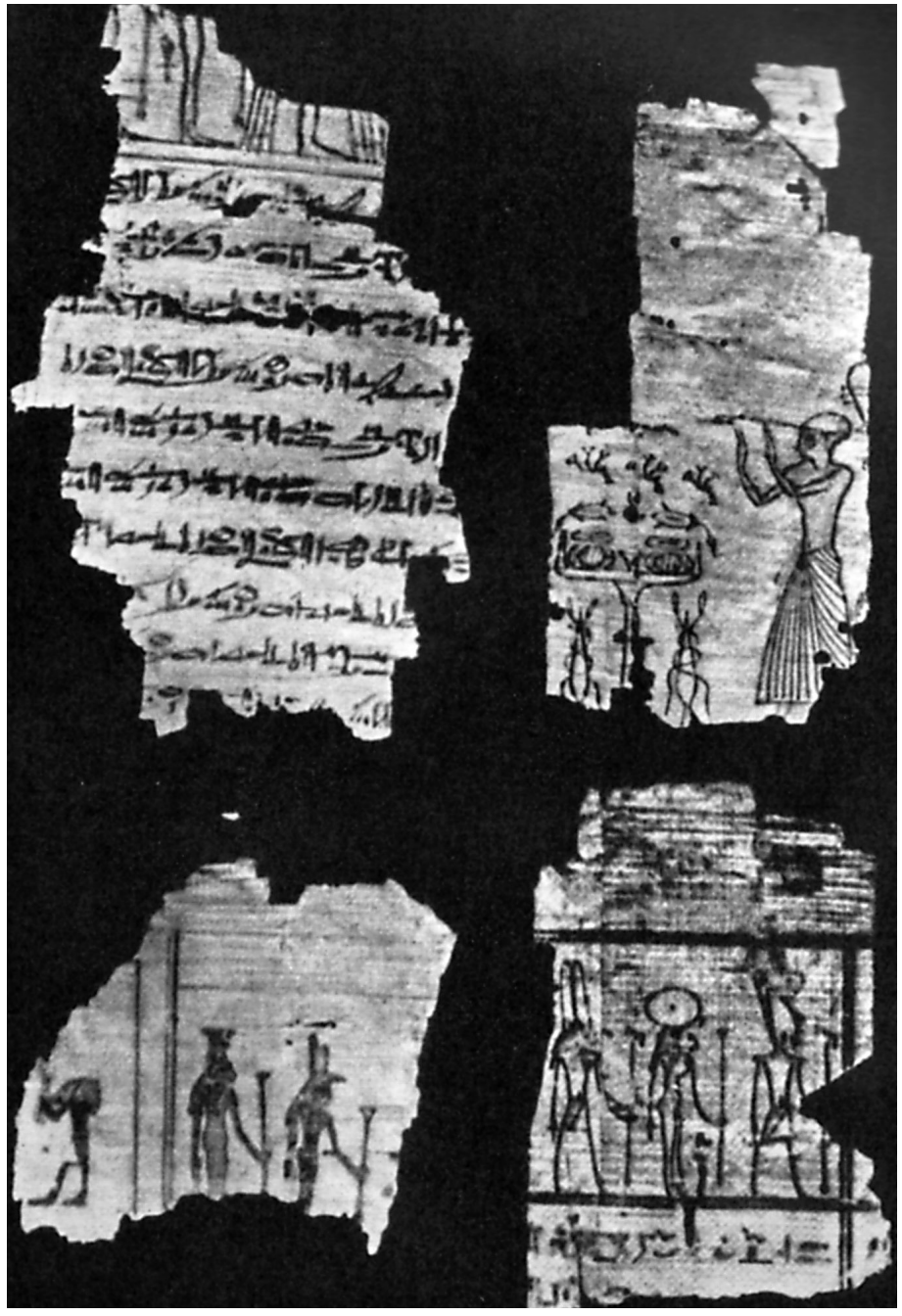
Papyrus-Høst i det gamle Ægypten.

gen Grad dele Æren af at have nedlagt de første Kim til Papirets Fremkomst. Ad forskellige Veje naaede de to Kulturfolk deres Maal, om end det blev Kina-Japan, som kom til det bedste og varigste Resultat.

I den graa Oldtid var Dyrehuder det første Stof for Optegnelser, fordi det kunde blødgøres og derefter beskrives og hærdes til Opbevaring som en Art grovere Pergament. Dette var saaledes Tilfældet i det gamle Ægypten, før Papyrus fremkom, ligeledes i Forasien og for saavidt i hele den da kendte Verden. Persere, Israels Folk, Arabere, Grækere og Romere benyttede det holdbare Skind, der i sammenrullet Stand var let at gemme som Dokumenter. Helt op til vor Tid benyttede Indianerhøvdingen »Den ensomme Hund« et Bøffelskind til i Aaret 1800 at nedfæste Dakota-Stammens Historie.

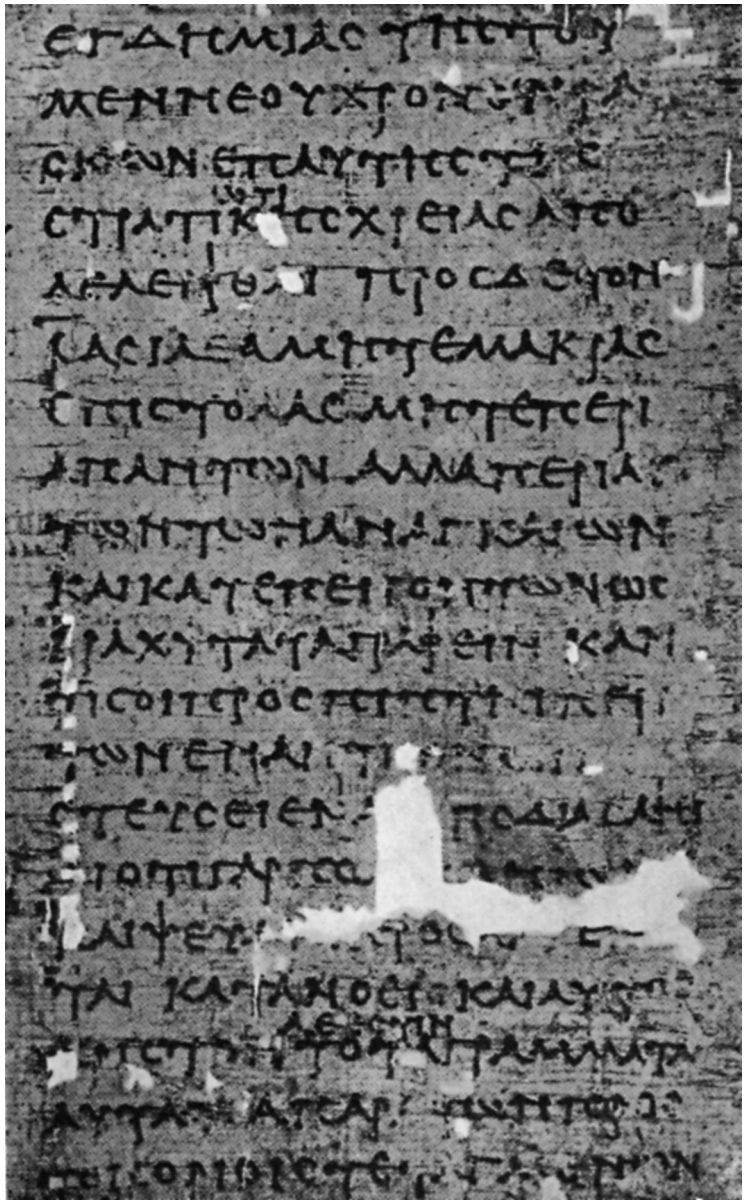
I det andet Hundredaar f. K. blev Dyrehuden forfinet til Pergament og spillede en mægtig Rolle for den stigende Skrivekunst. Vi ved dog ikke helt nøje i Dag Besked om de allerældste Pergamenter, fordi de er hensmuldrede, men Ordet »Pergament« maa ef ter Forskernes Mening udledes fra Byen Pergamon i Lilleasien, hvor Tilberedningen af Skindene bragtes til stor Fuldkommenhed, saa Byen blev Sæde for betydelige Biblioteker.

Allerede i det tredie Aartusinde f. K. bredte Papyrusplanten sig fra det indre Afrika til de sumpede Egne omkring Nildeltaet og blev for Ægypten en Nytteplante, der kultiveredes i store, monopoliserede Statsomraader. I Bogen ses et Billede af Papyrushøst fra Tiden ca. 1500 Aar f. K. Den smukke, slanke, 3-4 Meter høje Plante dannede med sin lette, palmeagtige Vækst ofte Forbillede for Datidens Kunstnere, som gengav Plantens Udseende i stiliserede Søjler og Ornamenter. Af den udham-

Brudstykker af Papyrus med Hieroglyfer og Tegninger.

Græsk Brev, skrevet paa Papyrus.

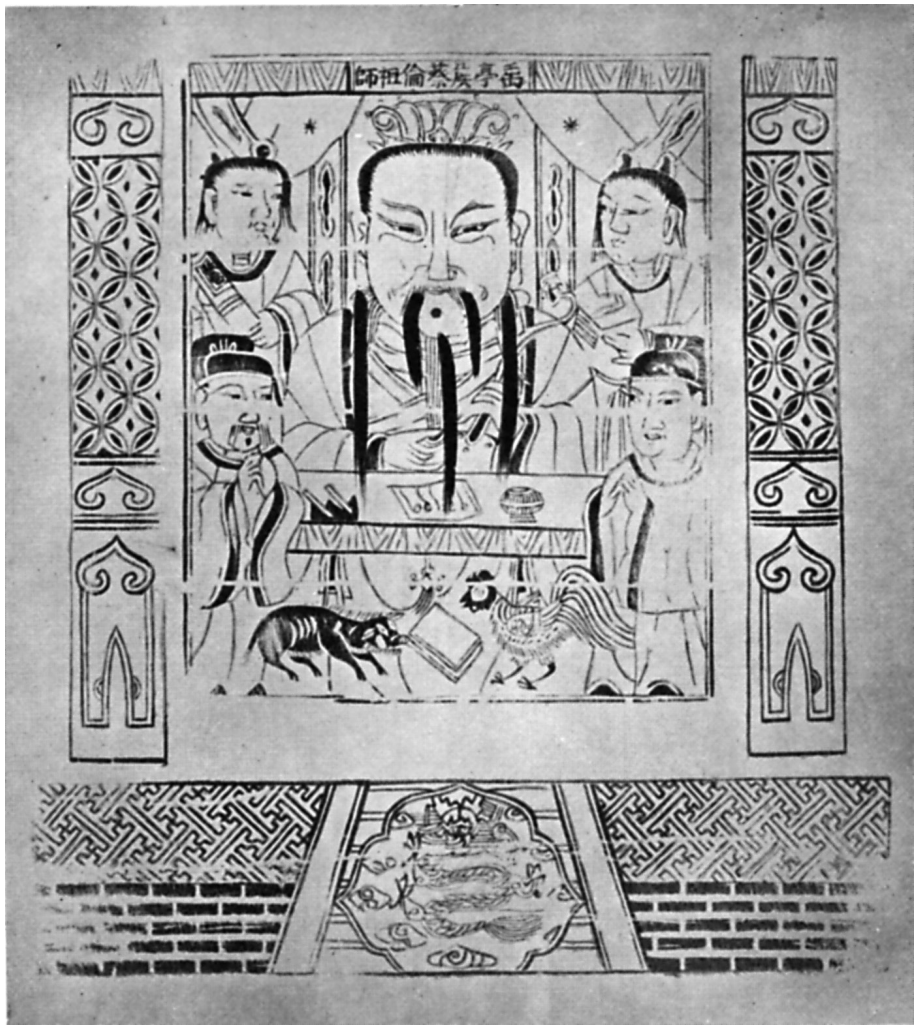
rede Plantemasse fremstilledes lette Baade, Tove og Maatter, ligesom Stængelens Marv var spiselig. Frem for alt var det dog Anvendelsen af Papyrus som Skrivestof, der gjorde de gamle Ægyptere til Papyrus-

fabrikanter, ja, Storleverandører til hele Verden. Da Romerne tiltog sig Herredømmet i Ægypten, blev Rom Hovedsædet for Papyrushandelen, og hvis Høsten af og til svigtede, kom den romerske Handelsstand i stor Nød - saa meget betød Papyrusplanten. Med Statsmonopol lagt over sig blev Papyrus tillige et betydeligt Skatteobjekt. Intet gik til Spilde, idet Makulatur anvendtes til Svøb omkring Mumierne.

Vi vender os nu mod Østen, hvorfra det rigtige Papir fremkom. I Kina anvendte man i den forhistoriske Tid Bambusstænger, hvis Fibre i opblødt Tilstand bankedes ud til flade Stykker, der kunde beskrives med Tusch. I det 3. Aarhundrede f. K. overgik Kineserne til Silke som Skrivestof. Var Bambusstænglerne svære at bearbejde, var Silke til Gengæld dyrere, saa det blev epokegørende, da Tsai-Lun i Aaret 105 e. K. opfandt Papirstoffet. Gennem Overleveringer gisnes paa, at Tsai-Lun har faaet Ideen til en grødet Papirmasse af Kludestoffer ved at se et Grænsefolk i Kina stampe Filt som Forarbejde til Vævning. - Tsai-Lun forelagde Kejser Ho-Ti af Han-Dynastiet et Skrivestof, der betegnedes som ægte Papir. Det vil sige et Kunstprodukt, udvundet af Plantefibre. - Tsai-Lun, der ellers var en declasseret Eunuk, tildeltes nu en Ministerportefeuille for sin Opfindelse. Iøvrigt tilbedtes hans Billede i mange Hundrede Aar som en af Kinas Helgener, fordi Papirmageriet gav Brød til mange Munde.

Efter endnu en Version skal Kludepapiret være opfundet, da en kinesisk Embedsmand sad og kontrollerede, hvorledes indviede Klædningsstykker blev rengjorte i Floden ved at blive slaaet mod Sten. Enkelte Trevler eller Faser gjorde sig fri og lejrede sig som Smuds paa flade Sten. Nye Lag hobede sig op, tørredes i Solen til Flader og blev saaledes til Papir!

Japan og Kina var for saa vidt i 5-600 Aar fælles om Papirets Fremstilling; Japanerne blev dog de dygtigste til at lave Bøttepapir. Iøvrigt beholdt Østen sine Papirhemmeligheder længe, men under en af Fortidens mange store Krige bragte kinesiske Fanger Papirhemmeligheden til den nære Orient. Papiret viser sig i Bagdad omkring 790-800 e. K.; til Damaskus og Kairo naar Papiret omkring Aar 1000. Fra dette Øjeblik begynder Papiret sit Sejrstog, og efter at Damaskus har naaet at frem-

Apokryf Billede af Papirets Opfinder Tsai-Lun.
Aar 105 e. K.

stille et saa godt Stykke Papir, at det bliver verdensberømt, forsvinder Papyrus efterhaanden af Markedet. Araberne (Maurerne) bragte paa deres Togter Papiret med, og saaledes blev Spanien 1150 det første Land i Europa, som fremstillede Papir. I denne Periode foregik de store Korstog, og hjemvendende Riddere bragte Nyheden om Papiret med sig. Italien begyndte 1276 i Fabriano at fremstille Papir, som hurtigt

blev berømt for sit klare Udseende.

I Tyskland anlagdes 1390 den første Papirmølle (Gleismühl lige uden for Nürnbergs Mure, og dermed var Papirvejen beredt for Bogtrykkunstens Opfindelse 50 Aar senere. Papirmageriet var dog endnu en saa ny og saa fremmed en Kunst i Bogtrykkunstens første Decennier, at Gutenberg til de mere ædle Tryk foretrak at anvende Pergament.

Gammelkinesisk Papirmageri med Anvendelse af Bambuskviste opløst i Vand.

Gammeljapansk Papirmageri med Anvendelse af Morbærtræets Kviste opløst i rindende Vand.

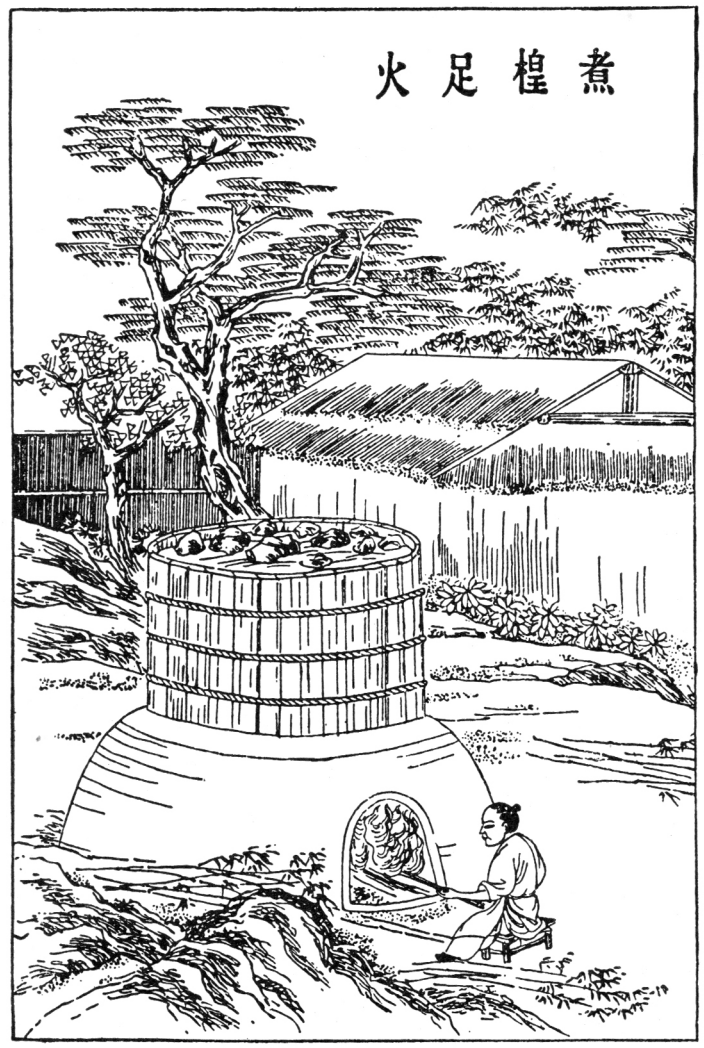
Papiret drog videre ud over Europa og naaede Schweiz 1411, Polen og England ca. 80 Aar senere (henholdsvis 1491 og 94), Østrig og Böhmen omkring Aar 1500, Ungarn 1546, Rusland ca. 1580 og Holland seks Aar senere.

I Danmark lavede Astronomen og Bogtrykkeren Tycho Brahe Papir paa Øen Hveen i 1590. Ogsaa i det daværende danske Skaane lavedes Papir i Chr. IV's Regeringstid. Silkeborg Papirfabrik skriver sig fra 1845. Norge fik sin første Papirfabrik 1698. - Der gik saaledes 1500

Aar, inden Papiret paa sin Vandring fra Østen naaede til og Norden ....

Papirmagerkunsten var i sin Oprindelse saa betydningsfuld, at Arbejdere blev taget i Ed paa ikke at røbe, hvad de saa eller deltog i under Fremstillingen.

Genua er det Sted i Europa, hvor rigtigt Papir først anvendtes. Notar Johannes Scriba har til retslige Dokumenter 1154 i Genua anvendt

Kinesisk Papirmageri: Bambusstængerne koges i en Blanding af Vand og Kalk.

Papir, kaldet »Carta Damascena« (frit oversat: »Kort fra Damaskus«).

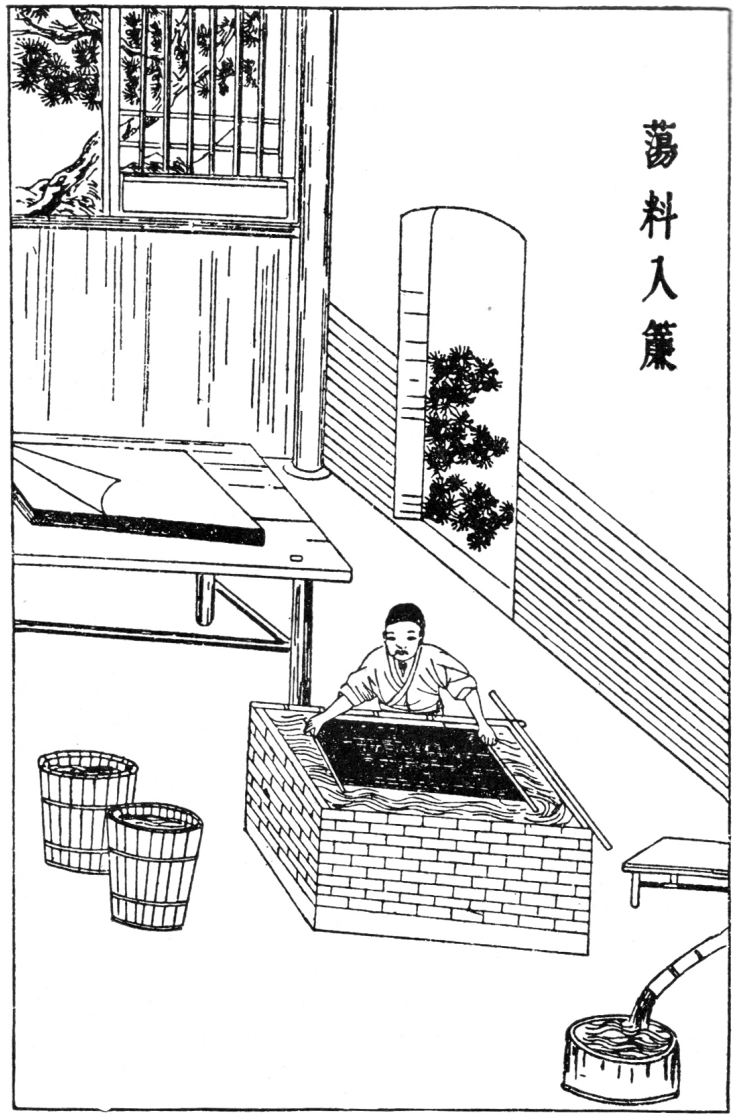
I Venedig benyttedes Papir til Embedsbrug fra Aaret 1223.

Spaniens ældste eksisterende Papirhaandskrifter, en »Missale« og en »Glossar« fra Klostret i Silos, gaar tilbage til det 11. Aarhundrede. Fra Slutningen af det 13. Aarhundrede er Papir benyttet i Schweiz.

Johann von Buren i Tyskland skrev 1302 paa Papir et Fejdebrev til Byen Aachen. Det var et fortrinligt Stykke Papir, fremstillet af Linned-

Japansk Papirmageri: Spaltede Morbærtræflader koges i lukkede Træbeholdere.

Kinesisk Papirmageri: Med en bøjelig Bambus-Si fremstilles bøttepapir i et muret Bassin.

og Hamptraade. Endnu 600 Aar efter er der end ikke Knæk i Papirets Falsning; men dette Papirs Fremstillingssted lader sig ikke fastslaa.

Det er ganske interessant, at det arabiske Ord »Rizman« (som betyder Pakke eller Balle) er overleveret fra Land til Land, og endnu i Dag er Betegnelsen: saa og saa mange Ris Papir!

Japansk Papirmageri: Bøttepapiret fremstilles med en Bambus-Si i en Træbeholder.

Iøvrigt lod Papirkvaliteten Tid efter anden meget tilbage at ønske, bl. a. var Holdbarheden ikke tilfredsstillende.

I Midten af det 12. Hundredaar fik Normannerkongen Roger II et Papirdokument fra sin Forgængers tid omskrevet paa Pergament for at bevare det. I 1231 udstedte Kejser Friedrich II Forbud imod, at Dokumenter blev udskrevne paa Papir, de skulde skrives paa det holdbare Pergament. Det gjaldt altsaa om at forbedre Papirkvaliteten, og her gik Italien foran fra 1276 og udførte Papir til hele Nordeuropa.

Med Bogtrykkets Fremkomst i Midten af det femtende Hundredaar blev Efterspørgslen større og større efter Papir, og gamle Klude kom i høj Kurs. 1799 var Begyndelsen til den store Omvæltning i Papirmageriet, da Franskmanden Louis Roberts ved Maskinpapirets Opfindelse gjorde Haandkraften overflødig. Derefter gik det rask fremad med Maskinforbedringer og er fortsat dermed lige op til vor Tid med sine mere end 100 Meter lange Maskiner for endeløse Papirbaner.

Ældre kinesisk Papirmageri: Arkene tørres paa opvarmede Trævægge.

Allerede i Midten af det attende Aarhundrede var Videnskaben inde paa Forsøg med nye Raastoffer til Papirfremstilling, væsentligst af vegetabilsk Art. - Hvepsen kunde bygge en papirlignende Rede af Plantedele og Slim-Udsondring, saa maatte Menneskene kunne gøre det samme ved blot at omsætte Udsondring til Lim og Vand. Der gik dog næsten 100 Aar, før den sachsiske Væver F. G. Keller i 1844 fandt paa at findele Træstammer ved Slibning i Vand og blande Fibrene med Hør. Der blev Fart i Cellulosen, da Amerikaneren Tilgmann i 1863 fik Patent paa Træets kemiske Opløsning i Suffitlud til Cellulose, og paa denne Vis blev og

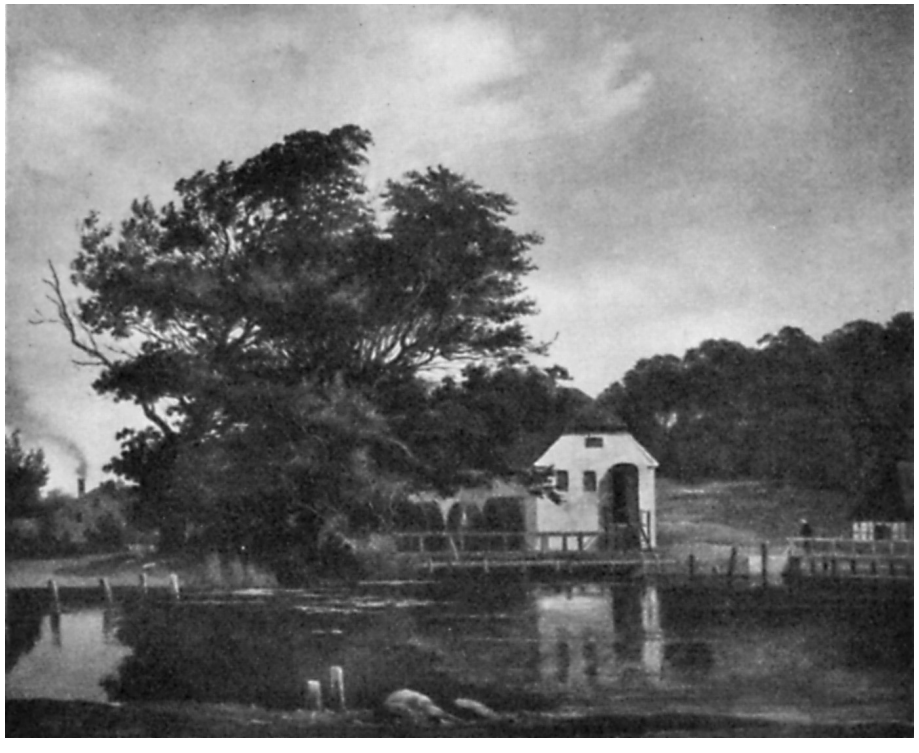
Ældre japansk Papirmageri: Arkene tørres paa Træ i Luft og Sol.

bliver Alverdens Skove ved Kemiens Hjælp omsat i Papir, og Skovene er endda ikke nok. Der maa til det stadigt Øgede Papirbegær findes nye vegetabilske Former. I saa Henseende er der af tyske Kemikere gennem et Tiaar arbejdet intenst med Affaldsstoffet »Kartoffeltoppe«, og der er ogsaa naaet at fremstille Papir deraf. Dog bør man endnu ikke udtale »med bedste Resultat«, thi Forsøgene viser indtil i Dag, at dette Papir er for dyrt. Det vilde ellers for hele Menneskeheden være en Gevinst, om de hidtil upaaagtede og værdiløse Kartoffeltoppe var anvendelige. Noget maa der gøres, for Skovene vokser ikke saa hurtigt som Verdens Papir begær.

Vi kan ikke slutte denne Oversigt over Papirets Fremkomst og Forfinelse, uden at omtale den særlige Omhu; der navnlig i Holland blev og bliver anvendt paa Fremstilling af haandgjort Papir (Bøttepapir). Allerede 1682 nævnes, at der i Holland arbejdes med en Kludestampemaskine, hvis Teknik og Udseende hemmeligholdes. Først 1718 - altsaa 36 Aar senere - fremkommer en billedlig Gengivelse, men da var Holland ikke til at indhente paa det fine haandgjorte Papirmarked. - I vor Tid har haandgjort Papir fra »Van Gelder Zoonen« Verdensry, og endnu arbejder alle Papirfabrikker med en saakaldt »Hollænder« - en Reminiscens, der er mere end 250 Aar gammel. Dette var i korte Træk det interessante Afsnit om et af Grundstofferne i ikke alene Bogtrykkets og Avisernes Historie, men i hele det menneskelige Aands- og Kulturlivs Tilværelse.

Papirets historiske Tal.

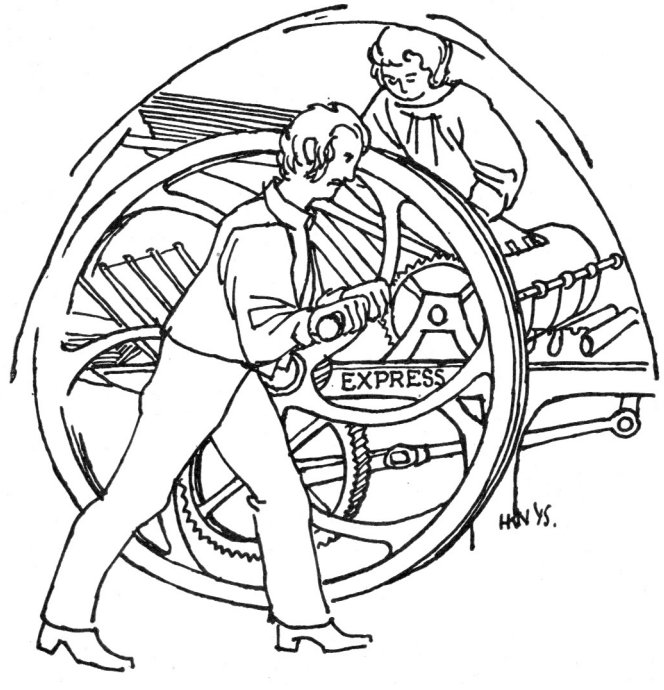
I Kina opfindes Papiret - Aar	105	Tysklands første Papirmølle anlægges ved Nürnberg	1390
Japan forfiner Produktet	700	Holland	1586
Persien laver Papir	790	Tycho Brahe fremstiller Papir paa Hveen	1590
Damaskus Papir er berømt	850	Samtidig laves Papir i Skaane.	
Papyrus fortrænges ca.	1000	Nordamerika	1690
Papir fremstilles i Marokko	1100	Rusland	1697
Spanien	1150	Norge	1698
Italien	1276		
Frankrig	1348		

Silkeborg Papirfabrik omkring 1845.
Reproduktion efter Maleri af A. Juul.

Den 1. Januar 1845 tilvirkedes det første Ark Papir paa Silkeborg Papirfabrik. Brødrene Christian og Michael Drewsen fra Strandmøllen ved København, Sønner af den gamle Kammerraad Johan Chr. Drewsen, havde i Februar 1844 erhvervet den forfaldne Ejendom, Silkeborg Hovedgaard med tilhørende Vandkraft fra Gudenaaen. Michael Drewsen udførte her en virkelig Bedrift ved paa mindre end et Aar at faa Papirfabrikken bygget, monteret og sat i Drift. Drewsen fik efterhaanden stor Glæde af sin Pionergerning, thi Virksomheden voksede i Størrelse og Anseelse, og Silkeborg By voksede med den.

Paa Silkeborg Papirfabrik fremstilledes foruden Skrivepapir og Trykpapir ogsaa Avispapir. I 1889 blev Virksomheden et Led i A-S De forenede Papirfabrikker. Siden da har en betydelig Udvidelse fundet Sted paa alle Omraader.

Hurtigpressens Opfindelse

Fra Gutenbergs Dage og i de følgende 350 Aar skete der ikke nogen synderlig Forandring af Haandpressen, den var stadig af Træ og med et Knæ til at rette ud under Trykkets Udøvelse og med Farveballer, hvormed Formen ved hvert Tryk skulde paaduppes Farve. Skriftstøber Fr. Haas i Basel forsøgte i 1770 at omdanne det gamle plumpe Træapparat til en solid Jernkonstruktion, men blev for hindret heri af snæversynede Laugsregler, som ikke tillod en Skriftstøber at beskæftige sig med Smedenes Arbejde!

Lord Stanhope i det mere frie England lod dog ca. 1800 bygge en Jernpresse, som vel nok betød et Fremskridt, men ikke meget paa Hurtighedens eller Trykudførelsens Omraade. Det blev forbeholdt Tyskeren Koenig at naa de Resultater, som Stigningen i Literatur, Publikationer, Avislæsning og den almindelige sociale Oplysning krævede af Bogtryk-

kunsten gennem en hurtigere kørende Presse.

]ohann Friedrich Gottlob Koenig fødtes 1774 i Eisleben som Søn af en Landmand. Den begavede Dreng vakte Interesse hos en velhavende Borgerenke, som lod ham gaa paa Gymnasium med sine Sønner. 15 Aar gammel traadte Koenig i Lære hos det store Bogtrykkerfirma Breitkopf & Hartel i Leipzig. Den opvakte Lærling øvede i Fritiden Selvstudium i Matematik, Mekanik og Naturvidenskab. Paa Lærestedet beskæftigede han sig meget med Haandpressen og kom da ind paa Tanken om at afløse denne med Maskinkraft, men selv som Svend naaede han ikke paa Lærestedet at fremkomme med sine Planer. I Aaret 1803 opholdt Koehig sig i den lille By Suhl i Thüringen, og her fremstillede han den saakaldte Suhler-Presse - en lavtliggende, omfangsrig Cylinder er det mest iøjnefaldende ved denne Presse, og saa noget klodset med sit Tandhjulsdrev, beslaaet med Smedejern, eftersom Støbejern endnu den Gang var ukendt i Tyskland.

Koenig haabede tillige ved Geværfabriken i Suhl at finde den Mekaniker, som i Jern kunde virkeliggøre hans Tegninger. Hans første Presse kunde selvstændig udføre Trykket ad mekanisk Vej, kun maatte Paalægning og Fratagning ske med Haanden. Formen skulde farvelægges ved Hjælp af Lædervalser, idet Opfinderen havde afskaffet Farveballerne. - Koenig fandt dog ikke Mekanikeren og rejste forgæves til München og Wien for at finde baade Velyndere med Penge og Mekanikere til at udføre Planerne.

Fra Wien sendte Koenig sine løselige Planer til Kejseren af Rusland, og denne var meget varm paa Tanken og tilkaldte Koenig personlig. Kejseren fik imidlertid andet at sysle med, eftersom Napoleon truede Rusland med Krig. Længe holdt den russiske Kejser Koenig hen med Snak, men i 1806 forlod han for stedse Set. Petersburg.

Efter denne uhyre Skuffelse stod det Koenig klart, at Gennemførelsen af hans Ide kun kunde skabes i det industrielt kapitalstærke England. Uden Midler, gældbetynget og efterladende en ufuldendt Maskine i Tyskland, forlod Opfinderen sit Fædreland for en Aarrække. Koenig var i England først Typograf, derefter Boghandlermedhjælper, men

Friedrich Koenig.
Hurtigpressens Opfinder.

stadig syslede han i Fritiden med sine Opfinderplaner. Han kom 1807 i Forbindelse med den store London-Bogtrykker Ths. Bensley, men Omkostningerne ved Koenigs Planer blev alligevel denne for store, saa man optog yderligere i Interessentskabet to andre London Trykkerier, Rich. Taylor og George Woodfall.

Ifølge Kontrakt af 9. September 1809 skulde Koenig have en Andel paa 1060 engelske Pund, naar han havde leveret en Trykmaskine, der med Paalægning og Fratagning trykte 400 Eksemplarer i Timen. I denne Overenskomst nævnes for første Gang i Hurtigpressens Historie Navnet Andreas Friedrich Bauer, Koenigs nære Ven og Kompagnon. Bauer var en halv Snes Aar yngre end Koenig, men var Tysker ligesom Opfinderen.

Bauer havde i Stuttgart lært som Optiker og Mekaniker og var derefter i England uddannet som Tekniker. I London førte Skæbnen de to dygtige Landsmænd sammen, og det blev et Venskab for Livet.

Efter Koenigs Tegninger og ved Bauers mekaniske Snille fremstilledes en Maskintype, hvorpaa Koenig fik engelsk Patent Nr. 3321 i 1810. Maskinen kørte første Gang i April 1811 og var bygget efter Suhler-Princippet, men udelukkende af Jern. Det første Trykarbejde var »Principal Occurenses« i 3000 Ekspl. Opfinderens Sygdom havde forsinket Færdiggørelsen.

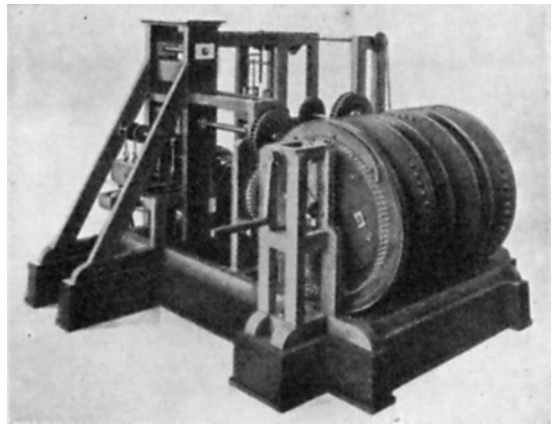
Selv om denne Maskine betød et Fremskridt, var det dog kun en Art mekanisk dreven Haandpresse, der var forsynet med en mod Loftet svingende Diegel og med Kredsbevægelse. Maskinens Oplag paa 400 i Timen forekom dog baade Opfinder og Køber for lille overfor den konkurrerende Haandpresses 250 Eksemplarer i Timen.

Koenig arbejdede videre, og ved Juletid 1812 havde han en Cylinderpresse, som kørte paa Bensleys Trykkeri. Her saa Ejeren af Dagbladet »Times« Maskinen, og Redaktør Walther blev saa begejstret for den, at han paa Stedet bestilte to Dobbeltpresser. Paa Koenigs Værksted i London skred Bygningen af disse to Maskiner forholdsvis hurtigt fremad.

Opstillingen i »Times« Bygning foregik i den yderste Hemmelighed, da man næppe uden Grund frygtede Sabotage mod den forhadte Maskine, som Trykkerne mente vilde overflødiggøre deres Arbejde!

Medens de sædvanlige Arbejdere om Aftenen den 29. November 1814 forberedte Trykningen, hed det sig, at Avisen var forsinket »paa Grund af udenlandsk Nyt«, og i denne Ventetid blev Verdensbladet »Times« i helt nye, afsondrede Lokaler trykt paa Dobbeltmaskinen. Og Redaktør Walther skrev i den nye Avis en begejstret Lederartikel, som forkyndte den overraskede Verden og de forundrede Bogtrykkere det, som Koenig havde naaet i Gutenbergs Kunst.

Koenig, der arbejdede videre med Partneren Bauer, stod - efter ti Aars Arbejde i England - paa sit Livs Højdepunkt og var Leverandør til den daværende største Avisudgiver i Verden. Det videre Arbejde førte i 1818 til Fremstillingen af en Skøntrykspresse hos Bog trykker Bensley.

Koenigs første Maskintype, den saakaldte Suhlerpresse.

Englænderen Mr. Foster havde fremstillet Trykvalser af Lim, og Koenig prøvede nu en Blanding af Lim, Rørsukker og Gummi. Hans cylindrisk støbte Valser gav en meget bedre Farveforrivning end tidligere.

Koenig mødte dog megen Modstand, idet Fabrikanterne og Arbejderne ved de gamle Haandpresser saa deres Eksistens truet og lagde den fremmede Mekaniker for Had, thi han tog »det daglige Brød« fra dem. Havde han ikke haft den trofaste Bauer ved sin Side, var han sikkert bukket under, thi ogsaa Flertallet i det Interessentskab, som han tillidsfuldt havde overladt sine Patenter, var ham imod i alle Afgørelser, og hvis han vilde begynde Maskinfremstillingen andet steds, var det Kontraktbrud! - I saa Henseende delte Koenig for øvrigt Skæbne med Gutenberg, idet han tabte de Retssager, der blev en Følge af Interessenternes Troløshed.

Koenig forlod nu det England, som havde skuffet ham saa uhyre, thi han havde i det engelske Selskabs Hænder maattet efterlade sine Tegninger og sine Andele i Foretagendet.

Allerede i Koenigs yngre Aar havde det gamle nedlagte Munkekloster i Oberzell ved Würzburg staaet for ham som det praktiske Sted for et Maskinværksted, lige op ad Floden Main, ved hvis Hjælp han billigt og nemt kunde drive en Maskinfabrik. Her grundlagde Koenig & Bauer den Virksomhed, der senere blev verdensberømt for sine første Klasses Bogtrykmaskiner og bærer dette Ry den Dag i Dag.

Forinden Koenig og Bauer kunde købe Klostret, maatte de til Livets Ophold indrette en ved Flodens Kraft dreven Savmølle, hvorfra Træet solgtes. Senere var de ogsaa heldige med at lave Farve, men denne var saa god, at den ikke kunde klare sig i Priskonkurrencen, ogsaa bl. a. fordi de to Opfindere maatte dele sig mellem at være Maskinfabrikanter, Savværksejere og Farvefabrikanter. Endelig startede de to vidtskuende Mænd ogsaa en Papirfabrik i Schwarzach Klostermølle, 6 Timers Vej fra Würzburg. - Paa dette Tidspunkt havde Opfinderne 120 Arbejdere i deres Brød, i 1830 var det den største Maskinfabrik i Tyskland, og den var berømt i Udlandet for sine Maskiner.

Saa udbrød Julirevolutionen i Paris, og Bølgerne derfra skyllede over Europa. Særlig skred Arbejderne i deres Frihedsrus ind mod alle Maskiner og sønderslog dem, ogsaa mange af de i forskellige Lande opstillede Hurtigpresser, »fordi de tog Arbejdet fra dem«.

Koenig, der baade fysisk og aandeligt led meget under alle disse Genvordigheder, døde tidligt paa Aaret 1833, 59 Aar gl. Koenig ligger begravet i det gamle Klosters ærværdige Have i Oberzell ved Würzburg. - Som hans Eftermæle skal lyde, at han var Gutenbergs store Søn!

*

Bostonpressen opfandtes af Isaac Adams 1830. Det var en Digel, som fik Navn efter Byen, hvor Opfinderen boede. - Omtrent samtidig med Koenigs Opfindelse af Hurtigpressen opfandtes en Digeltrykpresse af Amerikaneren George P. Gordon og endnu en Digel af Tysk-Amerikaneren Otto Degener. Sidstnævnte fik sin Maskine patenteret 1857. Diglen kunde selvsagt ikke konkurrere med Cylinderpressen, men den var nem at haandtere til smaa, lette Forme og gik ved Fodkraft. Senere er Diglen udbygget sværere til Prægetryk og forsynet med mekanisk Træk.

Allerede i Aaret 1919 begyndte Heidelberg Hurtigpressefabrik at bygge helautomatiske Digeltrykpresser, som senere yderligere er fuldkommengjorte. Ogsaa andre Lande har frembragt Automat-Digler, saaledes var »Lagermann« den første, der i Norden lancerede en saadan.

Kompagnonen A. F. Bauer saa atter Virksomheden ved Würzburg

genskabt og udfolde sig. Store Resultater steg frem i de følgend Decennier. Saaledes fremførte Koenigs to Sønner, Wilhelm og Friedrich Koenig flere Opfindelser. I 1864 byggedes en Tofarvemaskine, 1867 en Dobbelt-Digel. Den yngste Søn konstruerede i 1875 den første Rotationsmaskine. - Bauer døde i sit 77. Aar 1860.

Ogsaa i andre Lande som England og Amerika steg Bygningen af Hurtigpresser til uanede Højder og Komplikationer. Herhjemme blev det fra Aaret 1848 Firmaet J. C. A. Eickhoff, København, der kom til at præge de danske Bogtrykmaskiner. Det var ogsaa dette Firma, der fra ca. 1930 fremstillede den helautomatiske Hurtigpresse. - Det vil føre for vidt at omtale alle de forskellige Landes Maskinpræstationer paa Hurtigpressernes og de automatiske Cylinderpressers Omraade. I dette Afsnit har det kun været om at gøre at klarlægge Enkelthederne omkring Hurtigpressens Fremkomst.

Der forløb ca. 35 Aar fra Hurtigpressens Opfindelse, til de store Aviser fandt, at Farten ikke var stærk nok. Rotationsmaskinen løber da nu mod 100 Aars Jubilæet, eftersom Oberst Richard M. Hoe 1846 i New York opfandt Kæmpehurtigpressen »The Type Revolving Machine«, hygget forsaavidt paa Rotationsprincippet, som den sluttede Form stilledes paa Cylinderen, endskønt den bestod af Haandsats. Spaltestregerne var paa Grund af Cylinder-Rundingen kileformede med den spidse Ende mod Cylinderens Overflade - Formens Fundament - alt for at holde de ellers lebendige løse Bogstaver paa Plads. Selve Formen blev forneden og ved Siderne tilskruet lige saa sikkert som paa det plane Fundament. Oberst Roes Opfindelse var det første heldige Forsøg paa med sædvanlige Typer at trykke en cylindrisk Form. I 1870 tryktes det store Londonblad »The Daily Telegraph« paa to mægtige Maskiner of Roe-Typen. Hver Maskine havde ti Trykcylindre, der præsterede ialt 20.000 i Timen. Dette var Rekord for 75 Aar siden! Men Plads skulde Rotationen have: 15 m Længde, 5 m Bredde og 8 m Højde. To Dampkedler paa tilsammen 25 HK trak Kolossen, som havde en Vægt af 30 Tons. Dertil kom det ikke uvæsentlige i Arbejdernes Øjne, at der skulde 18 Mennesker til at betjene Rotationsmaskinen.

I Tresserne konstruerede Amerikaneren William Bullock i Filadelfia en Rotationsmaskine med »endeløst« Papir. Her var kun et Par Trykkere til Hjælp, »ellers ingen Menneskehænder«, men det var endnu ikke nok.

1869 naar vi til Typen paa den Maskine, som lagde Grunden til Rotationsmaskinen af i Dag. Det var Franskmanden Hippolyte Marinoni, som byggede »La nouvelle presse a grande vitesse«, baseret paa de halvrunde Stereotypiplader, vi ogsaa i Dag kender. Maskinen trykte hele Aviser - i det største Format 18.000 i Timen, i Middelformat det dobbelte Antal. Maskinen var forholdsvis billig, og allerede før den fransk-tyske Krig 1870-71 var en Snes Stykker i Brug. Alene i Wien benyttedes to Maskiner til Fremstilling af »Neue freie Presse«. I Begyndelsen af Halvfjerdserne fandt den daværende Ejer af »Times« i London, Walter, frem til noget helt nyt med den saakaldte »Walterpresse«, der fremstillede 11.000 Aviser i Timen, idet 2 Sats cylindre bevægede sig med 200 Omdrejninger i Minuttet. Maskinens Udseende adskilte sig betydeligt fra de indtil da kendte Presser. For fra saa den ved første Øjekast ud som en kæmpemæssig Tøjrulle, men set i Længderetningen var det en blændende Sammenstilling af større og mindre roterende Cylindre. Der benyttedes en Mængde Vand fra en stor Beholder for under Trykningen at holde Papiret fugtigt. Fraregnet dette Vandingssystem, som forlængst er kvitteret, vil Fremgangsmaaden ved Rotationstrykningen saa at sige være den samme i Dag som ved Walterpressen.

I 1873 fremstillede Maskinfabriken »Augsburg« den første tyske Rotationsmaskine for ottesidig Avisfremstilling. Som allerede kort fortalt under Hurtigpressens Opfindelse fremkom Koenig junior i 1875 paa Koenig & Bauers Værksted ligeledes med en Rotationsmaskine, og nu fulgte de øvrige tyske Maskinfabrikker efter. Hvad der i England og Amerika præsteres af Rotationsmaskiner, er noget nær epokegørende. At beskrive disse Maskiner hver for sig er for saavidt unødvendigt, som de alle i Princippet er ens med det endeløse Papir og de cylindriske Stereotypiplader. .

Rotationstrykningens Udvikling i Danmark er betydeligst i de fire sidste Decennier. Men endnu omkring Aarhundredskiftet og længere

fremad klarede Aviserne herhjemme sig med firesidig Roterende Sidelængder. Det danske Maskinfirma J. G. A. Eickhoff i 1948 (der er 100 Aar gammelt) fremstillede gennem mange Aar en solid Rotationsmaskine, som en betydelig Del af den danske Hoxedstadspresse anvendte. I Provinsen var »Aarhuus Stiftstidende« den første, som benyttede Rotation. I Udstillingsaaret 1909 købte Redaktør Funch Thomsen en ottesidig »Marinoni«, faa Aar efter fulgte »Aarhus Amtstidende« og »Randers Dagblad« med ottesidige Rotationsmaskiner fra Koenig & Bauer, og hermed var Begyndelsen gjort for de større og mellemstore Provinsblade. Nu kører de saa godt som alle med mere end ottesidige Aviser, de største Provinsblade endog helt op til 96-sidige Udgaver.

Da den første Verdenskrig udbrød i 1914, fik Hovedstadsbladene travlt med helt at overgaa til det moderne Format. Set paa Baggrund af Nutidens 100-sidige Rotationsmaskiner eller mere - med kulørte Farveværker og andre Finesser, saasom Omstilling til Magasinformater o. s. v. - er Halvfjerdsernes første ottesidige Maskiner kun som Dværge. De tidligste Rotationer var dog betydeligere i Udstrækning og Omfang end i Dag, hvor de er sammenbyggede og forenklede.

Hurtigpressens Historie i Tal.

1774	Den senere Opfinder Friedrich Koenig fødes i Eisleben, Tyskland.
1779	Englænderen Robert opfinder Papirmaskinen til Fremstilling af endeløst Papir.
1800	Lord Charles Stanhope i London lader fremstille den første Haandpresse af Jern.
1803	Koenig bygger sin første Trykpresse i Thüringen (den saakaldte Suhler presse) .
1806	Koenig forlader Tyskland og opholder sig en halv Snes Aar i England.
1809	indleder Koenig Samarbejde med Landsmanden og Mekanikeren A. F. Bauer.
1810-11	Koenig udtager to Hurtigpresse-Patenter i England.
1812	Koenig fuldender den første Cylinderpresse, som opstilles hos Bogtrykker Bensley i London.

1814 »Times« i London kører som Verdens første Avis paa en Dobbelt-Hurtig presse af Koenigs Fabrikat.

1816 En Skøntryks Maskine opstilles hos Bogtrykker Bensley i London. Koenigs cylindriske Valser gav Farven en bedre Sideforrivning end tidligere.

1817 Koenig og Bauer forlader England og grundlægger samme Aar i Fællesskab en Maskinfabrik i Kloster Oberzell ved Würzburg.

1823 Koenig drager paany til England, lærer at lave Papir og bygger i Schwarzach Kloster en Papirfabrik, 4 Mil fra Würzburg.

1825 Den første Hurtigpresse kommer til Danmark og opstilles paa »Adresseavisen« i København.

1829 Den første Columbiapresse i Danmark opstilles hos Bogtrykker Thiele i København.

1829 Claude Genoux i Paris opfinder Papir-Matricen til Fremstilling af Stereotypi.

1830 Franske Arbejdere slaar under Revolutionen alle Koenigs Maskiner i Stykker.

1830 I Amerika opfindes Diegeltrykpressen af Isac Adams i Boston, og efter Byens Navn gaar Dieglen Verden over som »Bostonpressen«.

1833 Hurtigpressens Opfinder Koenig dør i Kloster Oberzell, 59 Aar gl.

1848 J. G. A. Eickhoff anlægger sin Maskinfabrik i København.

1851 »Adresseavisen« lader opstille en Skøntryks Dobbelt-Hurtigpresse.

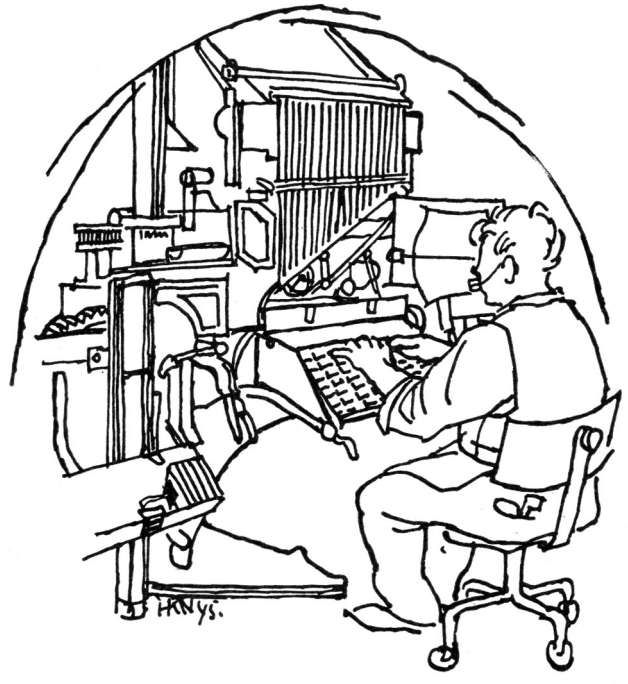
1859 »Berlingske Tidende« anskaffer en 4-dobbelt Hurtigpresse fra Marinoni & Bourlier i Paris.

1860 Koenigs Kompagnon, A. F. Bauer, dør, 77 Aar gl.

1864 Firmaet Koenig & Bauer bygger den første Tofarvemaskine og

1867 Dobbelt-Diegelen samt

1875 den første Rotationsmaskine.

Sættemaskinens Fremkomst

Efter Hurtigpressens Sejrsgang fra Aarene 1814-18 begyndte Opfinderne at sysle med Mekaniseringen af Satsproblemet. Det første Forsøg paa at fremstille en Sættemaskine gjordes i 1822 af Englænderen W. Church i Birmingham, men mange andre Variationer af Maskiner, der skulde samle de løse Typer, fremkom i de efterfølgende Aar. I Danmark var det i 1850'erne Typograf Chr. Sørensen, København, som syslede med en Sætte- og Aflæggemaskine, der i 1856 vakte Sensation paa Pariser-Udstillingen. Den danske Digter Carl Ploug, der tillige var Redaktør af Bladet »Fædrelandet«, blev saa begejstret, at han købte to af Chr. Sørensens Maskiner, og Ploug skal have Æren af at være Verdens første Bladmand, der i Praksis anvendte Sættemaskiner. Problemet var dog ikke løst, thi det var galt med Aflæggetekniken, og Maskinerne blev stillet til Side. Den i Bogtrykfagets

Historie næsten sædvanlige Opfinderskæbne overgik ogsaa Chr. Sørensen. Han blev atter Haandsætter paa »Fædrelandet«. Beskæmmet og forgræmmet døde han som en fattig, midaldrende Mand i 1861. - Hans Sættemaskine er en interessant teknisk Mærkværdighed paa Kunstindustrimusæet i København.

Omtrent samtidig med Danskeren Chr. Sørensen arbejdede i Sverige Alex Langermann med en Sættemaskine, som ikke heller var rentabel, ligesaa Franskmanden Kastenbein og Englænderen Mackie.

Det var forbeholdt Tyskeren Ottmar Mergenthaler gennem de sidste 20 Aar af det 19. Aarhundrede langsomt at hæve Sættemaskinen op til Bogtrykfagets store Vidunder paa Sætningens Omraade. Mergenthaler var født 11. Maj 1854 i den lille tyske Landsby Hachtel tæt ved Württemberg. Hos sin Onkel Hahl i Bietigheim kom den finger nemme Dreng i Uhrmagerlære, og da han i 1872 udlærtes, blev han arbejdsløs og rejste over til en Fætter i Washington, og denne Amerikarejse formede forsaavidt Mergenthalers Skæbne, som han her kom i Forbindelse med flere mekaniske Opfindere, der søgte teknisk Bistand hos Mergenthalers dygtige Fætter og for Resten ogsaa hos ham selv, da han blev Partner i Fætterens Forretning. En Mr. Charles Moore syslede med en Skrivemaskine, og denne Opgave løste Mergenthaler for Opfinderen. Herved naaede han ogsaa fremad mod sin egen Ide: Klaviaturet og Prægningen, der - overført fra Skrivemaskine Problemet - skulde anvendes paa lignende Vis ved Sættemaskinen. Allerede i 1883 gjorde Mergenthaler et stort Skridt, da han fandt paa Udslutningen gennem Kilespatien, hvis »Øren« holdt den oppe Han maatte have den samme Afslutning paa Linien, som naaedes ved Haandsatsen, Ord-Mellemrummets Rytme skulde som hvid Plads svinge fra Ord til Ord. Langsomt kom Opfinderen til den Erkendelse, at han maatte forbinde mekaniske Kilespatier med en Sættemetode, der var lige op ad Haandsatsens, og da vilde det mekaniske Problem være løst.

Enkelt-Matricerne skulde let bevæge sig gennem Maskinen, udveks les paa et Anslag fra Tastbordet, hvorefter Typerne (Matricerne) i bestandig Rækkefølge dannede Linier, som Støbeinstrumentet udsendte.

Ottomar Mergentbaler,
Sættemaskinens Opfinder.

Det var et Program, Opfinderen selv udkastede for sin Maskine, og endnu den Dag i Dag er det uforanderligt saaledes. Ærbødigt følges Gutenbergs Ide: Vinkelhage, Sætning og Aflægning. Gutenbergs Enkelt-Bogstav fra 1440 blev 450 Aar senere til Et-Bogstavmatricen. Et Ord, en Kile - alt mekanisk - og det sølvglinsende Metal gøres livgivende af Sætttemaskinen ...

Opfinderen udtalte sig ved Festen for den første Maskines Tilblivelse i 1886 omtrent saaledes: »Med Bygningen af denne Sættemaskine betraadte jeg en Vej, der er kendetegnet af frugtesløse Anstrengelser og slette Resultater, og jeg maatte derfor søge at løse Problemet fra en ny Side. Min Maskine skulde selv støbe sine Linier og er derved frigjort for de Hindringer, andre Konstruktører havde med deres Tusinder af smaa Skrifttegn. Vi kender ingen Aflægning ved denne Maskine og har derved den Fordel, at vi ved hver Bog, til ethvert Dagblad leverer ny Skrift - et Fortrin, der vanskeligt kan overbydes. Jeg føler mig overbevist om, at der langt ud i Fremtiden ikke vil kunne findes en bedre Maskine end denne til løs Sats, ogsaa fordi den med sin Sikkerhed vil være den billig-

ste. En Linie sættes, sluttes ud og støbes i een Arbejdsgang og med een Mands Hjælp. Dette er at betragte som et stort Resultat!«

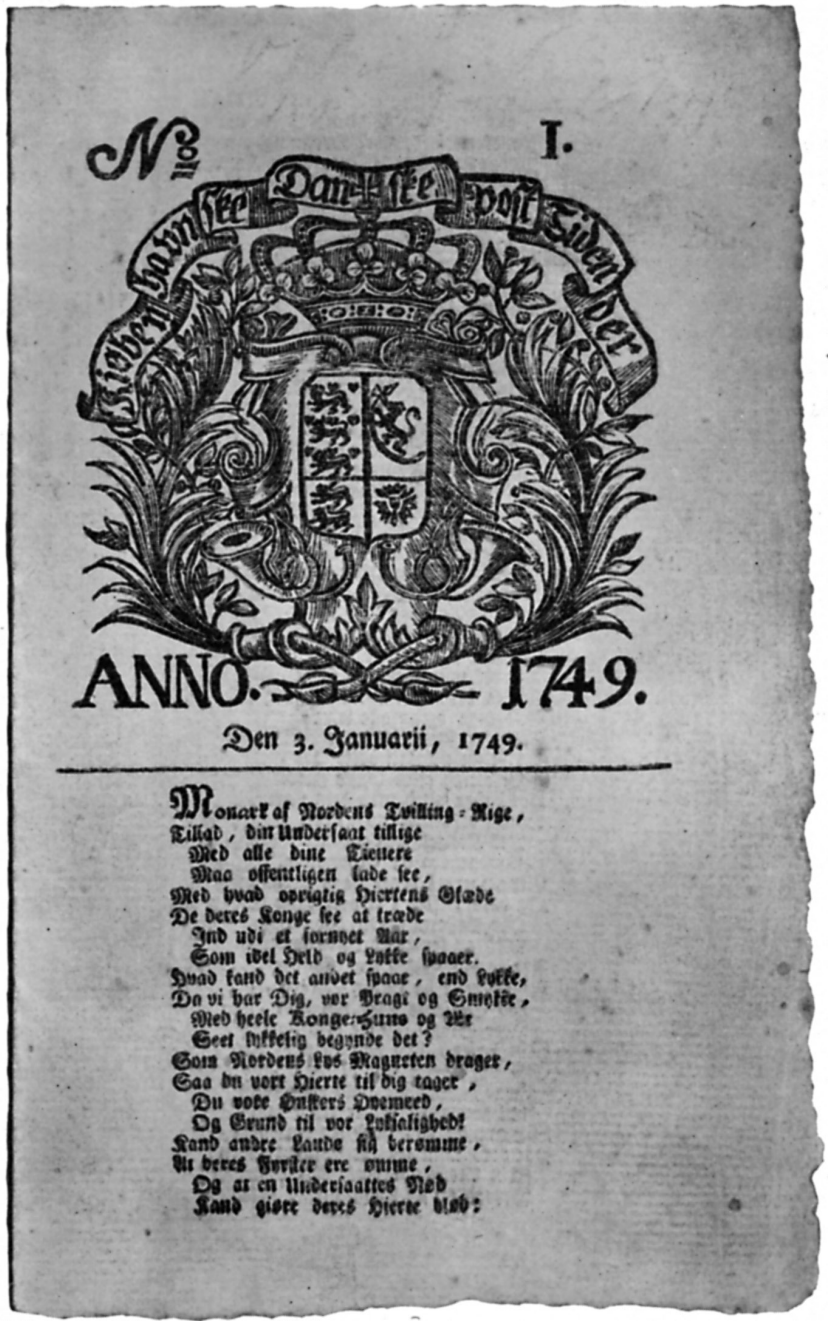
De mellemliggende 60 Aar har gennem »Linotype«s yderligere Udvikling bevist, at Opfinderen havde Ret i sin Glæde over den fuldkommengjorte Sættemaskine. Andre Systemer og Maskiner er opstaaet:

»Typograph«, »Monoline«, »Monotype«, »lntertype«, »Linograph«, »Ludlow«, men endnu er »Linotype« ikke overtruffet i mekanisk Snille og Praktik. Allerede i Aarevis har der været syslet med Opgaver, der tildels ligner Fjernskriverens: at Stoffet telegraferes til Sættemaskinen, som saa uden Menneskehaand bearbejder Stoffet ved Perforering og Støbning. Det maa være Fremtiden forbeholdt at løse en saadan Opgave, men efter det, vi allerede har set udvikle sig paa alle Omraader indenfor Gutenbergs Kunst, skal intet forsværges, om end det i Dag kan se aldrig saa fantastisk ud!

Datoerne omkring Sættemaskinens, navnlig »Linotype«s Historie.

1854 Ottmar Mergenthaler fødtes 11. Maj i Hachtel (Württemberg) .
1856 Danskeren Chr. Sørensens Sætte· og Aflæggemaskine forevistes paa Verdens-Udstillingen i Paris.
1872 betraadte Ottmar Mergenthaler Amerikas Jord.
1877 fremstillede han til Maskinskrivning den saakaldte Moore-Maskine. Den hertil anvendte Matrice·Prægning gav ham senere Ideen til »Linotype« Matricerne.
1879 Den Ferslevske Presse i København anskaffer en »Kastenbein«-Sættemaskine, opfundet i 1869 af Charles Kastenbein.
1884 er Fødselsaaret for den Sætte- og Støbemaskine, der blev til Nutidens »Linotype«.
1885 udtog Mergenthaler Patent paa sin Opfindelse i Tyskland. Tyskeren J. W. Schuckers fik Patent paa en Kilespatie, der senere anvendtes i »Linotype«.
1886 fremføres i Washington Mergenthalers nye Maskine med Enkeltmatricer. Samme Aar opstilles den første »Linotype« paa »New York Tribune«.
1887 Wilber Stephen Scudder bliver Assistnt hos Mergenthaler.

1888 Mergenthaler danner Linotype Co. og oparbejder egen Fabrik med en ny »Simplex«-Model, hvor Magasinet ligger skraat.
1888 John C. Rogers lancerer sin Sættemaskine »Typograph«.
1890 forlader »Simplex« Mergenthalers Værksted.
1890 W. S. Scudders »Monoline« kommer paa det amerikanske Marked.
1893 følger den nye »Monoline«, ligeledes hygget af W. S. Scudder.
1893 Tolhert Lanston opfinder Sætte- og Støbemaskinen »Monotype«.
1894 opkøber Linotype Co. alle »Typograph«s Rettigheder.
1895 bliver den første amerikanske »Linotype« forevist i Berlin.
1896 Fire »Linotype«-Maskiner arbejder i »Berliner Local Anzeiger«s Pavillon paa Haandværker- og Industri-Udstillingen i Berlin. - Mergenthaler Sættemaskinfabrik A-S oprettes med Berlin som Hovedsæde.
1897 Mergenthalers Hus i New Mexico bliver Flammernes Bytte.
1898 bliver den første »Linotype« opstillet i Berlin. - Mergenthaler drager atter til Baltimore, U. S. A.
1898 De to første »Linotype«-Sættemaskiner kommer til Danmark og opstilles paa »Politiken« og »Kristeligt Dagblad«.
1899 Mergenthaler dør i Baltimore 28. Oktober. - I hans Fødeby ved Württemherg opstilles samtidig en Sættemaskine. - I Baltimore rejses et Monument for Opfinderen.
1904 Den første »Monotype« kommer til Danmark.
1907 fremkommer »Linotype«-»Dobheltdækkeren«.
1913 viser »lntertype« sig i Amerika.
1914 Med »Firdækkeren« paa Bugra-Udstillingen i Leipzig vises Højdepunktet af »Linotype«s Udvikling.
1926 Firmagasins Avis-Sættemaskinen »Linotype«.
1931 »Dobbeltdækkeren« »Linotype« uden Transportbaand.

No I.

Kiøbenhavnske Danske Post Tidender

ANNO. 1749.

Den 3. Januarii, 1749.

Monark af Nordens Tvilling-Rige,
Tillad, din Undersaat tillige
Med alle dine Tienere
Maa offentligen lade see,
Med hvad oprigtig Hiertens Glæde
De deres Konge see at træde
Ind udi et fornyet Aar,
Som idel Held og Lykke spaaer.
Hvad kand det andet spaae, end Lykke,
Da vi har Dig, vor Dragt og Smykke,
Med heele Konge-Huus og Ær
Seet lykkelig begynde det?
Som Nordens Lys Magneten drager,
Saa dit vort Hierte til dig tager,
Du vore Ønskers Øvemeed,
Og Grund til vor Lyksaligheds!
Kand andre Lande sig berømme,
At deres Fyrster ere omme,
Og at en Undersaattes Nød
Kand giøre deres Hierte blød:

Første Nummer af »Berlingske Tidende«, ca. 1/1 Størrelse.

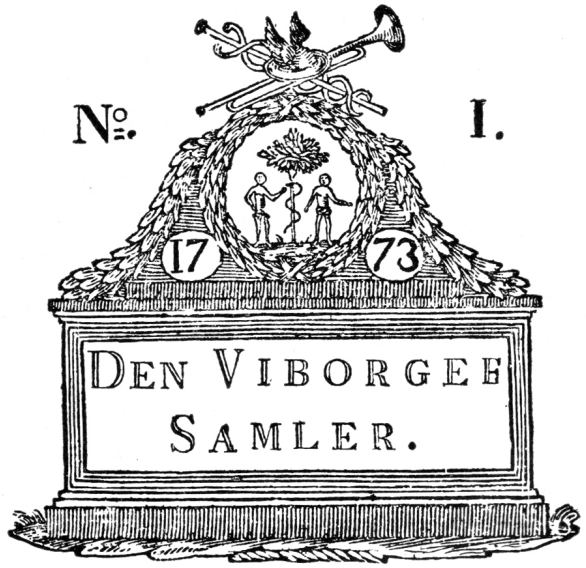

Avisernes Historie

Aviserne er Bogtrykkunstens største Barn, ja, det kan vel endog uden Overdrivelse siges, at de overgaar deres Ophav, efter som Pressen - den samlede Avis-Udgivelse - i almindeligt Omdømme regnes for den syvende Stormagt.

Naar man vil nævne alt i Avisernes Historie, maa vi ikke se bort fra den allerældste kendte Form for Publikation i Julius Cæsars Regeringsperiode i Oldtidens Rom. Denne om man saa maa sige romerske Avis hed »Acta diurna populi Romani« og blev i Begyndelsen skrevet paa Lertavler, senere paa Papyrus, og ophængt i en af Roms offentlige Bygninger, hvor enhver havde Adgang til at læse den. Denne »Avis« fortalte hyggeligt eller sladrede om Livet i det gamle Rom, og gad den romerske Patricier ikke gaa efter Nyhederne, sendte han en læsende Slave til Tavlen og fik Historierne genfortalt, hvorved de voksede i Betydning og

Den Danske
MERCURIUS
til den 1. Junij. 1671.
Danmark.

»Viborg Stiftstidende« Oprindelse.

Sandheds-Omfang!

Bogtrykkunsten var ca. halvandet Hundrede Aar gammel, da Avisernes Forløbere, Flyveskrifterne, begyndte at udkomme paa Tryk. Der var gaaet mange af disse Flyveblad ud fra Datidens Trykkerier, før der blev trukket den Skillelinie, at der for Avisernes Vedkommende var Tale om fortløbende Numre, maaske ogsaa med et i Forvejen fastsat Tidsmellemrum.

Et blad af første Aargang af »Kiøbenhavns Post Rytter« 1757.

De første regelmæssige Publikationer er de Meddelelser, der cirkulerede mellem de betydeligste Handelshuse og nogle af Kunderne i den sene Middelalders to store Handelscentre, Frankfurt am Main og Antwerpen. Puplikationerne omfattede Kurser, Handelsefterretninger m. m., men Oplaget var naturligvis stærkt begrænset. Efterhaanden blev Meddelelserne mere omfattende, og med denne Udvidelse af Stoffet naar vi hen til de Blade, der af Nutidens Avisforskning angives som de første virkelige Aviser.

»Aalborg Stiftstidende« første Titel.

I British Musæum findes fra 1588 tre Eksemplarer af et Blad »English Mercurie« Nr. 50 - 51 - 54, men selv denne Nummerering kan næppe tages som Udtryk for en virkelig periodisk udgivet Avis. Den maa øjensynlig - hvad Navnet ogsaa antyder - indføres under Begrebet Handelsefterretninger. For øvrigt gisnes ogsaa paa, om ikke »English Mercurie« er fremkommet ved et Falskneri, idet Sprogformen ikke stemmer overens med den Tidsperiode, Aarstallet angiver. Grundige tyske Forskere er kommet til det Resultat, at Tyskland foruden Æren

1772 No. I.

Fredagen den 3 Januari.

»Fyns Stiftstidende«s første Titel.

af at have fostret selve Bogtrykkunstens Fader ogsaa skulde være den første Udgiver af en Avis, idet der foreligger Eksemplarer af »Strassburger Relation af 1609« og af den ligeledes i 1609 trykte »Wolfenbüttler Aviso«. Førstnævnte Relation, der tryktes hos Johann Covolus, var et Ugeblad, og »Aviso« har næppe heller haft mere end en ugentlig Udsendelse.

Det synes saaledes uomtvisteligt, at Tyskland er Hjemsted for den første Avis i Verden, men der findes dog baade i 1575 og 1606 paa Li-

Aar 1786. No. 1.

Fredagen d. 6. Januar.

Ribe Stifts
Adresse-Contoirs Efterretninger.

Udgives ugentlig fra Bogtrykkeriet i Fridericia.

»Ribe Stiftstidende«s Oprindelse.

sterne over Medlemmer i Sct. Lucas Broderskab i Antwerpen opført en Bogtrykker og Gravør Abraham Verhoeven, der i 1605 fik Privilegium paa at trykke »alle de nieuwe Tydinghen«. Tilbage er saa Spørgsmaalet, om han straks har benyttet sig af denne Ret, for i et endnu bevaret Blad fra hans Trykkeri meddeles i en Annonce af 19. April 1617, at Bladet nu vil udgaa regelmæssig hver 9. eller 10. Dag.

Det vil føre for vidt at komme ind paa Avisudviklingen Verden over, her vil vi for Danmarks Vedkommende nævne, at to københavnske Bogtrykkere den 29. Juni 1634 fik det første kongelige danske Avis-Privilegium. Som Indledning havde Dokumentet følgende Ordlyd:

> Gjøre Alle Vitterligt, at vi Naadigst haffue bevilget, och tilladt, och nu hermed bevilger och tillader, disse breff visere Joachim Molcken, Bogfører her vdi vor Kiøvsted Kiøbenhaffn, och Melckior Madsen (her er Matzon foransket), Bogtrycker samme steds, at maa allene och ingen andre trycke och trycke lade, de vgelige advisere paa Danske och Tydske och dennem alle selge och faldhaffue, dog skalt andre hermed ikke vere for budett, ellers heele Historier at trycke och selge ---

Dette skete i 1634, men den danske Avishistoriker vil dog give Anders Christian Bording Hædерspladsen som den første danske virkelige Journalist, eftersom han i 1666 paabegyndte Udgivelsen af »Den danske Mercurius«. Hans Indsats var ikke ringe, idet han i ca. 15,000 rimede Vers tog Tidens Problemer op til Behandling, men Bladet levede og døde med sin Udgiver til 1677.

No. 1794. Kongelig allernaadigst privilegeret. No. 1

Aarhuus Stifts
Adresse- Contoirs

Tidender.

Fredagen, den 7de Januarii.

Første Titel til den nuværende »Aarhuus Stiftstidende« hvor man ser Byens daværende Vaaben, et Aarehus. Først senere ændredes dette Vaaben, da det fastsloges, at Navnet paa Byen maatte være afledet af Ar-os eller Aamundingen (Halv størrelse).

Den Pressefrihed, som tilsyneladende laa i Privilegiet af 1634, blev snart modificeret ved den Censur, som Magthaverne senere indførte, men det afskrækkede dog ikke helt Udsendelsen af nye Blade. I August 1672 udsendte Daniel Paulli sine »Maanedlige Relationer«, og kun faa Dage efter dette Blads Fremkomst udkom første Nummer af Jørgen Gødes »Ordinaire Posttidinger«.

Først med næste Aarhundrede kommer der mere Fart i Avisudgivelsen. »Berlingske Tidende«, som begyndte Udgivelsen den 3. Januar 1749, var længe alene som københavnsk Blad, Provinsen var dog allerede med fra 1735, da Johan Christopher Brandt i Odense paabegyndte sin »Ugentlige Provincial-Notifications Liste«. Det gik dog med dette Foretagende som med Anders Bordings Avis: Da Brandt døde i 1741, gik Bladet ogsaa ind. Odense havde tillige i 1740'erne »Landløberen, medbringende nye Tidender for Fyhn og Langeland«.

Helsingoers
Kongelig allene privilegerede
inden- og udenlandske
Nyheder.
No. 1. 1799.
Mandagen, den 1ste Aprilf.
Af denne Avis udgives ugentlig tvende Nummere ved Christian Mechlenfen

Første nr. af »Helsingør Nyheder« 1799.

No. 1. Avis 1. Aarg.
for ti
Kjøb- stæder,
Slagelse, Sorøe, Ringsted, Korsøer, Kallundborg, Holbek,
Ryfkøbing, Neſtved, Skjelſkjør, Vordingborg og deres Omegn.
I Hr. Dr. Dampes Fraværelſe redigeret af Overlærer Arnesen. Trykt og forlagt af Peter Magnus.
Slagelſe den 3die Januar 1815.

3. Januar 1815: Første Nummer af Fællesbladet for ti sjællandske Provinsbyer.

Saa kom Aalborg den 2. Januar 1767 med sin »Nyttige og fornøjelige Jydske Efterretninger«, der blev redigeret af Johan Wandall og senere sammen med et i 1809 af Alfred Borch paabegyndt Blad blev til »Aalborg Stiftstidende«.

Den 1. Januar 1769 udkom »Helsingør Kongelig allene privilegerede Adresse-Contoirs Nye Efterretning« med E. Balling som Redaktør. Et godt Bevis paa Helsingørs Størrelse og Betydning har man i, at den, inden Hundredaaret drejede, fik endnu en Avis »Helsingøers bladet«.

Christian Gormsen Biering i Odense redigerer »Kongelig privilegerede Odense Adresse Contoirs Efterretning«, der senere bliver til »Fyns Stiftstidende«.

I 1773 udkom »Den Viborger Samler« under Redaktion af Dr. C. E. Mangor.

Fredag den 3. Januar 1794 udkom første Nummer af »Aarhuus Stiftstidende«, dog under Titelen »Kgl. allemaadigst privilegerede Aarhuus Stifts Adresse Contoirs Tidende«. Niels Lund er Indehaver af dette Privilegium, som en Snes Aar senere overgik til Dynastiet Elmquist.

Ved Hundredaarsskiftet 1799-1800 havde Provinsbyerne ikke mindre end 7 Aviser imod Københavns ene Blad . Heri er endda ikke medregnet de sønderjydske Blade, hvoraf enkelte kan se tilbage paa en Tilværelse af over et Par Hundrede Aar.

Hovedbetingelsen for alle de nævnte Blades Trivsel var imidlertid et Postvæsen, der med Nidkærhed sørgede for Befordringen og Ombæringen af Aviserne.

*

Den historiske Udvikling, som her er skildret for Danmarks - og da særlig for Provinsens ældste Blades Vedkommende - fortsatte naturligvis, men det var dog først med Trykkefrihedens Indførelse i 1770, at Adgangen til at fremstille disse Blade blev lettere. Efter 1848, hvor alle Blade blev ligestillede med Hensyn til Postbefordring, kom det store Opsving. De politiske Bølger gik over Landene, og vi kom ogsaa i Danmark ind paa det store Antal Blade - altsammen som Led i Bogtrykkunstens Udvikling. Til en Begyndelse syntes det saa som saa med Udviklingen, Aviserne bragte snarere Bogtrykfaget en Dekadence, hvoraf hele Faget dog paany hævede sig.

Dansk Provins Bogtrykkerforenings Forhistorie

I Betragtning af, at vidtgaaende Oplysning, Viden og Kundskaber, Aandsdannelse, Kultur og fremsynet Organisation i nogen Grad maatte forudsættes at præge Bogtrykfagets Udøvere, fordi de havde og har rig Lejlighed til at samle boglig Lærdom og sprede Kundskaberne, saa forbavses man ikke saa lidt ved at konstatere, at Bogtrykfagets danske Mestre først i indeværende Periode fejrer 40 og 50 Aars Jubilæer for den mere interne Organisering. Man studser over, at saavel Avisudgivere som Bogtrykkere, der er umiddelbare Fortolkere af det trykte Ord og Rørelserne i Folke- og Aandsliv, ikke selv som Stand langt tidligere blev grebet af Samtakt og Fællesfølelse om en tilstræbt Enighed i Anskuelser, Maal, Midler og Veje - alt det, der er det absolut fundamentale i en Organisations Tilblivelse. Aarsageme til dette umiskendelige Faktum er flere. For det første skulde der tidligere kongeligt Privilegium til at drive Bogtrykkeri og endnu et Privilegium for at blive Avisudgiver. Ja, der var jo naturligvis de Skribenter, der i Aarevis havde søgt Avisprivilegium uden at faa Svar, og som saa med den til Frækhed grænsende Frimodighed fremtvang en ministeriel Afgørelse ved pludselig at udgive en Avis uden Privilegium. Der var selvfølgelig en vis Risiko forbundet med denne selvtagne Udgivelse, om end det i de fleste Tilfælde gik godt. De nævnte Privilegiers Erhvervelse har været gældende helt op til vor Tid. Der lever endnu Provinsbogtrykkere, som - i hvert Fald for Landdistrikternes Vedkommende - maatte have kongeligt Privilegium som Bogtrykkere i de første Aar af indeværende Aarhundrede. I denne Forbindelse skal nævnes alle Tiders største Privilegiestrid, der ganske vist ikke angik Bogtrykvirksomhed, men alene Avisudgivelse. Det drejede sig i 1901 om det frisindede Dagblad »Aalborg Stiftstidende«s Privilegium. Privilegiets og Bladets Indehaver, Fru Marie Ree, døde i Eftersommeren 1900, og Aaret efter gav

Danmarks sidste Højreministerium Privilegiet til det konservative Dagblad »Nordjylland« i Aalborg. Med Privilegiet fulgte tillige Retten til at kalde sig »Aalborg Stiftstidende«. - Det var dette tilsyneladende uretfærdige Indgreb i et hundredaarigt gammelt Blads Interesser og Firmanavn, der affødte en langvarig Proces lige til Højesteret. Dommen gav dog - ret uventet for Resten - Ministeriet Medhold. »Aalborg Stiftstidende« maatte afgive Navnet og kaldte sig en Periode »Aalborg Tidende«. - Det skal dog siges, at da Danmark i 1901 fik det saakaldte politiske Systemskifte, hvorved Venstre overtog Regeringen, blev Blad-Privilegierne ret hurtigt ophævede gennem en Karenstid.

»Aalborg Stiftstidende« fik sit gamle Navn tilbage, Titlen blev lovformelig indregistreret og er nu umistelig.

Men for at vende tilbage til Bogtrykkunstens Ungdomsaar: Havde man erhvervet et saadant kongeligt Privilegium, var det for det første Egoismens mest nærliggende Tanke at beholde det hele for sig selv! At organisere sig, at afgive sin Selvbestemmelsesret, at give Afkald paa baade det ene og andet vilde da være det samme som, at man maaske skulde dele sit eget med andre, og at der kunde være Tale om at se Penge forsvinde. Nej, aldrig i Evighed!

For det andet var Privilegiet ikke heller til hver Tid i Hænderne paa en Fagmand, men var tildelt den; som havde de bedste Forbindelser og Fortalere. Den vedkommende Privilegieindehaver antog som Regel en Trykkeribestyrer, der vel nok havde faglig Fællesfølelse, men ikke Magt og Myndighed til at sætte den i System.

Endelig maa ikke glemmes, at der i Laugstiden - i Forholdet til de patriarkalske Mestre - herskede en til Underdanighed grænsende Ærbødighed hos Svendene, saa der ikke kunde være Tale om at stille Fordringer. Kost- og Logisystemet florerede som den væsentligste Del af Lønnen, hvorved Spørgsmaalet »Husbond og Madmor« blev af suveræn Betydning. I Analogi hermed kan det fastslaas, at naar Svendene ikke var organiserede, syntes Mestrenes Sammentræden tilstrækkelig i selve Laugene.

I een Henseende delte Bogtrykkerne Kaar med mange andre mindre Fag: de stod helt uden Laug. - Saaledes er Forklaringen paa Bogtryk-

kernes sene Organisering. Man kan vist uden Overdrivelse tilføje, at det ogsaa spillede en Rolle, at Bogtrykkets Udøvelse var en Kunst, der følte at ligge over det egentlige manuelle Haandværks Betydning. Udøverne havde i Bogtrykkunstens første Tider Privilegium paa at bære Slire med Gehæng ved Siden, hvorved de altsaa blev saa »fornemme«, at de ikke kunde føle sig hjemme i et Haandværkerlaug! - Denne fejlagtige Opfattelse holdt sig mærkbart inden for Bogtrykfaget i de nærmest følgende Aarhundreder.

Sporadiske Organisationstegn.

De første Samlingsbestræbelser i det danske Bogtrykfag udgaar fra de københavnske Typografers Side. Det sker i 1754 ved, at der oprettes en »Liigkasse for Bogtrykkerkonstens Medlemmer i Kiøbenhavn«, hvori baade Mestre og Svende kunde optages. Denne Kasse var - ifølge Oplysningerne i »Typografernes Organisations Historie« - ude for adskillige Genvordigheder og var fra 1776 til 94 obligatorisk for alle i Faget.

En Sygekasse oprettedes i 1792, og i 1806 fastsattes, at ingen kunde være i Sygekassen, uden ogsaa at være Medlem af Ligkassen. - Det ses ikke bestemt, om den Understøttelses- og Alderspension, der paabegyndtes 1815, har omfattet ogsaa Principalerne, men der er nogen Sandsynlighed for, at Mestrene har støttet Sagen, thi senere slaaes de nævnte Foretagender sammen under Navnet »Bogtrykkernes forenede Understøttelses- samt Rejse- og Alderspensionskasse«. Denne Kasse bestod længe, men ophævedes saa, fordi den ikke svarede sig. - Hermed synes ogsaa det væsentligste Foreningsfællesskab mellem Mestre og Svende at glide ud.

Stadig med Typografernes Organisationshistorie som Kilde kan fortælles, at i Begejstringsaaret 1848 etablerede Københavns Typografer en Strejke, som tabtes paa Grund af manglende Midler og Sammenhold. - Om end man i denne Forbindelse ikke hører Tale om nogen Mester-Sammenslutning, maa der dog - i Modsætning til Svendene - have været Mester-Sammenhold, eftersom Arbejderne taber!

Foreningen af danske Bogtrykkere dannes i 1875.

Efter at den typografiske Forening i København var stiftet den 12. Juni 1869 med J. F. Jensen som Formand, blev der agiteret trindt om, ogsaa blandt Provinsens Typografer, navnlig da R. P. Jensen tre Aar senere valgtes til Formand. »Typograf-Tidende«, der begyndte at udkomme i 1874, Øgede Svendenes Styrke, og den første Tarif kom paa Tale.

Havde Principalerne Danmark over indtil daværende Tidspunkt følt sig stærke hver for sig, kom der nu Fart i Samlingsbestræbelserne, og paa københavnsk Mester-Initiativ kaldtes saavel københavnske som Provinsbogtrykkere sammen i Begyndelsen af 1875, og »Foreningen af danske Bogtrykkere« dannedes den 21. Januar 1875. Bogtrykker B. Salomon, København, var den nye Bogtrykkerforenings Formand, men allerede den 9. Oktober 1876 mødte han i Anledning af et af ham fremsat Tarifforslag saa stærk Kritik paa en Generalforsamling, at han i Vrede nedlagde sit Formandshverv, som derefter 1876-84 varetoges af Kancelliraad Fr. Hostrup Schultz. - Justitsraad O. C. Olsen sad derefter som Formand 1884-98. I O. C. Olsens første Formandsaar indtraadte en Del provinsianske Bogtrykkere i Landsforeningen. Der eksisterer fra dette Tiaar i Foreningen af danske Bogtrykkere ikke nogen Medlemsfortegnelse, men fra et Bogtrykkermøde i København i Udstillingsaaret 1888 ses følgende at have deltaget:

Red. Welsch, Holstebro.
J. Mohr, Præstø.
Chr. G. Odense, Aalborg.
Colberg, Rønne.
Drackenberg, Hillerød.
S. Backhausen, Aarhus.
A. Rasmussen, Ringkøbing.

C. Græbe, København.
A. E. Kihl.
Egmont H. Petersen.

C. V. Petersen, Næstved.
Laur. Bech, Aarhus.
J. Christensen, Fredericia.
Skaarup, Nykøbing F.
H. L. A. Mammen, Aarhus.
C. C. Milo, Odense.
Arnold Jørgensen, Horsens.

Th. Nielsen.
L. E. Thomsen.
N. Herdahl.

Nielsen & Lydiche.
Hannover.
O. C. Olsen (Foren. Formand).
Thiele.
N. G. Calberg.
A. C. Olsen Chr. Birch.
Chr. Backhausen.
P. M. Keller.
Tauber.
C. A. Rasmussen.
Rosenberg.
A. W. Henningsen.
J. Nielsen.
F. Dreyer (Foren. Kasserer).
V. F. Levison.
J. V. Møller.

Foreningen talte det nævnte Aar ialt 51 Medlemmer, deraf 28 i København, 23 i Provinsen.

Paa Bogtrykkermødet 1888 holdtes flere Foredrag, bl. a. om Papir. Til Foredraget var knyttet et Besøg paa Strandmøllens Papirfabrik. Endvidere besøgtes »Berlingske Tidende«s Trykkeri samt Eickhoffs Maskinfabrik. Efter at Formanden, O. C. Olsen, havde indledet en Diskussion om Papirtolden, enedes man om at rette Henvendelse til Regeringen om Lempelser i Tolden. - Svaret var afslaaende.

Bogtrykker Arnold Jørgensen, Horsens, foreslog Oprettelse af et Skriftstøberi. I det hele taget beskæftigede Medlemmerne sig stærkt med merkantile Besparelser gennem kollektive Indkøb, saasom Papirforretning og Bogforlag. Det blev kun Tankeeksperimenter, men Utopierne samlede Medlemmer, saaledes at der i 1890 var 31 københavnske Medlemmer og 38 fra Provinsen.

Den 21. og 22. September 1890 holdt Foreningen af danske Bogtrykkere Aarsmøde i Aarhus i Forbindelse med en Gutenbergfest i 450-Aaret. Der var 44 Deltagere, hvoraf 30 fra Provinsen. Forsamlingen besluttede at lade udarbejde en Minimumsberegning, som skulde tilstilles alle Medlemmer for at søge indført mere ensartede Priser. Pjecen udkom samme Aar. Efter at det paa Mødet var konstateret, at kun 32 Bogtrykkere i hele Landet vilde tilslutte sig Tanken om Fællesindkøb pr. kontant, var den alvorlige Del af Forhandlingerne sluttet. Der var mange Sange ved Festen, bl. a. det morsomme »Brev til Mester« fra Lærling Sganarel, alias Revyforfatter og Bogtrykker Axel Henriques, København.

Næste Aar holdtes Aarsmødet i Odense med 55 Deltagere også med et stort Flertal fra Købstæderne. I det hele taget var Provinsens Bogtrykkere saa dominerende i Foreningen, at der i København var 42, i Provinsen 60 Medlemmer. - Under Diskussionen om det foreliggende Tarifforslag viste sig fra Provinsens Side meget stærk Stemning mod at faa Tarif fælles med København. En Resolution i denne Retning vedtoges og blev en Strømpil for de kommende Aars Uro blandt Provins-Bogtrykkerne. - Tanken om en selvstændig Provinsforening voksede stærkt, og navnlig Bogtrykker Fr. Thillerup, Odense, rørte Tankerne i det senere oprettede Blad »Dansk Bogtrykkertidende«.

Nu arbejdede Landsforeningen paa Fællesindkøb af Papir gennem »Danske Bogtrykkeres Papirforsyning«. De, der saa ikke var Medlemmer af Bogtrykkerforeningen, kunde ikke købe til de ti Procent Ekstrarabat. For at faa denne Rabat stipuleredes et aarligt Salg af 100.000 Kr., men det hele revnede, da der kun aftoges for nogle faa Tusinde Kroner. Noget lignende gik det med »Danske Bogtrykkeres Farvefabrik«.

Sensationen ved det tredie Bogtrykkermøde i København 1892 var bl. a. Spørgsmaalet om, hvorvidt Kultusminister Goos vilde oprette et Statstrykkeri. Foreningen vekslede flere Skrivelser med Ministeriet, der sluttelig svarede, at det næppe blev til noget med Statstrykkeriet. Den nye københavnske Tarif af 1. Oktober 1892 bragte paany Uro mellem saavel Provins- som Hovedstads-Bogtrykkere. En Del af disse sidste udtraadte og dannede »Foreningen af københavnske Bogtrykkere«. Saavel de udtraadte Københavnere som Provinsianere vilde selv ordne sig med deres Personaler.

Det 4. danske Bogtrykkermøde var indkaldt til Kolding i Sommeren 1893, men havde saa lille Tilslutning, at Generalforsamlingen ikke var beslutningsdygtig, saa der til 30. September 1893 indkaldtes til ny Generalforsamling i København. Hertil havde Bogtrykker og Redaktør P. L. Erichsen, Middelfart, fremsat følgende Forespørgsel: »Kan og bør Foreningen arbejde hen til Afskaffelse af Fraktur skrift?« Det ses desværre ikke af Referatgengivelserne, hvad der er svaret paa dette tilsyneladende muntre Punkt paa Dagsordenen. - Kancelliraad Pagh,

Bogense, foreslog at starte »Dansk Bogtrykkertidende«, og dette skete ogsaa ved, at Bladet skulde gaa paa Omgang mellem Medlemmerne og trykkes gratis. Nielsen & Lydiche tilbød large at begynde.

Københavns Bogtrykkerforenings Festskrift af 1943 skriver iøvrigt om Begivenhederne i 1893: I Anledning af Kolding-Mødets Aflysning udsendte den energiske Bogtrykker Fr. Thillerup fra Odense et Cirkulære til Medlemmerne om, at Grunden til Mødets Aflysning maatte søges i, at Styrelsen intet havde at byde paa udover det behagelige i at være sammen med Kolleger, men dette er ikke nok, skriver Thillerup, og derfor Ønsker han Kollegernes Tilslutning til at anmode Styrelsen om at forsøge Muligheden af indenfor Foreningen at faa oprettet et Skriftstøberi samt en Pensionskasse for Bogtrykker-Enker. Tager man i Betragtning - slutter Thillerup - at man kun faar en ringe Pris for Pundet af gammel Skrift, medens man betaler indtil 3 Kr. for ny, er det indlysende, at der maa tjenes godt, hvilket iøvrigt fremgaar deraf, at »de fleste Skriftstøbere er Millionærer« .

Forslaget vandt ikke Tilslutning, men Thillerups Slutbemærkning gav den ikke kedelige Axel Henriques Anledning til at henstille, at man ogsaa startede et Bryggeri, da det var en Kendsgerning, at ikke blot Bogtrykkere, men ogsaa Typografer drak Øl, og at de fleste Ølbryggere var Millionærer!

Formanden, O. C. Olsen, meddelte, at Foreningen i 1893 talte 116 Medlemmer eller 11 mindre end Aaret forud. Udmeldelserne forekom, fordi de paagældende ikke vilde stille den Garantisum paa 30 Kr. for Tariffens Overholdelse, som man var bleven enige om.

Sluttelig valgtes Fr. Thillerup ind i Bestyrelsen sammen med Laur. Madsen (der blev Redaktør af »Dansk Bogtrykkertidende«) og Jacob Nielsen (Firma Nielsen & Lydiche).

Optakten til Adskillelsen.

Vi naar nu til det femte alm. danske Bogtrykkermøde, som den 5. og 6. August 1894 holdes i Aarhus. Selv om Pengene dengang var mere

værd end nu til Dags, undres man alligevel over, at der for 50 Aar siden stod en skarp Diskussion om, hvorvidt Aarskontingentet skulde være 10 eller 12 Kr. Da Forslaget om de 12 Kr. vedtoges erklærede flere Medlemmer pessimistisk, at saa maatte man være »forberedt paa Udmeldelser«.

Tarifordningen trængte sig ogsaa paa. Den hidtidige Tarif omfattede kun København, men Provinstypograferne rejste nu ogsaa Krav om ordnede Forhold, hvilket mødte stærk Modstand hos Principalerne der betragtede Kravet om en Tarif som uberettiget Indblanding i deres private Forhold. De afviste ·derfor Kravet om Forhandling med den Følge, at Typograferne gennemførte Kravene landsdelsvis ved at lægge Pres paa de enkelte Firmaer.

Det var bl. a. dette Forhold, der laa bag ved en Agitation fra Provinsens Side for at faa oprettet en særlig Forening for Provins-Bogtrykkere, og Aaret 1894 gik ikke til Ende, før Adskillelsen blev en Kendsgerning. Det begyndte med, at Bogtrykker Thillerup udsendte følgende Cirkulære:

Odense, den 16. Aug. 1894.

Blandt de Forslag, der fremkom til Forhandling paa Bogtrykkermødet den 5. og 6. August, var det om Nedsættelse af et Udvalg til at forhandle med Typograferne om Ordningen af Løn- og Lærlingeforholdene i Provinserne af største Betydning for Provinsbogtrykkerne.

Allerede for en Del Aar tilbage fremkom Styrelsen med Forslag til en Tarif for Provinsbogtrykkerne i Lighed med den, der allerede den Gang eksisterede i København. Heldigvis blev det ved energisk Modstand forkastet.

Det nuværende Forslag om Ordningen af Lønforholdene har det samme For maal som det tidligere Forslag om Tarifen ; det er kun if ørt andre Klæder. Og denne Gang lykkedes det Styrelsen at faa Forslaget til Diskussion, idet Ingen, ikke en Gang de Medlemmer af Styrelsen, som er bosiddende i Provinsbyerne, forud havde Anelse om, hvad det betød.

Hvad er nu Hensigten med dette Forslag, og hvilke Følger kan det faa for Provinsbogtrykkerne?

Fra det Øjeblik, Foreningen vedtog at nedsætte et Udvalg til at underhandle med Typograferne om Løn- og Lærlingespørgsmaal, bortgav den Bogtrykkernes Selvstændighed overfor Typograferne. Foreningen har givet Typograferne Ret til at bestemme, hvilken Løn de skal have, og hvormange Lærlinge hvert Bogtrykkeri

maa antage. Der spørges ikke længer om, hvilken Løn der kan gives - det vil blive fastslaaet, hvad der skal betales Typograferne, hvad enten disse er i Besiddelse af Dygtighed eller ej.

Efter de Meddelelser, Hr. Harald Jensen, tidligere Formand for Dansk typografisk Forening, fremkom med ved Mødet, vil det blive ordnet saaledes, at Overenskomsten mellem Bogtrykkerne og Typograferne om de nævnte Spørgsmaal kun skal gælde for et Tidsrum af 3 Maaneder ad Gangen, hvor efter der atter indtræder nye Underhandlinger, hvor andre Priser, andre Bestemmelser om Antallet af Lærlinge, mulig ogsaa Forkortelse af Arbejdstiden, vedtages. Hvad enten den ene eller den anden Part opsiger Overenskomsten, bliver det nødvendigt at enes om en anden -Foreningen har bundet sig dertil - og denne nye Overenskomst vil næppe blive i Bogtrykkernes Favør. Der er ingen Grund for Typograferne til at give Køb; de kan ganske rolig stille deres Fordringer om Løn, Arbejdstid og Lærlinge. De har, fra det Øjeblik, da Foreningen paatog sig paa Bogtrykkernes Vegne at underhandle med dem, Magten, som de vil forstaa at bruge. Bøjer Arbejdsgiverne sig ikke, nedlægges Arbejdet, og det vil de forstaa at udføre paa den for dem letteste Maade, ved at tage enkelte Trykkerier ad Gangen.

Det vil selvfølgelig først gaa ud over de smaa Trykkerier, dem, der har daarligst Raad til at betale; de kommer til at holde Priser med de bedrestillede, selv om de skal nøjes med de mindre dygtige Typografer. Naar disse Trykkerier saa er ødelagte, kommer Turen til de større. Det bliver Arbejderne, der ordner Forholdene; Arbejdsgivernes Selvstændighed er gaaet fløjten.

Det var Udslaget af Mødet den 6. August. Provinsbogtrykkerne - de faa der var - ofrede deres og deres fraværende Kollegers Selvstændighed.

Vi Provinsbogtrykkere er ikke Styrelsen Tak skyldig for det Arbejde, den har udført paa vor Bekostning - tværtimod.

Men gives der ingen Udvej, hvorved vi kan blive fritagne for den Velsignelse, Styrelsen har forskaffet os Provinsbogtrykkere?

Kun denne ene: Lad os danne en Forening kun for Provinsbogtrykkere. Vi kan bedst selv styre vore Sager; Københavnerne egner sig ikke til at styre dem for os.

Ærbødigst
Fr. Thillerup.

»Dansk Bogtrykker-Tidende« karakteriserede Thillerups Cirkulære bl. a. som et Sammensurium af løs Tale og ligefrem usandfærdig Fremstilling. Landsforeningens Formand, O. C. Olsen, skriver til Thillerup, at det ikke er loyalt som Medlem af Landsbestyrelsen at foretage et saadant Skridt uden at konferere med de øvrige Styrelsesmedlemmer. - Thillerup svarer, at han ikke har mærket noget til, at han er Styrelsesmedlem. Han har kun faaet Meddelelse om, at han er valgt. »Saa lidt Brug har den ærede Formand gjort af mig. ikke engang har faaet Meddelelse om, hvad der skete indenfor relsen!«

Brevvekslingen mellem Kolleger i Hovedstad og Provin s bliver hidsigere. Saaledes skriver f. Eks. Bogtrykker Backhausen fra Horsens til Redaktør Laur. Madsen i København: »Den Tid er forbi, da Provinsboerne lader sig regere af København«, og Fr. Thillerup erklærer ligeledes i et Brev, at Provins-Bogtrykkerne ikke længere vil lade sig tage ved Næsen af 30 københavnske Velhavere.

Odense-Manifestet af Oktober 1894.

Til alle Provins-Bogtrykkere.

P. P.

Vi undertegnede Bogtrykkere er bleven enige om at forsøge oprettet en Forening af Provins-Bogtrykkere, hvis Formaal skulde være at varetage Standens Intereser, bl. a. ved at virke hen til at forskaffe billigt Indkøb af Maskiner, Skrift, Farve, Papir o. s. v., samt at faa dannet en Fond, hvoraf trængende Bogtrykkere og Enker efter Bogtrykkere kan nyde Understøttelse.

Der er allerede modtaget Løfte fra d'Hrr. Genzsch & Heyse, Hamburg, og Simmelkiær, København, om nedsatte Priser paa Skrift for Foreningens Medlemmer, saafremt et større Antal Bogtrykkere vil forsyne sig fra disse Firmaer. Naar et tilstrækkeligt Antal Bogtrykkere har begæret sig optagne i Foreningen, vil der blive Dem tilsendt en Fortegnelse over samtlige Medlemmer, for at De skriftlig til en af de Undertegnede kan afgive Stemme paa 7 Styrelsesmedlemmer, hvoraf 2 maa være bosiddende paa Sjælland, 2 paa Fyen og 3 i Jylland, og hvis Funktionstid gælder til den ordinære Generalforsamling, der skal afholdes i August Maaned n. A., og hvor da den endelige Styrelse bliver at vælge.

Der vil hvert Aar i August Maaned blive afholdt Generalforsamling skifte vis i Aarhus og i Odense, ved hvilken Regnskab over Foreningens Indtægter og Udgifter vil blive fremlagt, og hvor Spørgsmaal Foreningen vedrørende vil blive drøftet.

For saa vidt De sympatiserer med Tanken og Ønsker at blive optaget som Medlem af nævnte Forening, bedes De snarest sende Underretning derom til en af undertegnede.

Odense, den 14. Oktober 1894.

J. C. Dreyer. *Chr. Milo.* *Fr. Thillerup.*

Et Gensvar.

Red. Laur. Madsen bringer i December-Numret 1894 følgende Vendinger i»Dansk Bogtrykker-Tidende«:

Med indeværende Aars Afslutning vil det blive klart, i hvilket Antal ærede Provinskolleger, der hidtil har været Medlemmer af vor Forening, har ladet sig lokke af Udsigterne til de Fordele, den nye Forening byder paa. Det forholder sig imidlertid med Løfterne og Lokkemidlerne som med Udraaberne og Skiltene for Gøglet i Markedsboderne. Udenfor er alting Glimmer og Herlighed, indenfor lutter Humbug og Elendighed. Billig er Entreen, men smal er ogsaa Forestillingen. Plakaten lover billig Skrift og billig Farve, alt af sluttet Overenskomst med forskellige Leverandører, og saa indskrænker det hele sig til Pral og deraf følgende Skuffelse.

Hvorfor vi skilles.

Herpaa svarer Fr. Thillerup i et Cirkulære først i December 1894 med Titlen: »Hvorfor vi skilles«:

Det er ikke med Glæde, vi Provins-Bogtrykkere ser os nødsagede til at udtræde af Foreningen af danske Bogtrykkere, som vi havde haabet kunde være bleven os til Nytte ved at forskaffe os billigere Indkøb af Forbrugsgenstande og mulig ogsaa derved, at den kunde have holdt Priserne paa vort Arbejde oppe.

Som en af dem, der var valgt ind i Styrelsen for Dansk Bogtrykkerforening med det Hverv at skulle varetage Provins-Bogtrykkernes Interesser og netop som Følge deraf. er blevet nødsaget til at arbejde for en Adskillelse, fordi det stod for mig, som om jeg derved kunde gavne mine Kolleger bedst, skylder jeg at gøre Rede for, af hvilken Grund jeg har arbejdet for, at Provins-Bogtrykkerforeningen bliver stiftet.

Man vil erindre, at der paa Generalforsamlingen i 1891 fremkom Forslag fra Styrelsen om Vedtagelsen af en Tarif. Formanden betonede Nødvendigheden af, at vi vedtog Forslaget, men paa Grund af den knappe Tid, vi havde at raade over, vilde han finde det tilstrækkeligt kun at oplæse hver enkelt Paragraf og lade afstemme om den. Men da Generalforsamlingen stod blottet for Kendskab til, hvad Tarifens 50 Paragraffer indeholdt, og da man havde Erfaring for, at Tarifen ikke havde gjort Gavn andre Steder, fremkom der Forslag om først at sætte under Afstemning, hvorvidt man ønskede at diskutere Tarifforslaget, og dette havde til Følge, at Tarifforslaget forkastedes.

Men desuagtet underhandlede Styrelsen med de typografiske Foreninger om Tarifen, og der opnaaedes Enighed om, at den skulde træde i Kraft den 1. Oktober 1892 og have Gyldighed i 5½ Aar, hvorefter den af Parter kunde opsiges med ½ Aars Varsel.

Da vi imidlertid ingen Generalforsamling kunde afholde i 1893 paa Grund af

Mangel paa Deltagelse, fremkom der først i 1894 et Forslag fra Bestyrelsen om Vedtagelsen af en »ensartet Løn« i Provinserne.

At dette Forslag var en Følge af og ogsaa ensbetydende med den i 1892 af Styrelsen paa Foreningens Vegne vedtagne Tarif, er en Selvfølge, og at Forslaget ikke havde bibeholdt dette Navn, havde vel sin Grund i, at Foreningen en Gang tidligere havde forkastet Tarifforslaget. Men hvad enten Benævnelsen var »Tarif« eller »enartet Løn«, betød det et og det samme.

Lad os nu se noget af, hvad denne Tarif betyder.

Tarifen fastsætter en Betaling af 31 Øre pr. 1000 Bogstaver efter Alfabetet for Korpus Fraktur og 33 Øre for Korpus Antikva. Det er ikke saa lidt mere, end vi plejer at betale. Der behøves kun at sættes 330 Linier daglig paa 16 Cicero for en Sum af 30 Kr. ugentlig.

At aftrykke Tarifens 50 Paragraffer vilde være for vidtløftigt; de er saa indviklede, at man ikke gerne vil have med dem at gøre. Der er Forhøjelser for alt muligt ud over den rene Sats, saa smaalige, at man ikke begriber, at Styrelsen har kunnet vedtage dem og oven i Købet deponere 2000 Kr. som Sikkerhed for Opfyldelsen af dem.

For at undgaa disse Forpligtelser, som Styrelsen har bunden Foreningen til, og som vi ikke kan opfylde, er det, Provinsbogtrykker-Foreningen er stiftet. Enhver Provinsbogtrykker, der melder sig ud af Foreningen af danske Bogtrykkere, har løst sig fra de Forpligtelser, Styrelsen har bundet ham til overfor Tarifen.

Sagen er den, at Tarifen kun er gældende mellem Foreningen af danske Bogtrykkere, Den typ. Forening, Den typ. Trykkerforening og Ny typ. Forening, hvilke fire Foreninger ikke har noget med den typografiske Forening for Provinserne at gøre.

Nu ligger det til os selv at bestemme, om vi som Medlemmer af Foreningen af danske Bogtrykkere vil underkaste os de tre nævnte Foreningers Bestemmelser eller som Ikke-Medlemmer af Foreningen af danske Bogtrykkere vil staa udenfor deres Indflydelse.

Valget er ikke svært at bestemme, og jeg skal derfor gøre de ærede Provinsbogtrykkere opmærksom paa, at for at kunne udtræde af Foreningen af danske Bogtrykkere maa Udmeldelsen være tilstillet Hr. Bogtrykker O. C. Olsen, Linnesgade, København K., inden Udløbet af denne Maaned, da man ellers er forpligtet til at være Medlem af Foreningen endnu et Aar, og i den Tid kan mange Ulykker ske.

Ærbødigst

Fr. Thillerup.

Det fremgaar tydeligt af ovennævnte, at Thillerup har alle sine Planer om Provinsforeningens Oprettelse i Orden, før Foreningen dannes, thi han siger i Cirkulærets Slutning, at den er stiftet, og selv om det skulde være en Fortalelse, røber den dog, hvad hans Hjerte er fuldt af.

Nu kommer Udmeldelserne af Landsforeningen. Følgende Tal paa Provins-Medlemmer i Foreningen af danske Bogtrykkere viser dette; navnlig ses Forskellen mellem 1894 og 1895:

1892	78	1897	23
1893	75	1898	17
1894	71	1900	16
1895	37	1901	8
1896	31	1902	6

Stiftelsesdagen fastsættes til 12. Maj 1895.

Manifestets tre Underskrivere maa have fraveget den oprindelige Bestemmelse om skriftligt Valg af den første Bestyrelse og derefter Generalforsamling næste Aars August Maaned, thi omkring 1. Marts 1895 udsendes Dagsordenen for Dansk Provins-Bogtrykkerforenings Dannelse i Odense 12. Maj i Handelsforeningens Lokale:

1) Vedtagelse af Love for Foreningen.
2) Forslag til Oprettelse af en Syge- og Begravelseskasse for Typo grafer.
3) Forslag til Oprettelse af et Anvisningskontor for ledige Typografer.
4) Valg af Bestyrelse.
5) Valg af to Revisorer.
6) Valg af Mødested for næste Aar.

Sammen med Dagsordenen fulgte et Cirkulære, der beklageligvis ikke foreligger in extenso, men »Typograf-Tidende«, som er svært paa Nakken navnlig af Thillerup, fordi han kæmper imod en Provinstarif, kommenterer spydigt Cirkulæret og bringer dette i efterfølgende Udtog:

Vi vil ikke Arbejderne til Livs. Det ligger ikke i vor Interesse at gøre

dem Livet surt. Vi ved godt, at en undertrykt Arbejderstand ikke er til nogen Nytte. Vi kan lige saa lidt undvære Arbejderne, som de kan undvære os, men der er altid en betydelig Forskel paa, naar Arbejdsgiverne enes med deres Arbejdere om Lønnen, eller denne skal dikteres af Andre, der ikke har noget med os at bestille. En Overenskomst Mand og Mand imellem behøver ingen Overretsprokuratorer til at dømme, og der behøves intet at deponeres for Opretholdelsen af Overenskomsten, der aldrig vil blive brudt. Enhver Arbejder der kan fortjene en høj Løn; faar den nok; men Lønnens Størrelse maa for en Del staa i Forhold til den Fortjeneste, Arbejdsgiverne har; gaar den der udover, bliver den til Skade for begge Parter.

Medens Udkastet til Tarifen viser, at man dog vil tillade Bogtrykkerne at snakke med om Lønspørgsmaalet, gives der dem ingen Bemyndigelse til at diskutere Foræringerne - Lokaltillægene, som det kaldes - derom vil Typograferne alene tage Bestemmelse, og man har foreløbig bestemt sig til at fastsætte dem.

Ejheller Lærlingespørgsmaalet faar vi Lov til at snakke med om; det forbeholder Typograferne sig Enebestemmelsen om. Kun Lønnen til Lærlingene er der givet os Tilladelse til at diskutere. Paa dette Punkt gør det Intet til Sagen, om der knibes...

Stiftelsesdagens Forhandlinger. - Thillerup bliver Formand.

Etatsraad I. C. Dreyer bød Forsamlingen Velkommen og foreslog til Dirigent Forlagsboghandler Chr. Milo, som valgtes.

1) Det forud omsendte Lovforslag sattes under Diskussion og ved toges.
2-3) Efter en lang Forhandling, hvori de fleste tilstedeværende del tog, vedtoges følgende af Hr. Welsch jun. fra Helsingør stillede og motiverede Dagsorden:
Idet Forsamlingen takker Hr. Thillerup for det forelagte Ud kast, vedtager den at opfordre Provins-Bogtrykkerforeningens Bestyrelse til snarest at søge Samarbejde med den bestaaende Aarhusforening, eventuelt paa Grundlag af det fremlagte Udkast til Love for Syge- og Begravelseskasse for Typografer.

D. P. B.s Stifter, Bogtrykker Fr. Thillerup, Odense.
Formand 1895-96.

4) Følgende Herrer indvalgtes i Bestyrelsen:
Fra Jylland: Arnold Jørgensen, Horsens, P. Hansen, Aalborg, S. Backhausen, Aarhus.
Fra Fyn: Fr. Thillerup, Odense, og Kancelliraad Pagh, Bogense.
Fra Sjælland: Tortzen, Kalundborg, og Welsch jun., Helsingør.

5) Til Revisorer valgtes D'Herrer Adam Jensen, Korsør, og Welsch senior, Holstebro.

6) Til Mødested det følgende Aar valgtes Aarhus.

Efter endt Generalforsamling konstituerede Bestyrelsen sig med Fr. Thillerup som Formand og Tortzen som Kasserer.

Kl. 5 Eftermiddag samledes Deltagerne ved Dampbaaden for at sejle til »Fruens Bøge«, hvor Middagen indtoges.

Generalforsamlingen var besøgt af 23 Medlemmer.

sign. Chr. Milo,
Mødets Dirigent.

Dagen derpaa.

Udover at »Typograf-Tidende« haaner Thillerups nystiftede Forening, fordi den ikke har sat Tarif, Skriftstøberi, Farvefabrik og Papirfabrik paa Dagsordenen, ses Foreningens Indendørsarbejde at foregaa i Fred. Foreningen faar straks sit eget Blad, »Ny Bogtrykker Tidende«, som Fr. Thillerup redigerer til at begynde med, men da han paa Grund af Helbredshensyn maa nedlægge Hvervene som Formand og Redaktør, fungerer Kancelliraad Pagh som Formand og L. P. Erichsen, Middelfart (senere Nakskov), som Redaktør.

I det første Aar afgøres Sagerne ved skriftlig Cirkulation eller gennem »Ny Bogtrykker-Tidende«. Paa Grund af Bekostningen holdes der ikke Bestyrelsesmøde før umiddelbart foran Generalforsamlingen i Aarhus den 16. August 1896. Her mødte 18 Medlemmer. Tillige var O. C. Olsen, København, indbudt som Formand for Foreningen af danske Bogtrykkere.

Kancelliraad Pagh, Bogense, var nu Formand og aflagde Beretning om Virksomhedens første Aar. Medlemstallet var 52. Af Medlemsbladet var indtil Generalforsamlingen udgaaet 11 Numre. S. Backhausen, Aarhus, gav Meddelelse om, at Forhandlingerne med Understøttelsesforeningen

af Typografer i Aarhus var strandet.

Bestyrelsen opfordredes til energisk at virke for Tilslutning til Foreningen, navnlig ved at dele Landet imellem sig i bestemte Distrikter og enkeltvis berejse Provinsbyerne for at faa saa mange Bogtrykkere som muligt ind i Foreningen.

Allerede paa dette tidlige Tidspunkt sysler Foreningen med Problemerne: Straffeanstalternes Arbejdskraft til Bogtryk og Bogbinderi, udenlandske Tryksagers alt for lette Adgang til Danmark, fordi de er toldfri. Begge disse Sager henvises til Samarbejde med den ældre Bogtrykkerforening.

Endelig behandledes paa Aarhusmødet i 1896 et Par interne Sager som »Indkøb af Skrift med betydelig Rabat« samt »Svendeprøvers Aflæggelse«. Bestyrelsen fik overdraget at arbejde energisk for begge Deles Etablering.

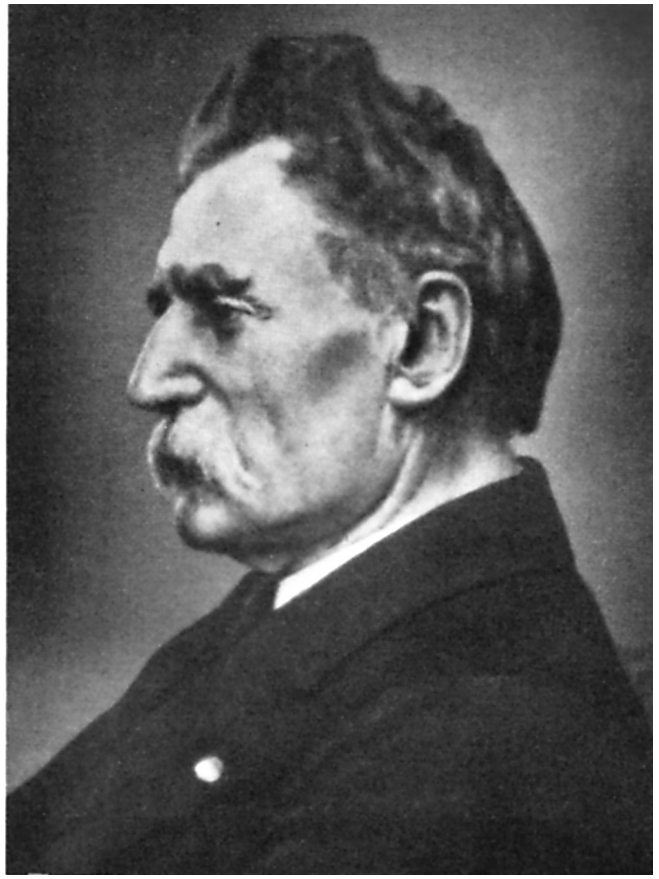
Efter Generalforsamlingen blev den konstituerede Formand, Pagh, officielt valgt, medens S. Backhausen blev Næstformand.

Forsøgsvis Sammenslutning.

Om det Samarbejde, som søgtes med »Foreningen af danske Bogtrykkere«, lader vi Festskriftet af 1943 fra Københavns Bogtrykker forening fortælle:

Det var et mærkeligt Forhold, der i Aarene indtil Aarhundredskiftet herskede mellem Provins-Bogtrykkerforeningen og Foreningen af danske Bogtrykkere. Skønt det ikke varede ret længe, inden de to Foreninger enedes om at holde deres Generalforsamlinger samme Dag og samme Sted, saaledes at de kunde være sammen til Spisning bagefter, saa var Tonen officielt meget skarp imellem dem. Hertil bidrog naturligvis først og fremmest, at Provins-Bogtrykkerne startede deres eget Blad, »Ny Bogtrykker-Tidende«, under Redaktion af Fr. Thillerup, som fik følgende Hilsen i »Dansk Bogtrykker-Tidende«:

> Hans Blad, der i typografisk og anden Henseende er en daarlig Efter abelse af Dansk Bogtrykkertidende, skal gaa for, hvad det er under Hr. Thillerups Ægide: en Afløbsrende for hans galdesyge Indfald!

Kancelliraad Pagh, Bogense.
Formand 1896-98.

I den stadige Polemik mellem de to Fagblade fortæller Hr. Thillerup blandt andet:

> Foreningen af danske Bogtrykkere er i rivende Tilbagegang og bestaar nu kun af Styrelsen og nogle faa andre Velhavere ...

Dansk Provins Bogtrykkerforening opretholdt dog ikke sit eget Blad mere end et godt Aars Tid, da man enedes om at betragte »Dansk Bogtrykkertidende« som fælles Medlemsblad for de to Foreninger. Her om foreligger følgende i Protokollen fra et Bestyrelsesmøde i D. P. B., afholdt i København 13. December 1896:

Det besluttedes at henvende sig til Dansk Bogtrykkerforening og stille Fordringer med Hensyn til Medlemsbladet, gaaende ud paa:

1. Bladets Titel bliver fra 1. Januar 1897 »Dansk Bogtrykkertidende«.
2. Bladet betales med 2 Kr. aarlig pr. Medlem (Postforsendelsen iberegnet).
3. D. P. B. nyder samme Ret til Plads i »Dansk Bogtrykkertidende« for faglige og Foreningens Meddelelser som Dansk Bogtrykker forening.
4. Denne Overenskomst kan fra hver Side opsiges med tre Maaneders Varsel.

I denne Forbindelse skal anføres, at den fælles Overenskomst faktisk holdt i 25 Aar, dog med skiftende Titler paa Fællesbladet, indtil D. P. B. den 1. Januar 1922 begyndte selvstændig Udgivelse af »Bogtrykkerbladet«.

Samtidig med Drøftelsen af Fællesbladet i 1896 fremsatte Provinsen Anmodning om at holde et fælles Bestyrelsesmøde for at drøfte Sammenslutningen i een Forening. Disse Forhandlinger førtes med megen Iver i flere Aar for til sidst at skrinlægges, men der havde da været holdt en Række Møder og ekstraordinære Generalforsamlinger, og man var naaet saa vidt, at der var trykt Udkast til Love for den nye Forening, som

Bogtrykker S. Backhausen, Aarhus.
Formand 1897-99.

Københavnerne efter store Betænkeligheder var gaaet med til efter Provinsianernes Ønske at kalde »Centralforeningen af danske Bogtrykkere«.

De to Punkter, der væsentlig stod de to Foreninger imellem, var først og fremmest Bestyrelsens Sammensætning. Københavnerne holdt længe paa, at Bestyrelsen skulde bestaa af 4 Mand fra hver Side foruden en Københavner som Formand, medens Provinsianerne nok vilde være med til, at Formanden skulde være Københavner, men han maatte vælges blandt de 4 Medlemmer, der i Forvejen var valgt. Dertil kom, at Provinsen vilde forbeholde sig Ret til selvstændigt at ordne sine Arbejdsforhold, hvorimod man fra København hævdede, at var der noget Punkt, paa hvilket der maatte tilstræbes en fælles Optræden, skulde det netop være Arbejdsforholdene.

Omsider lykkedes det de to Bestyrelser at blive enige, idet København bøjede sig for Ønsket om en ligelig Repræsentation indenfor Bestyrelsen, der skulde bestaa af 5 Mand fra hver Side, som i Fællesskab valgte Formanden. Men da der den 10. December 1899 holdtes Fællesmøde mellem de to Foreninger, blev Sammenslutningsforslaget forkastet. De fleste Repræsentanter for D. P. B. var nemlig tillige Bladudgivere, og de var bange for de Solidaritetsforpligtelser, der vilde følge af f. Eks. Lockout, idet de enten maatte deltage i en Lockout, der ramte København, eller ogsaa skulde de betale et stort Ekstrakontingent for at faa Lov til at fortsætte med Arbejdet. - Til Orientering for den megen Tale om Solidaritetsforpligtelser ved dette Møde skal erindres om Sommeren 1899's fire Maaneders Stor-Lock out, hvori ganske vist hverken Blade eller Bogtrykkere var direkte indblandet.

Med denne Provins-Afstemning i 1899 var der sat Punktum for en hver Bestræbelse paa at slutte alle Landets Bogtrykkere sammen i een Forening, ihvorvel Forsøget gentoges endnu en Gang i 1901, men der udviklede sig alligevel et udmærket Samarbejde mellem København og Provins, ikke mindst efter Rekonstruktionen til Københavns Bogtrykkerforening i 1903 - et Samarbejde, der har været stigende Aar for Aar og den Dag i Dag praktiseres til samtlige Kollegers Gavn og fælles Tilfredshed.

Den første Tarif.

Skønt Dansk Provins Bogtrykkerforening mest var stiftet, fordi ingen Tarif - ingen Tvang - vilde have fra sine Arbejderes Side i var Røret - eller rettere Rejsningen - mellem Typograferne ikke til at lukke Øjnene for. Hver Uge nappede Arbejderne sig hist og her en Lønkrone hos den eftergivende Bladudgiver eller Bogtrykker. Dannelsen af Organisationen af Bladudgivere i Provinsen den 12. December 1897 havde ikke mindst sin Aarsag i Uroen blandt Typograferne. Paa D. P. B.s Generalforsamling 31. Juli 1898 i København siger S. Backhausen da ogsaa i sin Beretning (han var bleven Formand Aaret forud), at Hovedbegivenheden havde været de med de typografiske Foreninger i Provinsen førte Forhandlinger om en Tarif.

Redaktør Erichsen, Middelfart, forelagde Tarif-Fællesudkastet fra ogsaa Organisationen af Bladudgivere. Forhandlingerne kom dels til at dreje sig om enkelte Bestemmelser i Tarifen og dels om »Betimeligheden af i det hele taget at have en saadan Tarif«. - Til Trods for, at begge Arbejdsgiver-Organisationers Fællesudvalg var enedes om at fremlægge Tarifforslaget, diskuterede man endnu Betimeligheden!

Selv om Principalerne meget modvillige vedtog Tarifen, betød det alligevel ikke noget i første Omgang, thi Typograferne forkastede den. Sidst paa Aaret 1898 drog saa P. Hvidtfeldt ud paa Agitationsrejse blandt Typograferne - og Provinsens første Tarif blev endelig vedtaget i samme Skikkelse som den var forkastet. Hvidtfeldts Hovedargument overfor Typograferne var, at »vi maa have de smaa Byer op«, og »faar vi først en Tarif, kommer den næste med Forhøjelser«. Tarifens bærende Lønsatser var i mange Aar forskellige efter Byernes Størrelse. Lønnen var højst i Aarhus, Aalborg, Odense og Esbjerg. Denne Klassedeling er forlængst ophørt.

Mandag den 2. Januar 1899 mødtes S. Backhausen og Redaktør Erichsen paa den ene Side samt fra den anden Side Bestyrelsen for Dansk typografisk Forening for at konferere om Dispensationerne fra Tariffen i Henhold til § 33, eftersom flere Bogtrykkere og Blad udgivere

havde fremsendt Begæring derom. Den Overenskomst, som Jyllandsposten havde truffet med sit Personale, anerkendtes. Et Medlem af D. P. B. blev henvist til direkte Forhandling med Typografisk Forenings Formand, P. Hvidtfeldt, og der opnaaedes ligeledes en Ordning. - Saa let gik det den Gang med Separatforhandlinger.

*

Til Trods for aarelang Tarif-Modstand hos Bogtrykkerne, aandede de alligevel lettet op efter Tarifens Vedtagelse, fordi denne ikke alene ordnede Forholdene omkring Lønsatserne, men hævede hele Standen, saavel Mestre som Svende. Kost- og Logi-Systemet, der paa daværende Tidspunkt næsten var ophørt ved Svendenes Agression, blev ved den nye Tarif helt umuliggjort for Svendenes Vedkommende. Om disse sidste Aar, inden Tarifen kom, giver Bogtrykker N. K. Nielsen, Randers, et meget interessant Kulturbillede i efterfølgende Afsnit.

Arbejdsforholdene i Bogtrykfaget for over 50 Aar siden.

Indtil for 50 Aar siden var Kost- og Logisystemet almindeligt i Haandværksfagene, men det var afskaffet i de fleste Avis- og Bogtrykkerier for Typografernes Vedkommende. Lærlingene var dog flere Steder i Kost og Logi hos Læremesteren.

Paa »Vestjyllands Dagblad« i Varde fik saavel Typografer som Lærlinge Kost og Logi hos Bladets Udgiver, Redaktør Kjelst, endnu i Begyndelsen af 90'erne. Men det var vistnok ogsaa det sidste Sted, dette var Tilfældet.

N. K. Nielsen, Randers, kom i Lære hos Kjelst den 1. Oktober 1891. Omtrent paa 50 Aars Dagen og under en Hjemrejse fra Bestyrelsesmøde i Fredericia drøftede vi ældre Kolleger Forholdene i Læretiden, og N. K. fortalte da de undrende Medbestyrelsesmedlemmer - inklusive Redaktøren - om sin Læretid.

Og N. K. Nielsen fortæller:

Ja, det er rigtigt nok, at jeg kom i Lære i 1891 hos Kjelst i Varde. Da

mine Forældre boede i en anden By, skulde jeg have fri Vask og 50 Kr. om Aaret, foruden Kost og Logis. Ja, det sidste Læreaar fik jeg dog 75 Kr. Svendelønnen var 8 Kr. ugentlig plus Kost og Logis. Nyudlærte fik 5 Kr. om Ugen. Der var 5 Svende - Typografer blev de ikke kaldt i daglig Tale - og saa jeg som eneste og derfor også yngste Lærling. At der ikke var andre Lærlinge havde sin aarsag i at Lærestedet ikke var særlig godt omtalt i Byen, og derfor fik jeg - som udenbys - Tjansen.

Den ældste Svend boede hjemme, - de andre 4 og jeg boede paa et Gavlværelse paa Loftet over Trykkeriet. Der var 3 Senge i alt og ingen Kakkelovn, hvilket om Vinteren i stærk Frost medførte, at Vinduerne var belagt med tommetyk Is eller Rim paa Grund af den varme Uddunstning fra fem Mennesker.

Sengene var altsaa omtrent dobbelt belagt, og ved min Ankomst blev der et større Postyr, inden jeg blev anbragt hos min fremtidige Sovekammerat.

Senere fik min Sengekammerat »Basser« og i saadant Overmaal, at den aldrende, rare Pige, der redte Seng hos Mester, fik udvirket, at jeg kom til at flytte Sengeplads. Jeg fik en Jernseng opstillet ude paa Loftet, direkte under Tagstenene, og Tiden var den Gang saaledes, at da jeg blev belemret med Gulsot og blev tilset af en Læge, saa fandt han ikke noget at indvende imod, at en syg Læredreng havde Sengeplads paa et Loft med Træk fra revnede Tagspær.

Ja, saadan var Tiden altsaa den Gang.

Dette var angaaende Logementet. Kostforholdene var saaledes, at Morgen- og Aftenmaaltiderne blev indtaget i Arbejdslokalet - Sætteri og Avismaskiner var i samme Lokale -, og jeg som eneste og derfor yngste Lærling hentede Klemmerne og Theen i Køkkenet i Forhuset og dækkede op paa Fedkassen, der var anbragt paa et almindeligt Bord foran en sværmavet, antikveret Kakkelovn. Efter Aars Forløb var Fagene i Fedkassen ogsaa til Dels fyldt med Oste- og Brødskorper, Salt og andre Ingredienser. Middagsmaden indtoges ved Mesters Bord. Vi marcherede i Gaasegang over Gaarden, gennem Køkkenet og ind i Spisestuen, og hver havde sin bestemte Plads efter Anciennitet. Alt gik forholdsvis

lydløst, i alt Fald var der ingen Talen, og naar Mester var færdig og bød »Velbekom«, saa skulde vi andre ogsaa være færdige til Udmarch. Var man sulten, maatte man guffe i sig i en Fart.

Jeg husker tydeligt den første Juleaften i min Læretid. Da vi havde spist Julemaden ved Mesters Bord, og vi var afmarcheret, gik Svendene naturligvis paa Værtshus, og da det var bidende koldt og ingen Kakkelovn paa Galvværelset, der i alt Fald var mit Opholdssted, saa gik jeg en Tur omkring i Gaderne. Da jeg kom hjem paa Knasten, maatte jeg gaa i Seng med Benklæderne paa, da mine Hænder var saa forfrosne, at jeg ikke kunde knappe Selerne af. - Mester havde vel nok ikke tænkt over, hvad en lille Læredreng, der ikke havde Forældrene i Byen, kunde komme ud for paa en Juleaften!

- - Naa, der var saamænd ogsaa muntre Minder. Som Regel holdt Svendene blaa Mandag, men det forhindrede ikke, at de kom for at spise til Middag Kl. 12, og saa gik de igen i mange Tilfælde. For at faa Avisen ud om Mandagen, gik Mesters Søndag med at lægge af i alle Kasserne, saa Sætningen kunde begynde straks, saafremt et Par af Svendene blev hængende efter Middagsmaden om Mandagen, og dette kunde ske, naar Pungen var helt tom, og Kreditten var sagt op. Det kneb Mester lidt med denne Aflægning. Han havde været Sømand, inden han blev Lærer og Redaktør, men han maatte opgive Sømandslivet, da han brækkede højre Arm, og denne Skavank havde til Følge, at han ikke kunde række op til Fagene for de store Bogstaver. Men saa hjalp han sig paa den Maade, at han henlagde de store Bogstaver paa Kasseranden, og naar en Del var samlet sammen, tog han Grebet over i højre Haand og fandt de store Bogstaver med den venstre.

Som nævnt var Redaktør Kjelst ogsaa Lærer ved Kommuneskolen, og Bladets Redaktion foregik for Størstedelens Vedkommende saaledes, at Redaktøren kom hjem Kl. 10 i det store Frikvarter, og paa Kontoret var hensat nogle Stykker Smørrebrød ved Siden af Morgenens Post. Med en Klemme i venstre Haand og en Blaakridtsblyant i højre redigeredes »vor« Avis ved, at Redaktøren satte et Kryds ved de Artikler og Smaastykker i de andre Blade, som fandt Naade for Redaktørens Øjne. Derefter gik Mester

over i Trykkeriet og gav hele Avisbunken til den ældste Svend, hvorefter han med inkvisitoriske Øjne besaa hver Sætters Skib for at konstatere Arbejdsmængden. Dette var Formiddagens kritiske Punkt, men det klaredes som Regel ved, at der var sat mere eller mindre Aflægning op i Skibet! Naar saa den ældste Svend havde gennemset og læst de Aviser, han var interesseret i og taget dem fra, hvori der var Stykker, som interesserede ham at sætte, saa afleverede han Resten til den næstældste, saaledes gik det Raden igennem, til Turen kom til Lærlingen. - Det var i det hele taget fantastisk lidt, der blev bestilt.

Til Tider var der vældig Sjov i Officinet. De røg alle lang Pibe under Arbejdet, og en »Skøn«-Sang eller en krydret Beretning om de seneste eller ældre Oplevelser befordrede Arbejdstempoet - nedad. Naar en skulde i Gaarden for et større Ærinde, fik den lange Pibe en ny Stopning, og saa tog han Tobakskassen under Armen og vandrede af Sted, da den ellers planmæssigt blev tømt af de andre Svende. Skraa blev naturligvis ogsaa brugt, endda af det sværeste.

»Kristian den Fjerdes Ankertov« var det populære Navn, og Spytning var ikke forbudt den Gang. Der var kun een Spyttebakke i Lokalet, men det var ogsaa et stort Jernmonstrum anbragt nogenfunde centralt, saa de fleste kunde benytte - Spyttebakken. Der opnaaedes da ogsaa en rent ud artistisk Færdighed i paa 5-6 Alens Afstand at ramme lige midt i Ballen med en ordentlig Salve. Det kunde gaa, saalænge den var nogenlunde tom, men hen paa Dagen kunde der staa hele Kaskader ud til alle Sider, og nogle Svende syntes, det var morderlig sjovt. Jeg ogsaa !

Som Lærling maatte jeg naturligvis ikke ryge, naar Svendene var til Stede. Det betragtedes som en Dødssynd. Dog var der en Undtagelse, idet jeg fik Lov til at ryge en Pibe Tobak hver Søndag Morgen, medens jeg pudsede alle Svendenes Sko, efter først at have hentet et Stykke Skosværte til 5 Øre hos Købmanden. Den Gang var Butikkerne aabne om Søndagen til Kl. 9 og igen fra Kl. 4 om Eftermiddagen.

Hver Vintermorgen maatte jeg op ved 6-Tiden for at feje Gulv i Trykkeriet og fyre op i den antikverede Kakkelovn. Denne Opfyring gik ogsaa planmæssigt den første Vinter, men i Begyndelsen af anden

Sæson var der en Morgen, hvor Bæstet drillede saa forfærdeligt, og saa fik den to Gange en ordentlig Dosis Petroleum ovenpaa Brændet med det Resultat, at hele Overdelen med et forfærdeligt Brag røg af, og alle Svendene kom styrtende ned i bar Skjorte, rædselsslagne over Drønet og over at se Følgerne af »Uheldet«. - Begivenheden medførte i alt Fald, at jeg slap baade for at fyre og feje.

At Svendenes 8 Kr. om Ugen ikke kunde række ret langt til deres Fornødenheder og Værtshusbesøg er indlysende, og den, det gik mest ud over, var Skrædderen. Som Regel havde Svendene samme Skrædder, nemlig ham, som den første fik Kredit hos, og saa var de andre der med det samme. Naturligvis skamroste de hinanden overfor Skrædderen med Hensyn til Betalingsevne og -lyst. Dette gik jo ikke mere end en Omgang, saa maatte en anden Skrædder holde for. Jeg husker, at den for Tiden udvalgte Skrædder efter mange forgæves Henvendelser kom anstigende en skøn Sommerdag ind gennem Porten og stilede lige mod Trykkeriet i Bagbygningen. Det tog kun 0,5, inden alle Svendene var forsvundet ud ad Havedøren og gennem Vinduer ud til Haven, og der stod jeg stakkels Læredreng og skulde optræde overfor den ophidsede Skrædder. At Svendene ikke var der om Mandagen, det kunde han forstaa, men han mente jo nok, det var paafaldende, at der slet ingen var til Stede en anden af Ugens Arbejdsdage. - Naa, jeg klarede Situationen og var en Erfaring rigere.

- - - Efter et Par Aars Læretid under de foran beskrevne Forhold tog Jydsk Typografforening Affære for at faa Kost- og Logisystemet afskaffet for Typografernes Vedkommende, og en skønne Dag kom Formanden, H. F. Rasmussen, en høj, mager og grumt udseende Mand, syntes jeg. Da han ikke kunde ordne Mester, blev der Strejke, og jeg var den eneste tilbage. En Søn af Huset, der var Fagmand, blev hjemkaldt fra Horsens, og tillige endnu en Søn, som var Fisker ude paa Vestkysten, men som tidligere havde fusket lidt i Faget. Endelig var der Mester selv og Fruen, der oprindelig var Lærerinde, skulde ogsaa hjælpe til. Hun blev stillet an i Havestuen ved Siden af Trykkeriet og skulde sætte Føljeton. Det var Kælderføljeton, der ved Udhævningen blev sat i Spalter.

Som en af de mest bevandrede i Faget blev jeg sat til Ombrydningen, skulde gaa Fruen tilhaande og bl. a. rette hendes Korrektur. En Dag havde Fruen sat en Udgangslinie øverst paa Spalten, og det var den Gang - mere end nu - en Dødssynd. Derfor noterede jeg paa Korrekturen: Horeunge! Det var den Betegnelse, en saadan Ombryderfejl blev betegnet med blandt Fagfolk. Desværre opfattede Fruen det ikke paa den Maade, men troede, at det famøse Ord var møntet paa hende. Mester havde stort Besvær med at berolige hendes stærkt opskræmte sind.

Saa gik Strejken en Maaneds Tid og blev afsluttet med, at Kost- og Logisystemet for Typograferne blev afskaffet, men de gamle Svende maatte gaa og blev erstattet af 2 raske Folk, der vilde og kunde bestille noget. Den ene døde for mange Aar siden, men den anden lever, det er P. Andersen, der blev Folketingsmand og Redaktør af Svendborg Socialdemokrat.

Under disse to Typografer - efter Strejken og Omvæltningen kom denne Betegnelse i Brug - lærte jeg rigtigt at bestille noget baade ved Kassen og ved Maskinen, og det har jeg siden været uendelig glad for.

Jeg fik saa udlært og kom til Nykøbing Falster, hvor jeg som Sætter-Trykker afløste H. V. Rasmussen, da han skulde i Tjenesten.

N. K. Nielsen slutter:

»Det, jeg her har fortalt om et vistnok særligt grelt Forhold for 50 Aar siden, vidner om, hvor meget vort Fag er gaaet frem siden da - ogsaa i Behandlingen af Lærlingene og deres faglige Uddannelse«.

P. Hansen bliver Formand.

Sidst paa Aaret 1899 holdtes Generalforsamling i København. Her genvælges P. Hansen, Aalborg, som ved Bestyrelsens Konstituering bliver Formand. Det blev et godt Valg for de næste 20 Aar. Som ny indtrædende Bestyrelsesmedlemmer i 1899 nævnes M. Geertsen, Aarhus, og Red. Adam Jensen, Korsør (i Stedet for de to, som ikke ønskede Genvalg: S. Backhausen og Erichsen, tidligere Middelfart, nu Nakskov).

Efter den egentlige Generalforsamling i D. P. B. holdtes en Fællesfrokost sammen med Københavnerne. Ved Kaffen udspandt sig en

lang og livlig Forhandling om det paa Generalforsamlingen passerede og da navnlig, at Centralforeningstanken var afvist. Efter at forskellige Forslag var stillet og atter taget tilbage eller ændret, vedtoges sluttelig enstemmigt følgende Resolution:

> »En Forsamling af Bogtrykkere og Bladudgivere retter Anmodning til Bestyrelserne for »Foreningen af danske Bogtrykkere«, af »Dansk Provins Bogtrykkerforening« og »Organisationen af Bladudgivere« om at udarbejde et Forslag, paa Grundlag af hvilket et Samarbejde kan indledes mellem de 3 Foreninger til Varetagelse af de Interesser, som disse Foreningers Medlemmer have tilfælles«.

Det ses intetsteds i Protokollen, at et saadant Forslag senere fremsættes eller behandles, men Resolutionen i sig selv var ogsaa tilstrækkelig talende. Der blev et Sammenhold de tre Parter imellem, som trods mange Rystelser fæstnedes gennem Tiderne og i Dag er ubrydeligt.

Sidst i Juli 1900 holdtes Aarsmøde i København, hvor Formanden, P. Hansen, indledede en Diskussion om »Enkelte Medlemmers Stilling til Tariffen«. Den direkte Anledning til dette Spørgsmaals Rejsning var en Konflikt paa »Jyllandsposten«, hvor begge Parter forud havde erklæret sig villige til at bøje sig for en Kendelse, men da denne faldt ud i Redaktør Nielsens Disfavør, meldte han sig ud, hvilket Generalforsamlingen misbilligede. Adam Jensen, Korsør, hvis Arbejdsforhold iøvrigt var tarifmæssige, havde nægtet at underskrive Tariffen, idet han følte det ubeføjet, at hver enkelt Bogtrykker skulde underskrive, naar Dansk typografisk Forenings Bestyrelse kunde underskrive paa samtlige Typografers Vegne. - Dette Synspunkt deltes af Forsamlingen.

For første Gang høres Redaktør Sophus Sørensens Røst fra Silkeborg, idet han spørger, om ikke D. P. B. kan faa opklaret, hvorfor der blev erklæret Strejke hos ham tre Maaneder tidligere, eftersom baade Typograferne og han fandt Strejken ubeføjet. - Styrelsen lovede at tage sig af Sagen.

Borgmester, Bogtrykker P. Hansen, Aalborg.
Formand 18-1919.

Det første Regulativ for Svendeprøverne.

Paa samme Møde i Aaret 1900 forelaa et Fællesforslag fra Typografer og Provinsbogtrykkere om et Reglement for Svendeprøverne. Forslaget havde været forelagt Formanden for den i 1893 oprettede Fagskole for Boghaandværk, Xylograf Hendriksen, København, der var til Stede ved Mødet og udtalte, at Prøverne i Regulativet maatte være Lavmaalet for den udlærtes Præstation.

Følgende Regulativ vedtoges, ligesom det skulde rundsendes til alle Svendeprøve-Kommissioner i Landet:

For Sættere:

a. 25 Linier kompres Sats, ca. 20 Cicero Bredde, i 1 Time. Manuskript med smaa Bogstaver og uden Tegn.
b. Et Skema eller en Tabel med Nedlinier. Lærlingen inddeler efter Manuskriptet selv Skemaets og Rubrikkernes Formater.
c. En Annonce i brudte Linier eller en lille Akcidens eller en Bogtitel.
d. Udskydning af Kvart-, Halv- og Helark samt et Helark i to Halvark.

For Trykkere:

a. Udskydning som for Sættere nævnt.
b. Trykning af et Skema med Tværform, hvor Arket drejes, eller en Akcidens, eventuelt i to eller flere Farver.
c. Trykning af en Sang eller 8 Sider Tekst, eventuelt med Figur (Kliche).
d. Forklaring af Hurtigpressens enkelte Deles Funktion.

I Tilslutning til Vedtagelsen af Regulativet vedtoges at rette Henvendelse til de tekniske Aftenskoler om en bedre Dansk-Undervisning, da dette for Typograflærlingen var af yderste Vigtighed, eftersom hans Svendeprøve netop i denne Henseende stillede store Krav til hans Dygtighed.

Man drøftede ligeledes at søge Statsstøtte til Lærlinges og unge Svendes Kursus paa Fagskolen. Dette maatte - ifølge Kancelliraad Paghs Udtalelser - være lige saa berettiget, som naar Landboerne fik Statsstøtte til Ophold paa Højskole. Det overlodes Styrelsen at søge, og man fik senere Kr. 300 om Aaret i en lang Periode. - Foreningen forhøjede

sit Bidrag til Fagskolen til Kr. 100, idet man samtidig Ønskede at faa »Indflydelse paa Skolens Ledelse«.

I Septbr. 1901 afholdes Aarsmøde i København, fordi det til Aarhus en Maaned tidligere indvarslede Møde havde maattet udsættes grundet paa manglende Tilslutning. Protokollen er ført af Marius Geertsen og er ret udførlig, skønt det meste er Smaasager. Marius Jensen, Skive, og Gornitzka paa Bornholm udslettes, da de ikke vil indordne sig under Tariffen. - Der er oprettet en Voldgiftsret, hvor fremtidige Spørgsmaal om Tariffens Forstaaelse indankes.

Regnskabet i 1901 balancerede med 814 Kr. Der var nu 53 Medlemmer, idet 55 var reduceret med de to foran nævnte udslettede.

Papirtold samt højere Papirrabat ved Fællesindkøb spøgte stadig i Diskussionen.

Den 1. Juni 1902 traadte en ny Tarif i Kraft. Paa Generalforsamlingen samme Aar meddeltes, at Typograferne foretog Boycot i Krogene, fordi de vilde have mere i Løn, end den nye Tarif hjemlede.

- Det vedtoges at stille 250 Kr. til Raadighed for at skaffe flere Medlemmer til D. P. B., saa Foreningen kunde staa stærkere.

30. Juli 1904 holdtes Aarsmøde i København, hvor D. P. B. udtalte Ønske om at indtræde i Arbejdsgiverforeningen, hvis Organisationen af Bladudgivere vilde samme Vej. - Samme Dag indvælges Laur. Bech, Aarhus, og Sophus Sørensen, Silkeborg, i Styrelsen. Adam Jensen og Geertsen udtraadte. - Fra 1. Januar 1905 blev D. P. B. Medlem af Dansk Arbejdsgiverforening.

Aarene gaar ellers med stilfærdige indre Forhandlinger. En ny Tarif nu og da sætter momentant Sindene i Bevægelse, og saa udglattes de paany. Paa Generalforsamlingen i Odense 1906 indvælges Poul Søndergaard, Odense, og Henrik Christensen, Ringsted, i Styrelsen. Sidstnævnte havde i flere Aar været Revisor, og nu vælge i hans Sted Trykkeribestyrer Anthon Petersen, Odense.

Paa Generalforsamlingen i Vejle 1907 er Bogtrykker K. Rosendahls Navn for første Gang fremme, idet han sammen med flere andre klager over ikke at have modtaget »Danske Bogtrykkeres Meddelelser«.

Senere, da der bliver Tale om Tariffen, stiller han flere Ændringer. Af Beretningen fra 1907 ses, at der »paa forskellig Vis« var agiteret for Tilslutning til Foreningen, og enkelte havde meldt sig. Det var dog stadig sløjt med Tilslutningen, for Medlemstallet nævnes slet ikke i disse Aar. - I 1908 fremdrager Poul Søndergaard Agitationsspørgsmaalet, og det fornødne Beløb stilles til Raadighed. Agitationen maa være tilendebragt inden 1. Januar 1909. Den nye Tilgang bliver paa 16, men mærkeligt nok nævnes ikke heller ved denne Lejlighed det samlede Medlemstal.

Et i 1907 nedsat Prislisteudvalg havde stort Besvær med at blive enigt, thi Udvalgsmedlemmerne boede i Aarhus og Odense, og Repræsentanterne fra disse Byer holdt hver især paa deres Priser som de bedste og var betænkelige ved at sætte Prisen op til den Bypris, som var forrest. Efter Aar og Dags Forhandlinger vedtoges en Regulering med Aarhus-Prislisten som Grundlag. Faktor A. Jensen og Laur. Bech havde sejret i opadgaaende Retning. - Til Vejledning i Kalkulation bevilgedes 100 Kr.

En pudsig lille »Organisationssag« skal nævnes fra 1907: Trykkeren hos Hagen & Sievertsen i Odense havde givet sin næsvise Paalæggerske et Par Lussinger, hvorefter Firmaet gav ham Afsked uden Opsigelse eller Løn i Opsigelsesperioden. Trykkeren klagede selvfølgelig til Forbundet, som gjorde en »Sag« ud af det, men da ogsaa D. P. B. holdt med Trykkeren, maatte Hagen & Sievertsen betale ham 14 Dages Løn i Henhold til Tariffen.

Udtog af den gamle Protokol for 40 Aar tilbage.

Fra den ældste Tid i Dansk Provins Bogtrykkerforenings Arkiv findes ikke Kopi af Brevene, ligesom ogsaa Protokollen, der er det eneste overleverede, er meget kortfattet. Dog foreligger fra P. Hansens Haand 3 haandskrevne, løse Foliosider, som spejler Formandens og Bestyrelsens Arbejde i Aarene 1907-1908.

14. Aug. 1907: Tilsendt »Danmarks Bogtrykkeres Meddelelser« Referatet af Generalforsamlingen og anmodet om, at Bladet maa blive s.endt til Back hausen i Silkeborg, K. Rosendahl i Esbjerg, Chr. E. Petersen, Klingen berg, Odense, samt Elmenhoff i Randers.

28. Aug. 1907: Tilskrevet Arbejdsgiverforeningen, at der i D. P. B. findes Medlemmer, som er Bladudgivere, der i Tilfælde af Lockout ikke vilde blive ens stillede med deres Kolleger, og at D. P. B. ikke vilde finde sig i, at Bladtrykkerierne udførte almindelige Bogtrykarbejder, naar D. P. B.s Medlemmer skulde lockoute! (Dette skete alligevel Aaret efter, men fik ingen organisationsmæssig Virkning, eftersom samtlige Bladsættere og -trykkere ved den borgerlige Presse nedlagde Arbejdet, da Akcidensarbejderne blev lockoutet. Forfatterens Anmærkning).
4. Septbr. 1907: Skrivelse omsendt til Styrelsesmedlemmerne angaaende sidst nævnte Sag samt Forslag om at tilkendegive Leverandørerne, at man i Tilfælde af illoyal Nyetablering maatte afbryde al fremtidig Forbindelse med dem.
Samtidig anmodet Lauritz Bech i Aarhus om at sende Anthon Petersen, Odense, 100 Kr. a Conto til Bestridelse af Prisliste-Udvalgets Rejse udgifter og Diæter.
18. Septbr. 1907: Besvaret Arbejdsgiverforeningens Cirkulære af 18. Juli om Lærlinges Undervisningstid i Teknisk Skole derhen, at man udtaler sin Anerkendelse af Tanken om Undervisning i Formiddags- eller de tidlige Aftentimer, men mener, at den vil støde paa alt for mange praktiske Vanskeligheder ved Gennemførelsen.
23. Novbr. 1907: Modtaget Rykkerbrev fra Arbejdsgiverforeningen om Ekstrakontingent og straks ladet Rykkeren gaa videre til Kasserer Laur. Bech's Besørgelse.
26. Novbr. 1907: Anden Gang rykket Anthon Petersen for Prislisten. Nu maa den gøres færdig. Vi kan ikke gaa ind i det nye Aar med denne gl. Sag liggende for os.
18. Decbr. 1907: Rykket Anthon for 3. Gang.
11. Jan. 1908: Modtaget Brevkort fra Anthon Petersen om, at Nordlunde, Hillerød, ikke Ønsker at gøre Prislisten færdig.
20. Jan. 1908: Tilskrevet Anth. Petersen om at faa tilsendt hele Materialet ang. Prislisten.
21. Jan. 1908: Tilskrevet Bech om at tiltræde Udvalget eller - hvis Bech ikke selv kan - Marius Geertsen, Aarhus.
26. Jan. 1908: Møde i Aarhus om Prislisten: Faktor A. Jensen, Laur. Bech og P. Hansen.
28. Jan. 1908: Foranlediget ved Begæring om Optagelse i D. P. B. af Sydj. Centraltrykkeri (Ernst Carlsen) udsendtes Cirkulære til Styrelsen, hvori Formanden foreslaar, at Selskabet nægtes Optagelse.
7. Febr. 1908: Udsendt Aftryk af Prislisten til Udvalgsmedlemmerne og til Styrelsen med Anmodning om at faa Bemærkninger inden 8 Dage
10. Febr. 1908: Tilskrevet Bech om at meddele Restanterne, at de vil blive slettede af D. P. B., hvis de ikke betaler. Senere ses, at fire Restanter er slettet.
23. Febr. 1908: Anthon Petersen meddeler, at Sætterne paa Andelsbogtrykkeriet i Odense forlanger Løntillæg.
27. Febr. 1908: Brev til Anthon Petersen om ikke at foretage sig noget, før Sagen er forelagt Styrelsen, som i fornødent Fald maa tage Affære og forhandle med Forbundet om Kravet.
19. Marts 1908: Modtaget telefonisk Indmeldelse fra Bogtrykker Hoppe i Randers.

Samme Dag ekspederet Sagen til Bech i Aarhus, som skal under søge.
26. Marts 1908: Modtaget Sagen retur fra Bech uden Undersøgelse.
1. April 1908: Forelagt Bogtrykker Hoppe i Randers forskellige skriftlige Spørgsmaal, inden Optagelse kan ske.
8. April 1908: Svar fra Hoppe, som faar sendt en Prisliste med Forespørgsel, om han vil arbejde efter den og underkaste sig de Forandringer, en ny maatte foranledige. (Senere ses ikke mere om denne Sag.)
medio Maj : Opfordret Formanden for Organisationen af Bladudgivere, Red. Regner Petersen, Næstved, til at gøre Skridt til, at der med begge Provinsorganisationerne og Forbundet fremskaffes Forslag til en Maskinsætter-Tarif.
medio Juli: Om Litograf-Konflikten vil der ske nærmere Meddelelse.

Den alt overskyggende Begivenhed i 1908 blev først Litografernes og Stentrykkernes Strejke i Højsommeren samt den Sympati-Lockout, D. P. B. foretog for Akcidenssættere og -trykkere omkring 1. August 1908. Herved skete mange Steder i Provinsen dette, at for Avisernes Vedkommende blev Personalerne ikke udelukket, hvorimod Akcidensarbejderne i samme Forretning skulde ud. Dansk Typograf Forbund besvarede Lockouten med Bladstrejke Landet over, og i godt otte Dage udkom kun de socialdemokratiske og radikale Aviser i Danmark. Overfor et stærkt borgerligt Pres ved Avisernes Afsavn maatte Lockouten afblæses, og Stentrykkerne fik deres Tarif forhold i Orden. Fraregnet de politiske Paaskedage 1920 har der ellers ikke været Arbejdsuro mellem Dansk Typograf Forbund og D. P. B. gennem Aarene. Under Tarifforhandlingerne i Juni 1909 er for første Gang Tale om en Maskinsættertarif. Dette maa ses i Sammenhæng med, at efter navnlig Bladstrejken i 1908 anskaffedes Sættemaskiner, først af de større, senere ogsaa af de middelstore Provinsaviser. Det kom desværre til at præge Maskinsættertariffen, at Principalerne paa dette Tidspunkt havde ringe Erfaringer for Præstationer og Mekanik. Der indsattes en Række Bestemmelser, som ved de senere fremkomne Maskintypers Finmekanik og øgede Hurtighed kun kan anses for overleverede! - Tariffen i 1909 kom til at gælde i 6 Aar.

I 1910 øges Tariffen med et Afsnit for kvindelige og mandlige Hjælpearbejdere. Denne Del af Tariffen blev dog født under svære Veer og fik Daaben ved, at Principalerne stiltiende fik Ret til Benyttelsen af

fastlønnet Tyende til Hjælpearbejde. Ved en forudgaaende Undersøgelse af de indre Forhold i Provinstrykkerierne viste det sig, at to Bydrenge havde været beskæftiget ved Digeltrykpressen.

I 1910 træffes den første Overenskomst med Leverandørerne, uden at Ordlyden er nævnt i Protokollen, men der tales dog et Sted om, at efter Grosserer Adolph Wulffs Død er Overenskomsten underskrevet af den ene af Efterfølgerne, Direktør I. C. Petersen (senere Gutenberghus). - En Ny-Etablering i Aarhus skulde nærmere undersøges. Den tidligere nævnte Prisliste fra 1907 faar et Opkog i 1910, thi paa Generalforsamlingen i Helsingør fremsættes det Spørgsmaal, om Medlemmerne var pligtige til at rette sig efter Prislisten, naar det var bevisligt, at Ikke-Medlemmer gav Underbud paa de Ting, Prislisten gav Regler for. Afgørelsen blev, at der lokalt træffes saadanne Bestemmelser, at konkurrerende Ikke-Medlemmer holdes ude af Leverancerne. Man ansaa det endvidere for ønskeligt, at der fandt Samarbejde Sted paa dette Omraade med Organisationen af Bladudgivere.

Den 8. Februar enes Bladudgiverne samt K. B. og D. P. B. om fra 1. Oktober 1911 i Fællesskab at udgive et Medlemsblad. Dr. polit. Mackeprang bliver ansvarshavende Redaktør. De tre Formænd danner Redaktions-Komite.

Paa Aarsmødet i Odense den 20. August 1911 meddelte Formanden, at en Kalkulationsbog gratis var udsendt til alle Medlemmer. Ekstra Eksemplarer kunde faas á 5 Kr. Bogen solgtes ogsaa til Ikke Medlemmer og kostede da 20 Kr. Senere køber Organisationen af Bladudgivere 100 Bøger, som uddeles til Avisbogtrykkerierne.

I 1912 holdes Aarsmødet i København. Der havde været en kraftig Agitation for at hverve Medlemmer, »men Høsten var kun ringe«, fortæller Protokollen en Smule beklagende. Medlemsantallet udebliver stadig i Beretningerne. - Der havde været rejst skriftlig Anke - mod Bogtrykker M. Geertsen i Aarhus, fordi han i »Haandværkerbladet« havde skrevet en Artikel: »Gaar vi Reaktionen i Møde«?

Geertsen var i Skrivelsen henvist til at rette sin Kritik paa P. P. B.s Aarsmøde, hvorfra den - hvis Tilslutning opnaaedes - vilde tilgaa Ar-

bejdsgiverforeningen.

Den betydeligste Sag paa Aarsmødet 1912 synes at have været P. Hansens første Maning til at tænke paa Forslag om en Understøttelseskasse for Enker og ældre, trængende Medlemmer. - Paa en Forespørgsel angaaende Lærlingeantallet i Forhold til Svendeantallet svares, at Principaler, der ved personlig Nærværelse har Indflydelse paa Arbejdets daglige Gang og Udførelse; saasom Korrekturlæsning, Kalkulation o. l., medregnes blandt Typograferne, naar Lærlingean tallet udregnes.

Efter at Lauritz Bech, Aarhus, var afgaaet ved Døden i November 1912, konstituerer Bestyrelsen sig med Poul Søndergaard, Odense, som Næstformand. Unge Hjalmar Bech i Aarhus paatager sig Kassererpladsen indtil næste Generalforsamling.

Overfor Fagskolen synes Styrelsen at have været karrig, thi da Skolen i November 1912 anmoder om Aarsbidrag, svares, at eftersom D. P. B. kun har Interesse i et Sommerdagkursus, hvori Provinsen kan deltage, og da D. P. B. iøvrigt ikke raader over store Midler, ser man sig ikke i Stand til at yde Bidrag for 1912. - Denne Afvisning forekommer ret umotiveret, eftersom Aarsregnskabet for D. P. B. fire Maaneder tidligere paa en Balance af 5000 havde vist en Kassebeholdning paa 3300 Kr.

Den 13. Juli 1913 holdtes Generalforsamling i Viborg. Formanden meddelte i sin Beretning, at Dansk Typograf Forbunds Krav om en Tarif for Hjælpearbejdere var henlagt, fordi Organisationen af Bladudgivere ogsaa maatte med. - Lovene maatte nu ændres, thi Arbejdsgiverforeningen hayde oprettet en Strejkeforsikringsfond, udregnet til 1-een -Procent af Lønudbetalingen, dog med 5 Kr. som mindste aarlige Indbetaling fra det enkelte Medlem. Da Regnskabet udviste, at der var ca. 3500 Kr. i Kassen, var D. P. B. i Stand til at betale hele første Aars Bidrag til Arbejdsgiverforeningen.

Understøttelseskassen drøftedes paany, men saa kom Krigen i 1914, og Tanken skrinlagdes indtil 1918.

I Stedet for afdøde Laur. Bech indvalgtes i Styrelsen P. Busch, Aarhus. Han ses for første Gang at have underskrevet Protokollen samtidig med P. Hansen, Poul Søndergaard, Henrik Christensen og Sophus Sørensen.

I Styrelsen var der ved Busch's Indtræden kommen ny Kraft. Allerede ved Generalforsamlingen i Fredericia 2. August 1914 indleder han. Spørgsmaalet om Fagundervisning i de tekniske Skoler. I Aarhus var man begyndt med teoretisk Tegning paa Teknisk Skole, hvorefter Arbejdet i Praksis foregik paa Byens forskellige Trykkerier, men det var ikke fyldestgørende nok, hvorfor Tanken om et Trykkeri paa selve Skolen var fremsat. Fra Staten kunde erholdes et Tilskud paa 1200 Kr., hvis Bogtrykkerne selv ydede et lignende Tilskud. Det var imidlertid vanskeligt at faa gode Lærerkræfter, og af 65 Lærlinge i Byen mødte kun 22 til Undervisning. Dette mundede ud i Ønsket om, at Staten vilde uddanne faglige Pædagoger, som saa skulde gaa paa Vandring til de forskellige tekniske Skoler. - Under Diksussionen oplyste Poul Søndergaard, at i Odense var man i Færd med at indrette Trykkeri paa Skolen og havde Haab om at faa 1200 Kr. fra Staten. - H. V. Rasmussen, Nykøbing F., havde faaet en Lærer Ankersen interesseret for Fagtegning. Læreren havde været paa Studierejse i Udlandet og var allerede naaet langt med sin Fagtegning. - Formanden tilsagde Lærer Ankersen Foreningens Støtte og mente, det var en Vej at faa Tegnelærere sendt til Statens Kursus.

Paa samme Møde i 1914 slog Poul Søndergaard til Lyd for, at de lokale Bogtrykkerforeninger samledes i Kredse, der knyttedes endnu nærmere til D. P. B. og vilde udvide Foreningen. Efter en livlig og indgaaende Diskussion vedtoges enstemmigt følgende Forslag:

> Dansk Provins Bogtrykkerforening søger oprettet i hver By (hvor der findes mindst tre Medlemmer) en Lokalforening, som kun kan bestaa af Medlemmer, der enten staar i D. P. B. eller Organisationen af Bladudgivere i Provinsen.
> Lokalforeningens Opgave skal være:
> at samle Fagets Udøvere indenfor den lokale Kreds til Fremme af fælles Interesser,
> at undgaa samt saavidt muligt forhindre al ufin Konkurrence indenfor Faget,
> at arbejde for Tilgang af Medlemmer til D. P. B.

Med denne enstemmige Udtalelse var Grunden faktisk lagt til Amtsforeningernes Dannelse, men - -

Det store »men« ved D. P. B.s Generalforsamling i Augustdagene blev Verdenskrigen 1914, som netop brød løs den paagældende Søndag, og under stor Nervøsitet skiltes Medlemmerne ved den Middag, som efter Aarsmødet holdtes paa Snoghøj Færgegaard. Amtsforeningernes Tilslutning under de skitserede Former maatte sammen med mange andre Ting vente i 5 Aar, indtil Krigen var forbi.

*

Som ved alle Krige indtraadte i 1914 en stigende Dyrtid, men denne bragte kun Nedgang for Aviserne og Bogtrykkerne. Typograferne opsagde vel ikke Tariffen ved dens Udløb 1. Januar 1915, men de ønskede Forhandling om Forhøjelse. Til denne Forhandling valgte D. P. B.: P. Hansen, Poul Søndergaard og P. Busch. - Organisationen af Bladudgivere repræsenteredes ved Redaktørerne Johs. Jensen, Fredericia, Adam Jensen, Korsør, og P. Erichsen, Nakskov. - For handlingerne stod paa i syv Uger, og omkring 1. Februar 1915 enedes alle Parter om en ny Tarif, der med forskellige smaa Løn-Trin skulde løbe til - 1917. - Arbejdsgiverforeningen gik meget modvillig ind paa Vedtagelsen, thi de fleste Overensomster var ellers kollektivt gjort løbende til 1916.

Endelig faar man ved Aarsmødet i Aalborg 4. Juli 1915 Medlemstallet at vide, idet P. Hansen i sin Beretning komplimenterer K. Rosendahl i Esbjerg og P. Busch i Aarhus for deres Arbejde med 134 at skaffe nye Medlemmer. Medens Tallet i 1914 havde været 58, var der nu 65 Medlemmer i D. P. B. - Efter Beretningen omtalte Rosendahl det urimelige i, at kun 65 af Provinsens ca. 300 Bogtrykkere var Medlemmer. Ved Hjælp af Arbejdsgiverforeningens Anmærkning 2 kan der skaffes forøget Tilgang. - P. Hansen lovede i Arbejdsgiverforeningen at intervenere.

Paa Aalborgmødet vedtog man at regulere Kontingentet efter en kvart Procent af den udbetalte Arbejdsløn, dog mindst 12 Kr. aarlig, foruden det sædvanlige Strejkebidrag. Endvidere vedtoges paa Rosendahls Forslag at tiltræde et nærmere Samarbejde indenfor de grafiske Fag. Hertil vilde medgaa ca. 150 Kr. aarligt. Regnskabet balancerede iøvrigt i 1915 med 4265 Kr. Kassebeholdningen var 1400 Kr.

Fast Dyrtidstillæg.

Medens Aaret 1915-16 havde været roligt, trak det nu op til nye Tarifforhandlinger. Paa Aarsmødet i Svendborg 1916 omtales dette, og hele Styrelsen nedsættes som Tarif-Udvalg. - Paa Svendborgmødet drøftes tillige Mulighederne for Fællesindkøb af Papir, og der nedsættes et Udvalg: P. Hansen, Anthon Petersen, Odense, og Redaktør Sophus Sørensen.

Tarif-Udvalget forhandlede i flere Møder ca. tre Uger, og i hvert Fald Bogtrykkere og Bladudgivere enedes 31. Oktober 1916 om følgende Forslag: Til gifte Typografer ydes indtil 25 Kr. pr. Kvartal i Oktober 1916, Januar og April Kvartaler 1917, til ugifte Typografer 12½ Kr. pr. Kvartal. Det staar ethvert Medlem frit for at fastsætte Tillæget indenfor disse Rammer, alt eftersom lokale Forhold, tidligere givne Dyrtidstillæg eller andre Aarsager maatte tale derfor. Det er en Selvfølge, at Timeløn, Ugeløn og Betaling for Overarbejde for bliver uberørt af Dyrtidstillægget. Dette udbetales kvartalsvis bagud til de Arbejdere, som har været paa de paagældende Arbejdssteder de 3 sidste Maaneder.

Ved Forelæggelsen af Tilbudet for Typografernes Repræsentanter udtalte Bogtrykker Langkjær paa Arbejdsgivernes Vegne:

> »Jeg gør opmærksom paa, at vi vil anbefale vore Medlemmer som Hovedregel at udbetale det her nævnte Dyrtidstillæg, men at dette ikke udelukker, at man i enkelte Tilfælde kan komme til at staa overfor lavere Tillæg, begrundet i Forholdene. Jeg gør tillige opmærksom paa, at hvor en Arbejdsgiver hidtil har ydet et højere Dyrtidstillæg, vil ingen af Foreningerne tage Initiativet til at forhindre ham i at fortsætte der med«.

Allerede et halvt Aar senere stiller Typograferne Krav om en Tarifændring. Paa P. Hansens Initiativ enes begge Principalforeninger om at stile mod en toaarig Tarifforlængelse. Paa et Møde i Odense 3. Juni 1917 udarbejdedes med Dansk Typograf Forenings Repræsentanter et Fællesforslag, der vedtoges af Principalerne.

Midt i Spændingen holdt D. P. B. Aarsmøde hos Wivel i København 24. Juni. Samtidig holdt Organisationen af Bladudgivere Generalfor-

samling i et tilstødende Lokale. Hertil naaede saa Meddelelse om, at Typograferne havde forkastet med ca. 1200 Stemmer mod 285.

Efter at Spændingen paa denne Maade var udløst, fortsattes D. P. B.s Generalforsamling. Medlemstilgangen var fra 68 steget til 84, men der var en Del Forsømmelser med Hensyn til Lønningslisternes Fremsendelse, hvorved Kontingentydelsen blev usikker. - Vareknapheden og den indskrænkede Drivkraft samt Prisforhøjelserne paa Papir drøftedes. En Skærpelse af Leverandør-Overenskomsten overlodes til Bestyrelsens Afgørelse paa Grundlag af de faldne Udtalelser. - Det overlodes ligeledes til Bestyrelsen at tage sig af Feriebestemmelserne samt at foranledige Prislisten reguleret efter Tariffens endelige Vedtagelse.

Hvad denne sidste angik, havde Typograferne udsendt saavel første som andet Strejkevarsel til Fredag den 13. Juli 1917, og paa Arbejdsgiverforeningens Initiativ og under Forsæde af Formanden, Direktør Hauberg, drøftede Principalerne Situationen den 5. Juli. Herfra nedsattes et snævrere Udvalg til at forhandle med Arbejderrepræsentanterne, og i Løbet af fire Dage naaedes et Resultat med en toaarig Tarif. Saavel Lønnen som Dyrtidstillæg forhøjedes paa følgende Maade fra 1. Juli 1917:

»Overvejende Akcidens- og Bogarbejde lønnes med mindst 28 Kr. De ved Tariffens Vedtagelse beskæftigede Arbejdere, hvis Lønninger som Følge af Minimallønnens Stigning ikke forhøjes med 3 Kr. ugentlig, skal have Forskellen i Form af et personligt Tillæg, saaledes at Forhøjelsen for de paagældende bliver 3 Kr. plus Dyrtidstillægget.

Fra 1. Juli udbetales yderligere et Dyrtidstillæg: For Lønninger til og med 29 Kr.: 4 Kr. ugentlig, for Lønninger over 29 Kr. til og med 38 Kr.: 3 Kr. og over 38 Kr.: 2 Kr. Ugifte under 25 Aar erholder 1 Kr. mindre i Dyrt!dstillæg paa alle Satser. Dyrtidstillægget medtages ikke ved Beregning af Godtgørelser for Overarbejde eller Forskydning af Arbejdstiden. Samtidig bortfalder Dyrtidsordningen af 31. Oktober 1916. - Inden 1. Oktober 1917 optages Forhandling om en Tarif for Hjælpe arbejdere i Provinserne. - Organisationerne tiltræder Norm for Regler for Behandling af faglig Strid, dog med den Ændring, at den i Normen omtalte Voldgiftsret bliver den i Tariffen hidtil gældende«.

Den 22. Oktober 1917 udsendtes den første Minimaltarif for mandlige og kvindelige Hjælpearbejdere i Provinsen.

Til Trods for den toaarige Tarifs Vedtagelse rørte Typograferne sig dog lønmæssigt set Landet over. P. Hansen var hele Tiden paa Rejse, thi først var det galt i Horsens, saa i Odense. Begge Principalforeningernes Styrelser samledes i København den 21. Januar 1918. Her aabnede P. Hansen Mødet med at sige, at man næppe havde ventet nyt Møde om en Tarif, der lige var vedtaget, og som havde givet Typograferne fra 4 til 2 Kr. paa de høje Lønninger. Det var imidlertid ikke let at hævde Bestemmelserne, naar Organisationernes Medlemmer - uden Henvendelse til Styrelserne - gik ind paa kollektive Dyrtidstillæg. Derfor havde han tilraadet de paagældende Medlemmer, at de - for at undgaa affolkede Værksteder - gik paa Akkord og betalte under Protest, indtil Sagen var organisationsmæssigt af gjort.

Principalforeningerne forhandlede samme Dag og næste Dag med Forbundets Repræsentanter, men Drøftelserne blev resultatløse. Efter at Forhandlingerne var bristede, holdt Principalforeningerne Fællesmøde i Fredericia den 3. Februar 1918, og herfra udsendtes Meddelelse om, at man vilde træde i Samarbejde med Københavns Bogtrykkerforening. 16. Februar 1918 enedes de 3 Principalforeninger med Dansk Typograf Forbund om, at Dyrtidstillægget med tilbagevirkende Kraft fra 1. Januar ansattes til 30 - 15 - 13 Kr. pr. Kvartal for henholdsvis gifte, ugifte Typografer og for Hjælpearbejdere.

Det varede ikke et halvt Aar, før Typograferne rejste nye Lønkrav, og efter 3 Ugers afbrudte og atter genoptagne Forhandlinger enedes Organisationerne den 5. Juli om en Tilf øjelse indtil Tarif periodens Udløb, gaaende ud paa, at Kvartalstillægget forhøjedes til henholdsvis 60, 45 og 26 Kr. - Herom udsendtes Cirkulære, og samtidig indkaldtes til D. P. B.s Aarsmøde i Esbjerg den 21. Juli 1918.

Med de tidligere Generalforsamlinger som Maalestok var Esbjergstævnet i 1918 et stort Møde. P. Hansen betonede ogsaa dette i sin Indledning, hvori han udtalte sin Glæde over de mange nye Ansigters Tilstedeværelse. Det var et godt Varsel om Foreningens Vækst. - De mange

Forhandlinger om Tariffens Dyrtidstillæg havde tæret svært paa Kassebeholdningen, saa Ekstra-Kontingent vilde blive nødvendigt. Under Debatten herom udkastede Faktor Fich, Odense, Tanken om at indføre Kontingentskala for større og mindre Forretninger, og Rosendahl udformede da Tanken til, at Kontingentydelsen maatte hvile i den udbetalte Arbejdsløn, hvilket senere blev Lov. - Der førtes en lang Diskussion om Betimeligheden af, at Foreningen fik en lønnet Forretningsfører. - Sluttelig skulde Bestyrelsen søge Samarbejde med Organisationen af Bladudgivere om fælles Forretningsførelse, hvad der dog ikke var Grobund for. - Det blev i D. P. B. til, at der ansættes en lønnet Kasserer udenfor Bestyrelsen. Hertil valgtes Henrik Christensen, Ringsted. Efter hans Død i 1922 overtog Odenseaneren Jørgen Olsen Kassererposten og har i de snart forløbne 25 Aar med stor Nidkærhed og Dygtighed passet det efterhaanden betydelige økonomiske Kompleks i D. P. B.

Men vi maa tilbage til Esbjergmødet i 1918, hvor Prislistespørgsmaalet drøftedes indgaaende i Forbindelse med Papirrabatten. - Til den forestaaende Tarifforhandling nedsattes hele Bestyrelsen som Tarifudvalg.

Understøttelsesfonden etableres.

Det, der ved Esbjerg-Vedtagelserne fik mest Betydning i det lange Løb, var Knæsættelsen af Understøttelsesfonden, der forsaavidt alle rede i1913 havde faaet Regler at arbejde efter, men da Kassen ikke var obligatorisk, havde kun een Mand meldt sig, erklærede Formanden. - Rosendahl udtalte i Tilslutning til Formanden, at en saadan Fond havde vi længe trængt til, men vi maatte selv tilvejebringe den. I vor Agitation for at hverve Medlemmer støder vi ofte paa den Forespørgsel: Er der nogen Understøttelsesform? Nu kan vi svare Ja paa dette Spørgsmaal. - Fra flere Sider støttedes Planen - og nu skete den dramatiske Fødsel af Understøttelsesfonden: Formanden, P. Hansen, skænkede som første Bidrag til Fonden en 4-Procents Kreditforeningsobligation paa 1000

Kroner! - Gaven modtoges med Tak og Hurraraab, og 25 Medlemmer indtegnede sig straks som bidragydende. Paa denne smukke Maade sluttede Esbjergmødets Forhandlinger.

Den 30. August 1918 afsluttedes ny Dyrtids-Overenskomst med Dansk Typograf Forbund: Fra og med 31. August 1918 ydes et yderligere Tillæg til Sættere og Trykkere paa 7 Kr. 50 pr. Uge plus 35 Øre pr. Overarbejdstime, uanset paa hvilket Tidspunkt af Dagen. Mandlige Hjælpearbejdere fik 7 Kr. 50 samt 30 Øre pr. Overtime. Kvindelige Hjælpearbejdere erholdt 5 Kr. plus 15 Øre pr. Overtime. - De siden 5. Juli tilstaaede Løn- eller Dyrtidstillæg bortfaldt ved denne Overenskomsts Ikrafttræden.

Inden man var naaet til Forhandlingerne om den til 1. Juli 1919 opsagte Tarif, vedtoges den 19. Marts 1919 endnu et Dyrtidstillæg paa 3 Kr. pr. Uge (til og med sidste Lønningsdag i Juni). Til mandlige Hjælpearbejdere 2 Kr., til kvindelige 1 Kr. i samme Tidsrum. Med ovenstaaende Ordning af Dyrtidsforholdene slog man sig til Ro i Organisationerne, indtil der i Slutningen af Maj forelaa Forslag til en ny Tarif, som første Gang behandledes i et Møde sidst i Maj. Til det stillede Forslag fremsatte Principalerne en Række Ændringer, der oversendtes til Dansk Typograf Forbund, hvorefter nyt Møde om Sagen indkaldtes til 11. Juni. Den 16. Juni forelaa fra de to Principal-Organisationer et Overenskomstforslag, som ogsaa var vedtaget af Forbundets Repræsentanter, og som blev Grundlag for Tariffen af 1. Juli 1919. Forslaget udsendtes til Afstemning og vedtoges.

»Matricen« holdes over Daaben.

Sangforeningen »Matricen« fødtes 20. Juli 1918 og fik samtidig Navn i en Jernbanekupe paa den østjydske Længdebane, hvor Henrik Christensen fra Ringsted, I. A. Kloster fra Horsens samt P. Busch, H. L. A. Mammen og E. Westphall fra Aarhus tilfældigt stuvedes sammen. De to sidstnævnte havde deres Fruer med, saa Koret fyldte en hel Kupe og mere til, da de opløftede deres Sang! Hertil skal oplyses, at Henrik

Christensen, Kloster og Westphall var aktive Sangere, hvorimod Busch og Mammen blev optaget som henholdsvis massivt og passivt Medlem.

Der blev intet Spørgsmaal fremsat om Navn, thi den muntre Henrik havde straks komponeret Navnet »Matricen« og udnævnt sig selv til Formand, Busch til Kasserer, Mammen til Incassator, Kloster og Westphall til at synge Penge sammen. Saaledes var den »fulde« Bestyrelses Mandater paa egne Hænder, fastslog Henrik. Formaalet skulde være »Skjult Hjælp til nødstedte Kolleger«, og Kontingentet var 1 Krone hver Gang, der krævedes op! Tillige skulde der erlægges 1 Krone i Bøde, hver Gang de uskrevne Love overtraadtes.

Allerede i Fredericia traadte Lovene i Kraft. Her kom nu afdøde Carl Reimann fra Aarhus til, og paa Forespørgsel, om han vilde være Medlem af den faglige Sangforening »Matricen«, svarede han Ja. Saa er du optaget, sagde Henrik. - Men hvad gaar Pengene til? - Det er 1 Krone i Bøde for at udtale Mistillid til Bestyrelsen. Maa jeg faa 2 Kroner, sagde Mammen. - Ja, saa vil jeg ikke være Medlem, svarede Reimann. - Det er en ny Krone i Bøde for ubesindig Udtræden, for du maa skriftlig sende Udmeldelse 1 Aar i Forvejen! Reimann betalte, grædende af Latter. Og alle lo med.

Saaledes blev ogsaa Lovenes Paragraffer haandhævet i de følgende Dage. Der kom mange Penge ind. Det var i Enkronesedlernes Dage, og Kasserer Busch struttede af Sedler.

Alle D. P. B.s Tilhængere er fødte Medlemmer af »Matricen«, som i de forløbne 27 Aar har været Aarsag først til megen Moro og siden hen til Glæde, naar »Matricen« udøvede den Gerning, som var Formaalet. Utallige Fester er forgyldt af de harmløse Løjer i »Matricen«, som f. Eks. naar der var for faa Emblemer, saa Bestyrelsen maatte paa Togt for at røve Emblemer, der ganske ublufærdigt solgtes paany.

»Matricen«s hidtil største Kup var dog Tiaarsfesten, som paa Udflugt fra Vejle stod paa Fakkegrav Badehotel. Her opkrævedes tvangfrit et Jubilæums-Kontingent. Derefter var der Faneindvielse med 3 Søm, der sloges i et Barneflag. Endvidere Gættekonkurrence om, hvor mange Penge Matricebøssen indeholdt. Alle, der gættede, maatte betale 1 Krone hver. Sluttelig skulde Kassen optælles i et særligt Lokale, og Adgangen hertil maatte betales med den obligate Krone.

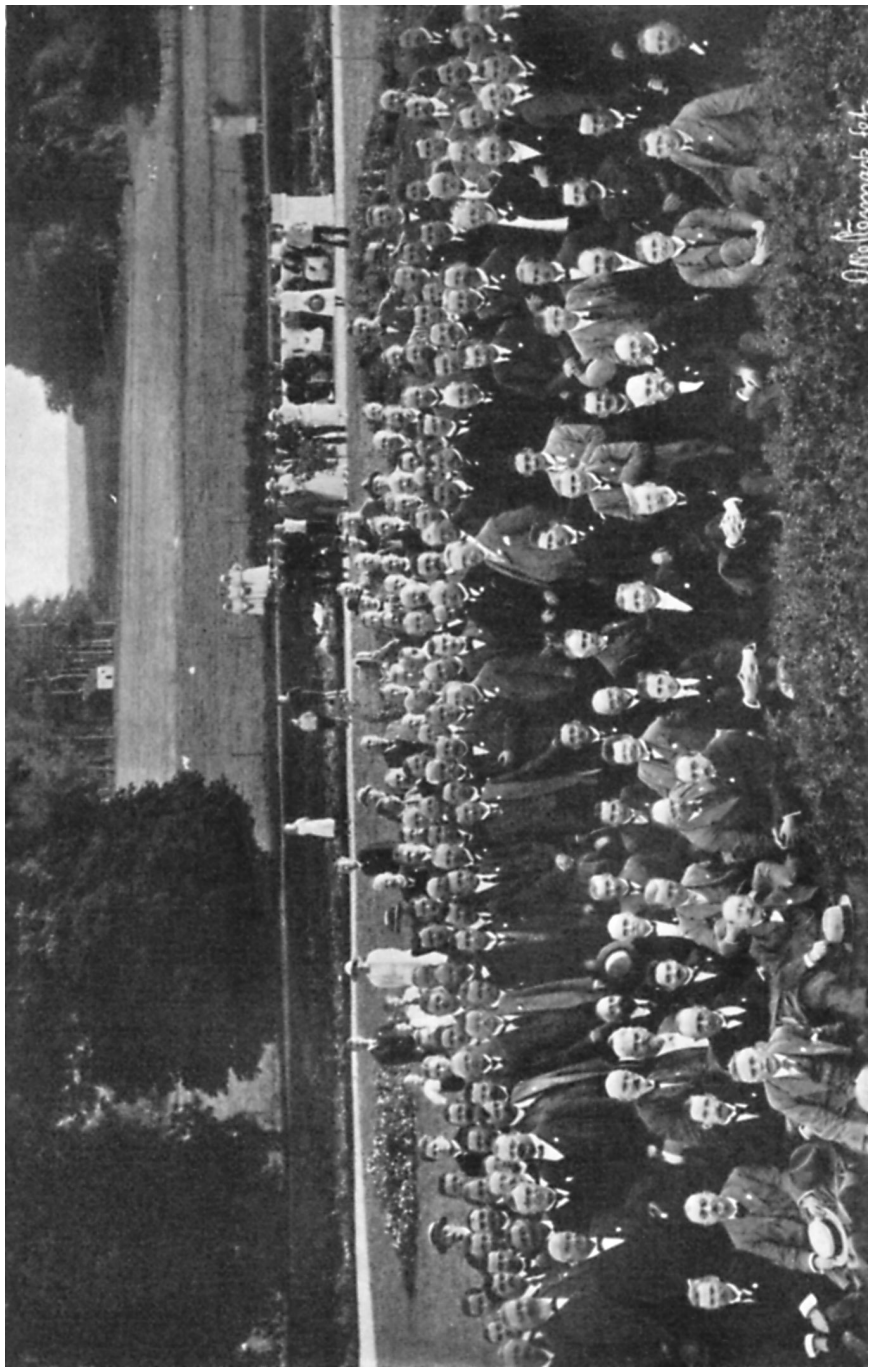
Da indtraadte den uventede komiske Situation: Værten viste sig ved Døren og spurgte Mammen, hvad han og Selskabet havde at gøre her? Mammen stillede sig krænket an og spurgte brøsigt: »Hvor tør De trænge Dem ind i vort hemmelige Selskab - vil De straks betale 5 Kr. i Bøssen og forlade os!« - Og Værten betalte Femmeren med et Grin. - Ja, det var en meget stor Dag for »Matricen«.

Og saaledes har »Matricen« fortsat sin lykkelige Tilværelse.

Landsmødet i Odense 1919.

Paa et Bestyrelsesmøde i D. P. B. den 19. Marts 1919 fremsatte Næstformanden, Poul Søndergaard, Tanken om at indbyde til et alm. dansk Bogtrykkermøde i Juli Maaned 1919. Da der rettedes Henvendelse til Københavns Bogtrykkerforening, svaredes imødekommende, at man allerede i nogen Tid havde syslet med den samme Tanke, som man nu foreslog i Fællesskab at arrangere snarest muligt. - Søndergaard delegeredes til at optræde paa D. P. B.s Vegne, og Landsmødets tre Dage fastsattes til 17.-18.-19. August.

Der er talt og skrevet saa meget om dette Landsmødes store Betydning, at det vil være tilstrækkeligt kun at trække Linierne op: I ca. 25 Aar havde Bogtrykkerne i Danmark ikke haft noget Fællesstævne. De var faktisk gledet fra hinanden, og der var sket mange Ting gennem Tiden, som det vilde være udviklende at tale om, og en Fællessamling vilde bringe alle paa Talefod. Saaledes gik det da ogsaa. Den fremmedagtige Fjernhed mellem Kollegerne gled til Side, saa Hjertelag og Haandslag fandt ind til hinanden. Kollegialitet og Kammeratskab gik Side om Side, hvorved det kedelige Ord: Konkurrent forsvandt, medens Kollegialitetsfølelsen sejrede. Forskellige Fællesmøder og Foredrag fastslog dette, thi adskillige Kolleger havde Ordet; endvidere var der Samruenrystningen ved Festbanketterne og Udflugterne. Søndagen tilbragtes i Odense, men de to næste Dage var der Udflugt til

Landsmødets Udflugt til Kerteminde 1919.
I Herregaarden Lundsgaards Park.

henholdsvis Kerteminde og Dalum Papirfabrik. I Kerteminde vandrede Selskabet ud til Klinten, hvor Redaktør M. Dreyer, »Fyns Stiftstidende«, med sin smukke Stemme improviseret og under mægtigt Bifald sang flere danske Sange. I Herregaarden Lundsgaards Park blev Deltagerne fotograferet. Efter den næste Dag at have besøgt Dalum Papirfabrik, spaserede alle til Fruens Bøge, hvor De forenede Papirfabrikker var Vært ved en munter Frokost.

Hver af de arrangerende Foreninger holdt sin særlige Generalforsamling, hvor dog eet Punkt var fælles: Oprettelsen af Danske Bogtrykkeres Fællesrepræsentation, bestaaende af K. B., D. P. B. og O. B. P. - I D. P. B. foregik Vedtagelsen under Akklamation.

Af D. P. B.s indre Anliggender skal nævnes, at Kontingentsatserne ændredes. Akcidenstrykkerier ved Dagblade, som var Medlemmer af O. B. P., betaler hos D. P. B. 12 Kr. aarlig. Tekniske Bestyrere og Faktorer kan optages og med bindende Virkning stemme paa deres Firmaers Vegne. Kun en Stemme kan afgives for hvert enkelt Firma. Angaaende Spørgsmaalet om Oprettelse af en Stilling som Forretningsfører for D. P. B. bemyndigedes Bestyrelsen til - foreløbig for et Aar - at antage lønnet Medhjælp til et Beløb af ikke over 2000 Kr.

Poul Søndergaard bliver Formand.

Ved Bestyrelsesvalget afgik Henrik Christensen og P. Hansen som Bestyrelsesmedlemmer. P. Hansen var bleven folkevalgt Borgmester i Aalborg og havde i 20 Aar været D. P. B. en udmærket Formand. - K. Rosendahl, Esbjerg, og H. V. Rasmussen, Nykøbing F., nyvalgtes til Bestyrelsen. - Poul Søndergaard rykkede op paa Formandspladsen, medens P. Busch blev Næstformand. - Det vedtoges endvidere at holde Bestyrelsesmøder hvert Kvartal.

Søndergaard takkede P. Hansen for hans store, dygtige og uegennyttige Arbejde igennem alle Foreningens Aar og i ikke mindre end 19 Aar som Formand. Søndergaard indstillede til Forsamlingen, at P. Hansen udnævntes til Æresmedlem. Forslaget modtoges med Akklamation. -

E. Westphall bragte den afgaaende en Tak fra de menige Medlemmer. - P. Hansen takkede for den mod ham udviste Ære og lovede D. P. B. sin stadige Interesse. - Ogsaa til Henrik Christensen lød Tak fra alle Sider for hans Arbejde, hans Sange og usvigelige Humør. - Generalforsamlingen sluttede meget a propos med, at Indkaldelsen godkendtes, omend det var 6 Uger efter det normale Tidspunkt for Aarsmødet.

Dagen efter Landsmødets Afslutning holdt Bestyrelsen Møde, og herfra rettedes Henstilling til den nydannede Fællesrepræsentation om snarest muligt at oprette et Oplysningskontor vedrørende alt Personale, som var beskæftiget under de grafiske Fag. Endvidere opfordredes K. Rosendahl til - sammen med Formanden - at fremkomme med Forslag til Landets Inddeling i Kredse under D. P. B. - Man ser heraf, baade at Landsmødet har sat sine Spor samtidig med, at den nyvalgte Bestyrelse finder nye Opgaver. Dette kommer yderligere frem ved næste Bestyrelsesmøde tre Maaneder senere, hvor Formanden refererer sit Arbejde for billigt Papirindkøb til Foreningens Medlemmer. Der var indløbet Bestillinger fra en halv Snes Medlemmer paa 16.000 Kilo, og Papiret var nu leveret. Der arbejdes videre paa Fællesindkøb af Papir, og i Tilfælde af, at der skulde vise sig Vanskeligheder med at fremskaffe dansk Papir, søges Tilbud fra Udlandet. - Det vedtoges at indsætte Overskudet fra Fællesindkøbet af Papir paa en særlig Konto og senere tage Bestemmelse om, hvorledes Beløbet skal anvendes. - Til Konvolutfabrikkerne rettes Henvendelse om, at de sælger Konvolutter til Bogtrykkerne til samme Priser som til Boghandlerne. - Amtssammenslutningen drøftedes, thi der var udarbejdet Liste over de af Amternes Bogtrykkere, til hvem der kunde rettes Henvendelse om at optage Arbejdet for Dannelsen af Amtskredse. Denne Liste tillige med Forslag til Love og en Instruktion for Planens Tilrettelæggelse tilsendes O. B. P. til Godkendelse. - Minimalberegningen søges gennemført i Fællesskab med O. B. P.

Dyrtidstillæget reguleres efter Pristallet.

Den 15. November 1919 holder Principalorganisationerne og Re-

Bogtrykker Poul, Søndergaard, Odense.
Indvalgt i Styrelsen 1906.
Næstformand 1913-19. Formand 1919-22.
Æresmedlem fra 1935.

præsentanter fra Bogtrykkernes Fællesrepræsentation Møde i Arbejdsgiverforeningens Lokaler i København, fordi Dansk Typograf Forbund havde rejst Krav om forøget Dyrtidstillæg. Her stod Principalerne fast paa, at da Tariffen af 1. Juli 1919 tilsagde Typograferne 1 Kr. pr. Uge for hver fulde 3 Procent, Dyrtidsprocenten steg (udover 110) i Henhold til Statistisk Departements Opgørelse, maatte dette Tal afventes, tilmed da baade Principaler og Typografer ved Tariffens Indgaaelse vidste, at det statistiske Tal kun forelaa hvert Aars Juli og Februar. Vilde Dansk Typograf Forbund ikke vedstaa dette, maatte det gaa til Voldgiftsretten. - Dette skete dog ikke.

12. Februar 1920 forelaa Pristallet, og efter nogen Forhandling enedes Parterne den 16. Februar om følgende:

Da Statistisk Departement under 12. Februar har konstateret en yderligere Stigning i Dyrtidsprocenten fra 110 til 142, vil der være at betale et yderligere Dyrtidstillæg af 10 Kr. ugentlig. Dyrtidstillæget udbetales første Gang for Ugen fra 16.-23. Februar.

D. P. B.s Jubilæum i 1920.

Ved et Bestyrelsesmøde den 17. Februar 1920 var Henrik Christensen og E. Westphall tilsagt, da de havde lovet at udarbejde Foreningens Festskrift for 25 Aars Jubilæet, der 12. Maj skulde fejres i Odense. De to Forfattere skulde ogsaa forestaa Sangene ved Festen. - Med Tak modtoges et Tilbud fra Bestyrelsesmedlem H. V. Rasmussen om at trykke Festskriftet. Formanden udtalte for Bestyrelsen sin Glæde over, at Medlemstallet var passeret 150, idet Agitationen i Amterne havde givet 30 ny Indmeldelser. Amtskredsenes Organisation var endnu ikke helt tilendebragt. Paragraffen om, at Medlemmerne i Amtsforeningen pligtmæssigt skal være Medlem af Arbejdsgiverforeningen, havde enkelte Steder stødt paa Modstand , men ved nogen Smidighed fra Landsforeningens Side vilde det venteligt gaa i Orden. - Sønderjydske Bogtrykkere skulde ved deres Indtræden nu være fritaget for Indskud.

Af Hensyn til Lønstigningen maa Prislisten ændres, foreløbig lægges

10 Procent paa. Faktor Fich, Odense, og P. Busch, Aarhus, udarbejder den nye Prisliste. Herunder maatte ogsaa tages Hensyn til K. B.s Prisliste.

Som Repræsentant i Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse i Stedet for P. Hansen indstilledes Formand Søndergaard. Der samarbejdes med O. B. P om, at D. P. B. faar den ledige Plads i Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse.

Resultatet af de derom førte Forhandlinger resulterede i, at Formanden for O. B. P., Redaktør J. Wreschner, indvalgtes i Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse, idet der blev truffet Aftale om, at dette Mandat ved Vakance skulde gaa paa Omgang mellem Organisationerne. I Henhold hertil indtraadte ved Red. Wreschners Afgang i 1925 K. Rosendahl i Hovedbestyrelsen, af hvilken han siden har været Medlem, og indvalgtes i 1941 i Arbejdsgiverforeningens Forretningsudvalg.

*

De urolige Forhold i alle Fag Foraaret 1920 medførte forskellige Møder i København, dels med Danske Bogtrykkeres Fællesrepræsentation og dels med Arbejdsgiverforeningen. I en faglig Sympati-Lock out, som Københavnerne overvejede at iværksætte, vilde D. P. B. imidlertid ikke indblandes, men stillede sig afventende. Som en Udløsning af Spændingen kom saa et politisk Opgør i April, hvorved Paaskestrejken etableredes i 6 Dage, uden at Lønforholdene ændredes. Det er ikke dette Festskrifts Opgave at beskæftige sig med Politik, men det historiske Faktum er, at Kong Christian X i det rette psykologiske Øjeblik permitterede det radikale Ministerium Zahle, der afløstes af et Forretningsministerium. Arbejderne Landet over svarede som forannævnt med Generalstrejke, hvorved dog fra deres Side intet opnaaedes, snarere det modsatte, idet Strejken bidrog til, at Venstre og Konservative efter opnaaet Flertal ved Folketingsvalget samledes om Venstreministeriet Neergaard. Og saa kom Sommeren 1920 med Genforeningen, der mildnede alle Sind.

Inden Begivenhederne endnu var naaet frem til Genforeningen, afholdt D. P. B. 25 Aars Jubilæum i Odense. Festskriftet 1920 var tidli-

gere udsendt til Medlemmerne. Dagen indledtes paa festlig Maade, da Aarsmødet aabnedes Kl. 10. - Formanden, Poul Søndergaard, rettede et særligt Velkommen til de indbudte Gæster: K. B.s Formand, Bogtrykker Einar Levison, Bogtrykker Olaf Strandberg, Formand for Danske Bogtrykkeres Fællesrepræsentation, Redaktør Wreschner fra Organisationen af Bladudgivere, Æresmedlem, Borgmester P. Hansen, Aalborg, Forlagsboghandler Milo, Odense, Redaktør Thortzen, Kalundborg, og D. P. B.s første sønderjydske Medlem, Bogtrykker Jørgen Otzen, Sønderborg. Af de nævnte var P. Hansen, Milo og Thortzen Medstiftere af D. P. B.

Efter at Redaktør Morten Dreyer, Odense, var valgt til Dirigent, overrakte Bogtrykker E. Levison en Dirigentklokke som Jubilæumsgave fra Københavns Bogtrykkerforening. Fra Organisationen af Bladudgivere overraktes en Adresse i Mappe. Efter Søndergaards Beretning anmodede Otzen fra Sønderborg om, at der maatte blive gjort Skridt til Organisering af Bogtrykkerne i Sønderjylland. Rosendahl lovede paa Styrelsens Vegne, at der snarest vilde blive indkaldt til Møde for de sønderjydske Bogtrykkere. Dette Møde afholdtes senere i Aabenraa.

Der var en lang Dagsorden for D. P. B.s Aarsmøde at naa igennem. Regnskabet balancerede med godt 12.000 Kr., men Kassebeholdningen var ikke stor, dog vilde dette blive ændret ved de nye Love med regulerede Kontingentsatser. Disse vedtoges. P. Hansen, som indtil nu havde staaet for den nye Understøttelsesfond, meddelte, at der i Aarets Løb var tilgaaet over 1000 Kr., saa Beholdningen ved Aarsopgørelsen var 2400 Kr. Desuden havde Fabrikant H. L. A. Mammen og Hustru, Aarhus, paa Jubilæumsdagen oprettet et Legat paa 500 Kr. - Poul Søndergaard oplyste, at Fællesindkøbet - af Papir havde givet et Overskud paa 489 Kr., som stod paa en særlig Konto. - Der vedtoges en ny Paragraf for Understøttelsesfonden: Denne bestyres af Formanden for D. P. B. (som tillige er Kasserer). Endvidere to af Generalforsamlingen valgte Medlemmer. Valgt blev P. Hansen og Licius Nielsen, Aarhus.

Om Minimalberegningen indledte K. Rosendahl en Forhandling, der sluttede med, at Styrelsen bemyndigedes til at foretage Beregning over Fremstillingsomkostningerne i forskellige Trykkerier og paaligne Medlemmerne Udgifterne derved efter Reglerne for Kontingentbetalingen. - I Forbindelse hermed vedtoges ogsaa almindelige Leveringsbetingelser og højst 12½ Procent til Forhandlere.

Til Styrelsen genvalgtes Poul Søndergaard og Sophus Sørensen. Senere konstituerede Styrelsen sig med Poul Søndergaard som Formand og P. Busch som Næstformand. Til Medlemmer af den nydannede Fællesrepræsentation valgtes Formand og Næstformand samt H. V. Rasmussen og K. Rosendahl.

Som sidste Punkt paa Dagsordenen fik Styrelsen Bemyndigelse til, at hvis Strejkeforsikringslisterne ikke indsendes rettidig, afkræves et Kontingent, der er 10 Procent højere end det foregaaende Kvartal. Efter Aarsmødet afholdtes paa Industripalæet en velykket Festmiddag med Damer, og der afsluttedes med Bal.

Næste Dag afholdtes under Bestyrelsens Forsæde et Møde med Amtskredsformændene. I Mødet deltog følgende Amtsrepræsentanter: I. A. Kloster, Horsens, Th. Jørgensen, Hjørring, A. Andersen, Hillerød, Anthon Petersen, Odense, S. M. Olsen, Holbæk, Louis Høier, Ringkøbing, Johs. Madsen, Fredericia, og E. Westphall, Aarhus.

Om Eftermiddagen var der Udflugt med Damer til Nyborg. Der afsluttedes med en munter Festmiddag, hvortil Matrice-Medlemmernes Bidrag ikke var det mindst morsomme. Der faldt en veritabel »stor Sten« fra Odense-Komiteens Hjerte, da Festen var ovre!

*

Paa et Bestyrelsesmøde i Oktober 1920 vedtoges det at oprette et Beregningskontor for D. P. B., hvor Medlemmer kunde henvende sig og faa Kalkulation over forskellige Arbejder mod et nærmere fastsat Vederlag. Faktor C. G. Fich, Odense, ledede dette Beregningskontor i mange Aar. Ved hans Død i 1934 blev Kontorets Arbejde varetaget af Reklametrykkeriet i Aarhus, indtil det for nogle Aar siden gik til Nykøbing F., hvor Faktor Marius Pedersen med stor Dygtighed varetager Arbejdet. Om Beregningskontoret er kun godt at sige. Det har været

mange Medlemmer til betydelig Vejledning som Kontrol og til at holde Priserne oppe.

Den 1. Januar 1921 traadte en Kontingentforhøjelse i Kraft, vedtaget ved skriftlig Afstemning. Kontingentet fastsattes med en svag Stigning gennem fem Aar, saa Procenten steg til 0,80-0,85 - 0,90-0,95 og i 1925 til 1 Procent af den det foregaaende Aar udbetalte Arbejdsløn.

Ved et Bestyrelsesmøde i Marts 1921 udtales paa given Foranledning:

> at Foreningen i Konkurrencetilfælde ikke kan beskytte unødig høje Priser, idet Bestyrelsen maa anse det for lige saa forkasteligt at misbruge Kundernes Tillid ved opskruede Priser som ved for lave Priser at modarbejde egne og Standsfællers Interesser.

Efter at Principalorganisationerne pr. 1. Januar 1921 havde opsagt den løbende Tarif, førtes Foraaret igennem forskellige indledende Forhandlinger om en ny Tarif, der endelig fik Form paa et afsluttende Møde mellem samtlige Parter den 25. Juni 1921. Tariffen vedtoges og traadte i Kraft den 15. Juli.

Den 24. Juli 1921 holdtes Aarsmøde i Nykøbing F. I sin omfattende Beretning dvælede Formanden, Poul Søndergaard, længe ved den Konkurrence, som ved den lave Markkurs var paaført os Syd fra: Trykkerierne affolkedes, og Arbejdsløsheden steg stærkt. Repræsentanter for samtlige grafiske Fag var traadt sammen og var enedes om følgende Henvendelse til Rigsdagsudvalget:

1) Enten at der udstedes foreløbigt Importforbud mod færdig-forarbejdede grafiske Arbejder,
2) Eller der paalægges saadanne Arbejde en passende midlertidig Importafgift.

Paa Foranledning af Danske Bogtrykkeres Fællesrepræsentation var udarbejdet Forslag til en Overenskomst om Forholdsregler mod illoyal Konkurrence. - K. Rosendahl stillede følgende Udtalelse til Afstemning, og den vedtoges:

> Generalforsamlingen giver det af Fællesrepræsentationens Forretningsudvalg udarbejdede Forslag til Overenskomst sin Tilslutning i Realiteten og bemyndiger Bestyrelsen til at slutte Overenskomst med K. B. og O. B. P.

Selv om Dansk Bogtrykkeres Fællesrepræsentation kun bestod et Par Aar - og uden D. P. B.s Foranledning ophævedes - havde Sammenslutningen dog givet Stødet til, at de kollegiale Regler mere og mere haandhævedes i D. P. B.

Bogtrykkerbladet startes.

Efter at Fællesskabet med K. B. om »De grafiske Fag« var opsagt allerede tidligt paa Aaret 1921, vedtoges det paa et Bestyrelsesmøde den 28. Oktober at starte Bogtrykkerbladet fra 1. Januar 1922 med E. Westphall, Aarhus, som Redaktør og P. Busch som Bogtrykker. Tillige skulde P. Busch passe Annoncevirksomheden. Bladet blev anlagt paa med normalt 8 Sider pr. Gang at udgaa den 1. og 15. i Maaneden. Efter at Bogtrykkerbladet i den første halve Snes Aar var udsendt paa denne Maade, blev det i 1934 omdannet til et Maanedsskrift og falder med sin Flersidighed tilsyneladende bedre i Medlemmernes Smag, ligesom Stoffet ganske er lagt om. For en Organisation af det Format, D. P. B. i 1921 var oparbejdet til, synes det nu uforstaaeligt, at man indtil da havde kunnet undvære et selvstændigt Medlemsblad. Selve Foreningen og dens Opgaver binder og bandt vel nok Medlemmerne sammen, men Bladet er Bindemidlet, Talerøret for Tankerne, Tiden og den faglige, teoretiske Oplysning. Bogtrykkerbladet har sin Andel i den stærke Opgang, D. P. B. har haft i de sidste 25 Aar. Det er ikke for meget at sige: Hvad vilde Organisationen have været uden sit Blad, det faglige Organ, der er Foreningens Bannermærke!

Aarsmødet 1922 holdtes den 22. og 23. Juli i Aarhus. Her ønskede Poul Søndergaard efter 16 Aars Arbejde i Styrelsen - de tre Aar som Formand - at udtræde a:f Styrelsen. I hans Sted indvalgtes Faktor C. G.

Bogtrykker Peter Busch, Aarhus.
Indvalgt i Styrelsen 1913. Næstformand 1919-22.
Formand 1922-37.

Fich, Odense. Ved Bestyrelsens Konstituering valgtes P. Busch til Formand, og K. Rosendahl blev Næstformand.

Af Poul Søndergaards omfattende Beretning paa Aarsmødet kan nævnes, at Amtskredsenes Formænd havde været samlet Dagen før Aarsmødet. D. P. B.s Formand havde beklædt Præsidiet. Redaktør Jul. Wreschner havde været til Stede som Formand for O. B. P. Der havde ude i Kredsene vist sig stor Begejstring for Amtsforeningernes Arbejde, og dette havde haft en betydelig Indflydelse paa D. P. B.s Medlemstal, der nu var 184. Efter de gode Aar maatte man nu ned igen, ogsaa med Lønnen. Tariffen pr. 1. Juli 1922 indeholdt en Bestemmelse om, at de personlige Tillæg kunde fradrages 20 Procent, og dette maatte Medlemmerne foretage, thi Tillæggene var naaet for højt op i Krigsaarene.

Der behandledes selvsagt mange andre Ting paa det stærkt besøgte Aarsmøde i Aarhus. Blandt andet vedtoges, at Amtskredse, der udgiver Særprislister, ikke alene hør være udregnede med Lands-Prislisten som Grundlag, men Særprislister skal, forinden de rundsendes, indgives til D. P. B.s Approbation.

Under Punkt Eventuelt udtalte Th. Jørgensen paa Hjørring Amtsforenings Vegne, at den gerne paa given Foranledning ønskede at udtale sig om, hvem der burde være D. P. B.s Formand. N. A. Hansen, Aalborg, sluttede sig hertil og udtalte direkte, at man som Formand hellere saa K. Rosendahl end P. Busch. - Dirigenten (K. Rosendahl) kunde ikke se, der var nogen Hjemmel i Lovene for at ændre det Forhold, at Bestyrelsen selv valgte sin Formand. Dermed sluttede Debatten.

Aarhusmødet efterfulgtes af en Festmiddag med Damer paa Hotel »Royal«, hvor H. L. A. Mammen var Festudvalgsformand og overgik sig selv i muntre Indfald og Raffinementer. - Ved Bordet overrakte Poul Søndergaard et smukt, kalligraferet Æresbrev til Borgmester P. Hansen.

Næste Dag fortsattes Festen med en morsom Tur pr. Rutebil til Ry, Sejltur til Himmelbjerget og videre til Silkeborg, hvor der var Afslutningsmiddag. - Hjemturen pr. Bane var heller ikke kedelig.

Paa et Styrelsesmøde en Maaneds Tid senere overtog det nye Styrelsesmedlem C. G. Fich Beregningskontoret i Odense, ligesom han sam-

Bogtrykker E. Westphall, Aarhus.
Bogtrykkerbladets Redaktør
fra Starten 1. J anuar 1922.

men med Busch og H. V. Rasmussen skulde revidere Amtskredsenes Prislister.

Den 14. Januar 1923 holdtes første Gang i Fredericia et Amts formandsmøde af større Format. Alle Amtsformænd var til Stede, undtagen fra Bornholm og de sønderjydske Amter. Tillige var ind budt D. P. B.s tidligere Formand, Poul S,Øndergaard, Formanden for

0. B. P., Redaktør Jul. Wreschner, samt Redaktør Westphall. I sin Aabningstale fastslog Formanden, P. Busch, at Mødet var af raad givende Karakter, saaledes at Amtsformændene mere og mere kunde komme ind i Arbejdet. Et af K. Rosendahl udarbejdet Lovudkast be handledes grundigt, hvoref ter Lovene skulde drøf tes i de lokale Amts kredse for sluttelig at forelægges paa Aarsmødet et halvt Aar senere.

fik ved Amtsformandsmødet sin første Behandling, der indledtes af Faktor Fich, som sammen med Faktor Vennerwald, Odense, havde udarbejdet Regulativet. Fra Amtsformandsmødet gik Regulativet til Forhandling i Dansk Typograf Forbund og O. P. B. - alt paa D. P. B.s Initiativ.

I Forsommeren 1923 holdt Odense Amts Bogtrykkerforening et stilfuldt 25 Aars Jubilæum i Odense med mange faglige Gæster og med Udgivelse af en Festbog om Johan Snell, Odenses første Bogtrykker.

Aarsmødet i 1923 holdtes i Hillerød den 8. Juli. I sin Beretning meddelte Formanden bl. a., at Medlemstallet var steget 20, deraf var de 16 dog Leverandører. - Tariffen var fornyet til 1. Juli 1924. Af andre vigtige Begivenheder nævnte Formanden, at K. B. midlertidig havde ophævet sin Minimalberegning, men at Københavnerne, naar Tidens Fylde kom, vilde vende tilbage til ordnede Tilstande. En Amtskreds maatte kritiseres, fordi den i et bestemt Spørgsmaal havde vedtaget en Resolution og sendt denne til en anden Organisation. En Amtsforening maatte selvfølgelig lokalt vedtage hvad som helst, men kun gennem D. P. B. gaar Vejen til de Organisationer, med hvem vi samarbejder.

To Ting kom stærkt til at præge Aarsmødet i Hillerød: Den udførlige Udformning af Svendeprøve-Regulativet, forelagt af Fich, og de nye Love, forelagt af K. Rosendahl. Det første Spørgsmaal gik videre til Samarbejde med de tidligere nævnte Organisationer, hvor det endelig afgjordes i omtrent den forelagte Form. - Lovene vedtoges med enkelte mindre Ændringer.

P. Hansen meddelte om Understøttelsesfonden, at denne var projekteret til efter fem Aars Forløb at udvise 10.000 Kr., hvilket ved 1923's Udgang vilde være en Kendsgerning, saa Fonden kunde nu begynde sin Hjælp med 400 Kroners Rentepenge. - Dagen sluttede med en Middag paa Hotel »Leidersdorff«. - Næste Dag var der Bil Udflugt med Damer til Nordsjælland. Selskabet blev fotograferet paa Slotstrappen i Fredensborg.

Eftersom Tariffen løb videre, var 1924 for Organisationen et stilfær-

Bogtrykker N. K. Nielsen, Randers.
Indvalgt i Styrelsen 1923,
Næstformand fra 1937.

digt Aar. Randers blev Stedet for Aarsmødets Afholdelse den 13. Juli. Det betydeligste Spørgsmaal var »Prisliste med eller uden Papir beregning«. Allerede paa Amtsformandsmødet et halvt Aar tidligere var Spørgsmaalet indledet, og det var øjensynligt, at Prislisten maatte den Vej ud, men under Ventilationen hjemme i Amtskredsene var den forcerede Fredericia-Stemning ganske forsvundet, og efter en flere Timer lang Diskussion i Randers forkastedes Papirets Medtagelse i Prislisten. Spørgsmaalet har ikke senere været drøftet og vilde i Dag være en Urimelighed, fordi Papirprisen har saa stærke Udsving.

Paa Randersmødet var der stærk Tale om, at D. P. B. vilde udtræde af Fællesrepræsentationen for Haandværk og Industri, men med stor Veltalenhed fik Marius Geertsen dette forpurret. - Redaktør Sophus Sørensen ønskede at udtræde af Styrelsen, og i hans Sted nyvalgtes N. K. Nielsen. - Efter Aarsmødet .afholdtes paa Hotel »Randers« Festmiddag med efterfølgende Bal. - Om Mandagen var der Biltur til Hobro og Mariager.

Aaret 1925 startedes med en betydelig Kalkulationskampagne. Allerede paa Amtsformandsmødet i April udtalte Formanden, P. Busch, at den vigtigste Opgave at faa løst i Tiden var Usikkerheden hos Medlemmerne i Behandling af Prisspørgsmaalet i Forhold til Tariffen. Vore

Medlemmer fik ikke de rette Priser for deres Arbejde, og dette Forhold skabte Mindreværdsfølelser i et Standardfag!

En Række Amtsformænd havde derefter Ordet for tilsluttende Udtalelser. Det overlodes sluttelig Bestyrelsen at lade Kalkulationsarbejder udsende og senere bedømme, eventuelt præmiere de bedste Besvarelser.

Paa Aarsmødet i Sønderborg 19. Juli 1925 udtaltes fra flere Sider, at Kalkulations-Spørgsmaalet var den betydeligste Sag, der nogensinde var rejst i D. P. B. Nu, da vi var slaaet ind derpaa, maatte Vejen yderligere følges og uddybes, saa den kunde blive bred og farbar opad, fordi Vejen gik til hver enkelt Kollegas Fremtid!

Formanden nævnte blandt andet, at Styrelsen paa de til alle Medlemmerne udsendte Beregnings-Opgaver havde faaet Besvarelse fra godt 20 Procent, thi mange havde været for overlegne til at ville udlevere deres manglende Regnekundskaber. I Virkeligheden maatte Indsenderne regnes til Foreningens bedste Medlemmer, fordi de viste, hvad de kunde, eller ærligt aabenbarede Svaghederne og ønskede dem rettet.

Sønderborg-Stævnet blev præget af Formandens kraftige Indledning, eftersom den ruskede Talerne op. Diskussionen om det vitale Punkt strejfede ogsaa ind paa Svendeprøverne, fordi vi i mange Aar havde fundet os i, at Skærsatsprøven var ansat for lavt, vi maatte have en bedre Vurdering af Satsprisen - en højere Timeløn. En Taler troede ikke, at Fagets unge kunde forstaa Kravet om de store Timepriser? - Jo, lød det fornuftige Svar, vi skal give fuld Oplysning, vi har intet at skjule. Vore Folk skal vide, hvad Aflægning, Ferie, Spildetimer, Slidtage, Administration, Lys og Varme o. s. v. andrager.

Sønderborgmødet blev i det hele taget skelsættende for den faglige Regnekunsts Betydning. Fra D. P. B.s første Dage havde der været talt om Kalkulationen som noget, hver Kollega privat udøvede med skønsom Hemmelighedsfuldhed. Fra 1925 talte man mindre derom, men arbejdede desto mere i fuld Aabenhed, og Bogtrykkerstanden oplystes derved. I de følgende Aar naaede Kalkulationskursus gennem Amtskredsene ud til alle Medlemmer.

Foruden det rent faglige bragte Sønderborg-Dagene rige Minder for

Deltagerne. Paa daværende Tidspunkt var det kun fem Aar siden, Sønderjylland vendte tilbage til Moderlandet, og mange Kolleger besøgte for første Gang den genforenede Landsdel. Under Førerskab besøgtes Dybbøl-Skanser og de forskellige Krigergrave. Ogsaa Samvær med de mange nye sønderjydske Kolleger blev en Oplevelse. Det samme gentog sig ved Festmiddagen paa Hotel »Alssund«, hvor de lokale Kolleger - tog Ordet, - det skønt klingende sønderjydske Maal fik alle nationale Strenge til at dirre. Festsangene var forfattet saaledes, at hele Aftenen fastholdt den nationale Stemning. Et Par Vers af Sangen »Danmarks Minder« fortjener at nævnes:

Fra Mindets Høje skues ud
mod Sønderborg og Als,
det Land, vor Gud os skænked' som Brud,
det Land, som er saa dansk i sit Skrud,
med Mindets Perler om sin Hals
det aldrig bli'r tilfals.

Nu ligger Landet for vor Fod
med Bakkers bløde Drag,
og Dybbølbjergets Hjerteblod
blev Efterslægtens Minderod,
vort Sønderjylland til os ler,
Gud sørger for, det sker!

I Foraaret 1926 opsagde Typograferne Tariffen, væsentligst fordi Pristallet tvang Lønnen nedad. Forholdet var dette, at ved den første Verdenskrigs Begyndelse stod Minimallønnen i 1. Lønningsklasses Byer paa 25 Kr., foruden de personlige Tillæg. Den daværende Dyr tid bragte successive ved Pristallets Hjælp Minimallønnen op - i Februar 1921 til 90 Kr.! - I August samme Aar trak Pristallet Typografernes Minimalløn 10 Procent ned -til 81 Kr., og saa godt som hvert Halvaar yderligere ned, saaledes at Minimallønnen i Fe bruar 1926 var 67 Kr.

Den 1. April 1926 kom saa Opsigelsen, der livligt blev kommenteret i Bogtrykkerbladets Spalter og paa Amtsformandsmødet. - Midt i Juni begyndte Forhandlingerne mellem Organisationerne, og paa D. P. B.s Aarsmøde i Slagelse den 11. Juli forelaa et Tarifforslag til Behandling, og denne blev meget livlig, for Medlemmerne var skuffede over, at Dyrtidstallet skulde ændres, og at den hidtil urørlige Lærlingeskala nu blev indsnevret. Efter at Poul Søndergaard, Odense, havde stillet en Resolution, der samlede Standpunkterne, vedtoges Tariffen for en toaarig Periode.

Senere paa Mødet udtalte Københavns Bogtrykkerforenings Formand, Einar Levison, sig om Vedtagelsen, idet han erklærede sig utilfreds. med, at D. P. B. og O. B. P. var gaaet ind paa en reduceret Lærlingeskala, eftersom alle grafiske Mesterorganisationer hidtil havde staaet fast paa, at Lærlinge-Tarifering skulde være urørlig fra Typografernes Side. Det nu skete var et kedeligt Brud med de faste Principper. - Det var forøvrigt sidste Gang, Herr E. Levison udtalte sig paa D. P. B.s Møder, thi inden Aaret drejede, nedlagde han sit Formandshverv i K. B. Bogtrykker Olaf Strandberg rykkede ind paa hans Plads og blev i de følgende 14 Aar en kendt og afholdt Personlighed ved D. P. B.s Sammenkomster og en glimrende Formidler af Samarbejdet.

I Aarets Løb afholdtes Landet over en Række velbesøgte Kalkulationsmøder, hvori Bestyrelsesmedlemmerne havde deltaget, navnlig Lederen af Beregningskontoret, Faktor C. G. Fich, Odense, men ogsaa Formand Busch og Næstformand Rosendahl.

- - -

Tiderne var nedadgaaende, og da Kontingentet til D. P. B. lignedes efter forrige Aars Arbejderantal, blev der i Bogtrykkerbladet skrevet flere Indlæg om Kontingent-Nedsættelse, ogsaa til Aarsmødet i Odense den 17. Juli 1927 bredte Bevægelsen sig, uden at Bestyrelsen dog kunde love nogen Nedsættelse, thi der fremsattes Krav om nye Opgaver. - Iøvrigt beskæftigede Mødedeltagerne sig meget med Straffeanstalternes omsig-gribende Arbejde. Det vakte ligefrem Røre, da en Festsang fremlagdes med Fængslets Trykkested. Flere Talere udtalte med Forsamlingens Tilslutning, at det var en Skandale.

Forholdet med Leverandørerne var Genstand for en længere Debat, hvorunder ogsaa nævntes Navne. Dette gav Formanden Anledning til at udtale: Styrelsesmedlemmerne er kun Tilhørere, naar d'Hrr. fremdrager Leverancer med Navns Betegnelse. Hvad der her i Dag er sagt om Etableringer og Leverancer, er kun mundtlige Overleveringer. Skal vi tage os af Sagerne, maa de fremstilles skriftligt. - Senere udtalte Rosendahl: Det er forkert her at nævne Navne, thi ens Viden er maaske overfladisk, naar man alligevel kategorisk erklærer: Saa vil vi ikke handle med den og den! Vi har hidtil manglet en Organisation af Leverandører at forhandle med, men paa Foranledning af K. B. kommer denne Sammenslutning nu, og vi vil i D. P. B. være med i Samarbejdet, saa vi kan faa indankede Sager behandlet.

Arbejdsgiverforeningens Anmærkning 2 gav Anledning til, at Bogtrykker Elbæk, Aalborg, med tørt Lune fortalte om en Forretningsmand, der var gammel Typograf og skulde have »billige Tryksager«. Dette gav Anledning til, at den gamle Typograf nu saa en anden Vej, naar han og Elbæk mødtes. - Rosendahl udtalte, at han var svært opsat paa at faa Anmærkning 2 knæsat, men maatte samtidig sige, at selv i en By, der staar Hr. Elbæk nær, havde Taleren ikke hos Kolleger kunnet faa at vide, hvilke Arbejdsgiver-Medlemmer der sad Anmærkning 2 overhørig!

Allerede Aaret forud havde Rosendahl slaaet til Lyd for, at D. P. B. arrangerede en Fællesrejse til Udlandet. I 1927 fremsatte han paany Planen om en Studierejse. Den skulde gaa over Hamburg-Leipzig-Dresden, thi der var Bogkunst-Udstilling i Leipzig og Papirmesse i Dresden. Der maatte dog mindst skaffes 20 Deltagere. Flere Medlemmer gav paa Aarsmødet Tilsagn om at være med, men da det kom til Stykket, var der ikke tilstrækkelig Tilslutning, og Planen henlagdes et Aar. Det skal dog tilføjes, at Redaktør Westphall gjorde Turen til Leipzig og Dresden og gengav sine Rejseindtryk i to illustrerede Artikler i Bladet. I sine Slutningsbemærkninger agiterede Redaktøren for næste Sommers Rejseprojekt: Hamburg-Frankfurt-Heidelberg-Würzburg-Mainz-Rhinturen og Presse-Udstillingen i Köln.

I August Maaned 1927 udsendte Styrelsen et agitatorisk Cirkulære

for at hverve nye Medlemmer blandt udenforstaaende Bogtrykkere i Provinsen. Foruden at gøre opmærksom paa Fordelene ved at være organiseret Bogtrykker vedlagdes Referat fra Aarsmødet, en Medlemsliste samt en Indbydelse til at deltage i Studierejsen. - Senere meddeltes, at Agitationen gav 13 nye Medlemmer.

Aaret sluttede med en nordjydsk Fagkonference med paafølgende Kalkulationskursus den 19. og 20. November 1927 i Aalborg, fælles for saavel Hjørring som Thisted og Aalborg Amter. Et halvt Hundrede Bogtrykkere stævned sammen. Faktor Fich indledte om Kalkulation, og Bogtrykker K. Rosendahl holdt den sidste Dag med stor Kraft og Dygtighed et improviseret agitatorisk Foredrag. - Det var et betydningsfuldt og resultatrigt Møde.

Straks paa Aaret 1928 kom der Fart i Agitationen for D. P. B.s Studierejse. Bogtrykkerbladet, der den Gang udkom to Gange maanedlig, havde i hvert Nummer nyt Stof. Turen vilde koste for 10 Dage 400 Kr. pr. Billet, 2. Klasse og alt inklusive, undtagen Drikkevarer. Rejsen skulde foretages først i Juni. - Paa Amtsformandsmødet den 22. April meddelte P. Busch, at eftersom Tilslutningen var for lille, maatte D. P. B. yde hver Deltager et Stipendium paa 100 Kr., saa Rejsen blev til Virkelighed. Vi kunde ikke - uden at blive til Latter - endnu en Gang gøre alle vore udenlandske Forbindelser den store Ulejlighed, men at vi ogsaa maatte besøge dem: Genzsch & Heyse, D. Stempel, Koenig & Bauer og Heidelbergfabriken. - Nu var Turen bestemt. Rosendahl skulde sammen med Bennetts Rejsefører være Turens Leder, ligesom Redaktør Westphall ogsaa skulde være bei der Hand.

Og saa startede Studieturen den 1. Juni og blev en uforglemmelig Oplevelse for de 20 sammenrystede Kammerater. Det skal ikke være nærværende Festskrifts Opgave at gaa i Enkeltheder, thi Turen blev indgaaende beskrevet og illustreret i Bogtrykkerbladet, men Rejsen var en formidabel Sukces, og mange Lovord lød under og efter Turen til Rosendahl for det fortrinlige Arrangement, der var til stor Ære for D. P. B. Sukcessen var saa betydelig, at den Kritik, der paa Aars mødet i Vejle en Maaned senere fra visse Hold rettedes mod Stipendierne til Rejsen, ikke kunde slaa Glæden

over den eventyrlige Rejse ned. D. P. B.s Studietur i 1928 kastede i Aarene fremover Glans over Foreningen baade indadtil og udadtil. - Saa kan man spørge, om Turen ikke er forsøgt gentaget? - Jo, flere Gange, men med en Sukces af denne Art forholder det sig paa samme Maade som med en Premiere: den kan ikke gentages!

Selv om Stipendierne til Tysklandsrejsen var det mest sensationelle Punkt paa Dagsordenen ved Vejlemødet, var der dog mange andre Sager til Behandling. F. Eks. forelaa en Overenskomst med den nystiftede Leverandørforening. Vedtoges.

Da Tryksags-Portoen var meget høj, idet 250 Gram kostede 12 Øre, mens blot 1 Gram over satte Portoen op til 30 Øre, var et Udvalg for de interesserede Organisationer traadt sammen, men havde ikke haft Udbytte af sin Henvendelse til Generalpostdirektoratet.

Efter Mødet var der Udflugt pr. Damper til Fakkegrav, hvor »Matricen« paa 10 Aars-Dagen indviede sin Fane.

1929 indledtes med, at Typograferne opsagde Tariffen, og paa Amtsformandsmødet i April udspandt sig en lang Forhandling om, hvorvidt det var en lovlig eller ulovlig Opsigelse. Flertallet holdt paa det sidste, fordi de pligtige Forhaands-Forhandlinger ikke havde fundet Sted. - K. Rosendahl, der paa D. P. B.s Vegne havde deltaget i den internationale Bogtrykkerkongres i London, medbragte en betydelig Del fremmede Tryksager, der efter Mødedeltagernes Besigtigelse kom paa Vandring.

I flere Aar havde der været talt om at gæste Bornholm, og paa Amtsformændenes Aprilmøde fremsatte Formanden for Bornholms Amt, Aug. Kieffer, paany ønsket over for Forsamlingen. K. Rosendahl svarede, at der allerede var udarbejdet Planer, men da det vilde være en for lang Rejse for de fjernestboende Provins-Bogtrykkere at drage til Aarsmøde paa Bornholm, blev Aarsmødet fastsat til Afholdelse i Roskilde Søndag den 30. Juni 1929, men at man samme Aften tog Bornholmer-Baaden til Rønne. Indtegningen til Turen tog straks sin Begyndelse, og det maa her fortælles,. at Rejseselskabet langt over Forventning blev paa 30 Damer og Herrer, som fik en minderig fire dags Tur ud af det.

Umiddelbart inden Aarsmødet i Roskilde forelaa den 24. Juni 1929

den faste Voldgiftsrets Kendelse om, at Dansk Typograf-Forbunds Opsigelse af Minimaltariffen havde været uberettiget. Tariffen løb derefter uforandret videre endnu et Aar indtil 1. Juli 1930.

Paa Aarsmødet den 30. Juni fremgik det af Formandens Beretning, at Medlemstallet var naaet op paa 201. Formanden nævnede tillige, at han paa Nordisk Bogtrykkerraads Kongres 14 Dage tidligere havde fremsat Spørgsmaalet, om ikke indeværende Tids nye hurtiggaaende Maskiner vilde medføre, at vi i vore Tusindpriser vilde blive nødt til at foretage en Regulering: Formandens Udtalelser fremkaldte ikke saa lidt Røre paa Roskildemødet, idet de fleste Talere hævdede, at det ikke kunde blive Kundens Fordel, hvorledes (og med hvilke Automatmaskiner) Bogtrykkeren fremstillede Tryksagerne.

Regnskabet fik derefter sin særlige Interesse ved, at nogle faa Aarhusbogtrykkere i trykt Form omdelte nogle »Forespørgsler«, der dog - som et Par Talere hævdede - ikke maatte opfattes som Kritik, og saa fremgik det dog af Talen, at det var Kritik, rettet mod de mange Penge, Administrationen af D. P. B. krævede. Rosendahl, som havde oplæst Regnskabet og suppleret det med oplysende Bemærkninger, svarede ret skarpt paa Insinuationerne, ivrigt sekunderet af P. Busch. Saa ebbede Striden ud med, at H. L. A. Mammen vedstod at være en af Bagmændene til de stillede Forespørgsler, og at de nu »var besvaret tilfredsstillende«. Hvorefter Regnskabet fik enstemmig Decharge.

Sidst paa Aaret afholdt Typograferne i Esbjerg en grafisk Udstilling, hvor Bogtrykker K. Rosendahl holdt Foredrag om sine faglige Oplevelser ved Presse-Udstillingen i Köln 1928 og den internationale Bogtryk-Udstilling i London 1929. De af Rosendahl hjemførte Tryksager dannede et betydeligt Supplement til Foredraget, ligesaa den af Aarhuus Stiftsbogtrykkerie reproducerede gamle Blokbog.

I Februar 1930 modtog D. P. B.s Medlemmer Indbydelse til at deltage dels i en Nordisk Kunst-Udstilling i Stockholm 28.-30. Juli 1930 og dels i et til Udstillingen knyttet Nordisk Bogtrykkermøde. Amtsformandsmødet var henlagt til Vejle den 23. Marts 1930.

K. Rosendahl forelagde til foreløbig Behandling de nye Love, der var

foranlediget af Arbejdsgiverforeningens Ændringer. Rent formelt var det en Sammendragning af Medlems-Grupperne. Tillige rummede Forslaget ved en Ændring af Hjælpefondens Love en reel Kontingent nedsættelse. De nye Love gik uden Omtale til Vedtagelse paa det senere Aarsmøde.

Svendeprøverne fik en indgaaende Drøftelse. Det maatte være en faglig Skuemesters Ret og Pligt at kassere Prøverne fra daarlige Læresteder, saa Lærlingeuddannelsen kunde forbedres. Som et grelt Eksempel paa det modsatte oplystes, at en Murermester og en Urmager havde siddet til Doms over en Typograflærling og havde tildelt ham Medalje, skønt Prøven var absolut umulig. - Der var dog Enighed om, at hvis den Art Tilfælde indbragtes for Fællesrepræsentationen, vilde de ikke gentage sig.

Allerede tidligere havde N. K. Nielsen, Randers, slaaet til Lyd for Oprettelse af D. P. B.s Begravelseskasse. Nu udformede han grundigt Planen for Amtsformændene. Fonden maatte være obligatorisk, ellers vilde Sagen være uløselig. Tanken med denne Kasse maa opfattes som en Støtte for Medlemmerne. I sin Oprindelse godgørende, i sine Virkninger nyttebringende. Poul Søndergaard var den eneste Kritiker. Han fandt Tanken god, men til underbyggende Sikkerhed maatte der flere Tal frem, inden Sagen kom for Generalforsamlingens Forum. - Dermed sluttede Debatten.

Typograferne opsagde dette Aar Tariffen paa rette Maade. Skærtorsdag 1930 indviedes under stor faglig Opmærksomhed »Bogtrykkerens Hus« i Den gamle By i Aarhus. Huset var rejst ved lokale, frivillige Gaver, ligesom det gamle Materiel og Inventar var skænket af Fagfolk. D. P. B. havde paa Aarsmødet i Roskilde bevilget 500 Kr. til »Bogtrykkerens Hus«, og Landsformand P. Busch holdt Hovedtalen ved Indvielsen, efter at Bogtrykkermarchen var afsunget. - Redaktør Westphall reciterede det af ham selv i Dagens Anledning forfattede Digt: Gutenbergs Kunst til Ære. - Grosserer Hammerich takkede for Gaven, som Den gamle By vilde vogte vel. - Aarhus ældste Typograf, gamle Woldum, talte om Typografien i forrige Aar hundrede, og dermed var Højtideligheden forbi. - Mange tilrejsende Kolleger havde overværet Begivenheden.

Nordisk Bogtrykkerraad holdt Raadsmøde i København 5.-7. Maj

Til venstre over Broen ligger Bogtrykkerens Hus i Den gamle By.

1930, og i Forbindelse hermed afholdtes i Kunstindustrimusæets Lokaler en Nordisk Bogtryk-Udstilling, hvori ogsaa Provinsen havde sin lødige Andel ved følgende Firmaer:

Aarhuus Stiftsbogtrykkerie,
Centraltrykkeriet ved H. V. Rasmussen, Nykøbing F.,
Reklametrykkeriet ved P. Busch, Aarhus,
N. P. Thomsen, Holstebro,
Arastryk ved L. Rasmussen, Ringkøbing,
Steen Andersens Eftflg., Odense.

Udstillingsarbejderne gik senere paa Vandring til en Række Provinsbyer.

12. Maj 1930 holdt D. P. B. i al Stilhed sin 35 Aars Fødselsdag. Der udvekslede dog telegrafiske Hilsener mellem Foreningen og Æresmedlem, Borgmester P. Hansen, Aalborg. Aarhus og Odense Amtsforeninger sendte telegrafiske Hilsener, Aarhuus Stiftsbogtrykkerie sendte en Blomsterdekoration.

D. P. B. fik den 15. Maj 1930 Meddelelse om, at Frederiksborg Amtsforening Dagen før var bleven stiftet med Bogtrykker Rud. Pallesen som Formand. Ti Dage tidligere var afholdt et Agitationsmøde i Hillerød, hvori Landsformand Busch og Bestyrelsesmedlem H. V. Rasmussen havde deltaget.

Typograferne havde opsagt Tariffen, mest for at komme af med det Pristal, der havde været med dem i Opgangstiden, men nu var dem imod. Paa D. P. B.s Aarsmøde 20. Juli i Aarhus, der faldt midt under Tarif-Forhandlingerne - eller rettere, da de var paa Vej til Forligsmanden - drøftedes Tariffen længe, fordi det følte uretfærdigt, at Løn og Priser skulde stige i en Nedgangsperiode, og at Bogtrykfaget var et af de faa Haandværksfag, der var underkastet denne Vilkaarlighed. Det viste sig da ogsaa senere, at Betænkelighederne paa Aarsmødet ikke havde været ubegrundet. I et Møde den 30. Juli stillede Forligsmanden et Mæglingsforslag, som i en lidt ændret Form vedtoges af Typograferne med ikke alene Pristallets Bortfald, men ogsaa Merferie og et Løntillæg paa ca. halvanden Krone pr. Arbejder (nyudlærte dog kun det halve). Desuden indførtes en Del tekniske Ændringer til Tariffen, men herom var der opnaaet Enighed, for inden Hovedspørgsmaalene gik til Forligsmanden. - Den nye Tarif, der skulde gælde 2 Aar, traadte ifølge Mæglingsforslaget i Kraft den 9. August, hvorved »den varslede Strejke« bortfaldt. - Typograferne havde altsaa sat Trumf paa ved første og andet Strejkevarsel!

For at vende tilbage til Aarsmødets Forhandlinger blev de ændrede Love vedtaget i Styrelsens Affattelse. - Paa Foranledning af Amts formand Aug. Kieffer, Bornholm, vedtoges ved en Protokoltilførsel at fastslaa Styrelsens Berettigelse til at yde forretningsmæssig Bistand overfor Medlemmers Enker. - Langt den største Sag paa Aarsmødet 1930 var dog første Behandling af N. K. Nielsens Forslag om Oprettelse af en

Hjælpekasse (en Begravelseskasse). Det vedtoges at færdigbehandle Forslaget næste Aar.

D. P. B.s Stifter, Bogtrykker Fr. Thillerup, Odense, blev forsaavidt mindet den 16. September 1930, eftersom hans Enke fyldte 80 Aar og fra D. P. B. fik overrakt en Mindevase ved Styrelsesmedlem, Faktor Fich, Odense. Den gamle Dame var baade taknemlig og dybt rørt over Opmærksomheden.

Alle danske Bogtrykkere blev paa en vis Maade indblandet i Storpolitik den 10. Februar 1931, da den tidligere Statsminister Madsen Mygdal under Folketingets Behandling af Forslag til Kriseforanstaltninger udtalte, at »Bogtrykfaget er et Fag, der ikke blot har sine Organisationer, men ogsaa sine Prisaftaler i god Orden og hensynsløst følger dem«. - Udtalelsen vakte en Storm af offentlige Modsigelser i Fagblade og Dagblade, og da Madsen-Mygdals Udtalelser gentoges, blev de i Folketinget skarpt gendrevet af Ingeniør, Oldermand K. V. Koch. I Bladene var det Arbejdsgiverforeningens Formand, Bogtrykker Langkjær, og K. B.s Formand, Olaf Strandberg, der gik Madsen-Mygdals Udtalelser saa haardt paa Klingen, at han følte sig foranlediget til som »Undskyldning« at sige: Det var muligt, at der ikke var Prisaftaler, men saa var der nok noget andet, der var meget værre ---

Efter dette Tilbagetog døde den bladlige Diskussion hen, men Sagen fremdroges dog paa D. P. B.s Amtsformandsmøde den 19. April, hvor K. Rosendahl gav detaillerede Oplysninger om det Lovforslag, som da forelaa til eventuel Vedtagelse. Med stor Interesse vilde Taleren afvente Lovens Ikrafttræden, thi D. P. B. havde ikke nogen Prisaftale i Lovens Forstand, da vore Minimumstal kun er en Beregnings-Vejledning. Der synes endda i visse Tilfælde at kunne blive Tale om en Forbedring af Priserne!

I Esbjerg afholdt D. P. B. Aarsmøde den 5. Juli 1931 med en særdeles omfattende Behandling af alle foreliggende Spørgsmaal. Det blev rent ud den livligste Forhandlingsdag i Foreningens Historie, og det blev dertil en Mærkedag i Foreningens Historie, idet Begravelseskassen efter en lang Diskussion om Formaliteterne endelig vedtoges oprettet. Hovedprincippet i Kassen var, udtalte Forslagsstilleren,

N. K. Nielsen, at der betales 10 Kr. pr. Dødsfald, og der udbetales 1000 Kr. til Dødsfald, naar den afdøde har været Medlem i to Aar, og vedkommende var under 45 Aar ved Optagelsen. Medlemmerne vilde efter al menneskelig Beregning ikke komme til at indbetale det Beløb, der bliver udbetalt ved Død. - Det viste sig ogsaa, at den statistiske Beregning var rigtig anlagt, thi efter at Kassen havde virket en Række Aar, kunde Udbetalingssatserne sættes betydeligt op, medens de 10 Kr. pr. Dødsfald bibeholdtes.

Under Punkt Eventuelt drøftedes paa Poul Søndergaards Foranledning Betimeligheden af at faa oprettet en Ophugningsfond til Erhvervelse af gamle Trykpresser, saa de ikke faldt i Hænderne paa Ikke fagfolk, der ellers udførte Billigmageri med dem. Fra alle Sider støttedes Tanken, om end man paapegede Vanskelighederne ved Tankens Udformning i Praksis. En enkelt Taler troede, at man ved Enighed i Amtsforeningerne kunde løse Spørgsmaalet, inden de gamle Maskiner kom paa Markedet, og dette er ogsaa gennem Aarene lykkedes i mange Tilfælde.

Bestyrelsen fik Bemyndigelse til forsøgsvis at træffe Arrangement med en første Klasses Tegner. Hertil bevilgedes forsøgsvis 2000 Kr., men Forsøget faldt ikke ud til Fortsættelse udover to Aar. Det skal dog ærligt tilføjes, at det ikke var Tegneren Hakon Mielches Skyld. Han reklamerede ganske udmærket i Bogtrykkerbladet, men alt for faa Kolleger benyttede ham.

I Forbindelse med Købestævnet i Fredericia arrangeredes en Bogtryk-Udstilling, og D. P. B. satte sig i Spidsen for, at der for Fagets Ungdom arrangeredes Fællesture til Udstillingen, og ca. 100 Lærlinge fulgte Opbudet. D. P. B. havde som Taler indbudt Typograf Martin Pedersen, Nykøbing F. - Det var i Begyndelsen af Perioden med den funktionelle Typografi, og Foredragsholderen gennemgik de udstillede Tryksager paa en yderst saglig Maade, idet han erklærede sig som Tilhænger af den moderne Typografi. Han udtalte til Slut, at det var en Misforstaaelse at tro, at al Funktionalisme er uskøn.

Ved Amtsformandsmødet den 17. April 1932 drøftedes fra de forskellige Kredse en Del lokale Sager, hvoraf dog ingen var saa betydelige, at de henvistes til Aarsmødet. Det eneste var, at Tegneren burde vi vedblivende knytte til os, for han var forstaaende, teknisk vejledende og havde en munter Streg ---

I Dagene 13.-14. Juni 1932 holdt Nordisk Bogtrykkerraad Møde i Stockholm, hvor D. P. B. var repræsenteret. Paa Mødet forelaa Afhandlinger om Bekæmpelsen af Statstrykkerier, Regler for Skatteafskrivning, Beskyttelse af Priser, Kalkulationskursus pr. Korrespondance, obligatoriske Svendeprøver o. s. v.

Aarsmødet i Odense havde ikke nogen Mærkesag paa Dagsordenen dette Aar. Formandens Beretning gav som sædvanlig et Billede af hele Foreningens Liv og Virkekraft. Medlemstallet paa 212 viste Stigning. Mellem Hovedorganisationerne De samvirkende og Arbejdsgiverforeningen var sluttet Aftale om, at alle Overenskomster løb videre, saa Bogtrykfaget havde Arbejdsro indtil 1. Juli 1933. Formanden slog et Slag for, at D. P. B. fik et Arkiv, og der bevilgedes hertil 5000 Kr.

Som et Kuriosum hør nævnes, at det lille Papir-Regnskab, Poul Søndergaard i 13 Aar havde ført, nu fremlagdes for sidste Gang, idet samtlige Interessenter havde tiltraadt, at der for Overskudet købtes en Obligation paa 1000 Kr., der indgik i D. P. B.s Understøttelses fond.

Et Udvalg nedsattes for at faa Trykskalaen ændret. - Derefter førtes en lang Forhandling om at faa bedre Dansk indført i Folkeskolen, saa Eleverne kunde møde med tilstrækkeligt Kendskab til Sproget, naar de skulde i Lære. Diskussionen sluttede med Vedtagelse af en Resolution, der opfordrer Bestyrelsen til at træde sammen med de andre faglige Organisationer og derfra rette Henvendelse til Ministeriet angaaende bedre Folkeskole-Undervisning i Dansk. - Resolutionen vakte det ønskede Røre saavel i Fag- som Dagblade og mellem Pædagogerne.

I Anledning af Bogtrykkunstens 450 Aars Jubilæum for Indførelsen i Danmark bragte Bogtrykkerbladet i Eftersommeren 1932 en Række Artikler om Johan Snell. Odense Bogtrykkerforening satte sig i Spidsen for en Udstilling af Odense-Tryk 18.-20. September 1932. Udstillingen blev en stor Sukces, idet den besøgtes af 2000 Mennesker.

Vinteren 1932-33 var der i Bogtrykkerbladet ført en Diskussion

om Svendeprøverne - hvorvidt D. P. B. skulde have sin selvstændige Ordning eller indgaa under Fællesrepræsentationens Ordning. Spørgsmaalet blev forelagt paa Amtsformandsmødet i April 1933. Her viste der sig lige saa store Divergenser som ved Drøftelsen i Bladet. Sluttelig nedsattes et Tremands-Udvalg til - sammen med Bestyrelsen - at udarbejde og forelægge et Forslag for Aarsmødet, der var fastsat til Afholdelse 9. og 10. Juli 1933 i Nykøbing F. En foreløbig Svendeprøveordning vedtoges paa dette Møde.

Forud for Aarsgeneralforsamlingen paa Falster udsendte Bogtrykkerbladet et flot Agitationsnummer paa 40 Sider, indeholdende - for uden Reklamer - en Række Artikler, bl. a. en munter »Nekrolog« af Tegneren Hakon Mielche, der med megen Humor lægger Kortene paa Bordet: »Ingen maa beskylde mig for, at det var mine Kræfter, der svigtede - jeg fik nemlig ikke Lov at bruge dem. Jeg overrækker herved, under Iagttagelse af alle Høflighedsformer, D. P. B. min Opsigelse af den pr. 1. December udløbende Kontrakt. Jeg har maattet lægge mit Arbejde om paa andre Felter, som efterhaanden vil lægge Beslag paa Størsteparten af min Tid ...«.

Det viste sig at være en klog Opsigelse fra Mielches Side. Et Par Aar senere var han ved sine Bøger og Rejsebeskrivelser en Globetrotter, der ikke mindst fik Format ved de Tegninger og Billeder, han iklædte sine Rejsebeskrivelser.

Bogtrykkerbladets Agitationsnummer i Juni 1933 blev iøvrigt maalgivende for Bladets Fremtid, thi ved Aarets Udløb ændredes Form og Indhold, idet Bogtrykkerbladet blev et Maanedsskrift.

Af Falstermødets Beslutninger skal yderligere nævnes, at Begravelseskassen efter de stipulerede to Arbejdsaar blev gjort obligatorisk.

- Formanden havde et halvt Aar tidligere fejret 25 Aars Bogtrykker Jubilæum, i hvilken Anledning D. P. B.s øvrige Styrelsesmedlemmer indstillede til Generalforsamlingen (medens Formanden et Øjeblik forlod Salen) at oprette et Jubilæumslegat med P. Busch og Hustrus Navn. Da Formanden atter kom til Stede, udtalte K. Rosendahl:

> Kære Busch! Generalforsamlingen har enstemmig godkendt vort Forslag om det Legat, der er oprettet i dit og din Hustrus Navn. Dette er en saare ringe Paaskønnelse for dit store Arbejde. Ogsaa i Dag har du sat dig fast i dit Sæde ved din udmærkede Beretning om Bestyrelsens Arbejde, men i Virkeligheden er det dit Arbejde! (Haandklap).

Efter Aarsmødet afholdtes en livlig Festmiddag med mange morsomme faglige Overraskelser fra Falster-Kollegernes Side. Om Mandagen var der Sejltur paa Guldborgsund med afsluttende Frokost paa »Prins Valdemar«, Lollandssiden.

D. P. B.s Medstifter og mangeaarige Formand, fhv. Borgmester P. Hansen, Aalborg, døde den 21. September 1933, henved 79 Aar gammel. D. P. B.s Formand talte ved Baaren. Det var en meget stor Jordefærd, hvori mange lokale og tilrejsende Bogtrykkere deltog.

Inden Aaret 1933 løb ud, forelaa Dom i en Strid om Skattebøgers Udgivelse. Da det var en principiel kollegial Sag, anmodedes K. Rosendahl af D. P. B. om at paatage sig Arbejdet med Sagen. Denne førtes af Landsretssagfører Poul Jæger, Esbjerg. Ved Landsretsdom af 8. December 1933 i Sagen Esbjerg Skatteborgerforening contra Bogtrykker K. Rosendahl udtaltes i Konklusionen, at Indklagedes Fri findelsespaastand vil være at tage til Følge.

De tre samarbejdende Organisationer: K. B., D. P. B. og O. B. P. planlagde straks i 1934 i Fællesskab at foranstalte et otte Dages Mesterkursus paa Teknologisk Institut i København i Dagene 23.-30. Maj. Dette Kursus blev en stor Sukces, idet det samlede ca. et halvt Hundrede Deltagere, heraf 20 fra D. P. B.

Paa Amtsformandsmødet den 6. Maj i Fredericia kritiseredes Svendeprøvernes forskellige Karaktergivning stærkt, og der sloges til Lyd for, at Fællesprøverne ogsaa burde følges af en fælles Landsbedømmelse. Med C. G. Fich som Formand var nedsat et Udvalg for Svendeprøverne. Iøvrigt herskede paa Mødet Forbavselse over, at det næsten tiaarige Regulativ ikke benyttedes ved alle Svendeprøver, hvortil Dirigenten, K. Rosendahl, indvendte, at Fællesrepræsentationen intet Middel havde til at tvinge de lokale Haandværkerforeninger til at benytte Regulativet.

Det vedtoges at meddele Fællesrepræsentationen, at D. P. B. ved Bedømmelserne vilde stille Fagfolk til Raadighed, hvis de kunde faa Magt og Myndighed fra Fællesrepræsentationen.

Den aarlige Generalforsamling var fastsat til Kolding den 8. og 9. Juli 1934, idet Andendagen var forbeholdt en Udflugt til Kristiansfeld og Skamlingsbanken. - Selve Aarsmødet optoges iøvrigt stærkt af Formandens omfattende Beretning, først om den nylig vedtagne to aarige Tarif og dernæst om Styrelsens Arbejde for Foreningen og alle de Opgaver, som der strejfedes ind paa, og som Mødedeltagerne ud talte sig om. - K. Rosendahl forelagde som sædvanlig det store Foreningsregnskab med de mange Underafdelinger, og lige saa selvfølgeligt var der ogsaa i 1934 lang Diskussion om, hvorvidt Obligationerne i Regnskabet burde staa til Indkøbspris, Dagskurs eller Parikurs. Denne Diskussion sluttede altid med enstemmig Decharge. Rosendahl takkede for Enstemmigheden og tilføjede ikke uden Lune: Ja, saa vil vi altsaa afvente Diskussionen om det samme Punkt næste Aar (Munterhed).

Faktor C. G. Fich døde i Odense seks Uger efter, at han paa Koldingmødet paany var genvalgt til D. P. B.s Styrelse, hvoraf han havde været Medlem i 12 Aar, en dygtig Fagmand og en ærlig, idealistisk indstillet Karakter. Det skyldtes hans Arbejde i Styrelsen, at Svendeprøve-Regulativet laa saa langt fremme i Provinsen, som Tilfældet var. Ogsaa i Rejsningen af det betydningsfulde Kalkulationsspørgsmaal havde Fich haft sin store Andel. Han blev 64 Aar. Hans Plads i Styrelsen besattes midlertidig med Bogtrykker Aage Dreyer, Odense, hvis Valg stadfæstedes ved Aarsmødet i Aarhus den 12. Maj 1935.

Formandspladsen i D. P. B.s Svendeprøve-Udvalg overgik til den hidtidige Udvalgssekretær, Dir. Hvidhjelm-Petersen i Odense, men fire Uger efter Overtagelsen døde ogsaa han, kun 52 Aar gammel. Efter Hvidhjelm-Petersens Død blev Bogtrykker E. Stenstrup Jensen, ligeledes Odense, Formand for Svendeprøve-Kommissionen, og da Lærlingeloven tre Aar senere fastsatte en Landskommission for Bogtrykfagets Svendeprøver, var Stenstrup Jensen selvskreven til at indtage Formandspladsen og har siden med stor Dygtighed vist sig at være

rette Mand paa rette Plads.

Aaret 1935 kom i nogen Grad til at staa i Festens Tegn omkring Foreningens 40 Aars Bestaaen. Amtsformandsmødet i Fredericia først i Marts foregik uden større Begivenheder. Aarsmødet holdtes i Aarhus med megen Festivitas paa selve Stiftelsesdagen den 12. Maj. Poul Søndergaard, Odense, udnævntes til Æresmedlem og fik overrakt et kunstnerisk udført Æresdiplom:

Dansk Provins Bogtrykkerforening har bestaaet i 40 Aar, og Jubilæumsaaret ønsker vor Forenings Medlemmer at hædre Dem og udtrykke Taknemlighed og Højagtelse for Deres maalbevidste og trofaste Arbejde i Fagets og Foreningens Tjeneste i mere end en Menneskealder. Vi Ønsker tillige at give vor hjertelige Erkendtlighed et synligt Udtryk ved at udnævne Dem til Æresmedlem af Dansk Provins Bogtrykkerforening.

12. Maj 1935.

P. Busch. K. Rosendahl. H. V. Rasmussen.
N. K. Nielsen. A. Dreyer.

Ved Receptionen mødte en Repræsentant for De forenede Papirfabrikker som første Gratulant og overrakte Blomster samt en Check paa Kr. 2000 til Understøttelsesfonden. Papirfirmaet Jørgen Schjerbeck jun., København, sendte skriftlig Hilsen med en Check paa Kr. 1000 til Forøgelse af Firmaets tidligere oprettede Legat. Grafisk Leverandørforening overrakte ved sin Formand, Fabrikant G. Eickhoff, en overordentlig skøn Vase af københavnsk Porcelæn. D. P. B.s Insignier indgik paa den smukkeste Maade i Vasens Dekoration.

Selve Generalforsamlingen var meget kort. Formandens Beretning udviste, at Medlemstallet paa 40 Aars-Dagen var 220. Arbejdsforholdene havde været rolige, og en toaarig Tarif var opnaaet. Foreningens indre Arbejde var stadigt rettet mod Kalkulation og lokale Mesterkursus.

Medens Formanden i nogle Minutter forlod Salen, vedtog Forsamlingen paa Næstformand Rosendahls Indstilling at forhøje det tidligere oprettede Legat paa Kr. 2500 med yderligere Kr. 2500 til »Kis og P.

Busch's Legat«, saa dette nu blev paa Kr. 5000. Da Formanden atter traadte ind i Salen, hilstes han med store Ovationer. Busch takkede for den store Glæde, der paa Foreningens Festdag var beredt ham ved Legatets Udvidelse.

Det blev efter Mødet en virkelig Festmiddag, der holdtes paa Hotel Royal i Aarhus. 150 gallaklædte Damer og Herrer deltog. Blomster, Lys, Farver og Smil alle Vegne. K. B.s Formand, Bogtrykker Olaf Strandberg, holdt den egentlige Festtale og gjorde det smukt ud fra Samarbejdets Aand. K. B. ønskede til Lykke med det, D. P. B. havde udrettet for hele Standen. Derefter vekslede Tonerne mellem Taler og Sange i næsten fem Timer. Bagefter dansede man et Par Timer, og den rige Festdag var sluttet.

Mandagens Udflugt var en Biltur rundt i Aarhus, bl. a. havde Byraadsmedlem P. Busch faaet Svømmehallens Najader til at optræde, Turen og Dagene i det hele taget sluttede med en animeret Frokost paa »Ørnereden«. ·

Umiddelbart efter D. P. B.s Aarsmøde 1935 holdt Nordisk Bogtrykkerraad i Helsingfors et Møde, i hvilket D. P. B.s Formand og Næstformand deltog. - Raadet vedtog at offentliggøre følgende Resolution for Bogtrykkere og Leverandører.

»Ved Salg af Trykmaskiner eller Materiel, hvorved gamle Maskiner tages i Bytte, bør disse ikke videresælges, men ophugges. Desuden henstilles, at Bogtrykkerierne i alle Lande ved Nyanskaffelse af Maskiner ophugger de gamle, saa de ikke paany kommer paa Markedet og ved billig Anskaffelse foranlediger usund Konkurrence. Det bør desuden ligge i hver Fagmands Interesse ikke at forsimple Kvaliteten af Trykarbejder ved Anvendelse af de nævnte Mindreværdsmaskiner«.

Beretningerne fra Danmark blev aflagt af Olaf Strandberg og P. Busch. K. Rosendahl talte om Afskrivningsprocenten paa Materiale og Trykmaskiner. Senere paapegede Rosendahl Nødvendigheden af at faa Nordisk Bogtrykkerraad med i det internationale Arbejde og foranledigede en Henvendelse til det internationale Bogtrykkerbureaus Sekretariat. Heri udtalte Nordisk Bogtrykkerraad sine Ønsker og paapegede de

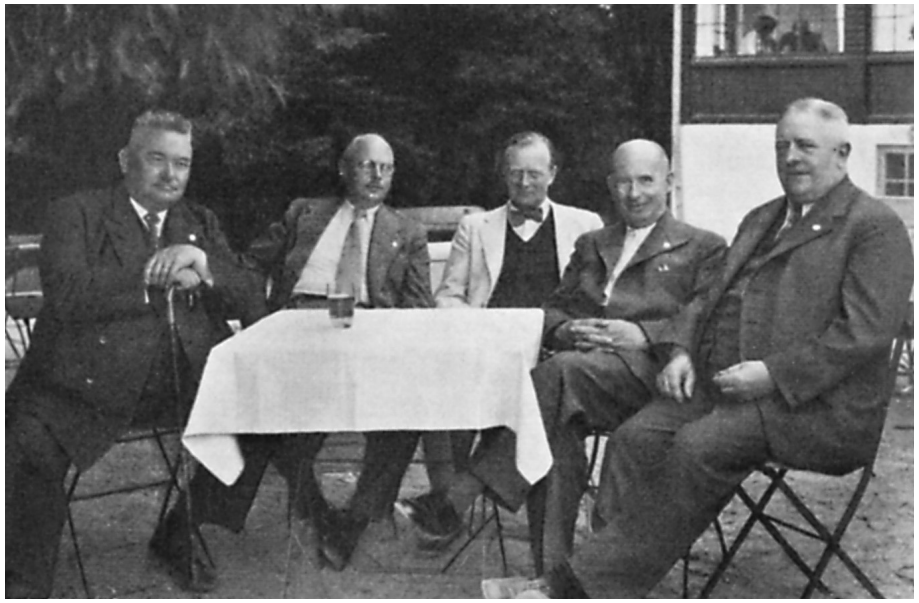
nødvendige Forudsætninger for Samarbejdet.

Aaret 1936 startedes med en Kampagne for at erhverve nye Medlemmer paa Basis af Arbejdsgiverforeningens »Anmærkning 2«. Det var særlig ved Amtskredsenes Hjælp, at Anmærkningen skulde brin ges i Højsædet. Paa Amtsformandsmød t i København den 21. Marts 1936 gav man fra alle Sider sin Tilfredshed til Kende med det af Styrelsen udsendte Cirkulære om Anmærkning 2. - Paa Mødet forelaa Meddelelse om, at Typograferne havde opsagt Tariffen pr. 1. Juli 1936, hvorved den Mulighed kunde opstaa, at vor Tarifspørgsmaal blev inddraget i den paa daværende Tidspunkt verserende Lock-out andre Fag imellem.

Amtsformandsmødet var iøvrigt Lørdag Formiddag henlagt til København for at faa et Fagstævne etableret omkring den nordiske Bogtryk-Udstilling, der havde været i Finland og Sverige, og nu ved D. P. B. og K. B.s Samarbejde med Nordisk Bogtrykkerraad var arrangeret i Raadhushallen i otte Dage, 21.-29. Marts. Efter Mødet gik alle Deltagere til Udstilling, og det tog Timer at gennemgaa de fire nordiske Landes Farverigdom. Det var en mægtig Udstilling, der viste Bogtrykfagets høje Standard. - Efter Udstillingen var der et som Pølsegilde arrangeret selskabeligt Samvær, hvor Københavnere og Provinsianere rystedes sammen. P. Busch præsiderede meget muntert og fratog de langvarige Talere Ordet, for derefter at give alle de indtegnede otte Talere Ordet paa een Gang, mens de 200 Gæster sang de omdelte Sange.

Søndagens Foredragsrække var af Hensyn til den anstrengende Lørdag ansat til Kl. 13: Ingeniør Ivar Jantzen: »Fagets økonomiske Basis«, Direktør I. C. Petersen: »Bogtrykfagets Fremtid«, Reklamechef Holger Jugel: »Vi skal benytte det gode, der er at finde i de moderne Salgsmetoder«. Efter Foredragene besaa alle Deltagerne - under Bogtrykker Holger Meyers Ledelse - Fagskolen for Boghaandværk. - Udstillingen var besøgt af mange Tusinde interesserede Fagfæller og Kunder. D. P. B. havde til de to sidste Dage inviteret alle Landets Faglærere, 25 ialt, til Udstilling og Instruktion paa Fagskolen. - Det blev alt i alt en yderst vellykket Udstilling.

Svendborg var Rammen for Aarsmødet i 1936, og var det end et Sted

D. P. B.s Styrelse 1936.
H. V. Rasmussen - N. K. Nielsen - Aage Dreyer - K. Rosendahl - P. Busch.

uden for den almindelige Rute, var der dog kommet mange Medlemmer til Stede, ikke mindst fordi Behandlingen af en treaarig Tarif var Hovedpunktet paa Dagsordenen. Efter en lang Forhandling vedtoges Tariffen med alle Stemmer mod 1. - I Forbindelse med at der var mange Medlemmer til Møde, skal ogsaa nævnes, at Medlemstallet var steget fra 208 til 232.

Efter Formandens Beretning var der livlig Forhandling, som mest drejede sig om en udvidet, moderne Prisliste. Formanden svarede, at det grundlæggende for en Prisliste altid vil være Arbejdernes Timepris og Tusindprisen pr. Maskintime. Taleren havde i Nordisk Bogtrykkerraad rejst det Spørgsmaal: Hvordan regulerer vi vore Trykpriser? Men ingen af disse forstaaende Mænd turde besvare det. Alene kan Styrelsen ikke løfte Opgaven, men naar Tiden er inde, maa vi have Lov at søge Folk fra det praktiske Liv til at deltage i Løsningen af denne - vor hidtil største Opgave. - Fra Ringkøbing Amtsforening forelaa ønske om at faa Leverandøroverenskomsten revideret paa nærmere angivne Punkter,

og dette Ønske lovede Styrelsen at efterkomme.

Med Redaktør Rud. Brandt som Fører var Bilturen om Mandagen lagt til Faaborg, hvor der var Frokost paa »Klinten«. I Turen deltog ca. 60 Damer og Herrer.

Et af D. P. B.s ældste Medlemmer, Direktør Anthon Petersen, der havde været Deltager i Svendborgmødet, døde først i September, 79½ Aar gammel. Han havde i mere end 30 Aar været Revisor i D. P. B. og var gennem en Aarrække fast Dirigent ved Generalforsamlingerne. Tillige var han mangeaarig Formand i Odense Amtsforening.

I September Maaned 1936 blev D. P. B.s Formand, P. Busch af det konservative Folkeparti indvalgt i Landstinget, nu var han baade Byraadsmedlem og Landstingsmand.

Den 2. Maj 1937 holdtes Amtsformandsmøde i Fredericia med næsten alle Amterne repræsenterede. Den røde Traad i Forhandlingerne var Prisspørgsmaalet og Lærlinge-Uddannelsen, og Formanden fremhævede da ogsaa, at det var paa disse to Felter, Faget skulde hæves. Angaaende selve Priserne var der nu i mange Aar arbejdet med mange Lokalprislister, om end paa et fælles Beregningsgrundlag. Nu maatte der stiles mod en Lands-Prisliste.

Aalborg var efter 22 Aars Forløb Sædet for Aarsmødet 11. og 12. Juli 1937. Mødet var saa stort, at Aalborg-Bladene slog det op til en Bogtrykker-Kongres. Foruden de generelle Sager med Beretning og Valg var Spørgsmaalet om Bogtrykkernes kollektive Reklame til første Behandling. I Bogtrykkerbladet var gaaet en Konkurrence forud om den bedste Besvarelse af Reklame-Spørgsmaalet, og denne Besvarelse dannede Kernen i Sagens Behandling paa Aarsmødet. Den lange Forhandling om dette Emne sluttede med, at det overlodes til Bestyrelsen at undersøge, om Vejen med kollektiv Reklame var farbar, i bekræftende Fald at realisere Planen. Hertil bevilgedes som Maksimum 5000 Kr. Senere nedsatte Styrelsen et Udvalg: H. V. Rasmussen, Nykøbing F., samt Reklamechef H. Jugel og Bogtrykker Børge Busch, Aarhus.

Den i Foraaret 1937 vedtagne nye Lærlingelov (som Foreningens

Formand, Landstingsmand Busch, var gaaet stærkt imod) fastsatte en Svendeprøvekommission for hele Landet, og D. P. B.s Regulativ maatte derfor ændres i Lovens Aand. Herom gik man i Samarbejde med Fagets øvrige Organisationer. Senere blev Stenstrup Jensen, Odense, Formand for den omtalte Lands-Kommission.

Kongressen sluttede med en meget munter Middag paa Hotel »Phønix«. Stilfulde Taler og Masser af Tryksager i gammeldags Tilsnit, parret med Revolutions-Opraab og lystige Sange i brogede Klæder!

Andendagen var helliget en storartet Udflugt pr. Rutebiler til Løkken med Hjemtur over den nys kultiverede store Vildmose. I Turen deltog 70 Damer og Herrer.

Søndag den 10. Oktober 1937 var for alle D. P. B.s mange Venner en Sorgens Dag, thi Morgenblade og Radio meddelte, at Landstingsmand Busch Lørdag Aften var død af et Hjerteslag, 61 Aar gammel. Han var ved sin Død nær inde paa sin 25 Aars Dag som Styrelses medlem i D. P. B. Nu afskar Døden ham fra frivillig at forlade D. P. B.s Ledelse, thi dette havde været hans Agt i Sommeren 1938. - Det blev en meget stor Jordefærd fra Frue Kirke i Aarhus. Efter Pastor Søllings Tale om Busch's rige Arbejdsevne hans aabne, umiddelbare Sind og store Hjerte, holdt K. Rosendahl en bevæget Tale om Busch som Førerskikkelsen indenfor sit Fag og hele Haandværkerstan den. For os Mennesker at se stod Busch nu paa sit Livs Højdepunkt. Han hvde faaet Sæde i Folkets Raad og glædede sig ved Arbejdet, men saa skar Gud hans Livstraad over, og han fik sit ofte udtalte ønske opfyldt, at han maatte dø i Arbejdet. - Endnu talte Folketingsmand Henning Hasle. - Frimurerne stod Æresvagt, og Personalet bar Kisten ud af Kirken. Ti Foreningsfaner gik i Spidsen for det store Ligtog - det var en Høvding, der førtes til Graven. Her bragte Folketingsmand Jul. Schrøder en sidste Hilsen fra Dansk Typograf Forbund til en sympatisk, forstaaende og loyal Modstander. - Efter at Sønnen, Bogtrykker Børge Busch, havde takket for den store Deltagelse, var Højtideligheden forbi. - Paa afdødes 62 Aars Fødselsdag, 19. Juli 1938, afsløredes paa Graven en Mindesten med Portræt relief, som D. P. B. havde rejst for sin kære, mangeaarige Formand.

Bogtrykker K. Rosendahl, Esbjerg.
Indvalgt i Styrelsen 1919. Næstformand 1922-37.
Formand fra 1937.

Kun for et Øjeblik standsede Foreningslivet. K. Rosendahl valgtes til Formand, medens N. K. Nielsen blev Næstformand. - Bogtrykkerbladet forblev i Aarhus, og D. P. B.s Beregningskontor autoriseredes hos Børge Busch og Faktor S. Schou.

Slutningen af Aaret 1937 stod mest af alt i Diskussionens Tegn omkring Lærlingeloven, der traadte i Kraft 1. Oktober 1937. Bogtrykfaget købte sig ved Hjælp af en betydelig Merløn til Lærlinge den 5 Aars Læretid, som Loven kunde give Dispensation til. Ringkøbing Amtsforening havde gennem D. P. B. forespurgt Arbejdsgiverforeningen, om den vilde være villig til at tage en Retssag paa Spørgsmaalet om Nedsættelse af de løbende Lærekontrakter til 4 Aar. - Det fandtes ikke formaalstjenligt at tage en saadan Retsag.

Den nye Landsformands Aarsbetragtninger pr. 1. Januar 1938 var saavel et Tilbageblik som et Fremsyn. 1937 havde været et Aar med god Beskæftigelse, saa det endog undertiden havde knebet med at faa fornøden Arbejdskraft. Vi havde faaet mange nye Love og maatte være forberedt paa endnu flere Love, der stadig vilde betyde nye Indgreb i Arbejdsvilkaarene. I 1938 vilde der dog intet Tarifspørgsmaal være, idet Tariffen løb indtil 1. Marts 1939.

Det faglige Udvalg for Bogtrykfaget i Danmark afholdt konstituerende Møde den 3. Februar 1938. Ifølge ministeriel Anordning kom Lærlingeloven og Svendeprøvernes Ordning til at sortere under dette Udvalg. D. P. B.s Formand var født Medlem af det faglige Udvalg. Første Sag var Anmodning til Socialministeriet om Dispensation fra Lærlingelovens § 3, saaledes at Bogtrykfaget bibeholdt 5 Aars Læretid. Dette bevilgedes i femaarige Perioder.

Den 27. Marts afholdtes Amtsformandsmøde i Fredericia. Mødet var stærkt præget af Kravet om en ny Prisliste, og Rosendahl svarede, at den vilde komme, men der maatte gaa et stort, forberedende Arbejde forud, navnlig skulde en Række Spørgsmaal besvares fra alle store og smaa Bogtrykkerier, saaledes at Generalomkostningerne klart fremkom. Sommeren vilde medgaa hertil. Og naar Prislisten fremkom, vilde der sikkert kræves »Kursus til Indarbejdelsen«.

Interiør fra D. P. B.s Kontor i Esbjerg.

Spørgsmaalet om »Den kollektive Reklame« formede sig sluttelig til en Enighed om Udvalgets Forslag (fremsat af H. V. Rasmussen, Nyköbing F., samt Børge Busch og Reklamechef H. Jugel, Aarhus). Amtsformand A. Schiøttz-Christensen, Aalborg, ønskede Aarsmøderne mere positive med belærende Foredrag og Instruktion.

Landsformanden gav ham Ret med Hensyn til Foredrag og Faglighed, dog kan vi ikke afholde Kursus i Forbindelse med Aarsmødet, men dette ønskede Schiøttz-Christensen heller ikke.

Sidst i Maj 1938 afholdtes en Reklamekongres i Aarhus, og i Tilslutning til denne afholdtes en Vandre-Udstilling af Bogtryk. Udstillingen var ligeledes i Odense samtidig med Aarsmødet 10.-11. Juli.

K. Rosendahl aabnede Aarsmødet med Mindetaler over de i Aarets Løb afdøde Kolleger, først og fremmest den mangeaarige Formand, P. Busch.

Af Aarets Statistik nævnede Formanden, at Medlemstallet var gaaet frem fra 242 til 250. Arbejdet i Foreningen havde været stærkt præget af de vedtagne Erhvervslove: Overarbejdsloven, Ferieloven, Lærlinge

loven, Retsforholdet mellem Arbejdsgivere og Funktionærer i private Erhvervsvirksomheder samt endelig Lov om Pressens Brug, der særlig ved rørte Bogtrykfaget. Kun faa Medlemmer aner, hvor meget Arbejde der efterhaanden lægges paa Lederne af de faglige Organisationer baade hjemme og ude. Erhvervslovgivningen bygger paa os, saa det er nødvendigt at følge Lovenes Behandling for at varetage de respektive Fags Interesser. Efter Vedtagelsen følger saa Udformningen i det praktiske Liv, og den er ofte meget besværlig, da Lovenes Affattelse kræver Fortolkning og Forhandling med modstaaende Organisationer. En ny Overenskomst med Leverandørerne vedtoges for hele Landet. Om Bogtrykkernes kollektive Reklame førtes en flere Timers Forhandling, hvorefter det med næsten alle Stemmer vedtoges ikke at foretage yderligere i Sagen. Det vedtoges at lønne Formandsstillingen fremtidig.

Af Styrelsen udtraadte H. V. Rasmussen efter eget Ønske. Han havde i en Snes Aar siddet i Styrelsen og gjort et stort, fagligt Arbejde. I hans Sted indvalgtes S. J. Nielsen, Slagelse. Børge Busch, Aarhus, nyvalgtes ligeledes. - N. K. Nielsen, Randers, genvalgtes.

Som Følge af det ønske, A. Schiøttz-Christensen havde udtalt ved Martsmødet, havde D. P. B. for første Gang knyttet et Foredrag til Aarsmødet. Foredragsholderen var Driftsbestyrer Hans Emborg, Gutenberghus - en af den københavnske Minimalberegnings Fædre. I en lille Time holdt han Forsamlingen i Aande med faglige Tal, som blev yderligere interessante for Provinsianerne, fordi deres egen Prisliste var i Støbeskeen.

En Uge efter Aarsmødet afsløredes D. P. B.s Mindesten for Bogtrykker P. Busch paa Aarhus Kirkegaard.

Nordisk Bogtrykkerraads 12. Møde holdtes den 10. August 1938 i Oslo, hvor Præsidenten, Grøndahl (Norge), holdt en Mindetale for D. P. B.s afdøde Formand. - O. Strandberg og K. Rosendahl aflagde Beretningerne fra Danmark. Senere under Mødet holdt Rosendahl Foredrag om 2 Aars dansk Erhvervslovgivning. Hans interessante Oplysninger fremkaldte en Række Spørgsmaal fra de forskellige Landes Repræsentanter. - Senere skulde næste Mødested fastsættes, og paa Rosendahls Forslag fastsattes Esbjerg, men Forholdene har medført, at Mødet end-

Bogtrykker Børge Busch, Aarhus.
Indvalgt i Styrelsen 1938.

nu ikke har kunnet holdes.

Aaret 1938 sluttede med, at D. P. B.s Prisliste-Udvalg var samlet til et tre Dages Møde i København for at samle det tilvejebragte statistiske Materiale og grundlægge den nye Prisliste.

D. P. B., som gennem flere Aar havde staaet udenfor det internationale Bureaus Arbejde, meldte sig paany fra 1939 som Deltager i det internationale Arbejde. At Krigsforholdene - ligesom paa mangfoldige andre Omraader - ogsaa for en Tid standsede det internationale Bureaus Virksomhed, siger sig selv.

Den 1. Marts 1939 vedtoges en treaarig Tarif, der indeholdt Reguleringer og Forhøjelser til navnlig de yngre Arbejderes Lønninger. Samtidig omredigeredes Tariffen, saa den blev lettere overskuelig.

Der var gennem 40 Aar sket saa mange Tilføjelser, at Stoffets Omordning maatte moderniseres.

Bogtrykfagets Svendeprøveregulativ blev godkendt af Handelsministeriet pr. 13. Februar 1939. Regulativet var - efter den nye Lærlingelovs Ikrafttræden - det første Regulativ, Ministeriet godkendte. Den 26. Marts holdtes Amtsformandsmøde i Fredericia. Efter de sædvanlige Beretninger fra Amterne holdt Faktor og Kalkulator John Madsen, Kø-

Bogtrykker S. J. Nielsen, Slagelse.
Indvalgt i Styrelsen 1938.

benhavn, et Foredrag om Prisdannelse og Omkostningsberegning - et Foredrag, der for de mødte Foreningsledere maatte betragtes som en Orientering, en Forløber for D. P. B.s kommende Prisliste. Foredraget gav Anledning til, at John Madsen blev inviteret til at holde Foredraget endnu en Gang ved det kommende Aarsmøde, som var fastlagt til Slagelse 8.-10. Juli. Inden Aarsmødet holdtes, forelaa den nye Prisliste og høstede megen Anerkendelse for den Grundighed, hvormed den var udarbejdet. Om Lørdagen holdtes Kalkulationskursus; hele Slagelsemødet kom derved til at staa i Prislistens Tegn. Det blev det største faglige Stævne, som indtil daværende Tidspunkt havde været holdt i D. P. B. - Efter John Madsens Foredrag var der en livlig Spørgetime.

Allerede Aaret tidligere var det paa A. Schiøttz-Christensens Forslag vedtaget, at Aarsberetningen i trykt Tilstand skulde være Medlemmerne i Hænde før Generalforsamlingen. Dette var altsaa foregaaet, og Formanden - som først havde været imod Vedtagelsen - erklærede nu, at det i Grunden føltes som en stor Behagelighed at have dette Arbejde til Side, hvorved der blev bedre Plads til andre Forhandlinger. Iøvrigt havde der i Aarets Løb været god Tilgang, alene paa Slagelse-Mødet forelaa Tilmelding fra ti nye Medlemmer. Aarsmødets 3. Dag benytte-

Redaktør Chr. Brixtofte.
Formand for
Organisationen af Bladudgivere.

des til en Biltur til Næstved med et længere Besøg paa det udvidede Papirværk omkring Maglemølle og Susaaen.

Sidst i August 1939 døde Redaktør Carl Pedersen, Formanden for Organisationen af Bladudgivere. Det var et stort Tab for hele Bogtrykkerstanden, forsaavidt som han havde været Sjælen i Samarbejdet med D. P. B. og var en ypperlig Forhandlingens Mand. Han efterfulgtes i Formands-Stillingen for O. B. P. af Redaktør Chr. Brixtofte, Odense. Ogsaa han var udgaaet fra Bogtrykfagets Rækker og blev en værdifuld Arbejdsfælle i Organisationsarbejdet. O. B. P. flyttede i 1943 sine Kontorer til København (Den grafiske Bygning i Jul. Thomsensgade) , men Formanden er stadig Provinsianer om en Hals.

Det var kun af praktiske Hensyn, at Arbejdet for O. B. P. centraliseredes i København.

Paa D. P. B.s Møde i Slagelse projekteredes en Række Kalkulationskursus Landet over. Der lagdes ud i Aalborg i September og fortsattes i Syd, Øst og Vest. Styrelsesmedlemmerne supplerede sig med forskellige talstærke Kolleger rundt i Kredsene, hvor Prislisten indgaaende drøftedes, og Forstaaelse etableredes. Alt mundede ud i, at det blev den ideelle Prisliste.

1940 skulde i alle Lande have været festligholdt som 500 Aaret for Johan Gutenbergs Opfindelse, men Krigen satte en Stopper for Festerne. Imidlertid gjorde Fagbladene (herunder ogsaa Bogtrykkerbladet) meget ud af Jubilæumsaaret ved dels at kopiere de ældre Tryk og ved dels at trække Linierne op i hele Bogtrykfagets Udvikling gennem Hurtigpresse, Sættemaskine, Automater og andre Trykmetoder. Ogsaa af bibliofile Udgaver forekom skønne og særprægede Tryksager, saaledes at Aaret ikke gled ud i fagmæssig Stilhed.

Paa alle Omraader vil imidlertid den 9. April 1940 for enhver Dansk staa som et Skel mellem Fredens og Uroens Tider. Begivenheden greb saa dybt ind i Sjæl og Sind, at hele Livet og hvert enkelt Menneskes Gøremaal paavirkedes deraf. Ogsaa D. P. B.s Virksomhed blev præget deraf, thi alt maatte omlægges. Foreningens største Lykke under alt dette var dog den materielle Styrkelse, der laa i den nye, vel funderede og godkendte Prisberegning, som nu kun blev sat i Bevægelse af Krigens Forskydninger i Prisniveauet.

Amtsfomandsmødet holdtes som sædvanlig i Fredericia, hvor den ene af Prislistens Fædre, Faktor Mar. Pedersen, var mødt op for at imødekomme med Tro eller imødegaa med Tvivl den Kritik, som fra flere Sider blev rejst mod de enkelte Tal i Beregningsgrundlaget. Aarsmødet 1940 var fastsat til Haderslev, men blev efter den 9. April omlagt til det centrale Fredericia som et Et-Dagsmøde, og der var mødt mange Medlemmer. Af den udførlige Beretning fremgik iøvrigt, at Aaret havde bragt 47 nye Medlemmer. Som Dagsordenens største Sag forelaa en ny Leverandør-Overenskomst, hvori fandtes flere indgribende Paragraffer om Betalingsvilkaarene for Nyetablering samt om Ophugningspligt, naar der var Tale om, at 30 Aar gamle Bogtrykmaskiner ellers skulde bringes i Handelen. Realisationen af Planen vilde kræve økonomiske Ofre fra alle Sider, men Faget vilde ogsaa være sikret mod de Billigmagere, der spekulerede i gamle Maskiner. Forslaget forudsatte Enighed mellem alle Landets Kolleger for at løfte denne store Sag, og skønt D. P. B. enstemmigt gik ind for Sagen, maatte man til Slut lade den ligge, fordi K. B. sprang fra. Den 24. November 1940 fejrede Aarhus Bogtrykkerforening under særdeles

festlige Former 50 Aars Jubilæum med Reception, Blomster, Legatpenge, Gaver og Festmiddag. D. P. B.s Styrelse mødte in pleno, og Formand Rosendahl overrakte til Jubilaren en Forhandlingsprotokol, lækkert indbunden i lyst Svinelæder og med gotisk Indskrift.

D. P. B. foranledigede tillige, at Aarhus-Festskriftet tilgik samtlige Provinskolleger.

Landsformanden behandlede i sin Aarsoversigt den 1. Januar 1941 Spørgsmaalet om Besættelsens Virkninger i Foreningen, d. v. s. Bogtrykkernes daglige Liv, i det hele taget, hvad der var fulgt i Krigens Spor af Varemangel, Dyrtid og Arbejdsløshed. Efter den 9. April 1940 havde Landet kun oplevet een lykkelig Dag: Kong Christian X's 70 Aars Dag, hvor han hyldedes fra alle Sider.

Paa Amtsformandsmødet i April 1941 hørtes for første Gang Tale om Den grafiske Højskoles Rejsning, og en Brochure med Projektet i Billeder og Tal omdeltes til Mødedeltagerne. Slagordet blev, at Planen kunde løses, hvis de 9 grafiske Organisationer (med en samlet aarlig Arbejdsløn paa ca. 40 Millioner Kr.) slog sig sammen. Planen blev ligeledes forelagt paa D. P. B.s Aarsmøde i Fredericia den 6. Juli 1941 og tiltraadt under stor Begejstring.

Aarsmødet blev præget ikke saa lidt af den Hyldest, der samlede sig om Bogtrykker Olaf Strandberg, der nylig var afgaaet som Formand for K. B. Nordisk Bogtrykkerraad havde anmodet D. P. B. ved sin Formand om at overrække Medstifteren af Nordisk Bogtrykkerraad, Olaf Strandberg, en Hyldestadresse, og denne Højtidelighed foregik for en snævrere Forsamling Lørdag Af ten den 5. Juli. Det var en skøn Adresse, trykt paa Pergament og saa solidt samlet, at den virkede som en Foliant.

Olaf Strandberg takkede rørt for saavel Hyldesten som de følte Ord, hvormed Rosendahl havde ledsaget Overrækkelsen.

Ved samme Aarsmøde blev K. B.s nye Formand, Henrik Tuxen, iøvrigt budt særlig velkommen til Samarbejdet.

Aarsmødet 1941 fik sit særligt faglige Præg ved de Fremtidsbestemmelser, der blev truffet ikke alene ved Bevillingen til Den grafiske Læreanstalt, men ved den betydelige Ændring, der ved første Behandling

skete med Lovene og Reglerne for den kollegiale Ret. En saadan Ret havde D. P. B. haft i adskillige Aar, bestaaende udelukkende af Kolleger, men saaledes, som de mange nye statlige Love havde ændret Arbejdsforholdene, syntes der ikke at være juridiske Holdepunkter for Afgørelserne i D. P. B.s kollegiale Ret. Med andre Ord: Hvis en i D. P. B. afsagt kollegial Dom indankes for en offentlig Domstol, vilde Dommen næppe kunne holde. Den kollegiale Ret vilde i Fremtiden bestaa af 1 Formand og 2 Meddommere. Formanden skal være en anset Jurist, valgt af Styrelsen for 3 Aar ad Gangen. De to Meddommere vælges i Henhold til den foreliggende Sag, enten af Styrelsen eller af den indankede Part, subsidiært af hver af Parterne eller til syvende og sidst af Retsformanden. - Dommerne kan kun vælges blandt D. P. B.s A-Medlemmer.

Til den kollegiale Ret kan Styrelsen eller Generalforsamlingen henvise Sager Foreningens indre Forhold eller Interesser vedrørende, end videre Spørgsmaal om, hvorvidt et Medlem har forbrudt sig imod de Medlemmerne i Henhold til Foreningens Love paahvilende Forpligtelser, om Vedkommende har vist Mangel paa Kdllegialitet etc.

Sager, der ønskes behandlet af den kollegiale Ret, sendes gennem Foreningen til Rettens Formand, der foretager det videre fornødne. Det er ufornødent, at den eller de anklagede samtykker i Rettens Behandling og Paakendelse af Sagen. Retten afgør selv sin Kompetence. Den kan idømme Bøder indtil 2000 Kr.. samt Erstatninger og tage Bestemmelse om, hvem der skal betale Omkostningerne. Saafremt idømt Bod, Erstatning og Sagsomkostninger ikke betales paa Anfordring, inddrives de ad civilretlig Vej. Enhver Bøde, som den kollegiale Ret idømmer, tilfalder D. P. B.s Understøttelsesfond. - Rettens Domme er endelige og inappelable. - Efter en kort Diskussion, der kun medførte ganske smaa Ændringer, vedtoges de nye Regler ved 1. Beh. og gøres færdige paa næste Aarsmøde. - Som Formand for den kollegiale Ret valgte Styrelsen Landsretssagfører Poul Jæger, Esbjerg. 1941 havde forsaavidt været et roligt Aar, hvad de tarif mæssige Forhold angik, eftersom Arbejdsforholdene fastlagdes af Lovgivningen, og herved maatte saavel Arbejder som Arbejdsgiver akkvisere. - Der var dog saavel i 1941 som 1942 nogen

Bogtrykker, Redaktør
Alf Schiöttz-Christensen, Aalborg.
Indvalgt i Styrelsen 1942.

Arbejdsløshed i Bogtrykfaget. Herpaa bødede Organisationerne en Del ved at indføre en frivillig Arbejdsfordeling.

Amtsformandsmødet blev i 1942 af Hensyn til Krigstidens daarlige Toggang gjort til et Todages Stævne. Kollegialitetsreglerne fik med de foretagne Ændringer en Forhaandsbehandling, inden de skulde forelægges Aarsmødet til endelig Vedtagelse. Aarhus var udset til Mødested 12.-13. Juli under gammeldags Former og med selskabelig Udflugt med Damerne om Mandagen.

Forud for Aarhus-Mødet kaldte Redaktøren sammen i Bogtrykkerbladet under Raabet: »Med de kollegiale Reglers Vedtagelse skrives D. P. B.s Grundlov«. Og det blev ogsaa et stort Møde. Der stod i og for sig ikke nogen lang Debat om Hovedspørgsmaalet, Indvendingerne var kun faa, Anbefalingerne mange, og Vedtagelsen sikker.

Af Formandens udsendte Beretning fremgik, at der nu var 308 A. og B. Medlemmer.

Paa Aarhusmødet vedtoges, at D. P. B. ved enhver Prisændring skal udsende den fulde Prisberegning, altsaa ogsaa indeholdende alle »færdige« Priser. Derimod forkastedes det at udsende de forskellige Tarifforslag til Urafstemning blandt Medlemmerne, fordi en Afstemning vil-

de være illusorisk, eftersom Arbejds- og Forligsnævnet har Afgørelsen i sidste Instans.

Ved Valget til Styrelsen mistede Fyn den Repræsentant, Landsdelen i mange Aar havde haft, idet A. Schiøttz-Christensen, Aalborg, nyvalgtes, medens Aage Dreyer gled ud. - Rosendahl takkede Dreyer for de mange Aars Arbejde i Styrelsen. - Aage Dreyer takkede ligeledes for Aarenes Glæde ved Styrelsesarbejdet. Han haabede, at det Arbejde, Styrelsen skulde udføre under de nye Regler, maatte blive til Gavn og Glæde for D. P. B.

Efter Mødet holdt De forenede Papirfabrikkers Repræsentant, Th. Okholm, et interessant Papirforedrag, ledsaget af Lysbilleder.

En rigtig gammeldags Aftenfest holdtes paa Hotel Royal, hvor 100 Damer og Herrer frydede sig ved Samværet og med Taler og Sange bekræftede Tilfredsheden. - Da det første lille Tal viste sig, var det Slut med Dansen. - Næste Dag var ogsaa lang. Først besigtigedes Aarhus nye Raadhus, derefter Frokost paa Varna. Tilsidst Frilufts forestilling paa Bispetorvet: »Stygge Krumpen«.

Allerede i Styrelsens Beretning paa Aarsmødet skitseredes et Udvalgsarbejde, der tog Sigte paa Beskæftigelsesforanstaltninger til Afhjælpning af Arbejdsløsheden blandt Typograferne.

I Bogtrykfagets Beskæf tigelsesudvalg havde naturligvis saavel Dansk Typografforbund som K. B., D. P. B. og O. B. P. Sæde. Det drejede sig om at faa igangsat saadanne Værker, hvortil offentlig Understøttelse kunde opnaas - imod at saavel Arbejdere som Arbejdsgivere gav Afkald paa en vis Procentdel af Fortjenesten.

I September 1942 blev givet Oplysning om, at 7 Arbejder var sat i Gang Landet over til et Beløb af 70.000 Kr., med en ren Arbejdsløn paa ca. 32.000 Kr. - Beskæftigelsescentralen havde indtil videre stillet en halv Million Kroner til Raadighed for saadanne Trykarbejder, men saafremt Arbejdsløsheden fremdeles gav Anledning dertil, kunde der blive Tale om at stille yderligere Beløb til Raadighed. Der skulde dog søges om disse Tilskud, og hertil opfordrede D. P. B. sine Medlemmer. Flere Bogtrykkere fulgte ogsaa Opfordringen, om end det ikke var med lige stor Glæde alle Vegne.

Aaret 1942 gik ikke til Ende, uden at Bogtrykkerne mærkede, at Papirlagrene begyndte at svinde, der kom Vanskeligheder ved Leveringen, vi maatte tage en begyndende Rationering. Besværet med at skaffe Papir øgedes ved, at alle Kunder pludselig følte Trang til at opsupplere Lagerbeholdningerne af Tryksager. Dette gav god Beskæftigelse, saa Fagets Arbejdsløshedsprocent gik ned.

I 1943 blev det gradvis værre og værre med Papirrationeringen, men endnu var der dog Lagre mange Steder, det var egentlig først sidst paa Aaret, det blev galt.

Fra 1. Marts 1943 traadte en mellem Hovedorganisationerne truffet generel 1 Aars Overenskomst i Kraft, gaaende ud paa et gradueret Løntillæg for voksne, mandlige Arbejdere fra 2-7 Øre pr. Time, dog højst 1 Kr. 30 Øre pr. Uge. Voksne, kvindelige Arbejdere fra 1,3- 4,7 Øre, højst 85 Øre pr. Uge. Alt foruden Dyrtidstillæg. Ogsaa til Ungarbejdere var der et Tillæg paa 2 Øre pr. Time, naar de var fyldt 16 Aar.

To betydelige, faglige Jubilæer forekom i Foraaret 1943, idet Københavns Bogtrykkerforening under særdeles festlige Former fejrede 40 Aars Jubilæum den 11. Februar med Udsendelse af et pompøst Festskrift. Dagen indledtes iøvrigt med en Reception paa K. B.s Kontor, hvor der var Overrækkelse af Gaver, Dekorationer og Blomster. D. P. B. var repræenteret ved Formand K. Rosendahl, Næstformand N. K. Nielsen og Redaktør Westphall. Aftenfesten indledtes i Haandværkerforeningens hvide Sal med Kammermusik af en Kvartet. Festtalen holdtes af Undervisningsminister Højberg Christensen.

Ved Festmiddagen talte Tuxen for Kongen, Næstformand Vald. Pedersen for Ministrene og Gæsterne. - Arbejdsminister Kjærbøll holdt en glimrende Haandværkertale. - K. Rosendahl bragte Hilsen fra D. P. B., som i 1895 brød Samarbejdet med Foreningen af danske Bogtrykkere, hvad Taleren dog ikke beklagede, idet Forholdene i København og Provinsen er saa vidt forskellige, at Interesserne bedst varetages af hver sin Organisation, men i nøje Samarbejde. Naar Provinskollegerne i Dag hilser Københavns Bogtrykkerforening, sker det med en oprigtig Tak, fordi man altid har været villig til at lade os nyde godt af det Arbejde,

Bogtrykker H. V. Rasmussen,
Nykøbing F.
Styrelsesmedlem 1919-38.
Æresmedlem fra 1943.

der er udført i K. B., saa det er blevet til fælles Bedste.

Ogsaa Fagskolen for Boghaandværk udsendte et fornemt Jubilæumsskrift, da Skolen den 15. Marts fyldte 50 Aar. Festskriftet, der tilgik alle D. P. B.s Medlemmer, skal vi derfor ikke komme nærmere ind paa ved denne Lejlighed. Kun skal nævnes, at D. P. B. sammen med Fagskolens øvrige Garanter kvitterede deres forskellige Gældsbreve. D. P. B.s Gave var saaledes paa 2400 Kr.

Amtsformandsmødet holdtes i Fredericia 10.-11. April 1943. Af Amtsberetningerne skal bemærkes, at Th. Laursen, Tønder, var med for første Gang og bl. a. udtalte, at der var ca. 25 Bogtrykkere i Sønderjylland, men af disse staar ca. Halvdelen udenfor nogen Organisation. Forholdene er smaa dernede, og Lærlingeantallet er lavt. Fagklasser var der intet af ved de tekniske Skoler, men det var bleven ret almindeligt at sende sidste Aars Lærlinge til Fagskolen i Sønderborg.

Hele Vinteren igennem havde der staaet en Diskussion i Bogtrykkerbladet om Svendeprøverne. Kommissionens Formand, Stenstrup Jensen, Odense, redegjorde nu for hele Svendeprøve-Ordningen. Det er bl. a. Skuemestrenes Opgave at vejlede de Mestre, der ikke har taget sig af deres Lærlinge. - Efter at endnu Mesterprøvernes Afholdelse paa den

kommende grafiske Højskole var drøftet, udtalte Rosendahl, at det Underskud, Driften af Højskolen vil give, maa D. P. B. være med til at betale.

1943 var ret et Jubilæumsaar, thi midt i Juni fyldte Sveriges Bogtrykkerforening 50 Aar og fejrede Jubilæumsfesten i Gøteborg, hvor Foreningen i 1893 stiftedes paa afdøde Bogtrykker Valdemar Zachrissons Initiativ. Ogsaa denne Organisation udsendte et stort og smukt Festskrift. K. B. og D. P. B. var ved Festen repræsenteret af H. Tuxen og K. Rosendahl. De overrakte Jubilaren en Vase af kgl. Porcelæn og med Motiv fra Øresund (Kronborg).

Den 10. og 11. Juli holdt D. P. B. Aarsmøde i Fredericia. Medlemstallet var steget til 326, og en Trediedel heraf var mødt op til de to Dages Forhandlinger. Forud for den egentlige Dagsorden foregik der et Par festlige Handlinger. Først sendtes et Telegram fra D. P. B. til Kongen, dernæst udnævntes H. V. Rasmussen, Nykøbing F., til Æresmedlem, og som synligt Bevis overraktes ham en Æresring med Foreningens Monogram. Mægtig Akklamation! H. V. Rasmussen kunde næsten ikke takke, saa glad og rørt var han.

Af Vedtagelserne skal iøvrigt nævnes, at paa Styrelsens Forslag vedtoges: »Medlemmer af D. P. B., som ikke har opfyldt deres Pligt til Optagelse i D. P. B.s Understøttelseskasse, og som ikke senest tre Maaneder efter denne Bslutnings Vedtagelse indtræder i Understøttelseskassen, kan ikke senere optages, med mindre Styrelsen skønner, at der foreligger særlige Omstændigheder«.

Efter rettidigt indkommet Forslag vedtoges at flytte fremtidige Aarsmøder fra Juli til første Halvdel af Maj. - Ligeledes vedtoges efter en længere Diskussion, at »Naar Amtsformændene indkaldes til Møde, betales der dem af D. P. B.s Kasse 20 Kr. pr. effektiv Rejse dag og fri Rejse«. - Et Forslag om Oprettelse af en Indkøbsforening vilde Styrelsen se nærmere paa og senere møde med Indstilling om. Fra Odense og Svendborg Amter var stillet Forslag om at udvide D. P. B.s Styrelse fra 5 til 7 Medlemmer, væsentligst fordi man ønskede Fyn repræsenteret i Styrelsen. Efter en kort Diskussion af gjordes Sagen med Vedtagelse af Styrelsens Kompromisforslag: »Generalforsamlingen vælger Sten-

Bogtrykker E. Stenstrup Jensen, Odense.
Form. for Svendeprøve-Kommissionen.
Indvalgt i Styrelsen 1943.

strup Jensen som supplerende Medlem af Styrelsen«. - Vedtoges med 31 Stemmer mod 13.

Mødet sluttede med, at Ingeniør Thal Jaritzen, København, fortalte om Den grafiske Højskoles Tilblivelse og de kommende Kursusplaner. Højskolens Indvielse var ansat til Onsdag den 1. September, men alle større Festligheder maatte aflyses, da den 29. August 1943 indtraadte, kun en lille Kreds samledes den 1. September om Formiddagen og gennemgik alle Bygningens Lokaler. Derefter spistes Frokost i Davidsens Restaurant, hvor Talerne rettede en Tak til de to energiske Mænd, der fostrede Tanken om Læreanstalten og ved et utrætteligt Arbejde bidrog til Skolens Rejsning: Direktør Claes Aller og Civilingeniør Thal Jantzen.

Den 18. Oktober 1943 fejrede Aalborg Stiftsbogtrykkeri 200 Aars Jubilæum og udsendte et stort og flot Jubilæumsskrift, udarbejdet af Overbibliotekar E. Sejr, Aarhus.

Den 3. Marts 1939 anmeldtes D. P. B.s Prisliste for Priskontrolraadet, og den fik ved sin Anmeldelse forsaavidt en mundtlig Godkendelse af Priskontrolraadet, men den 30. Oktober 1943 indeholdt Statstidende følgende Bekendtgørelse:

»Registr. Nr. 684. Aftale af ca. 1920, senest ændret 15. Novbr. 1939. Deltagere: Dansk Provins Bogtrykkerforening og Organisationen af Bladudgivere i Provinsen. - Aftalen, der ikke er tidsbegrænset, men kan opsiges ved Udmeldelse af de deltagende Foreningers Medlemmer, og som giver Adgang for nye Deltagere gennem Optagelse i Foreningerne, omfatter Provinsen og angaar Bogtrykarbejder.

Der er fastsat vejledende Regler for Prisberegningen paa Sætning og Aflægning, paa Korrektur, staaende Sats, Tilretning og Trykning m. v. samt vejledende Priser for alm. Akcidensarbejde i alm. Udførelse.

Priserne for Papir skal beregnes med fastsatte procentvise Tillæg, der dog kan fraviges ved større, faste Leverancer. Avancen maa dog ikke sættes lavere end efter Dansk Papirhandlerforenings Brutto-Prisliste, jfr. Registr. Nr. 323. Der er endvidere fastsat Leverancevilkaar og Betalingsbetingelser«.

Sidst paa Aaret 1943 vedtog D. P. B. en Overenskomst med Maskinsatsfahrikkerne i Provinsen.

Den 2. Januar 1944 fejrede saavel Aarhuus Stiftsbogtrykkerie som Aarhuus Stiftstidende 150 Aars Jubilæum under stor Opmærksomhed. Begge Firmaer havde i det længste Aaremaal været samhørige, men deltes i 1926. Stiftstidende ved Redaktør Louis Schmidt forblev i Kannikegade, mens Stiftsbogtrykkeriet ved Ingeniør, Direktør H. Kiær rejste en monumental og moderne Trykkeribygning - Provinsens største paa Aaboulevarden. Allerede flere Aar før Jubilæet havde Stiftsbogtrykkeriet udsendt en fra saavel Formens som Indholdets Side smuk Bog med Trykkeriets Historie, skrevet af Overbibliotekar E. Sejr. - Ved Stiftsbogtrykkeriets Reception paa Jubilæums dagen var D. P. B. repræsenteret ved Børge Busch.

Papirvanskelighederne blev stigende fra 1944's Begyndelse. Medens Rationeringen hidtil havde hvilet paa et delvis Skøn, skulde den procentvise Tildeling nu hvile paa Forbruget i 1941.

Amtsformandsmødet foregik i Fredericia 12.-13. Februar 1944. Der blev i flere af Amtsberetningerne spurgt, om der fra Bevillingsmyndighedernes Side kunde ventes yderligere Tilskud til Bogtrykarbejder for langvarigt Arbejdsløse. Herpaa svarede Formand Rosendahl, at der for Arbejdsministeriets Beskæftigelsescentral forelaa kalkulerede Arbejder for godt 900.000 Kr. Ved en Forhandling i nær Fremtid vilde D. P. B.

D. P. B.s Styrelse 1938.
Børge Busch - N. K. Nielsen - K. Rosendahl - S. J. Nielsen - Aage Dreyer.

henstille, at den givne Bevilling opretholdtes, men dog ikke anvendtes, før Arbejdsløsheden indtræffer.

Formanden oplyste paa Forespørgsel om Lærlingelønnen og Dyrtidstillæget, at den Dispensation, Bogtrykfaget har om 5 Aars Læretid (i Stedet for Lovens alm. Krav om 4 Aar), maa vi i femaarige Perioder handle os til, hvorved Lærlingenes Dyrtidstillæg i dette Tilfælde blev gjort obligatorisk, idet der dog reguleres op eller ned efter Pristallet. - Formanden anstillede sluttelig ironiske Betragtninger over, hvad Medlemmerne vilde have sagt, hvis Lærlingene ikke havde faaet Dyrtidstillæg, men derimod var tildelt 4 Aars Læretid!

Da D. P. B. ikke havde større Mærkesager paa Dagsordenen for Sommeren 1944, henstillede Amtsformandsmødet til Styrelsen at undlade Afholdelsen af Aarsmøde for at afvente bedre Tider, ogsaa med Hensyn til Toggangen. Valgperioderne blev blot forlængede. - Saaledes ordnedes Forholdene i Tiden frem mod 1944-45.

Formanden gav Amtsformandsmødet forskellige Oplysninger om Den grafike Højskole, bl. a. at alle Kursus var overtegnede. Skolen raadede

paa daværende Tidspunkt - et halvt Aar efter sin Indvielse - over mere end 5000 Kr. i aarlige Legatrenter til Understøttelser. Skolens Styrelse havde taget den Bestemmelse at ville yde Støtte til flittige og trængende Elever, men at det skete i Forhold til, hvad der ydes fra anden Side.

Paa Mødet drøftedes mange andre Ting. Det var og er netop et Gode ved disse Amtsformandsmøder, at man frit udtaler sig, mens Styrelsen lytter og svarer. Foranlediget af Diskussionen lovede Formanden at ville udarbejde et Foredrag om Tarifforstaaelse, og Rosendahl fik fra flere Sider Indbydelse til at komme. Han holdt senere Foredraget paa en Rundtur til Hjørring, Aalborg og Viborg Amtsforeninger, og alle Vegne hilstes Foredraget med stor Tilfredshed. Men saa bragte Trafikvanskelighederne en brat Afslutning paa den planlagte Turne.

I Forsommeren 1944 udsendtes som sædvanlig Styrelsens Beretning og Aarsregnskab, men denne Gang uden Indkaldelse til Aarsmøde.

I Juni holdtes et populært Kursus paa Den grafiske Højskole for Provinsens Fagskolelærere, hvoraf ca. 40 deltog. Programmet lød paa Undervisning i Typografisk Formlære, Bogens Typografi, Bogen i historisk Betydning, Farvelære, Papirformater, Papirlære, Skitseteknik og Skriftens Udvikling, Prægetryk, Relief-, Bronce- og Kopitryk, Tilretning og Flerfarvetryk. Desuden aflagde Kursusdeltagerne Besøg paa »Gutenberghus«, hos Bianco Luno, Hostmann-Steinberg s Farvefabrik og Frederiksberg Papirfabrik. Dette Kursus gjorde Den grafiske Højskole og Fagskolen yderligere populær.

Den 12. August 1944 fejrede Formand K. Rosendahl 25 Aars Jubilæum som Medlem af D. P. B.s Styrelse. Dagen forløb paa den festligste Maade med Blomster og Hilsener. Forretningsudvalgsmedlemmerne N. K. Nielsen og E. Stenstrup Jensen overrakte paa D. P. B.s Vegne Jubilaren en Guldkæde med Inskription: »Med Tak for 25 Aars Virke i D. P. B.s Styrelse«.

Den 1. Juli 1944 kom en alarmerende Papir-Restriktion; om end den straks efter lempedes lidt, var det dog for med saa meget større Effektivitet at blive knappet af pr. 1. Januar 1945. Selv om Bogtrykkerne var forberedt paa en betydelig Reduktion, overraskede Resultatet dog.

Næsten samtidig fremkom for hele Landet en saa omfattende Rationering af elektrisk Strøm, Lys og Gas, at den Nedsættelse, som dikteredes paa Strømforbruget, om ikke gjorde Situationen værre, saa dog næsten samfaldende med Papir-Tildelingens Knaphed. Det er i denne Forbindelse et Spørgsmaal, om den lange Række skaderamte Bogtrykkerier og Dagblade, som Aarene 1943-45 opviser, ikke er sat saaledes tilbage i Drift, at Papir- og Strømtildelinger passer til deres nuværende Arbejdsomraade. Hvis dette ikke skulde være Tilfældet, bør disse skaderamte Forretninger i enhver Henseende favoriseres. Først og fremmest skal de mærke, hvor Medfølelsen og Hjælpsomheden ligger.

Det er ikke under de mest rolige og lyse Udsigter, Dansk Provins Bogtrykkerforenings Medlemmer kan fejre 50 Aars-Jubilæum, og maaske faar de paa Grund af Tiderne slet ikke Lyst eller Lejlighed til at holde Fest.

Dansk Provins Bogtrykkerforening har ved Vendepunktet for det første Halvsekel af sin Tilværelse ønsket at kaste et Blik tilbage paa Fagets Oprindelse og Organisering og herunder vidne Foreningens Fædre Tak for den Vej, de viste os, og som vi har søgt at udbedre og gøre bredere, saa vi i stor, enig Flok og Følge - materielt og ideelt - kan marchere imod de forventede lyse Fremtidsdage. - Det ske!

Nordisk Bogtrykkerraad

Nordisk Bogtrykkerraad er i sin nuværende Form dannet i Efteraaret 1918, nærmest paa Initiativ af den daværende Generalsekretær i Norsk Bogtrykkerforening, B. A. Wium, og Tanken slog straks an. Bogtrykkerne Olaf Strandberg og Poul Hertz tog energisk Ideen op i Københavns Bogtrykkerforening og foranledigede et stiftende Møde afholdt i København i Dagene 2.-5. November 1918.

Saa tidligt som i 1897 var der imidlertid fra Sveriges Side rørt ved Spørgsmaalet om en Samling af de nordiske Bogtrykkere. I Forbindelse med en Kunst- og Industri-Udstilling i Stockholm det nævnte Aar holdtes det første skandinaviske Bogtrykkermøde. Fra Danmark deltog Bogtrykkerne Rasmussen og Martius Truelsen. Paa Mødet i 1897 slog Svenskerne Wald. Zachrisson og Erik Oldenburg stærkt til Lyd for, at de nordiske Bogtrykkere samledes hvert tredie Aar, men en saadan Ordning etableredes altsaa ikke før godt en Snes Aar senere.

D. P. B. indtraadte i Nordisk Bogtrykkerraad den 15. August 1922 ifølge en Beslutning paa Aarsmødet i Aarhus en Maaned tidligere.

Om end det nordiske Samarbejde skete sent, foregik allerede i 1906 en livlig Korrespondance mellem Norsk Bogtrykkerforenings Formand, A. J. Hanssen, Oslo (Kr.ania), og D. P. B.s daværende Formand, P. Hansen, Aalborg. Korrespondancen viser den Trang, der allerede den Gang var til Stede for ad Fællesskabets og Udvekslingens Vej at naa de bedste faglige Resultater.

A. J. Hanssen indleder med at spørge om eventuel Støtte fra danske Fagfællers Side, hvis den norske Landsforening kommer ud for en Konflikt angaaende saavel Lønnen som Lærlingeskalaen. - Af den fortsatte norske Korrespondance maa man gætte sig til, hvad D. P. B.s Formand har svaret, thi Afskrift foreligger beklageligvis ikke.

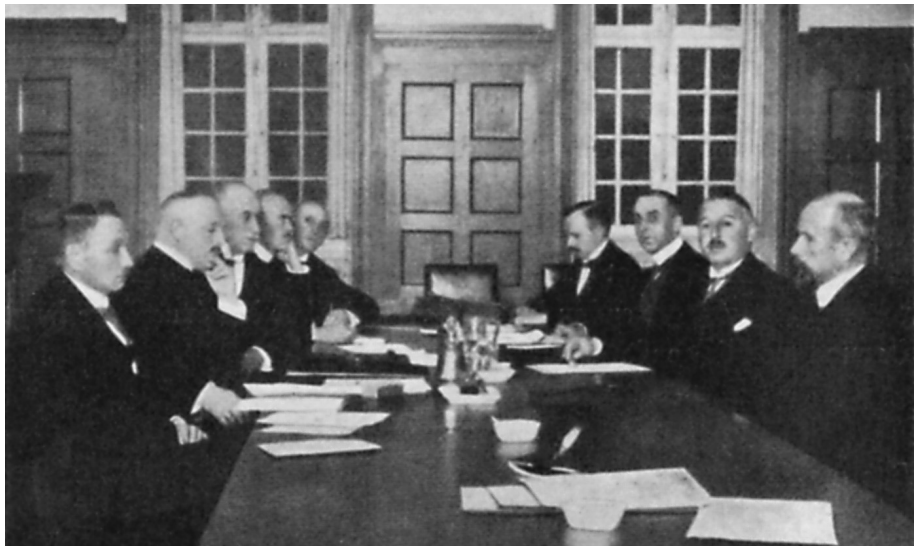
Det er imidlertid ganske interessant af den energiske Nordmands Breve at konstatere, at paa et Tidspunkt, hvor den danske Svendeprøve i Bogtrykfaget endnu laa i et lavt Leje, var Nordmændene langt fremme med følgende

Den norske Bogtrykker forening.
(Landsforeningen.)

SVENDEPRØVER FOR BOGTRYKFAGET
(Iflg. kgl. Resolution 10. Oktbr. 1906, traadt i Kraft 9. Novbr. s. A.)

I. For Sættere.

A. Værksats:
1. En Titelside med mindst 8 Lin. (incl. Foden).
2. To Sider Tekst med Over- og Undertitler samt levende Kolumnetitel og Note.

Nordisk Bogtrykkerraads første Møde 1918 i København.
Fra venstre: Lauri Lyytikäinen, Finland, Olaf Strandberg, København, Carl Ramström og Per Palmquist, Sverige, Vilh. C. Berg, København (Tilhører), A. Høyer (Sekretær) , A. V. Nylander, Sverige, Poul Hertz, København, og Bo Löfgren, Sverige.

3. Udskydning eller Skitsering af Udskydningsskema for 16 Sider 8vo samt for et Halvark og to Kvartark i en Form.

B. Akcidenssats:

1. Et Tabelhoved.
2. Enten et Cirkulære eller en Priskurant med flerliniet Hoved.
3. Et Anbefalingskort eller et andet foreliggende Arbejde, som Skønsmændene (Skuemestrene) finder passende, for at vise Kyndighed i Skriftvalg og Arrangement.

NB. Alt sættes efter skrevet, fortløbende Manuskript, hvoraf den ene Side Tekst dikteres Aspiranten til Afskrift.

II. For Trykkere.

1. Udskydning eller Skitsering af Udskydningsskema for 16 Sider 8vo og for et Halvark og to Kvartark avo i en Form.
2. Formatilægning incl. Bestemmelse af Blyformat efter opgiven Størrelse af Papir og Sats.
3. Trykning af en Form i mindst 1000 Ekspl. incl. Indstilling af Valser.
   Bestemmelse af Dækkelen s Beskaffenhed for den foreliggende Form, Register og Tilretning.
4. Kendskab til de enkelte Maskindele, Valsestøbning, Valsernes Behandling o. s. v.

Forøvrigt henvises til »Plakat angaaende Aflæggelse af Svendeprøver og Kontrollen med samme af 11. Septbr. 1901« (optaget i den norske Haandværkerlov).

I Dag maa man i højeste Grad beklage, at den nordiske Samarbejdets Traad, som her spandtes mellem Norges Landsforening og D.P.B., ikke den Gang knyttedes fastere, men fik Lov at henligge urørt i 12 Aar. - Vi nævner, hvad den norske Landsformand i sine spredte Bemærkninger skrev for 40 Aar siden, eftersom det ogsaa er Historie:

> Den norske Bogtrykkerforening, som blev stiftet i 1884, omfattede kun KristiaQia (Oslo), indtil Landsforeningen dannedes i September 1906. I de første Aar foregik Foreningslivet roligt indtil 1889, da Foreningen paa Grund af en Strejke fik forholdsvis stor Tilslutning, idet Medlems tallet steg til omkring 15 i Kristiania. Strejken varede i 5 Maaneder og endte med Svendenes Nederlag . Efter denne Strejke var Interessen hos Bogtrykkerne i Kristiania - som rimeligt kan være - til en Begyndelse nok livlig, men efterhaanden som Rolighed indtraadte i Arbejderkredse, der selvfølgelig var meget udmattede efter den lange Strejke, slappedes Bogtrykkernes Interesse adskilligt.
>
> I 1898 blev der atter Liv i Foreningen, som fik en Del nye Medlemmer. Den væsentligste Aarsag hertil var, at Svendene efter den lange Dvale atter vaagnede og fremkom med høje Krav. De gode - for ikke at sige stærkt florerende - Tider bevirkede, at Principalerne gik langt i deres Imødekommenhed, men Lærlingeskalaen - nej, den gav vi os heller ikke paa denne Gang, skriver den norske Landsformand. Svendene gav tabt uden Kamp. Et Par Gange til fremkom nye Krav, der delvis opfyldtes, senest i 1902, hvor det i Hovedsagen drejede sig om Sættemaskine-Betjeningen, samt lige Løn for kvindelige som mandlige Sættere og - selvfølgelig igen - Lærlingeskalaen. Intet af disse Hovedkrav opfyldtes. Men nu gælder det - skrev Nordmanden i 1906. Den i 1902 afsluttede Tarif udløber 30. November 1906, og i de forløbne 4 Aar har Svendene rustet sig ganske eftertrykkeligt. En god Støtte har vi jo i Norsk Ar-

bejdsgiverforening, hvoraf de fleste Bogtrykkere er Medlemmer. Udenfor vor Kristianiaforening staar endnu adskillige mindre Bogtrykkere samt - selvfølgelig havde jeg nær sagt - Papirhandlerne. Der er gentagende gjort Forsøg paa at faa dem ind i Bogtrykkerforeningen, men Haabet om som udenforstaaende at kunne leve paa de organiserede Bogtrykkeres Bekostning har været det Fjeld, hvorpaa alle Forsøg er strandet. Naa ja, alt dette kender Danskerne godt selv - tilføjer Nordmanden - og fortsætter:

Vi faar nu se, hvad de kommende Arbejderkrav vil resultere i. Erfaringen viser, at naar Nøden staar for Døren, søger man Hjælpen, hvor den er nærmest at finde - i Sammenslutningen!

- Af vore vedlagte Love vil De se Kontingentets Størrelse: 20 Kr. pr. Aar til Kristiania Distriktsforening samt 50 Øre for hver Arbejder pr. Aar til Landsforeningen.

Hvad Foreningslivet angaar, bliver den meste Tid som Regel optaget af rent sociale Spørgsmaal: Forholdet til Svendene og Uoverensstemmelser mellem Medlemmerne indbyrdes. Ved Siden deraf dyrkes nogen Selskabelighed og Diskussion om foreliggende Spørgsmaal.

I flere Aar har vi paa Dagsordenen haft Spørgsmaalet om, paa hvilken Maade man - fortrinsvis skulde hæmme den omsiggribende Smudskonkurrence. Sagen er brændende, men vi var os forud bevidst, at det vilde være haabløst at undgaa Ondet. Vi blev staaende ved to Maader:

Svendeprøver og Overenskomst med Agenterne (Leverandørerne).

Efter mange Kampe er disse to Spørgsmaal nu endelig bragt i Havn. Departementet vilde nemlig ikke til en Begyndelse - med Støtte af en lille Fraktion indenfor Foreningen - erkende os som Haandværkere, men Presset blev for stærkt, og i Statsraadet den 10. Oktober faldt der kongelig Resolution om Svendeprøver i Bogtrykfaget.

For at drive Bogtrykkeri maa vedkommende nu have aflagt Prøve som udlært Svend, eller han maa have en saadan som Bestyrer af sit Trykkeri. Dette i Forbindelse med vor Overenskomst med Leverandørerne vil - haaber vi - i hvert Fald i nogen Grad indskrænke den hidtidige Smudskonkurrence.

Vi har nylig haft vort første Landsmøde. Kristianiaforeningen tæller for Tiden 24 Firmaer, - det er ikke mange, men til Gengæld er det de største Firmaer, der repræsenterer en Arbejdsstyrke paa ca. 1500 Mennesker. - Landsforeningens Medlemstal er det endnu for tidligt at udtale sig om, da Foreningen kun er i sin Vorden. Men jeg modtager stadig Melding fra Distriktsformændene om Tilslutning udover Landet.

Til Slut et Spørgsmaal: Vil De godhedsfuldt meddele mig Deres Mening om Lærlingeskalaen, og hvorledes dens Gennemførelse i Danmark har haft Indflydelse paa Arbejdskræfternes Tilstrækkelighed. Hvornaar blev Skalaen gennemført i Danmark? Dette Spørgsmaal har i ca. 2 Aar været brændende i Norge, og det vil blive et af Hovedpunkterne ved den kommende Lønbevægelse.

Skulde jeg senere være saa fri at ty til Dem for at drage Nytte af Deres Erfaringer, haaber jeg paa Deres velvillige Imødekommenhed.

Med kollegial Hilsen

Deres ærbødige

A. J. Hanssen.

- Ikke sandt, dette er et Brev, som taler højt om den dygtige Organisationsmands Hunger efter indgaaende Samarbejde med sine nordiske Kolleger.

*

Tre Uger senere indløber et nyt Brev fra Den norske Bogtrykkerforening, dateret Kristiania, den 28. November 1906.

Hr. Bogtrykker P. Hansen, Aalborg,
Formand i Dansk Provins Bogtrykkerforening.

Som det maaske er Dem bekendt, har Den typografiske Forening i Norge opsagt Tariffen med Bogtrykkerforeningen. Det nye Forslag indeholder Krav af en saadan Art og Rækkevidde, at vi ikke finder at kunne imødekomme dem.

Kristiania Bog- og Avistrykkerier har i denne Anledning nedsat en Komite, der skal søge istandbragt en Ordning, hvorved man saavidt muligt sikrer sig, at i alle Fald Aviserne kan komme ud nogenlunde regelmæssigt under en eventuel Strejke. Paa denne Komitees Vegne henvender jeg mig til Dem med Forespørgsel: om De tror, at vi fra Danmark kunde faa Hjælp eller Støtte i nogensomhelst Form. Kan der være Mulighed for, at der er øvede Haandsættere, Maskinsættere, Trykkere ved Hurtigpresse, Rotationstrykkere eller Stereotypører, som kunde være villige til at tage Arbejde her under en Konflikt (og selvfølgelig fortsætte her efter Konfliktens Løsning). Eller vil det lade sig gøre paa Trykkerier i Danmark at faa uddannet nye Maskinsættere eller Stereotypører, norske eller danske?

Vi vil være Dem meget forbunden, om De vil være saa venlig at give os Oplysning om disse Spørgsmaal, helst saa snart som muligt, ligesom vi vil være taknemlige for ethvert Raad eller Vink, som De kunde give. Svaret bedes paategnet »Privat« og adresseret til Forretningsfører B. A. Wium, Morgenbladet.

I Ærbødighed

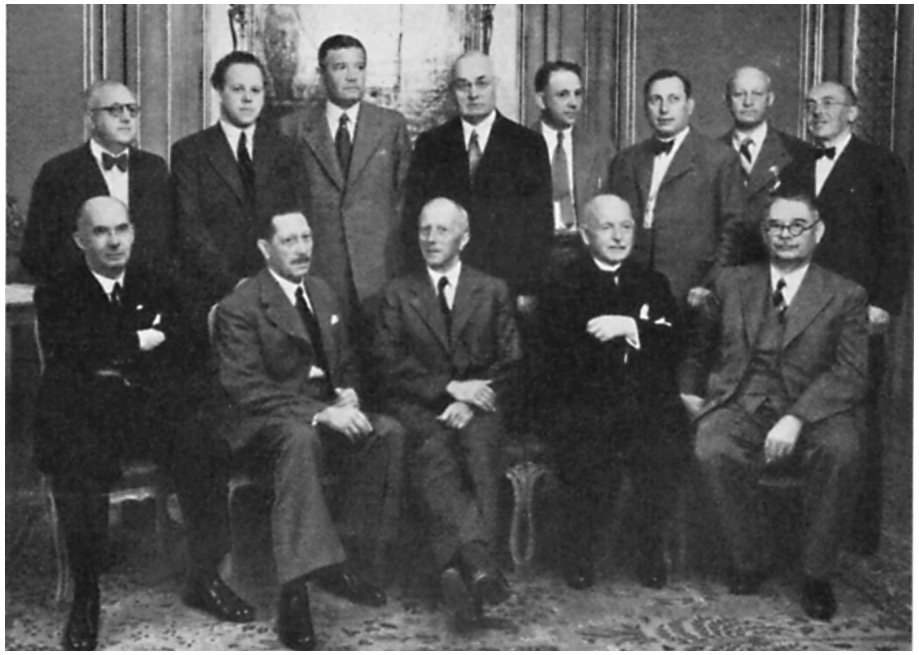
B. A. Wium.

A. Grøndahl.

- Som allerede nævnt findes ingen Afskrift af Svarene paa disse norske Breve, men man kan tænke sig Svaret paa ovennævnte Henvendelse. Havde det været alt for imødekommende, vilde baade D.P.B. og Organisationen af Bladudgivere være kommen ud i Konflikt, fordi de blandede sig i Nordmændenes Affærer.

Saa hengik altsaa 12 Aar, før Nordisk Bogtrykkerraad etableredes ved et Raadsmøde i København 1918, hvortil Initiativet var udgaaet fra Olaf Strandberg og Poul Hertz. Resultaterne af Samarbejdet var saa lovende, at det i Begyndelsen blev til Raadsmøde hvert Aar: Stockholm 1919, Helsingfors 1920, Oslo 1921. D. P. B. deltog i København 1922 for første Gang i Raadsmødet, idet d'Hrr. P. Busch og K. Rosendahl repræsenterede D. P. B.

Ved dette Møde besluttedes det at lægge to Aar mellem Stævnerne; saaledes holdtes Raadsmøde i Stockholm 1924, Helsingfors 1926, Oslo

Nordisk Bogtrykkerraads Møde i Oslo.
Staaende: L. D. Hansen, Ernst Kulling, Carl Z. Hæggström, Oscar Öflund, Sigurd Wahl, Allan Viranko, Hjörvard Torsvjk (Sekretær) og Max Rich. Kirste. - Siddende: Formændene K. Rosendahl, Harald Nyholm, Anders Gröndahl, Olaf Strandberg og K. F. Puromies.

Bogtrykker Olaf Strandberg, København.
Formand for Københavns Bogtrykkerforening fra 1926-40.

1929, København Maj 1930. Til dette var knyttet en betydelig skandinavisk Vandre-Udstilling, og det var der forøvrigt som Regel arrangeret ved Møderne i de øvrige skandinaviske Lande. 1932 var Raadsmødet paany henlagt til Stockholm, 1935 i Helsingfors og 1938 i Oslo. Her blev det Aftalen, at Raadsmødet 1940 skulde henlægges til Esbjerg, men paa Grund af Krigsforholdene maatte dette Møde udsættes indtil videre.

Disse Møder har haft overordentlig stor Betydning for det kollegiale Samarbejde, idet de Delegerede hørte Beretningerne fra Arbejdet, i de øvrige Lande og udvekslede Erfaringer om Prisberegning, Organisationsformer, kollektive Aftaler o. s. v. og deltog i Diskussionen om disse forhold.

Med betydelig Tilslutning fra alle fire Lande holdtes paa Olaf Strandbergs Initiativ det første skandinaviske Mesterkursus i Stockholm 1.-22. Juni 1929 - et smukt Resultat af Samarbejdet i Nordisk Bogtrykkerraad.

Har D. P. B. saaledes paa Grund af Tidernes Ugunst endnu ikke været Hovedsædet for noget Raadsmøde, faldt der dog et Solstrejf over Foreningen, da Nordisk. Bogtrykkerraad i Sommeren 1941 anmodede D. P. B. om paa Raadets Vegne at hædre den i hele Skandinavien kendte og afholdte Bogtrykker Olaf Strandberg, København, der fra Nordisk

Bogtrykkerraads allerførste Dage havde været en af Forgrundsfigurerne i Arbejdet og havde været Formand for det vellykkede Mesterkursus' Etablering i Stockholm.

I Tilslutning til D. P. B.s Aarsmøde 1941 i Fredericia samledes D. P. B.s Bestyrelse m. fl. omkring Bogtrykker Strandberg sammen med K. B.s Formand og Næstformand, Henrik Tuxen og L. D. Hansen.

D. P. B.s Formand, K. Rosendahl, holdt paa Nordisk Bogtrykkerraads Vegne en formfuldendt Hyldesttale til Strandberg og overrakte sluttelig Hædersgæsten Raadets kaligraferede Adresse, hvori alle Olaf Strandbergs faglige og menneskelige Egenskaber var nedfæstede. - Hr. Strandberg takkede synlig rørt for den skønt udførte Adresse og for den smukke Hyldest og Hæder, der ledsagede Adressen.

Naar de nuværende, usikre Forhold atter bliver normale, kan D. P. B. glæde sig til, at det kommende Møde i Nordisk Bogtrykkerraad vil finde Sted indenfor Foreningens Rammer.

Bogtrykkernes internationale Bureau.

Fem Aars vellykket Samarbejde indenfor Nordisk Bogtrykkerraad gav flere initiativrige svenske Bogtrykkere Ideen til at skabe et internationalt fagligt Samarbejde. Der skulde afholdes en stor Udstilling i Gøteborg 1923, og med Wald. Zachrisson i Gøteborg som primus motor udsendtes Indbydelse til baade den gamle og nye Verden om at holde international Bogtrykkerkongres i Gøteborg Sommeren 1923. Denne første internationale Kongres i vort Fag blev en stor og straalende Sukces, og der knyttedes faste Baand mellem Bogtrykkerne Verden over. D. P. B. var repræsenteret ved d'Hrr. P. Busch og K. Rosendahl. K. B. var repræsenteret ved den daværende Formand, E. Levison, og O. Strandberg. - Englænderen Austen Leigh blev Præsident for den internationale Bogtrykkersammenslutning, og der oprettedes et internationalt Bureau i Berlin (ledet af Englænderen Kopley). Efter et Par Aars Forløb kunde dette Bureau udrede mange faglige Traade og løse betydelige Spørgsmaal. I Aarene omkring 1930 var det en Fornøjelse at besøge

Bureauet, der ogsaa havde stærk Tilknytning til den gamle tyske Bogtrykker-Organisation. - Den næste internationale Kongres holdtes i Køln 1928, Nr. 3 i London 1929, 4. Kongres i Holland (Utrecht) 1934, 5. Kongres i Budapest 1937.

D. P. B. har ved alle disse Kongresser været repræsenteret ved K. Rosendahl og K. B. ved Olaf Strandberg. - Den 6. Kongres var fastsat til Afholdelse 1940 i Leipzig i Forbindelse med store Gutenberg-Festligheder i Anledning af 500-Aaret for Opfindelsen, men Krigen satte en Udgangslinie ind paa den Kolumne, som ellers skulde have fortsat den saa udmærket paabegyndte Verdens-Kollegialitet.

Fagskolen for Boghaandværk

Fagskolen for Boghaandværk har betydet saa meget for Bogkulturen herhjemme, og da særlig for Bogtrykfagets Højnelse, at den bør have et særligt Afsnit, ikke mindst fordi Fagskolen blev Grundpillen i den store grafiske Højskole, som alle Grafikere i Danmark samledes om; men herom mere senere.

Fagskolen - som blev dens populære Benævnelse i Bogtrykkerkredse blev i 1893 oprettet paa Xylograf F. Hendriksens Initiativ med Tilslutning og lidt økonomisk Støtte fra de faglige Foreninger.

D. P. B.s Æresmedlem, den 80-aarige Bogtrykker Poul Søndergaard i Odense, var en af Fagskolens allerførste Elever som Svend i 1893 og kan fortælle om de yderst beskedne Forhold, hvorunder Starten foregik i nogle smaa Stuer og med sparsomt Materiale paa Nørrevold 80. Fagskolen vandt sig dog hurtigt en ubestridelig Position, fordi Xylograf Hendriksen ikke alene var en stor kunstnerisk Begavelse og Personlighed, men tillige var i Besiddelse af en utrættelig Energi. Ved smaa Midler og et lille Statstilskud fik han Fagskolen til at løbe rundt. Det er kedeligt at maatte indrømme, at D. P. B. ikke alle Fagskolens Dage har kendt sin Besøgelsestid, idet Styrelsen ifølge Protokollat for ca. 45

Aar siden - netop da Skolen var ny og trængte til Støtte - momentant ophævede sit Tilskud, fordi Provinsens Fag folk kun havde Lejlighed til at deltage i et 5-6 Ugers Sommerkursus, og at det var for lidt at bygge et Tilskud paa. Det varede dog heldig vis ikke længe, før Provinsen opdagede den Betydning, Fagskolen havde for Fagets Fremtid. Der blev givet Xylograf Hendriksen ikke saa lidt Oprejsning omkring Hundredaarsskiftet, hvor han tilkaldtes som Sagkyndig, da det første Regulativ for Bogtrykfagets Svendeprøver skulde udarbejdes. Det har sikkert været ham en stor faglig Glæde at udtale, at »en saadan Prøve var det mindste, man kunde kræve af en ung Svend«.

Fagskolen for Boghaandværk voksede sig stor og stærk. Da Teknologisk Institut blev bygget, udvidede Skolen sine Rammer betydeligt, og Xylograf Hendriksen, der blev ca. 90 Aar gammel, havde den Lykke at se alle Skolens Faser, indtil de kunde betegnes som næsten ideelle - en Institution, som Fagfolkene saa op til med saavel Beundring som Haab. Tusinder af unge drog ud fra Skolen, beriget med faglig Viden, og højnede Bogtrykfaget.

Saa naaede Fagskolen op mod sit 50 Aars Jubilæum, da Teknikere og Fagfolk paa vidunderlig, næsten eventyrlig og mirakuløs offervillig Maade, fik udformet først Tanken, dernæst revet alle ni grafiske Foreninger i Danmark med til Planlæggelsen af den grafiske Højskole, dette Faglighedens Aladdinslot!

Den grafiske Højskole

Det hændte en Aprildag 1941 i Fredericia ved et Amtsformandsmøde i D. P. B., at Landsformand K. Rosendahl lagde en smuk Pjece med bl. a. Billede af den kommende grafiske Højskole paa de forundrede Amtsformænds Bord. Det var en hel Sensation, da Rosendahl derefter med lyse Farvetoner trak Stregerne op i Højskoleplanerne, udkastet af Civilingeniør Thal-Jantzen og Direktør Claes Aller i København - Planer, der med Begærlighed var grebet af den ene grafiske Organisation

Bogtrykker Henrik Tuxen,
København.
Formand for K. B. samt for
De grafiske Fags Sammenslutning.

efter den anden, indtil alle ni var samlet og fast besluttet paa at søge Planerne gennemført. Hidtil havde Fagfolk maattet søge til fremmede Landes Mesterskoler - nu fik Danmark sin egen Mesterskole!

Mange Penge skulde naturligvis til for at rejse Højskolen, og det lød ganske fantastisk, at den økonomiske Side vilde være i Orden, naar de ni Organisationer stod som den kommende Højskoles Garanter. Dertil klang det yderligere fabelagtigt, at Skolen vilde staa færdig til Brug i Løbet af et Par Aar. --

Saa tillokkende lød Fortællingen for Provinsbogtrykkernes øren hin Aprildag 1941, og paa Aarsmødet tre Maaneder senere, ligeledes i Fredericia, var Eventyret nærmere Virkeliggørelsen, idet De grafiske Fags Sammenslutning repræsenterende alle ni Organisationer, havde valgt Bogtrykker Henrik Tuxen, København, til Formand.

De ni Organisationer, som repræsenterer Ejendomsretten til Den grafiske Højskole, bestaar af:

Bogbinderlauget i København,
Centralforeningen af Bogbindermestre i Provinsen,
Dansk Litograflaug,
Dansk Provins Bogtrykkerforening,

Bestyrelsen for De grafiske Fags Sammenslutning.
Fra venstre: Bogbinderlaugets Oldermand, Johs. Petersen, Redaktør Brixtofte, Bogtrykker K. Rosendahl, Fabrikant K. Schram Christensen, Direktør Henrik Tuxen (Formand for Bestyrelsen), Klichèfabrikant Einar Middelboe, Viceoldermand for Litograflauget, Andreas Hansen, Direktør Svend Hornsyld, Ingeniør V. Thal-Jantzen og Direktør Claes Aller. - Paa Billedet mangler Formanden for Centralforeningen af Bogbindermestre i Provinsen, Knud Rosenberg Nielsen, og Oldermand Peter Voegtle.

Foreningen af Arbejdsgivere indenfor Papirvareindustrien,
Kemigraflauget i Danmark,
Københavns Bogtrykkerforening,
Københavns Papæskefabrikant Forening,
Organisationen af Bladudgivere i Provinsen.

Skal der udover de ni grafiske Fag, som rejste den grafiske Højskole, nævnes Personnavne, maa det være Civilingeniør V. Thai-Jantzen og Direktør Claes Aller, som i Foraaret 1941 tog Initiativet og paa den smukkeste Maade var med til at gennemføre Højskolen og stadig er med til at videreføre den - --

Og saa kom der Gang i Foretagendet. Trods Krigs- og Krisetider rejstes den grafiske Højborg med moderne monumentalt Præg i Jul.

Thomsensgade i København. Halvtredie Aar efter Ideens Undfangelse stod Huset der med store, faglige Lokaler, Maskiner og Redskaber samt med en betydelig Stab af første Klsses Lærerkræfter, der borgede for, at den Ungdom, som søgte sin faglige Horisont udvidet, og saa vilde naa Resultat paa denne Læreanstalt.

Foruden Fagskolen for Boghaandværk (Bogbindere, Sættere og Trykkere) har Kemigrafer og Litografer meget omfattende Fagskoler.

Flere faglige Foreninger sidder som Lejere i smukke, rummelige og lyse Kontorlokaler: Københavns Bogtrykkerforening, Organisationen af Bladudgivere i Provinsen, Kemigraflauget og Litograflauget.

Først i September 1943 skulde Den grafiske Højskole have været indviet. Forholdene efter den 29. August indsnævrede imidlertid Begivenheden stærkt, men Skolen begyndte under overvældende Tilslutning af Elever og med Civilingeniør, Direktør Hassing som Leder.

- Og Sukcessen fra Starten fortsættes. - -

Lige op mod Jul 1944 sluttede Skoleaaret, - det første Hold Dimittender udsendtes og viste straalende Resultater: Af Afgangsklassens 21 Kandidater havde to faaet Udmærkelse.

--- Dette være Eventyret om Den grafiske Højskole i Danmark!

Den filantropiske Side af D. P. B.s Arbejde

Understøttelsesfonden.

Som Foreningens Forhistorie viser, spillede Bogtrykfagets Filantropi allerede en betydelig Rolle paa Agitationens og Forberedelsernes Stade. Der skulde dog hengaa næsten 25 Aar af D. P. B.s Virksomhed, før Tiden var moden til at gennemføre den mere kammeratlige Hjælpsomhed og Understøttelse.

Starten skete ved, at daværende Formand P. Hansen paa Aarsmødet i Esbjerg 1918 overraskende lagde 1000 Kr. paa Bordet som et Legat - som en Grundfond - for D. P. B. at administrere. Tanken vakte stor Begejstring, og mange Medlemmer meldte sig straks som frivillige

Betalere af Bidrag, der includeredes i Aarskontingentet. Senere blev Bidraget til Understøttelsesfonden obligatorisk, hvad der i og for sig ogsaa var det retfærdigste for alle Medlemmerne.

Andre Legatstiftere traadte til i den nærmest følgende Tid, saaledes at Understøttelsesfonden allerede havde afrundet Form paa D. P. B.s 25 Aars Dag. Gennem Aarene steg Filantropien og blev til en stor, velsignelsesrig Gerning, som navnlig sidst paa Aaret tændte Julekerterne i mange Hjern.

I denne Forbindelse skal »Matricen«s kammeratlige Rasle-Bøsse ikke glemmes. Hvad denne lille muntre Forenings Medlemmer yder under Latter og Skæmt, har mange Gange lyst op, naar økonomisk Mørke momentant tyngede hist og her. - Siden Understøttelsesfonden ca. fem Aar efter Oprettelsen begyndte sin hjælpsomme Virksomhed, er udbetalt over 50.000 Kr. Siden Kasserer Jørgen Olsen den 1. Januar 1927 overtog ogsaa denne Kasses Virksomhed, falder alene de 48.479 Kr. af de nævnte 50.000 Kr.

Fortegnelse over Legaterne.

	Formue pr. 1945 Kr.
Bogtrykker af Aalborg P. Hansen og Hustrus Legat, August 1918 ...	6.626,00
Licius Nielsens Legat, Juni 1920 ...	2.590,00
Henrik Christensen og Hustrus Mindelegat, 12. Maj 1920 ...	2.660,00
Redaktør M. Dreyers Legat, 12. Maj 1920 ...	1.428,00
Direktør H. L. A. Mammens Legat, 12. Juni 1920 ...	1.428,00
L. Levison jun.'s Legat, 12. Juni 1920 ...	1.428,00
Jørgen Schjerbeck jun .'s Legat af 1924 ...	19.509,00
Poul Søndergaard og Hustrus Legat, 16. Februar 1925 ...	6.347,00
A. Hammerschmidt og Hustrus Legat, 27. December 1926 ...	4.036,00
De forenede Papirfabrikkers Legat, 13. Maj 1935 ...	2.465,00
Fabrikant C. Hammerschmidt og Hustru, Fru Astrid Hammerschmidt, f. Andreassons Legat af 5. Juli 1941 ...	1.410,00
Kis og P. Busch's Jubilæumslegat (3. Decbr. 1932 og 12. Maj 1935) ...	11.212,00
Faktor Carl G. Fich og Hustrus Legat, 26. november 1934 ...	2.983,00

Begravelseskassen.

I 1929 udkastede Bogtrykker N. K. Nielsen, Randers, Tanken om Oprettelse af en Begravelseskasse. N. K. (som er hans Kendingsnavn) var i 1924 indvalgt i D. P. B.s Styrelse, og som Organisationsmand paa mange andre Omraader havde han i flere Fag set udmærkede Virkninger af den Filantropi, der i sig indebærer Hjælp til Selvhjælp. I Styrelsen mødte Forslagsstilleren stor Forstaaelse for Planen og forsaavidt ogsaa paa Aarsmødet i Aarhus 1930. Der var dog en til Kritik grænsende Ængstelse for, at Foreningen ikke selv fik Ret til at administrere Kassen, fordi de statslige Love krævede et saadant Tilsyn, at Foreningens frie Dispositionsret over Pengene kunde blive illusorisk.

Forslagsstilleren fremkom dog næste Aar ved Mødet i Esbjerg med Oplysninger om, at der vilde fremkomme en Lov, hvor gensidige Selskaber, der ikke tegner Forsikringer uden for Medlemmernes Kreds, kan virke uden at være underkastet Forsikringslovens Forskrifter, for saavidt deres Virksomhed erklæres begrænset i faglig Henseende. - Denne Lov vedtoges inden Aarets Udgang, og dermed blev D. P. B.s Begravelseskasse sikret og har faktisk siden sin Oprettelse i 1933 virket bedre end oprindelig tænkt - saa godt endda, at Udbetalingssatserne efter 8 Aars Virksomhed fordobledes. Kassen har været til megen Velsignelse hos de Efterladte ved de ca. halvt Hundrede Dødsfald, der er indtraadt siden dens Stiftelse. Her i Festskriftet skal lyde en oprigtig Tak til Ideens utrættelige Forkæmper, N. K. Nielsen.

Kassens Virksomhed i Tal:

Oprettet	1. Oktober	1933	med	172	Medlemmer
	1. Januar	1934	var der	186	-
	1. -	1935	-	203	-
	1. -	1936	-	214	-
	1. -	1937	-	234	-
	1. -	1938	-	238	-
	1. -	1939	-	267	-
	1. -	1940	-	299	-
	1. -	1941	-	312	-
	1. -	1942	-	318	-

1.	-	1943	-	349 -
1. November		1944	-	482 -

Indtil Udgangen af December 1944 var til 51 Dødsfald udbetalt Kr. 29.447.

Amtsforeningernes Betydning

Der skete paa Poul Søndergaards Initiativ flere betydelige Ting i hans Formandsperiode 1919-22. For det første var han en af Ophavsmændene til det store, midtsamlende Landsmøde i Odense August dagene 1919. For det andet fremsatte han der Forslaget om Oprettelse af Amtsforeninger indenfor D. P. B. For det tredie blev han i Efteraaret 1921 en af Fædrene til »Bogtrykkerbladet«s Start pr. 1. Januar 1922.

Hele Industripalæet i Odense stod ved D. P. B.s 25 Aars Jubilæum 1920 i Bogtrykkernes Tegn. Alle Lokaler var optaget af Udvalgsmøder, og D. P. B.s Amtsrepræsentanter var overladt et Kælderrum ud mod Læseselskabets Have. Jeg erindrer, at det hele saa meget ubetydeligt ud med den Snes Mennesker, vi var i det dunkle Lokale. Men det gik i Sandhed saaledes, som det gamle Ordsprog siger, at »Hvad stort skal hige, maa langsomt stige«, thi var Generalprøven ringe, blev selve Opførelsen en stor Sukces for Foreningen. Da fik D. P. B. alle Enere samlet og kunde udvide Rammerne. Det hed sig den Gang officielt, at alle i Amtsforeninger indtrædende Blade og Bogtrykkere skulde være Medlemmer af Dansk Arbejdsgiverforening, men i Agitationsøjemed blev der set gennem Fingre med, at Hensigten helligede Midlet. At Paragrafferne i Dag er anderledes effektive, siger sig selv, for nu har D. P. B. Magt og Myndighed til at haandhæve dem. - Paa D. P. B.s 50 Aars Dag er det 25. Aars Dagen for Amtsforeningernes Tilblivelse.

Saaledes som selve Dansk Provins Bogtrykkerforenings gamle Navn antyder, favnes det ganske Lands Bogtrykkere udenfor København Frederiksberg, men hvad der paa denne Maade var Styrken, blev tillige Svagheden før Amtsforeningernes Dannelse, thi Spredtheden mellem Kollegerne fra Skagen til Gedser og fra Vestjylland til Østsjælland gav usikre Linier. Gennem Amtsordningen blev hele Foreningen intakt.

Amtsforeningerne er indenfor deres ensrettede Love suveræne med hver sin Bestyrelse og Formand, dog under Landsforeningens Ægide og autoriserede Prisanordning. Hvert Aars tidlige Foraar sammenkaldes Amtsformændene til i Fællesskab med Landsstyrelsen at pleje Raad om foreliggende Sager, der enten skal tilbage til Amtsforeningernes lokale Behandling eller fremsættes paa Aarsmødet nogle Maaneder senere.

Amtsforeningerne er ved deres Formænds Deltagelse i disse Repræsentantskabsmøder blevet et betydeligt organisk Led i D. P. B.s Arbejde, og de har været stærkt medvirkende til Landsforeningens betydelige Vækst gennem de sidste 25 Aar. Men det skal ikke heller i dette Festskrift skjules, at de enkelte Amtsforeningers Betydning i nogen Grad staar og falder med Amtsformandens repræsentative og forstaaende faglige Indsats i det fælles Arbejde.

Dansk Provins Bogtrykkerforening favner nu med sine Amtsforeninger praktisk talt det hele Land, idet der kun findes eet Amt - Thisted Amt - hvor der ikke findes nogen Amtsforening for Bogtrykkerne. I Sønderjylland er der truffet en midlertidig Ordning om en Fællesforening for Aabenraa, Haderslev, Sønderborg og Tønder Amter, men Tilgangen har i den sidste Tid været saa stor i Sønder jylland, at der er Tale om Opdeling i mere end en Forening.

Den gennemførte Amtsforeningsordning har ikke alene gjort D.P.B. større, men samtidig fik Foreningen ogsaa organisk Omstilling til Landets yderste faglige Traade.

Det kollegiale Sammenhold i D. P. B.

Sammenholdet har hentet sin Styrke, naar Kollegerne fra nær og fjern rystedes sammen paa Amtsmøder og Generalforsamlinger. Den, der - saaledes som Jubilæumsbogens Forfatter - i mere end 30 Aar har deltaget i samtlige Møder, har set og følt Kammeratskabet stige, efterhaanden som Landsforeningen voksede. Det var en humørfyldt Haandværkerarv, som de ældre Kolleger skænkede de yngre, der uvilkaarlig absorberede og efterlevede den behagelige Kollegialitetsfølelse og videreførte den hjemme

i Lokalkredsene, saa det kunde spores gennem hele det faglige Arbejde, hvor Konkurrencespørgsmaalet mere og mere bortelimineredes. Undtagelserne bekræftede kun den almindelige Regel, thi selvfølgelig kunde der opstaa Divergenser i et saa stort Omraade som D. P. B.s, men Idealisme og Materialisme viste sig udmærket at kunne gaa Haand i Haand, naar Klogskaben fik Lov at raade, og Foreningen har heldigvis altid haft kloge Mænd gennem de skiftende Tider.

Længe forud for Møderne glædede hver enkelt Deltager sig til Samværet, ankom hellere en Aften før for at være med til det hele. Under selve Forhandlingerne kunde man være uenige om Detaillerne, men talte sig tilrette under urbane Former og bøjede sig loyalt for Majoriteten, saa den en Gang af stukne Linie blev holdt. Resultaterne af Landsforeningens Arbejde gennem 50 Aar viser tydeligt denne midt samlende Linies Holdbarhed og Styrke.

Naar de faglige Emner var bragt til Afslutning, hentede Kollegerne deres Damer, som under Forhandlingerne havde været paa Udflugtstur, og saa festedes i Fællig omkring Taler og Sange, thi Viseforfatterne sparede sig sjældent i Bogtrykkernes Lag. Saavel Forfatterne som Damerne og Aktørerne i det hele taget har haft deres store Betydning for Stævnernes Tiltrækningskraft og deraf følgende Sammen hold. Den harmløse Munterhed gjorde mange af Stævnerne til uforglemmelige Oplevelser.

Henrik Christensen fra Ringsted var sin Tids Spasmager. Et stort Nummer lavede han i Aalborg 1915. Aarsmødets Damer og Herrer var om Mandagen inviteret ud at bese Adolph Holsts store Virksomhed. Da Henrik Christensen traadte ud af Fabriksporten, gik tre Officerer forbi. Henrik Christensen sprang op paa højre Fløj, holdt Fodslag, trak en Barnetrompet frem og truttede. Først saa Officererne vredt til Musikanten, men standsede saa og lagde for med en Latter salve!

Eller da han to Aar senere ved Andendags Mødet i Ringsted trak Selskabet op i Lysthuset paa Folketidendes Tag og holdt Forhør over »Hvem ved - hvad - hvor«, da Fru Dorte Petersen og Formand P. Hansen havde sovet til Middag nede i Huset.

Henrik Christensens Start af Sangforeningen »Matricen« er andet steds

omtalt, og da han senere blev aflægs, overlod han »Matricen« til Mammen, der røgtede Hvervet med humoristisk Sans, thi han manglede aldrig Emner til sine Bøder, der alle tilfaldt »Matricen«. En Gang blev han dog slaaet ud, og dette være Pointet i Historien med Tænderne paa Hohøj:

Det var i 1924 forud aftalt mellem N. K. Nielsen fra Randers, Redaktør Kristensen fra Hobro og Westphall fra Aarhus, at der skulde arrangeres »politisk Møde« paa Hohøj, hvortil Udflugten skulde gaa via Mariager. - Westphall besteg Talerstolen - en naturlig Stensætning - og lagde for med Venstres Sag. Med stigende Patos og i jydsk Mundart gennemgik han ustandseligt Alfabetet. - Midt i Alfabetets tredie Remse rundede Taleren Munden for stærkt ved Bogstavet »H«, og hans Gebis stødtes ud og trillede i Græsset. Alfabetet blev afbrudt, Taleren fo'r ned af Talerstolen og habsede Gebisset.

Situationen syntes umulig; dog var hele Forsamlingen stum. Da styrtede Taleren tilsyneladende rasende hen mod Mammen, der andægtigt sad ved Talerstolens Fod, og tilraabte ham truende: »Aa, det er ogsaa din Skyld, dit Fjols, det er dine Tænder, jeg har laant, og de passer mig ikke!«

Ved at se sin gode Ven saa rasende blev Mammen forskrækket, hans Mund bevægede sig levende fra Øre til Øre, men der kom ikke en Stavelse - - -

Det her fortalte androg kun Sekunder, men nu hævedes Publikums Fortryllelse ved at se Mammens fortvivlede Mimik. Alle græd af Latter. De øverstsiddende paa Skrænten rullede grinende ned i Dalens Bund og lo videre. Det kan næsten ikke beskrives, hvor morsomt hele Forestillingen løb af.

De næste to Foredragsholdere talte kun om Venstremandens Tænder, der paa Landbovis maatte bide i Græsset, og Synderen kunde ikke faa Ørenlyd - hver Gang han besteg Talerstolen, var han til Grin!

Da Borgmester P. Hansen fik at vide, at Scenen ikke var aftalt Spil, sa' han: »Stakkels Mammen!« Ogsaa Mammen komplimenterede:

»Det er den bedste Klarenberg, jeg nogen sinde har hørt - det var nemlig mig, de grinede af, din Flab!« - Den Hohøj-Historie blev Randersdagenes store Clou.

Ogsaa ved andre Lejligheder var Provinskollegernes Lune tone angivende. Deltagerne i det store Landsmøde 1919 blev rystet sammen omkring Refrainet »Kammeratens røde Næse«, der blev istemt af Provinsianernes Matricekor. Noget lignende gentog sig ved det første større Mesterkursus i København 1920. Det kulminerede ved Kursusdeltagernes Besøg paa »Politiken«, hvor Redaktør Cavling græd Lattertaarer, da Hurraraabene for ham sluttede med ovennævnte Slagsang. Ogsaa Kursus-Afslutningen paa »Wivel« maa nævnes, thi den jydske Vise satte Humøret op, da Viseforfatteren underskrev sig som »kongelig Trøkker« (Egmont H. Petersens Trykkested).

Ved Vandre-Udstillingen 1935 holdt D. P. B. Amtsformandsmøde i København, og efter en Række Foredrag af forskellige prominente Talere skulde der mellem Københavnere og Provinsianere afholdes et sammenrystende Pølsegilde. Stemningen var til en Begyndelse noget mat, men saa omdeltes en provinsiel Pølsevise, hvorunder Forfatteren stod op paa et Bord og dirigerede Musikken. Sidenhen manglede der ikke Stemning - den holdt ud, indtil de smaa Tal blev store. - Provinsianerne havde endnu en Gang fastslaaet, at omkring Bogtryk haandværket herskede Sammenhold med Liv og glade Dage!

D. P. B. s Emblem

Det varede ikke mindre end 33 Aar, før D. P. B. udfærdigede et Emblem for sine Medlemmer og Foreningens Venner. Man kan dertil indvende, at der var saa mange andre nærliggende Opgaver, der trængte sig paa. Men man maa heller ikke overse den Agitation, for ikke at sige den Reklame, der ligger i et Samlingsmærke, som tillige giver Bæreren Stolthedsfølelse over at være Deltager i en Enhed, en betydelig og landsomfattende Bevægelse.

Hvorom alting er, vakte det ved Studierejsen i 1928 indstiftede Foreningsmærke stor Jubel, da Rosendahl - i sin Egenskab af Rejseleder - den første Samlingsaften i Hamburg uddelte den rød-hvide Knap til

Rejsefællerne. Det var næsten som at anbringe en Dannebrogs-Roset paa Jakkeopslaget, og Mereværdsfølelsen steg betydeligt hos Deltagerne. Det nye Samlingsmærke havde sin store Andel i, at selve Rejsens Start blev en Fest. At Tegnet i stort Format og i Farver samt med Navn og Adresse blev tilknyttet Rejsegodset som Pap-Mærkater, gjorde Deltagerne og deres Habengut let kendeligt paa hele Turen.

Smaa Højtideligheder skabtes endvidere, naar Rosendahl i Hamburg, Frankfurt, Markheidenfeld, Würzburg og Heidelberg m. fl. Steder heftede Mærket paa forskellige faglige Officials, der betragtede Overrækkelsen af Hæderstegnet som en saa stor Opmærksomhed, at flere af dem var ganske rørt over Danskernes Elskværdighed. D. P. B. blev derved et godt Navn i de store Virksomheder, Selskabet besøgte. Ved D. P. B.s Generalforsamling i Vejle 1928 fik alle Medlemmer tildelt Emblemet, og ligesaa de følgende Aar. Det fremstillede Oplag holdt i fjorten Aar, hvorefter det nuværende Emblem autoriseredes som Foreningsmærke og benyttes tillige som saadant paa Bogtrykkerbladets Titel samt paa Foreningens Tryksager.

Bogtrykkernes Prisberegning

To Ting maatte en faglig Organisation som D. P. B. straks fra Begyndelsen lægge det første og største Arbejde ind paa at regulere: Arbejdets Udsalgspris i Forhold til Indkøbsprisen. Prislisten maatte og skulde være baseret paa de faktiske Generalomkostninger, og her fik Arbejdslønnen en betydelig Indflydelse.

Ved Overgangen fra det københavnske Samarbejde til D. P. B.s Selvstændighed i 1895 eksisterede en Prisliste - det var jo netop denne og den truende Tarif, der var Hovedaarsagen til Adskillelsen. Paa Grundlag af denne københavnske Prisliste forelaa allerede faa Maaneder efter D. P. B.s Start den første Prisliste som »Vink til Beregning af Bogtrykarbejde«, og den blev fornyet gennem Aarene, efterhaanden som ogsaa Tariffen sattes i Vejret. Af P. Hansens gengivne Notater fra 1907-08 ses, hvor svært det undertiden var at faa Prisberegningen gjort færdig.

Det svævende Punkt i Prislisten var særlig i tidligere Dage det Problem, over hvilket mange Bogtrykkere snublede ved Kalkulationen, især Nybegyndere, thi hvad skete, naar man »skønnede« over Prisen eller dvælede ved sine »Generalomkostninger«? Det sidste var sikkert noget, man kunde se bort fra, hvis man med et Tilbud vovede sig ud i Konkurrence! I sin Iver for at skaffe sig Arbejde oversaa Bogtrykkeren ofte, at hans Forretningsudgift ikke alene var Folkehold, men ogsaa Lokaleleje, Materiel og Maskinernes Forrentning, Lys, Varme, Kraftforbrug, Emballage og hundrede nødvendige Smaating, som han skulde betale paa Driften og derfor maatte have indregnet i det til syneladende mystiske Ord »Generalomkostninger«.

Nybegynderen følte det som en Hæmsko, at han ogsaa skulde medregne sit eget Arbejde i Prisen, for han gjorde jo det hele selv, ogsaa i Hviletiden, og saa kunde han gøre det »billigere«. Han var desværre ikke saa vaagen, at han kunde se Fordelen ved at være Medlem af D. P. B. Det var imidlertid godt at skaffe sig Minimumsprislisten, for saa vidste man da, hvordan man skulde underbyde. - -

Denne lidet organisationsmæssige Betragtning var Aarsagen til, at D. P. B. i mange Aar havde for faa Medlemmer.

Det var i Grunden først omkring D. P. B.s 25 Aars Jubilæum, at Landets Bogtrykkere indsaa, at man maatte til Bunds i Spørgsmaalet om Generalomkostninger. Initiativet udgik fra Københavns Bogtrykkerforening, som lod en Kommission udarbejde en helt videnskabelig Prisberegning, og her havde Ingeniør Marstrand staaet for Udregningen. D. P. B. rørte ogsaa paa sig og lod Faktor Fich, Odense, og P. Busch, Aarhus,

uddybe Prislisten med yderligere Hensyntagen til de i Tyvernes Efterkrigsaar stigende Generalomkostninger. Den da udsendte blaagrønne Minimums-Prisliste paa fire store Kvartsider gjorde betydelig Lykke, ikke mindst med det nye Skema over Maskintypernes Timepris til de forskellige Papirformater. Helt til 1938 arbejdede D. P. B. med denne Prisliste med de Ændringer, som Pristallet foranledigede. Der blev ogsaa gennem Tyverne gjort et betydeligt Arbejde for Udbredelsen af og Kendskabet til Kalkulationens Betydning.

Allerede før Formand P. Busch's Død i 1937 var en dybtgaaende Revision af Prislisten paatænkt, men efter at K. Rosendahl havde overtaget Formandsposten, kom der Skred i Forarbejdet. K. B. havde med Fagmanden, Beregner John Madsen i Spidsen reguleret sin Minimalberegning, og D. P. B. bad John Madsen om at være Hjælper ved en lignende Regulering. Et Spørgeskema med fortrolige Spørgsmaal om hele Forretningens Drift udsendtes til en Række store og smaa Bogtrykkeres Besvarelse for at faa fastslaaet Generalomkostningerne i al Bogtrykvirksomhed. Det var ganske interessant under Forarbejdet at konstatere Ensartetheden i Omkostnings-Procenten, enten Trykkeriet var stort, mellemstort eller lille. Udsvinget mellem Tallene var ganske forsvindende.

Med hele dette Materiale som Grundlag indkaldte K. Rosendahl saa en Række Fagfolk, der repræsenterede saavel Bogtrykfagets som Bladvirksomhedernes baade ensartede og dog forskellige Omraader. Det blev en ret stor Kommission, som paa en vis Maade interneredes eller isoleredes i Pension paa Skodsborg Søbad i Dagene 25.-28. Oktober 1938.

Fra Organisationen af Bladudgivere deltog:
Bogtrykker Vald. Rye, Randers.
Forretningsfører Vilh. Larsen, Næstved.

Fra D. P. B.:
K. Rosendahl, Esbjerg.
Børge Busch og E. Westphall fra Aarhus.

H. V. Rasmussen, Nykøbing F.
Marius Pedersen,
Faktor hos H. V. Rasmussen, Centraltrykkeriet, Nykøbing F.
Driftsleder Carl Rasmussen, Odense.
Endvidere: Beregner John Madsen, København.

Prisliste-Udvalget arbejdede energisk Dagene igennem, kun afbrudt af halvanden Times Spisepause. Udvalgsmedlemmerne fandt det ganske morsomt saaledes at lægge Tal og Titler til Side og spise i »Pension«, thi det var som at holde Fællesspisning hver Dag. Det var en saa udmærket Maade at holde Kommissionen samlet paa, at det absolut kom til at indvirke paa Resultatet.

Under Forhandlingerne viste det sig, at vel var Beregner John Madsen en glimrende Vejleder i Emnet, men Faktor Marius Pedersen var ham saa jævnbyrdig, at han ved sin mesterlige Talbehandling stærkt kom til at præge Afgørelserne. - Det var derfor ogsaa ganske naturligt, at han i de nærmest følgende Aar helt overtog D. P. B.s Beregningskontor.

Efter Priskommissionens afsluttende Arbejde inviterede D. P. B.s Formand Kommissionen til Middag i »Wivel«s Lokaler. I denne Middag deltog desuden Formanden for O. B. P., Redaktør Carl Pedersen, samt Formanden for K. B., Bogtrykker Olaf Strandberg. Endvidere flere andre Medlemmer af K. B.s Priskommission. Her fik D. P. B.s Udvalgsmedlemmer fra alle Sider Tak for deres veludførte Arbejde. Takken gentoges paa Aarsmødet i Slagelse i Juli 1939, hvor Arbejdet godkendtes.

I Henhold til Lov om Prisaftaler tilstilledes den nye Prisberegning den 25. April 1939 Priskontrolraadet. I Prisdirektoratet meddelte man efter kort Tids Forløb mundtligt, at man intet havde at indvende imod den fremsendte Prisberegning, og at denne derfor kunde ventes registreret. Denne Registrering fandt Sted den 30. Oktober 1943. De senere foretagne Ændringer i Prisbergningen er alle tilstillede Pris kontrolraadet, uden at der af Raadet er gjort Indsigelser imod de indsendte Beregninger. Det i 1938 af saavel K. B. som D. P. B. samlede statistiske Materiale foreligger fremdeles og har dannet og danner stadig Grundlaget

i Prisforskydningen, naar Pristal eller andre Lønomkostninger kræver ny Prisliste. Det er et Materiale af uvurderlig Betydning for hele den danske Bogtrykkerstand.

Paa et særdeles heldigt Tidspunkt fik D. P. B. sin Prisberegning reguleret i 1939. Krigen satte umiddelbart efter ind med Masser af Restriktioner, Omlægninger og Genvordigheder, hvorunder alle maal bevidste Bogtrykkere følte Nødvendigheden af kollegialt at maatte staa sammen for at komme igennem de trange Tider. Med den solidt underbyggede Prisberegning og hele D. P. B.s gode Økonomi og Filantropi i Ryggen var det for den faste Ledelse lettere at agitere de sidste vankelmodige Bogtrykkere ind i Rækkerne.

Det kan i Dag fastslaas, at D. P. B. er midtsamlende for Provinsens Bogtrykkere og ved sin reelle, haandværksmæssige Prispolitik og sit kulturelt set smukke Arbejde ikke alene har hævet Bogtrykfaget, men tillige har skabt Tillid og Agtelse om sit Navn. Med berettiget Stolthed ser Provinsbogtrykkeren op til D. P. B., som lægger næsten alle hans faglige Fornødenheder tilrette for ham.

Det er en Organisation af stort Format, der den 12. Maj 1945 holder 50 Aars Jubilæum.

DANSK PROVINS BOGTRYKKER FORENINGSSTYRELSE
1895 -1945

	Styrelsesmedlemmer gennem Aarene							Formænd	Næstformænd	Æres-medlemmer
1895—96	Fr. Thillerup	Chr. J. Tortzen	Arn. Jørgensen	P. Hansen	S. Backhausen	Chr. L. Pagh	W. F. Welsch	Fr. Thillerup		
1896—97	L. P. Eriksen	do.	do.	do.	do.	do.	do.	Pagh	S. Backhausen	
1897—98	do.	do.	do.	do.	do.		do.	S. Backhausen		
1898—99	do.	do.	do.	do.	do.		do.	do.		
1899—1900	do.	do.	M. Gertsen	do.			Adam Jensen	P. Hansen		
1900—01	do.	do.	do.	do.			do.	do.		
1901—02	do.	do.	do.	do.			do.	do.		
1902—03	do.	do.	do.	do.			do.	do.		
1903—04	do.	do.	do.	do.			do.	do.		
1904—05	Laur. Bech	Soph. Sørensen	do.	do.			do.	do.		
1905—06	do.	do.	do.	do.			do.	do.	Laur. Bech	
1906—07	do.	do.	P. Søndergaard	do.			H. Christensen	do.	do.	
1907—08	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1908—09	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1909—10	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1910—11	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1911—12	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1912—13	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1913—14	P. Busch	do.	do.	do.			do.	do.	P. Søndergaard	
1914—15	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1915—16	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1916—17	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1917—18	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1918—19	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1919—20	do.	do.	do.	K. Rosendahl			H. V. Rasmussen	P. Søndergaard	P. Busch	P. Hansen

	Styrelsesmedlemmer gennem Aarene							Formænd	Næstformænd	Æres-medlemmer
1920—21	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1921—22	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1922—23	do.	do.	C. G. Fich	do.			do.	P. Busch	K. Rosendahl	
1923—24	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1924—25	do.	N. K. Nielsen	do.	do.			do.	do.	do.	
1925—26	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1926—27	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1927—28	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1928—29	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1929—30	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1930—31	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1931—32	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1932—33	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1933—34	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1934—35	do.	do.	Aa. Dreyer	do.			do.	do.	do.	P. Søndergaard
1935—36	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1936—37	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1937—38	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1938—39	B. Busch	do.	do.	do.			S. Nielsen	K. Rosendahl do.	N. K. Nielsen do.	
1939—40	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1940—41	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1941—42	do.	do.	do.	do.			do.	do.	do.	
1942—43	do.	do.	A. Schiöttz-Christensen	do.			do.	do.	do.	
1943—44	do.	do.	do.	do.		E. Stenstrup-Jensen	do.	do.	do.	H. V. Rasmussen
1944—45	do.	do.	do.	do.		do.	do.	do.	do.	

Medlemsfortegnelse 1945

FORENINGENS STYRELSE

K. Rosendahl, R*., DM., Esbjerg (Formand).
N. K. Nielsen, Randers (Næstformand).
Børge Busch, Aarhus.
E. Stenstrup-Jensen, Odense.
S. J. Nielsen, Slagelse.
A. Schiøttz-Christensen, Aalborg.

Kassereren: Jørgen Olsen, Colbjørnsensvej 18, Odense.
Beregningskontoret: Faktor Mar. Pedersen, Centraltrykkeriet, Nykøbing F.
Bogtrykkerbladet: Redaktør E. Westphall, Klostertorv 4, Aarhus.

AMTSFORENINGSFORMÆND

Aalborg Amt: Alf Schiøttz-Christensen, Aalborg.
Aarhus Amt: Johs. Tollefsen, Aarhus.
Bornholms Amt: Aug. Kieffer, Rønne.
Frederiksborg Amt: Rudolf Pallesen, Hillerød.
Holbæk Amt: N. Chr. Hansen, Holbæk.
Hjørring Amt: Oluf Jørgensen, Hjørring.
Maribo Amt: A. Rosenberg, Nakskov.
Odense Amt: E. Stenstrup-Jensen, Odense.
Præstø Amt: W. Schomann, Vordingborg (konst.).
Randers Amt: Clausen Buch, Randers.
Ribe Amt: Aage Jacobsen, Ribe.
Ringkøbing Amt: L. Rasmussen, Ringkøbing.
Roskilde Amt: C. H. F. Møller, Roskilde.
Skanderborg Amt: A. Backhausen, Horsens.
Sorø Amt: H. Christensen, Ringsted.
Svendborg Amt: H. C. Arnberg, Svendborg.
Sønderjylland: Th. Laursen, Tønder.
Vejle Amt: R. Ottesen, Fredericia.
Viborg Amt: Carlo Mortensen, Viborg.

ÆRESMEDLEMMER

Bogtrykker Poul Søndergaard, Hunderupvej 26, Odense.
Bogtrykker H. V. Rasmussen, R*., Nykøbing F.

A-MEDLEMMER

AABENRAA:
Hanssen, E. Bjørn, redaktør, Dagbladet Heimdal A/S.
Mogensen, N. P., bogtrykker, St. Torv 5.

AAKIRKEBY:
A. Larsens Bogtrykkeri.

AALBORG:
Aalborg Amtstidende I/S.
Aalborg Stiftsbogtrykkeri, Alf Schiøttz Christensen, Nytorv 5.

Ballermann's Bogtrykkeri, Aage Ballermann, Jomfru Anegade 10.
Blauenfeldt, Henry, Hadsundvej 39, Vejgaard, Aalborg.
Burmester's, Wilh., bogtrykkeri, O. Burmester, Algade 9.
Centraltrykkeriet, Leander Nielsen, Danmarksgade 7-9.
Cimbria Bogtryk A/S, Danmarksgade 5.
Duus, Marius, Bogtrykkeri og Papirhandel, Boulevarden 46.
Ekspres-Trykkeriet (N. A. Hansen & Co.), Viggo Hjorth Sørensen, Stormgade 1.
Handelstrykkeriet, A. W. Christensen, Skolegades Vandgyde.
Hansen's Eftf.'s, P., Bogtrykkeri, Aksel Schølin, M. Turisgade 5.
Hempel, Søren, Grosserer, Grønnegade 8.
Holst, Adolph, A/S, Direktør A. C. Hedegaard.
Jørgensen's, Oskar, Bogtrykkeri, Grønnegaard E.
Knudsen's, Svend, Bogtrykkeri, Urbansgade 26.
Landstrykkeriet A/S, Kattesundet 10.
Nordjyllands Bogtrykkeri (Carl Schølins Eftf.), O. Riisgaard Mortensen, Sankelmarksgade 9.
Pedersen, Søren, Holbergsgade 8.
Record Trykkeriet v. Tscherning Mortensen & P. Melchior Jensen, Fynsgade 24.
Reklame-Trykkeriet, Anker Magleby Sørensen, Algade 35.
Vesta, Bogtrykkeriet, Regnar Vestergaard, Hadsundvej 11, Vejgaard.

AARHUS:
Aarhus Amtstidende, Kontorchef A. M. Larsen, Ryesgade 20.
Aarhus Bogtrykkeri, Axel M. Jensen, Grønnegade 93.
Aarhus Maskinsætteri, J. V. Jensen, Kirkegaardsvej 15.
Aarhuus Stiftsbogtrykkerie A/S, H. H. Bairholm Kiær, Aaboulevarden 49.
»Aros«, Litografisk Anstalt, Chr. Olsen og Ejnar Olsen, Graven 23-25
Christiansen, O. E., Klichefabrik & Bogtrykkeri, Marstrandsgade 7.
Clemenstrykkeriet I/S v. Kjær Andersen, H. Worre Jensen og A. L. Pedersen, Kystvej 37.
Eksprestrykkeriet v. J. C. Jensen, Frederiksgade 32.
Forenede Bogtrykkerier, De, Mads Hansen, Søndergade 11.
Frederiksbjerg Bogtrykkeri, Carl Haugsted, Bruunsgade 41.
Frederiksen, Magnus, Mejlgade 76.
Hanberg Sørensens Bogtrykkerie, Rosensgade 32
Handelstrykkeriet, A. H. Andreasen, Knudriisgade 4.
Hestbeck, E. (Aarhus Kunsthandels Forlags-Trykkeri), Badstuegade 11.
Industri-Trykkeriet, Vilh. Mikkelsen, Kawogaarden.
Jacobsen's, J. L., Bogtrykkeri, Banegaardsgade 31.

Jydsk Centraltrykkeri A/S, Dir. Axel I. Christensen, Rosensgade 24.
Kongsvang Bogtrykkeri, Hagbart Christensen og N. Kjær Jensen, Thyrasgade 4, Kongsvang.
Langvads Bogtrykkeri v. Fru A. Langvad, Norsgade 1.
Mammens Æskefabrik A/S, Knud Mammen, Trøjborg
Merkantil-Trykkeriet, B. Simonsen, Vester Alle 20.
Nationaltrykkeriet, Th. Christensen, Kannikegade 12.
Phønix-Trykkeriet, P. Mariager, Nørre Alle 46.
Purup, N., Fru P. Purup, Kirkegaardsvej 6.
Reklametrykkeriet, Børge Busch, Ryesgade 23.
Bogtrykkeriet »Rota«, Norsgade 22.
Standard-Trykkeriet, Viggo Frederiksen, Studsgade 15.
Thrue's, Th., Bogtrykkeri, Fru Johanne Thrue, Fiskergade 47.
Tollefsen's Bogtrykkeri, Johs. Tollefsen, Klostergade 76.
Trøjborg Bogtrykkeri, M. L. Angelbo.
Tvilum's Bogtrykkeri, Hjelmensgade 4 B.
Westphall, E., Klostertorv 4.
Zeuner's Eftf., Jacob, Aage E. Holst, Vestergade 29.

ALLINGAABRO:
Pedersen, A. L.

ALLINGE:
Gornitzka's Bogtrykkeri v. A. Gornitzka.

ASSENS:
Vejle, Gustav, Østergade 11.

BORUP:
Borup Bogtrykkeri v. Sv. A. Thomsen.

BRAMMINGE:
Bramminge Bogtrykkeri, P. Poulsen, Nørregade 17.

BRØNDERSLEV:
Brønderslev Bogtrykkeri v. Mandrup Poulsen.
Hansen, Alb. E., Bredgade 15.

CHRISTIANSFELD:
Fr. Martins Bogtrykkeri.

ESBJERG:
Centraltrykkeriet, Fru Anna Marie Christensen, Kongensgade 39.
Christensen, C. J., A/S, Skolegade 10-12.
Frøkjær's, J. P., Papirhandel, Nørregade 71.
Handelstrykkeriet, M. P. Mathiesen, Kongensgade 24.
Mikkelsen, Harder, Anders Harder Mikkelsen, Borgergade 67-69.
Rosendahl's, K., Bogtrykkeri A/S, Borgergade 25.
Schrøder, Paul, Jyllandsgade 16.

FAABORG:
Faaborg Avis' Bogtrykkeri, Red. Carl Nielsen, Østergade 22.
Faaborg Folketidende, Red. Rud. Brandt.
Pedersen, Johs., Grønnegade 15.
Styrbæk, Karl, Torvet.

FAKSE:
Fakse-Bugtens Bogtrykkeri v. Hartvig Petersen, Præstøvej 26.
Fakse Bogtrykkeri v. Frk. Ingeborg Jensen, Rønnedevej 7.

FJERRITSLEV:
Fjerritslev Avis v. Einar Damsgaard.

FREDENSBORG:
Fredensborg Bogtrykkeri, Bergquist & Andersen, Asminderødgade 9.

FREDERICIA:
Fredericia Centraltrykkeri, Johs. Madsen & Co., Gothersgade 49.
Ottesen, R., & Søn, Jyllandsgade 55.
Petersen, A., Egumvej 5.
Rasmussen, Einar, Sjællandsgade 55.
Sørensen, Richard, Gothersgade 39.

FREDERIKSHAVN:
Asmussen, Viggo, Danmarksgade 74.
Ekspres-Trykkeriet, Aug. Frederiksen, Kirkegade 6.
Frederikshavns Avis, Vogelius' Bogtrykkeri, Aage Vogelius.

FREDERIKSVÆRK:
Svend Nielsens Bogtrykkeri, Nørregade 16.

GLOSTRUP:
Glostrup Bogtrykkeri, Fritz Togsværd Hansen, Jernhanevej 7.

GLUMSØ:
Glusø Bogtrykkeri, Holger Pedersen, Østergade 2.

GRAASTEN:
Graasten Bogtrykkeri, A. Richter, Nygade 21.

GRENAA:
Holm, Harald, Overstræde 1.

HADERSLEV:
Ekspres-Trykkeriet, C. J. Schultz, Storegade 54.
Haderslev Stifts Bogtrykkeri v. Chr. Hultgreen, Slotsgade 13.
Kley, Georg, Slotsgade 18.
Modersmaalet, A/S, Dir. N. Th. Thomsen.
Reklametrykkeriet, M. Kxdzierzykovski, Klosteret 22.
Rohwer, Chr., Storegade 77.
Schütze, W. L., Naffet 4.
Winds Bogtrykkeri, Jørgen Wind, Storegade 97.

HADSUND:
Hadsund Bogtrykkeri, K. og Carl Rasmussen, Storegade 34.

HASLEV:
Klinker, Ernst, Haslev Bogtrykkeri, Jernbanegade 16.
Nielsen, H., Jernhanegade 58.

HELSINGØR:
Andersen's, L. L., Bogtrykkeri, Volmer Andersen, Stengade 41.
Helsingør Bogtrykkeri, Knud Lewinsky, Sudergade 32.
Stjerne-Tryk, Harry Wehle, Stengade 28.
Thysen, N. P., Stjernegade 6.

HERNING:
Boye's, Thorvald, Bogtrykkeri, Fonnesbecksgade 7.
Christensen's Bogtrykkeri, Svend Christensen, Østergade 8.
Herning Folkeblad, Redaktør A. R. Bendixen.
Jacobsen, W., Søndergade 3.
Larsen, Adolf, Østergade 23.
Pagh's Bogtrykkeri, P. Pagh, Bredgade 6.

HILLERØD:
Hillerød Bogtrykkeri, A. J. Andersen, Milnersvej 13.
Nordlunde's, C., Bogtrykkeri, Osvald Terkelsen, Slotsgade 3.
Pallesen, Rud., Gutenberghus.

HJØRRING:
Expres-Trykkeriet, Oluf Jørgensen, Stokbrogade 1.

HOBRO:
Hobro Central-Trykkeri, Sander-Nielsen, Torvet.
Hobro Ekspres-Trykkeri, Louis Møller, Adelgade 40.

HOLBÆK:
Holbæk Amtstidende, Nygade 3.
Holbæk Amts Venstreblad (Holbæk Amts Bogtrykkeri).
Holbæk Eksprestrykkeri, N. Chr. Hansen, Ahlgade 22.
Handelstrykkeriet v. H. P. Nielsen, Gasværksvej 1.
Olsen, S. M., Bysøstræde 3.
West-Toft's Trykkeri, Stoltze Mikkelsen, Kalundborgvej.

HOLSTEBRO:
Christensen, C., & Co., Bogtrykkeri & Papir en gros, Vestergade 4.
Johansen, N., Nørregade 18.
Rounborgs Bogtrykkeri, Skolegade.
Thomsens Bogtrykkeri, Svend E. Thomsen.
Vestjydsk Trykkeri A/S.
Ringkøbing Amts Bogtrykkeri, Stationsvej 16.

HOLSTED:
Kirk, Anna Margrethe.
Pedersen's, P. N., Bog- og Papirhandel, Bogtrykkeri, Fru Marie Pedersen.

HOLTE:
Egebjerg's, Chr., Bogtrykkeri, Øverødvej 19 A.

HORSENS:
Backhausen, A., Søndergade 41.
Centraltrykkeriet, Chr. Nielsen, Sønderbro 4.
Christensen Valentins, Bagtrykkeri, Hestedamsgade 15.
Expres-Trykkeriet, J. A. Kloster, v. Nis Schütt, Nørregade 22.
Handels-Trykkeriet, H. Heide-Jørgensen, Søndergade 45.
Hansen's, Andreas, Bogtrykkeri, Laurits Hansen, Borgergade 28.
Horsens Bogtrykkeri, N.-S. Kragh & Henry Hansen, Smedegade 3.
Horsens Folkeblad, Red. N. Chr. Christensen, Søndergade 47.
Lund's, E., Bogtrykkeri, Torvet 7.
Nielsen-Alsted, A. Bogtrykker, Nørregade 39.
Schur, F., & Co., A/S, Aahoulevarden 33.
Sørensen's Bogtrykkeri, Brdr. G. E. Sørensen og S. E. Sørensen, Allegade 19.
Thau, Hans, Fælledvej 40.

HURUP:
Andersen, Alb., Bredgade 9.

HØNG:
Nielsen, Anton.

HØRSHOLM:
Hørsholm Bogtrykkeri og Bogbinderi, Henry A. Pedersen, Hovedgaden 35.

IKAST:
Ikast Boghandel og Bogtrykkeri v. Bernh. Jensen.

JYDERUP:
Jyderup Bogtrykkeri, E. Christensen.

KALUNDBORG :
Kallundborg Avis og Bogtrykkeri A/S, Redaktør V. Pilgaard.

Vejlø's, A., Bogtrykkeri, Volmer Vejlø, Kordilgade 38.

KERTEMINDE:
Vergmann's, O. T., Bogtrykkeri, Præstegade 18.

KJELLERUP:
Jørgensen, A., Reklametrykkeriet, Brogade 12.

KOLDING:
Blicher, P., A/S, Dir. C. Christensen, Fynsvej 7.
Jørgensen's, Konrad, Bogtrykkeri, L. Fuglsang, Slotsgade 6-8.
Kolding ny Bogtrykkeri v. Ditlev Pedersen, Blæsbjerggade 1.
Lumbye's, Fr., Bogtrykkeri, Osc. Lumbye, Rendebanen 5.

KORSØR:
Korsør Avis, Redaktør C. Bundgaard.
Reklametrykkeriet v. Sv. Burchardt, Havnegade 9.
Zachariassen's, N., Bogtrykkeri.

KØGE:
Maimann's, H., Bogtrykkeri, H. E. Maimann, Brogade 7.
Reill's Bogtrykkeri.

LEMVIG:
Hestbeck, H., Søndergade 18.
Nielsen Gadgaard, Vasegaarden.

LUNDERSKOV:
Lunderskov Bogtrykkeri, M. Larsen.

LYNGBY:
Centraltrykkeriet v. Julius Christensen, Lyngby Hovedgade 76.
Krøyer, N. T., Sorgenfrivej 21.
Lyngby Bogtrykkeri, Hovedgaden 44.

MARIBO:
Lollands-Posten A/S, P. Madsen, Nørregade.
Maribo Amtstidende I/S, Jernbanegade 16.

MIDDELFART:
Middelfart Maskinsats v. Reno Moreau Jørgensen.

NAKSKOV:
Central-Trykkeriet, Chr. Rasmussen.
Nakskov Bogtrykkeri, Fr. Nielsen, Fruegade 20.
Rosenberg's, A., Bogtrykkeri, Fruegade 1.

NYBORG:
Løkke, Sigfred Maurice, Mellemgade 11.
Schønemann's, C., A/S, Forlags-, Bog- og Stentrykkeri, Direktør K. Eldal, Forretningsfører A. Christensen, Kongegade 4.

NYKØBING F.:
Central-Trykkeriet, H. Vilh. Rasmussen, R.*, Jernbanegade 5.
Eksprestrykkeriet, F. Walther, Frisegade 12.
Lolland-Falsters Folketidende, Red. H. Bork, Tværgade 14.
Lolland-Falsters Stiftstidende A/S, Red. Jens Kofod, Østergade 20.

NYKØBING M.:
Nielsen's, Georg, Bogtrykkeri, Nygade 1.

NYKØBING SJ.:
Central-Trykkeriet, Ejner Johnsen, Algade 8.

NYSTED:
Nysted Bogtrykkeri, Adelgade 13.

NÆSTVED:
Christensen's, N. P., Bogtrykkeri, Fru C. Christensen, Riddergade 7.
Næstved Bogtrykkeri & Æskefabrik, B. C. Schou.
Næstved Tidende A/S, Dir. Vilh. Larsen, Ringstedgade.

NØRRESUNDBY:
Larsen's, Børge, Bogtrykkeri, Skraagade 2 A.
Lauridsen, Laurids Søtang, Vesterbrogade 5.
Nørresundby Bogtrykkeri, Bernh. Pedersen, Skraagade 3.
Phønix Bogtryk, Louis Ballermann, Skraagade 2.

ODDER:
Dansk Kontrolbog-Fabrik A/S (Koh-I-Noor) og Odder Bogtrykkeri A/S, Dir. Poul Hoppe, Rosensgade 18.
Eriksen, Th., Tværgade 2:

ODENSE:
Andelsbogtrykkeriet, Dir. O. Rye, Vindegade 72.
Belschner, Svend, Dronningensgade 3.
Breinholt Nørgaard's Eftf. v. K. Eldal, Overgade 12.
Centraltrykkeriet, Johs. Jensen, Nedergade 9-11.
Expres-Trykkeriet, C. Albertsen, Klaregade 25.
Fischer's Bogtrykkeri, Poul Fischer, Nørregade 20.
Fyns Maskinsats v. Martin Rasmussen, Nørregade 17-19.
Fyens Stiftsbogtrykkeri, Aage Dreyer, Graabrødreplads.
Fyns Venstreblads Trykkeri, Faktor E. Kamper, Vestergade 64.
Hagen & Sivertsen A/S, Ditektør V. M. Nørredam, Nedergade 21-23 og 33-35.
Hagen & Sørensen (Odense litografiske Anstalt), Aksel Saksø, Overgade 19.
Handelstrykkeriet, Richard Larsen, Christiansgade 61.
Hansen's, H., Bog- & Stentrykkeri, M. Søfelde Hansen, Jernbanegade 5.
Hansen's, Thorvald, Bog- & Stentrykkeri, Sct. Jørgensgade 108.
Hvidhjelm, Poul, Skulkenborg 25.
Jensen, Marius, Kongensgade 15.
Larsen, Kaj, Langelinie 68.
Mammen's, William, Bogtrykkeri, Christiansgade 70.
Bogtrykkeriet »Meyla«, Vestergade 51.
Odense Amts Bogtrykkeri, E. Stenstrup Jensen & Elias Poulsen, Vestergade 41.
Petersen, Aage, Ny Vestergade 6.
Rasmussen's, Johs., Bogtrykkeri, Vestergade 76.
Schmidt H. W., Søndergade 20.
Sct. Hans Bogtrykkeri, Edvin Rude, Marienlystvej 31.
Schou's, Trier, Bogtrykkeri, Kongensgade 37.
Søndergaard's, Poul, Bogtrykkeri, Vestergade 67.
Thillerup's, C. K., Bogtrykkeri, Vestergade 59.

PRÆSTØ:
Præstø Bogtrykkeri, Præstø.

RANDERS:
Buch's Bogtrykkeri, P. Clausen Buch, Slotsgade 8.
Dana-Trykkeriet, Christensen & Nielsen, Torvegade 10.
Elmenhoff, J. M., & Søn, Forretningsfører H. Helmuth Bech.
Expres-Trykkeriet, N. K. Nielsen, Raadhustorv 4.

Handels-Trykkeriet,
Ansgar Nielsen, Houmeden 17.
Provins Forlaget, Aarhusvej 67.
Randers Bogtrykkeri, N. Rasmussen,
Odinsgade 2.
Reklame-Trykkeriet, Emil Olsen,
Frederiksplads 12.
Rye, Vald., C. J. Ryes Bogtrykkeri,
Østergade 8.

RIBE:
Ribe Bogtrykkeri, Aage Jacobsen,
Mellemdammen.

RINGE:
Ringe Bogtrykkeri, P. J. Henriksen,
Algade 27.

RINGKØBING:
Høier's Bogtrykkeri,
V. Christensen Damgaard, Nygade 14.
Møller, Knud Th., Østergade 22.
Rasmussen's, A., Bogtrykkeri,
Louis Rasmussen, Nørregade 9.

RINGSTED:
Flensborg's, Ahrent, Boghandel og
Bogtrykkeri, Sct. Hansgade 9.
Folketidendes Bogtrykkeri A/S,
H. Christensen.
Ringsted ny Bogtrykkeri, Chr. Hansen,
Tinggade 18.

ROSKILDE:
Møller's, Felix, Bogtrykkeri (Special-
trykkeriet), Karen Oldsdatterstræde 6.
Nielsen & Møller's Bogtrykkeri, Palæstræde.
Roskilde Avis' Bogtrykkeri I/S, Algade 26.
Roskilde Bogtrykkeri, Vald. Jensen,
Jernbanegade 11.
Roskilde Eksprestrykkeri,
O. Siglev, Skomagergade 15.
Roskilde Tidende, bogtrykker og
bladudgiver Jørg. Chr. Odense.

RUDKØBING:
Bredo's Bogtrykkeri, Nørregade 4.
Langelands Centraltrykkeri,
R. Chr. Rasmussen, Havnegade 18.

RØDBY:
Rødby Avis og Bogtrykkeri, Rødby.

RØNNE:
Kieffer's Bogtrykkeri, Aug. Kieffer,
Nørregade 15.
Rasmussen's Bogtrykkeri,
R. Chr. Rasmussen, Nygade 11.

SAKSKØBING:
Jensen's, Laur., Bogtrykkeri v. Agner Jensen,
Brogade 12.

SILKEBORG:
Expresstrykkeriet, A. Bernh. Larsen,
Nygade 19.
Silkeborg Avis, Silkeborg Bogtrykkeri I/S
v. Redaktør Sv. Sørensen og
bogtrykker Kai Sørensen, Vestergade 30.
Stecher's, Emil, Bogtrykkeri, Frithiof &
Charles Stecher, Skolegade 4.

SKAGEN:
Skagen Bogtrykkeri v. Johs. Bindslev,
Holstsvej 6.

SKANDERBORG:
Skanderborg Amts Bogtrykkeri A/S,
Holger Brix, Adelgade 102 A.

SKIVE:
Holm, F., Nørregade 10.
Møller, Mich., Nørregade 24.
Skive Folkeblad, faktor N. J. Jacobsen.

SKJERN:
Gullander's Bogtrykkeri, Møllegade 1.
Skjern Bogtrykkeri, J. Strandbygaard,
Skolegade 4.

SKELSKØR:
Teilmann-Ibsen's Bogtrykkeri.

SLAGELSE:
Centraltrykkeriet, M. J. Michelsen &
H. C. Nielsen, Rosensgade.
Handelstrykkeriet, S. Nielsen, Nytorv 2.
Louw's Bogtrykkeri, E. Olsen, Løvegade 14.

SORØ:
Sorø Bogtrykkeri A/S,
Gudmund & Kai R. Krogh, Axelhus.

STEGE:
Tommerup's, L. M., Bogtrykkeri,
Vilh. Tommerup, Storegade 68.

STRUER:
Christensen's, M., Bogtrykkeri
v. P. Christensen, Vestergade 1.
Ekspres. Trykkeriet, E. Hansen,
Kirkegade 4.

STUBBEKØBING:
Erhvervs-Trykkeriet, Olaf Rasmussen,
Vestergade 13.

SVENDBORG:
Arnberg's Bogtrykkeri, H. C. Arnberg,
Frederiksgade 15.
Flindt, Otto, Nannasvej 19.
Fyns Centraltrykkeri
v. S. Høgfeldt, Korsgade 7.
Jørgensen, M., Brogade 25.
Meyer, Heinr., Brydegaardsvej 64.
Standard-Trykkeriet, Arne E. Hansen,
Gerritsgade 10.
Svendborg Avis,
forretningsfører Jens Madsen,
Nicolajgade 3.
Svendborg Litografiske Trykkerier,
Willy Juul, Skovvej 16.
Sydfynske Bogtrykkeri, P. Storm Madsen,
Møllergade 83.

SØBORG:
Petersen, Vald., Søborg Bogtrykkeri.

SØNDERBORG:
Dybbøl-Posten, Redaktør Kai E. Larsen,
Raadhustorvet 2.
Nönken, I. D., St. Raadhusgade 8.
Otsen's, Jørgen, Bogtrykkeri,
Kastanjeallé 17.

TAASTRUP:
Handelstrykkeriet, Køgevej 28.

TØLLØSE:
Tølløse Bogtrykkeri v. Ventsel Petersen.

TØNDER:
Tønder Amts Centraltrykkeri, Th. Laursen,
Østergade 40.
Tønder Bogtrykkeri, Gustav Rothe,
Søndergade 8-10.

VARDE:
Nordhjem, Henrik, Storegade 59.
Ribe Amts Bogtrykkeri,
P. J. Kjær & Haahr Christiansen,
Grydergade 9.

VEJEN:
Centraltrykkeriet A/S, Vald. Andersen,
Nørregade 18.

VEJLE:
Feltendal's Bogtrykkeri
v. Fru Helvig Feltendal, Søndergade 14.
Handelstrykkeriet v. Bent Christensen,
Torvegade 7.
Hindborg, Charles, A/S, Nørrebrogade 7.

Schweitzer's Bogtrykkeri AIS (Vejle Amts Avis' Bogtrykkeri), Torvegade 20.
Udbye's Bogtrykkeri A/S, Ths. Udbye, Staldgaardsgade 38.
Vejle Amts Folkeblad, direktør Chr. F. Svenningsen, Kirketorvet 12.
Vejle ny Bogtrykkeri v. S. Michaelsen, Nørregade 12.

VIBORG:
Backhausens Eftf., F. V., v. Olaf Rasmussen, Mathiasgade 34.
Hansen, G., Bogtrykker, St. Mikkelsgade 23.
Mortensen, Carlo, St. Sct. Mikkelsgade 21.
Møller, Frederik, & Søn's Bogtrykkeri, St. Sct. Hansgade 3.
Viborg Papir-Comp., A/S, v. direktør Aug. Tams, Sct. Mathiasgade 31-33.

VIDEBÆK:
Videbæk Avis og Bogtrykkeri, C. G. Meinild.

VINDERUP:
Vinderup Bogtrykkeri v. Ejnar Johansen.

VOJENS:
Schmidt's, P. J., Bogtrykkeri.

VORDINGBORG:
Centraltrykkeriet, W. Schomann, Torve stræde 4.
T. R. Willerup's Bogtrykkeri, Algade 64.

ØLGOD :
Willumsen, E., Jernbanegade

ØRBÆK:
Ørbæk Bogtrykkeri v. Frk. Karen Hansen.

B-MEDLEMMER

AALBORG:
Ammelund, A., faktor, Maren Turisgade 5.
Hansen, A. H., trykkeribestyrer, A/S Landstrykkeriet.
Hansen, Johs. N ., faktor, boghandler Søren Hempel.
Jensen, N. Bjørnbak, faktor, Aalborg Amtstidende.
Larsen, Edgar, driftsleder, Aalborg Stifts bogtrykkeri.
Schølin, Jenny, fru, Vesterbro 44.
Sørensen, K. Magleby, Borgergade 2.

AARHUS:
Christensen, Chr., faktor, Jacob Zeuners Eftf.
Christensen, O. Th., trykkeribestyrer, Th. Tumes Bogtrykkeri.
Jensen, Arthur M., faktor, Aarhus Amtstidende.
Jensen, E., faktor, Aarhus Maskinsætteri, Kirkegaardsvej.
Jensen, K., fru, Badstuegade.
Kiær, N. E. Bairholm, trykkeribestyrer, Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.
Larsen, A. M., kontorchef, Aarhus Amtstidende.
Mariager, Erik, faktor, Phønix-Trykkeriet.
Nielsen, V. Rud., faktor Fa. N. Purup, Kirkegaardsvej 6.
Olsen, Holger, Litografisk Anstalt »Aros«.
Petersen, Ch. W., faktor, Jyllands Papir Værk.
Petersen, S. L., faktor, Aarhus Amtstidende.
Schou, S., Faktor, Reklametrykkeriet.
Simonsen, S., fru.
Thiel, A. E. J., faktor, Chr. Winthersvej 37, Aabyhøj.

ESBJERG:
Bjerregaard, Holger, faktor, K. Rosendahls Bogtrykkeri A/S.

Olesen, Marius, faktor, Centraltrykkeriet.
Schrøder, Willy, bogtrykker, Jyllandsgade 16.

FREDERICIA:
Madsen, Johs., junr., Centraltrykkeriet, Gothersgade 49

FREDERIKSHAV N:
Jensen, Aug., prokurist, c/o Viggo Asmussen, Frederikshavn.
Rasmussen, Harry Robert, faktor, Frederikshavns Avis.

HADERSLEV:
Wind, Martin J., Winds Bogtrykkeri.
Wind, Børge, Winds Bogtrykkeri.

HADSUND:
Rasmussen, K., fru, Hadsund Bogtrykkeri.

HILLERØD:
Andersen, Eigil, Hillerød Bogtrykkeri.
Hansen, Marius J., faktor, Frederiksborg Amts Avis.

HOLBÆK:
Breining, Aage, faktor, Bogtrykker S. M. Olsen.
Hansen, Ernst D., faktor, Holbæk Eksprestrykkeri.

HOLSTEBRO:
Christensen, H. Nic., trykkeribestyrer, Ringkøbing Amts Bogtrykkeri, Holstebro.

HORSENS:
Kloster, J. A., bogtrykker, R.*, Nørregade 22.
Nielsen, Kaja Bredo, frk., Centraltrykkeriet.
Winther, Kai, Ingeniør, driftsleder, F. Schur & Co. A/S.

HØNG:
Nielsen, Otto, faktor, Anton Nielsens Bogtrykkeri.

KOLDING:
Fuglsang, Erling, prokurist, Konrad Jørgensens Bogtrykkeri.

KØBENHAVN:
Brixtofte, Chr., redaktør, Strandvejen 140A, Hellerup.
Kamper, L., faktor, Taasingegade 16, Ø.
Maare, Dagmar, Fru.
Schrøder, Chr., fhv. bogtrykker, Sølvgade 92.

KØGE:
Andersen, E., fru, Nyportstræde 23.

LYNGBY:
Krøyer, S. M., Krøyers Bogtrykkeri.

NAKSKOV:
Nielsen, Knud Hannibal, trykkeribestyrer, Nakskov Bogtrykkeri.

NYKØBING F.:
Pedersen, Marius, faktor, Centraltrykkeriet.
Struve-Rasmussen, Ulla, fru, Centraltrykkeriet.

ODDER:
Hansen, Folmer, driftsleder, Koh-i-Noor, A/S.

ODENSE:
Caspersen, Albert, forretningsfører, Fyns Tidende.
Christensen, H. A., faktor, Fyns Stiftstidende, teknisk afd.
Clausen, A. T., Fyns Tidendes Bogtrykkeri.
Hansen, Holger Søfelde, bogtrykker, Jernbanegade 9.
Johansen, Helmuth, driftsleder, c/o Poul Søndergaards Bogtrykkeri.
Lind, Svend Aage, trykkeribestyrer, Fyns Tidende.
Rasmussen, Carl, driftsleder, Fyns Stiftsbogtrykkeri.

Rose, W. E., prokurist, Hagen & Sørensen.

RANDERS:
Maltha Rasmussen, Jørgen O., bogtrykker,
Expres-Trykkeriet.

RINGSTED:
Borch, Peter, faktor, Venstres Folkeblad.
Nielsen, Kaj Th., faktor,
Ahrent Flensborgs Bogtrykkeri.

ROSKILDE:
Taarnø, J. C. L., faktor,
Roskilde Tidendes Bogtrykkeri.

RUDKØBING:
Rasmussen, Knud,
Langelands Centraltrykkeri.

RØNNE:
Nielsen, G., faktor, Bornholms Avis.
Rasmusen, A. V., faktor,
Bornholms Tidende.

SILKEBORG:
Larsen, Elsa, Exprestrykkeriet.
Stecher, Emil, fhv. bogtrykker.

Sørensen, Sophus, redaktør, R.*,
D.M.p.p., Silkeborg Avis.

SKANDERBORG:
Brix, Svend A., faktor,
Skanderborg Amtsbogtrykkeri A/S.

SLAGELSE:
Nielsen, Erik, bogtrykker,
Handelstrykkeriet.
Petersen, J. Th., Forretningsfører,
Sorø Amtstidende.

SVENDBORG:
Mortensen, O. V., faktor, Svendborg Avis.

SØNDERBORG:
Hock, Niko, faktor, J. Otsens Bogtrykkeri.

VEJLE:
Aagaard, A., trykkeribestyrer,
A/S Schweitzers Bogtrykkeri.

VIBORG:
Møller, Frederik, bogtrykker,
St. Sct. Hansgade 3.
Rasmussen, F. V., bogtrykker,
Mathiasgade 34.

C-MEDLEMMER

AARHUS:
Aarhus Papirforretning, Chr. Kielberg,
Frederiksgade 34-36.
Petersen, E., fabrikant, Mejlgade 37.
Winther's Eftf., C. C., Mejlgade 39.

KØBENHAVN:
Bie, F. L., A/S, Valdemarsgade 14.
Christensen, H., & Søn
v. O. Wüstenberg, Thorvaldsensvej 3.
Drubin, A/S, Otilievej, Valby.
Eickhoff, Poul, fabrikant, R.*,
Vesterbrogade 97.
Faber & Sjödt, A/S, Vesterbrogade 4a.
Grafisk Compagni, Sundholmsvej 67.
Havreholm Papirfabriks Udsalg,
Vandkunsten 15.
Kiørboe & Co., Axel, Tordenskjoldsgade 17.
Kryck, Walter, direktør,
Jørgen Schjerbeck jun., A/S.
Levison, Erik, A/S, Vesterbrogade 69-71.
Lumbye, Andreas, fabrikant,
Studiestræde 12.
Madsen, P., repræsentant, Otilievej.
Madsen, S., & Co., Vimmelskaftet 39.
Malling, P., A/S, direktør O. Levinsen,
Magstræde 10.
Olsen, Wilh., repræsentant,
A/S L. Levison jun.
Petersen, Aug., direktør,
Jørgen Schjerbeck jun., A/S.
Stilling, Jul., repræsentant,
A/S L. Levison jun.
Wulff, Adolph, Firma, Gothersgade 14.

		A-Medlemmer	B- Medlemmer	C-Medlemmer
1. Januar	1920	155		
1.	1921	160		
1.	1922	168	21	
1.	1923	146	15	16
1. Juli	1924	152	17	17
1.	1925	141	16	19
l.	1926	146	18	23
1.	1927	139	18	22
1.	1928	146	18	25
1.	1929	155	18	28
1.	1930	155	22	27
1.	1931	153	25	26
1.	1932	160	31	25
1.	1933	164	30	24
1.	1934	167	29	24
1.	1935	175	28	25
1.	1936	180	27	25
1.	1937	184	38	25
1.	1938	190	39	24
1. Januar	1939	195	40	23
1.	1940	234	43	22
1.	1941	242	49	22
1.	1942	248	60	23
1.	1943	259	67	23
1.	1944	267	67	23
1.	1945	290	75	22
1. April	1945	304	76	22

I. DEN KLASSISKE DEL

A B C, Danmarks ældste 46, 47
Alfabetet i Oldtiden 8
Assyriske og babyloniske Lertavler med Kileskrift 9
Avisernes Historie 87
Aalborg Stiftstidende 90
Aarhuus Stiftstidende 93
Fyens Stiftstidende 91
Ribe Stiftstidende 92
Viborg Stiftstidende 88
Avis for ti Kiøbstæder 95
Danske Mercurius 88
Helsingørs Nyheder 94
Kiøbenhavns Post-Rytter 89
Berlingske Tidende, første Nr. 86
Bogtrykkunstens Opfindelse 15
Chr. III's Bibel 42
Chr. III's Bibel, Opslag 44
Græske Bogstaver, de ældste 8
Græsk Brev paa Papyrus 58
Gutenbergs 42 Lin. Bibel 21
Gutenbergs 36 Lin. Bibel 23
Gutenbergs Donat 25
Gutenbergs Dommens Dag 27
Gutenbergs Tyrkerbulle 29
Gutenbergs Støbemaade 30
Hieroglyfer i Relief 10
Hieroglyfer paa Papyrus 57
Hurtigpressens Opfindelse 71, 75
Hurtigpressens Opfinder 73
Kinesisk-japansk Papirmageri 61, 68
Minuskler, karolingiske 8
Papyrushøst 56
Papyrus-Pergament-Papir 55
Romerske Bogstaver, de ældste 8
Romerske Gravstene 11, 12
Silkeborg Papirfabrik 70
Skriftstøbningen 51
Sættemaskinens Opfindelse 81
Sættemaskinens Opfinder 83
Tegnekunsten opstaar 7
Tsai-Lun, Papirets Opfinder 60

II. PERSONBILLEDERNE

Backhausen, S., Bogtrykker, Aarhus .. 115
Brixtofte, Chr., Redaktør, København 185
Busch, Børge, Bogtrykker, Aarhus ... 183
Busch, Peter, Bogtrykker, Aarhus 152
Hansen, P., Bogtrykker, Borgmester, Aalborg 125
Nielsen, N. K., Bogtrykker, Randers .. 156
Nielsen, S. J., Bogtrykker, Slagelse . 184
Pagh, L. V., Etatsraad, Bogense 113
Rasmussen, H. V., Bogtrykker, Nykøbing F. 192
Rosendahl, K., Bogtrykker, Esbjerg ... 179
Schiøttz-Christensen, Bogtrykker, Redaktør, Aalborg 189
Stenstrup Jensen, Odense 194
Strandberg, Olaf, Bogtrykker, Københavh 205
Søndergaard, Poul, Bogtrykker, Odense 145
Thillerup, Fr., Bogtrykker, Odense 110
Tuxen, H., Bogtrykker, Københavh ... 209
Westphall, E., Bogtrykker, Redaktør, Aarhus 154

Bogtrykkerens Hus i Den gamle By i Aarhus 165
Emblem i D. P. B..... 219
Grafiske Fags Sammenslutning, Bestyrelsen 210
Interiør fra D. P. B.s Kontor i Esbjerg..... 181
Landsmødet i Odense 1919..... 142
Nordisk Bogtrykkerraad, første Møde 1918 i København ... 200
Nordisk Bogtrykkerraad, Møde 1938 i Oslo..... 204
Styrelsen i D. P. B. 1936 176
Styrelsen i D. P. B. 1938 196

Aller, Claes, direktør, Kbh. 193, 208, 210.
Andersen, A., bogtrykker, Hillerød. 149.
- P., redaktør. 123.
- Steen, bogtrykker, Odense. 165.
Ankersen, lærer, Nykøbing F. 133.

Backhausen, Chr., bogtrykker, Kbh. 100, 105.
- S., bogtrykker, Aarhus. 99, 111, 112, 115, 117, 123.
Bech, Hjalmar, faktor, Aarhus. 132.
- Laurits, bogtrykker, Aarhus. 99, 127, 128, 129, 130, 132, 133.
Berg, Vilh., kontorchef, Kbh. 200.
Birch, Chr., bogtrykker, Kbh. 100, 128.
Brandt, Rud., redaktør, Faaborg. 176.
Brixtofte, Chr., redaktør, Kbh. 184, 185, 210.
Busch, Børge, bogtrykker, Aarhus. 177, 178, 180, 182, 195, 196, 221.
- Peter, bogtrykker, Aarhus. 133, 134, 140, 147, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 161, 163, 164, 165, 167, 169, 170, 173, 174, 175, 176, 177, 182, 204, 206 , 212, 220, 221.

Calberg, N. G. bogtrykker, Kbh. 100.
Carlsen, Ernst, direktør. 129.
Cavling, redaktør, Kbh. 218.
Christensen, Henrik, faktor, Ringsted. 127, 133, 138, 140, 144, 146, 212, 216.
- J., redaktør, Fredericia . 99.
Colberg, bogtrykker, Rønne. 99.

Drackenberg, bogtrykker, Hillerød. 99.
Dreyer, A., bogtrykker, Odense. 172, 173, 176, 189, 196.
- F., bogtrykker, Kbh. 100.
- J. C., redaktør, Odense. 105, 109.
- Morten, redaktør, Odense. 143, 148, 212.

Eickhoff, fabrikant, Kbh. 100, 173.
Elbæk, bogtrykker, Aalborg. 160.
Elmenhoff, redaktør, Randers. 128.
Emborg, Hans, driftsbestyrer, Kbh. 182.
Erichsen, P. L., redaktør, Nakskov. 101, 111, 117, 123, 134.
Fich, C. G., faktor, Odense. 138, 147, 149, 153, 154, 155, 159, 161, 171, 172, 212, 220.

Geertsen, Marius, bogtrykker, Aarhus. 123, 127, 129, 132, 156.
Genzsch & Heyse, dkriftstøberi, Hamburg. 161.
Goos, kultusminister, Kbh. 101.
Gornitzka, bogtrykker, Bornholm. 127.
Græbe, C., bogtrykker, Kbh. 99.
Grøndahl, A. bogtrykker, Oslo. 182, 203, 204.
Gutenberg, Johann, bogtrykker, Mainz. 185.

Hagen & Sivertsen, fabrikant, Odense. 128.
Hammerich, grosserer, Aarhus. 164.
Hammerschmidt, A., fabrikant, Aarhus. 212.
- Ch., fabrikant, Aarhus. 212.
Hannover, bogtrykker, Kbh. 100.
Hansen, Andreas, litograf, Kbh. 210.
- L. D., bogtrykker, Kbh. 204, 206.
- N. A., bogtrykker, Aalborg. 153.
- P., Bogtrykker, borgmester, Aalborg. 111, 123, 124, 125, 128, 129, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 143, 144, 147, 148, 149, 153, 155, 165, 171, 198, 203, 211, 212, 216, 217, 220.
Hanssen, A. J., bogtrykker, Oslo. 198, 199, 202.
Hasle, Henning, folketingsmd., Aarhus. 178.

Hauberg, Direktør, Kbh. 136.
Heidelberg Maskinfabrik. 161.
Henningsen, A. W., bogtrykker, Kbh. 100.
Hendriksen, F., xylograf, Kbh. 126, 207, 208.
Henriques, Axel, bogtrykker, forfatter, Kbh. 100, 102.
Herdahl, N., bogtrykker, Kbh. 99.
Hertz, Poul, bogtrykker, Kbh. 198, 200, 204.
Hoppe, bogtrykker, Randers. 130.
Hvidhjelm Petersen, direktør, Odense. 172.
Hvidtfeldt, P., forretningsfører, Kolding. 117, 118.
Hornsyld, Svend, direktør, Kbh. 210.
Hæggstrom, C. Z., bogtrykker, Sverige. 204.
Høier, Louis, bogtrykker, Ringkøbing. 149.
Høyer, A., sekretær, Kbh. 200.

Jantzen, Ivar, ingeniør, Kbh. 175.
Jensen, A. C., faktor, Aarhus. 128, 129.
- Adam, redaktør, Korsør. 111, 123, 124, 127, 134.
- Harald, redaktør, Aarhus. 104.
- J. F., formand, Kbh. 99.
- Johs., redaktør, Fredericia. 134.
Jørgensen, Arnold, bogtrykker, Horsens. 99, 100, 111.
- Th., bogtrykker, Hjørring. 149, 153.
Jugel, H., reklamechef, Aarhus. 175, 177, 180.
Jæger, Poul, LRsagfører, Esbjerg. 171, 188.
Keller, P. M., bogtrykker, Kbh. 100.
Kieffer, Aug., bogtrykker, Rønne. 162, 166.
Ki ehl, A. E., bogtrykker, Kbh. 99.
Kirste, Max Rich., Bogtrykker, Oslo. 204.
Kiær, H., direktør, civilingeniør, Aarhus. 164, 195.
Kjelst, redaktør, Varde. 118, 120.
Kloster, J. A., bogtrykker, Horsens. 140, 149.
Koch, K. V., ingeniør, Kbh. 167.
Kopley, sekretær, England. 206.
Kristensen, redaktør, Hobro. 217.
Kulling, Ernst, direktør, Stockholm. 204.
Langkjær, bogtrykker , Kbh. 135, 167.
Larsen, Vilh., direktør, Næstved. 221.
Laursen, Th., bogtrykker, Tønder. 191.
Leigh, Austen, direktør (England). 206.
Levison, Ejner, bogtrykker, Kbh. 148, J49, 206.
- jun., Kbh. 212.
- V. F., bogtrykker, Kbh. 100.
Lyytikiiinen, L., direktør, Finland. 200.
Löfgren, Bo, direktør (Sverige). 200.
Mackeprang, dr. polit., redaktør, Kbh. 131.
Madsen, John, beregner, Kbh. 183, 221, 222.
- Johs., bogtrykker, Fredericia. 149. .
- Laur., bogtrykker, Kbh. 102, 105, 106.
- -Mygdal, folketingsmand. 167.
Marstrand, ingeniør, Kbh. 220.
Mammen, H. L. A., fabrikant, Aarhus. 99, 140, 148, 153, 163, 212, 217.
Meyer, Holger, bogtrykker, Kbh. 175.
Middelboe, Einar, klichefabrikant, Kbh. 210.
Mielche, Hakon, forfatter og tegner. 168, 170.
Milo, C. C., bogtrykker, Odense. 99, 105, 109, 111, 148.
Mohr, J., bogtrykker, Kbh. 99.
Møller, J. V., bogtrykker, Kbh. 100.

Nielsen, J., bogtrykker, Kbh. 100, 102.
- N. K., bogtrykker, Randers. 118, 123, 156, 164, 166, 167, 173, 176, 178, 191, 196, 197, 212, 213, 217.
- Licius, bogtrykker, Aarhus. 149, 212.
- S. J., bogtrykker, Slagelse. 182, 184, 196.
- & Lydiche, bogtrykkere, Kbh. 100, 102.
- Th., bogtrykker, Kbh. 99.
Nordlunde, bogtrykker, Hillerød. 129.
Nyholm, Harald, bogtrykker, Sverige. 204.
Nylander , A. V" Bogtrykker, Finland. 200.

Odense, Chr. G., bogtrykker og Bladudgiver, Aalborg, senere Bladudgiver i Roskilde. 99.
Oldenburg, E., direktør, Sverige. 198.

Olsen, A. C., bogtrykker, Kbh. 100.
- Jørgen, kasserer, Odense. 138, 112.
- O. C., bogtrykker, Kbh. 99, 100, 102, 104, 107, 111.
- S. M.,bogtrykker, Holbæk. 149.
Okholm, Th., repræs. for De forende Papirfabr. 189.
Otsen, Jørgen, trykkeriejer, Sønderborg. 148.

Pagh, kancelliraad, bogtrykker, Bogense. 101, 111, 112, 113..
Pallesen, Rud., bogtrykker, Hillerød. 166.
Palmquist , P., bogtrykker, Sverige. 200.
Papirfabrikker, De forenede. 173, 212.
Pedersen, Carl, redaktør. 184, 222.
- Marius, faktor, Nykøbing F. 150, 186, 222.
Pedersen, Martin, trykker, Nykøbing F. 168.
Petersen, Anthon, direktør, Odense. 127, 129, 130, 135, 149, 176.
- Chr. E., bogtrykker, Odense. 128.
- C. V., bogtrykker, Næstved. 99.
- Dorte, frue, Odense. 216.
- Egmont H., kgl. Hofbogtrykker, Gutenberghus, Kbh. 99, 218.
- I. C., Gutenberghus, Kbh. 131, 175.
- - Johs., bogbinderm., Kbh. 210.
- Regner, redaktør, Næstved. 130.
Puromies, K. F., direktør, Finland. 204.

Ramström, C., direktør, Sverige. 200.
Rasmussen, A., bogtrykker, Ringkøbing. 99.
- C. A., bogtrykker, Kbh. 100, 198.
- Carl, driftsleder, Odense. 222.
- H. F., Fm. for Typ. Foren. 122.
- H. V., bogtrykker, Nykøbing F. 123, 133, 143, 146, 149, 151, 154, 165, 173, 176, 177, 180, 182, 192, 193, 221.
- Louis, bogtrykker, Ringkøbing. 165.
Ree, fru Marie, bladudgiver, Aalborg. 96.
Reimann, Carl, bogtrykker, Aarhus. 140.
Rosenberg, bogtrykker, Kbh. 100.
- Nielsen, K., Bogbinderm., Odense. 210.
Rosendahl, K., bogtrykker, Esbjerg. 127, 128, 134, 139, 143, 144, 147, 148, 149, 153, 154, 155, 159, 160, 161, 162, 163, 166, 167, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 186, 187, 189, 191, 192, 195, 196, 197, 204, 206, 207, 208, 210, 218, 219, 221.
Rye, Vald., bogtrykker, Randers. 221.

Salomon, bogtrykker, Kbh. 99.
Schiøttz-Christensen, bogtrykker, redaktør, Aalborg. 180, 182, 184, 189.
Schjerbeck jun., papirgrossist, Kbh. 173, 212.
Schmidt, Louis, redaktør, Aarhus. 195.
Schram-Christensen, fabrikant, Kbh. 210.
Schou, S., faktor, Aarhus. 178.
Schrøder, Jul., folketingsmand. 178.
Schultz, F. Hostrup, bogtrykker, Kbh. 99,
Sejr, E., overbibliotekar, Aarhus. 193, 195.
Skaarup, bogtrykker, Nykøbing F. 99.
Snell, Johan, Odenses første bogtrykker. 155, 169.
Stempel, D., skriftstøber, Frankfurt a/M. 161.
Stenstrup Jensen, bogtrykker, Odense. 172, 177, 192, 193, 194, 197.
Strandberg, Olaf, bogtrykker, Kbh. 148, 159, 167, 173, 182, 187, 198, 200, 204, 205, 206, 207, 222.
Sølling, pastor, Aarhus. 178.
Søndergaard, Poul, bogtrykker, Odense. 127, 128, 132, 133, 134, 141, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 154, 159, 164, 168, 169, 172, 207, 212, 214.
Sørensen, Sophus, redaktør, Silkeborg. 124. 127, 133, 135, 149, 156.

Tauber, bogtrykker, Kbh. 100.
Thal-Jantzen, civilingeniør, Kbh. 193, 208, 210.
Thiele, bogtrykker, Kbh. 100.
Thillerup, Fr., bogtrykker, Odense. 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108,

109, 110, 111, 112, 113, 166.
Thomsen, L. E., bogtrykker, Kbh. 99.
- N. P., bogtrykker, Holstebro. 165.
Torsvik, H., redaktør, Oslo. 204.
Tortzen, redaktør, Kallundborg. 111, 148.
Trueisen, Martins, bogtrykker, Kbh. 198.
Tuxen, Henrik, bogtrykker, Kbh.
187, 192, 206, 209, 210.

Vennerwald, forretningsfører, Odense. 155.
Viranko, Allan, disponent. 204.
Voegtle, P., litograf, Kbh. 210.

Wahl, Sigurd, bogtrykker, Oslo. 204.
Welsch senior, bogtrykker, Helsingør.
109, 111.
- junior, bogtrykker, Holstebro. 99, 111.
Westphall, E., bogtrykker, redaktør, Aarhus.
140, 144, 146, 149, 151, 154, 160, 161, 164, 188, 191, 217, 221.
Wium, B. A., bogtrykker, Oslo. 198, 203.
Woldum , typograf, Aarhus. 164.
Wreschner, kontorchef, redaktør, Kbh.
147, 148, 153, 154.
Wulff, Adolph, graf. leverandør, Kbh. 131.

Zachrisson, Wald., bogtrykker, Göteborg.
192, 198, 206.

Öflund, Oscar, direktør, Finland. 204.

I. INDLEDNINGEN MED SKRIFTENS OPSTAAEN o.s.v.

A-B-C, ældste danske 45
Avisernes Historie 87
Bogtrykkun stens Opfindelse 15
Bogtrykkunsten kommer til Danmark . 40
D. P. B.s Forhistorie 96
Foreningen af danske Bogtrykkere 99
Hurtigpressens Opfindelse 71
Hurtigpressens Historie i Tal 79
Hvorfor vi skilles 106
Optakten til Adskillelsen 102
Odense-Manifestet af 1894 105
Odense-Manifestet af 1894.
Et Gensvar 106
Organisationstegn, sporadiske 98
Papyrus, Pergament , Papir 55
Papirets Historie i Tal 69
Skriftens Opstaaen 7
Skriftstøbningen 51
Store Navne efter Gutenberg 33
Sættemaskinens Fremkomst 81
Sættemaskinens Data 84

II. D. P. B.s HISTORIE

Amtsforeningernes Betydning 214
Arbejdsforholdene for 50 Aar siden. 118
Begravelseskassen 212
Billedfortegnelse 241
Bogtrykkerbladet startes 151
Dagen derpaa 111
Dyrtidstillæg 135, 146
Emblemerne 218
Fagskolen for Boghåndværk 207
Fortegnelse over Styrelses-
medlemmer 126, 127
Filantropien 211
Første Formand: Thillerup 109
Grafisk Højskole 208
P. Hansen bliver Formand 123
Internationale Bureau 206
Jubilæer 1920 og 1935 ..... 146, 172, 173
Landsmødet 1919 141
Matricen holdes over Daaben 140
Medlemsantal 1920-1945 239
Medlemsfortegnelse 1945 229
Navneregister 243
Nordisk Bogtrykkerraad 198
Prisberegningen 219
Prislistens Indregistrering 194
Sammenhold, det kollegiale 215
Sammenslutning, forsøgsvis 112
Stif telsesdagen 12. Maj 1895 108
Svendeprøve-Regulativ, første 117
Svendeprøve-Regulativ, et nyt 155
Poul Søndergaard bliver Formand . 143
Tarif, den første 117
Udtog af den gl. Protokol 128
Understøttelsesfonden etableres 139
Urolige Aar 137

Kildeangivelser:
Das Deutsche Druckgewerbe. - Die Chronik der Feldmühle. - Die Kunst der Gutenbergs (ved Chr. H. Kleukens). - Der Gutenberg (ved Dr. Aloys Rup -pel, Direktør for Gutenbergmuseet i Mainz). - Data fra Bogtrykfaget (Svend Johansen, København). - Bogtrykkunstens- og Avisernes Historie (H. Scheibler) .

•

Bogtryk:
Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

•

Klicheer:
Esbjerg Klichèfabrik.
Hamm erschmidts Klichèfabrik.
Bernh. Middclboes Reproduktionsanstalt.
Bianca Luno.

•

Tegninger:
Vignetter: Helge Kühn Nielsen.
Omslagstegning: Leo Estvad.

•

Typografisk Tilrettelægning:
Henry Thejls.

•

Skrift:
Bodoni.

•

Papir:
De Forenede Papirfabrikker.

•

Bogbinderarbejde:
Carstens Bogbinderi, Aarhus.

Aarhuus Stiftsbogtrykkerie A/S